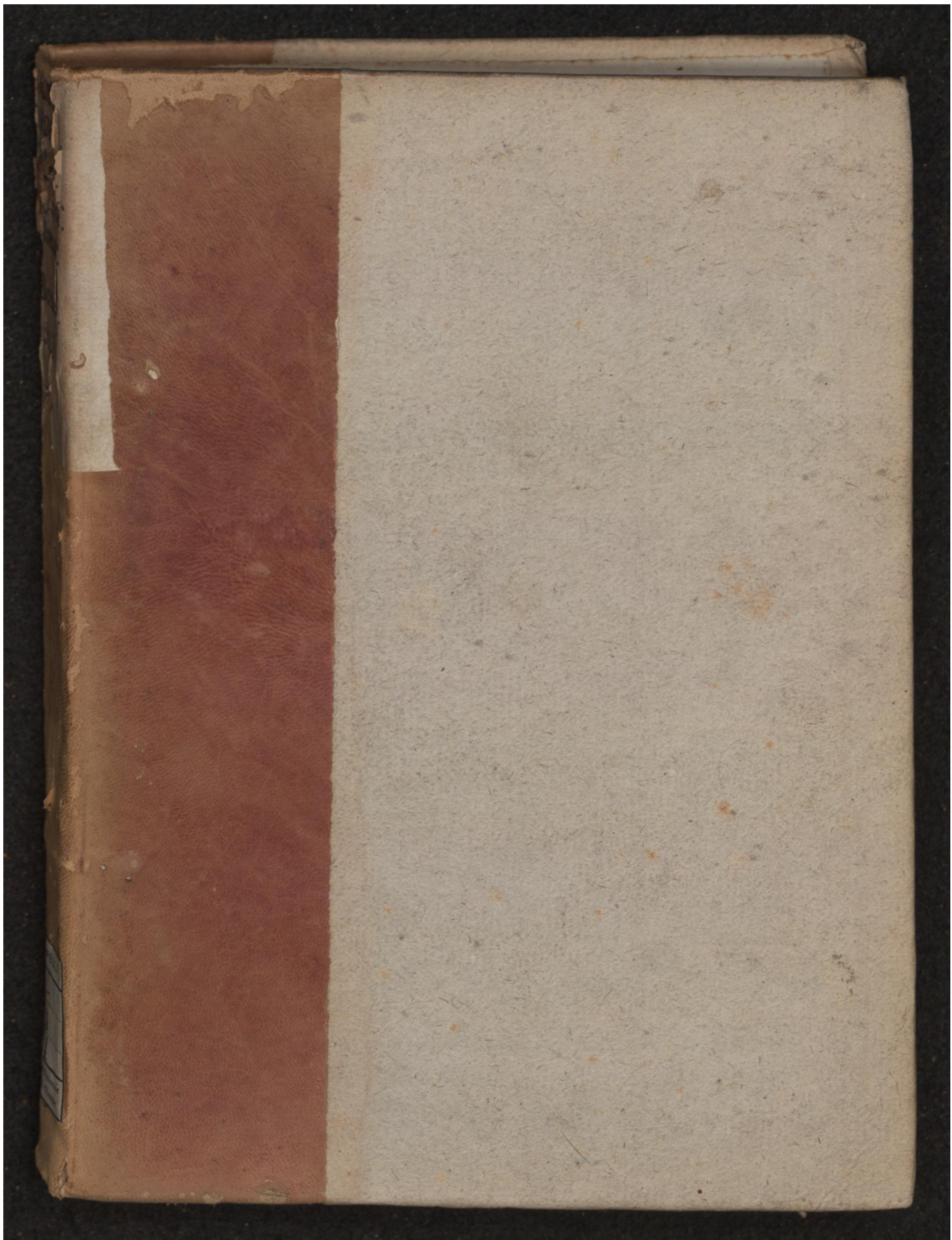

ORBEI
Natur:
Bonon:
1485
INCUNABULI
A
6
24
Biblioteca Nazionale Centrale - Firenze

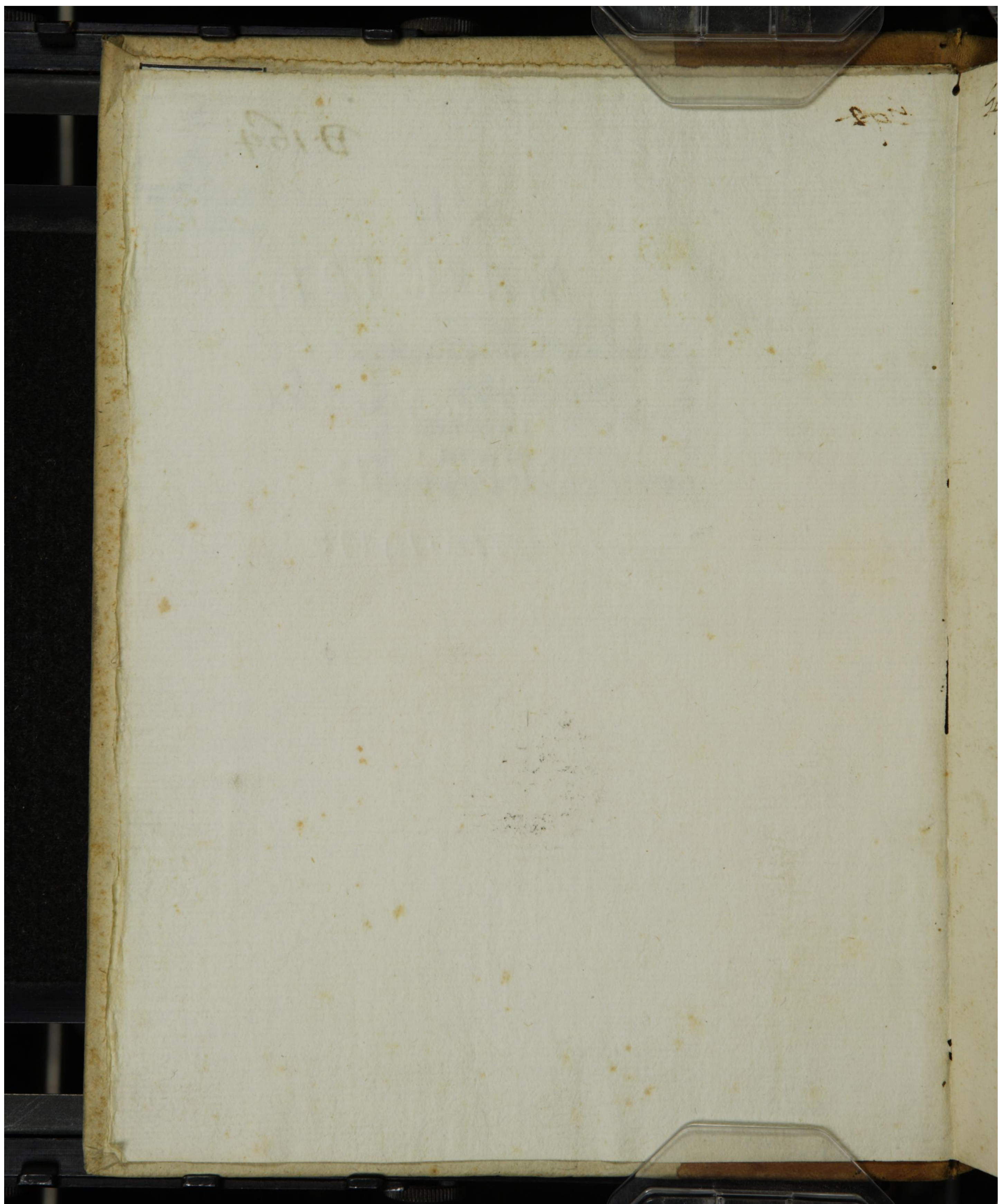

XII
in ARISTOT.
de Phys. Ausc.
expos. Nicol. de
ORBELLIS
Bon. 1485

592

Petrus Almadianus Viterbiensis
phi. cultor.
Nycolao Dor. Gallico. S.

Nuper eras Gallis vix tu bene cognitus oris
Nunc celebris toto nosceris orbe liber.
Jam te Maurus: Arabs: Germanus: Celtiber: Indus.
Atq; Italus: magna sedulitate legunt.
Tu breuiter Scoti sensus: mentemq; sagacem
Pandis: et vtilibus fers documēta notis.
Hunc Peripatetici iuuenes legitote libellum.
Nam breue Dorbelli pagina prebet iter.

Cum ad theologicã sapientiã

firmiter ⁊ regulariter consequendaȝ maxime necessaria sit seculariũ di
sciplinarũ cognitio. ⁊ occupatis in diuio cultu ⁊ ceteris necessariis nõ
detur ociuȝ ad tot ⁊ tanta volumia reuoluẽda quãta in talibus facul
tatibus clarẽt. volens ꝑsentis cõpendii peritissimus auctor talibus ex
sua imensa caritate benignissime subuenire ꝑquisitis claroꝝ auctoꝝ
volumibus flores ⁊ dignissimos sensus maximeqȝ necessarios ad ꝓ
ficienduȝ in diuinis litteris cũ magno labore rectoqȝ iudicio decerpsit
ac breui cõpendio redacta distinxit vt habeant studiosi aditũ ad bre
uiter ⁊ faciliter cõsequendũ. quod aliis viis nõ nisi longo tẽpore ⁊ ma
gno labore assecuti fuissent. habende ergo sunt ei plurime gratie ac ꝓ
eo ꝑces deo liberaliter offerende vt pro tali caritate digna premia a
sua clementia consequatur.

Totũ hoc cõpendiũ in tres principales ptes diuisuȝ est ſm triplicẽ
diuisionẽ speculatiue scientie datã a philosopho sexto metaphisice sci
licet in mathematicã phisicaȝ ⁊ metaphisicaȝ. Prima pars pertractat
multa spectantia ad aritmetricaȝ ⁊ geometriaȝ prout expediũt intelle
ctui ceterarũ scientiaꝝ. Multa vero astrologica tractat in suo compẽ
dio super libros de celo ⁊ mũdo. Secunda ps principalis huiꝰ com
pendii amplectitur breuẽ expositõeȝ librorũ phisicorũ ⁊ librorũ de ce
lo ⁊ mũdo ⁊ libroꝝ de generatõe ⁊ corruptõe. ⁊ libroꝝ de aĩa Aristo
telis cuȝ decisionibꝰ plurimaꝝ questionũ ad diuersas materias perti
nentiũ ſm sententiã doctoris subtilis precipue. Tercia ps principalis
huius cõpendii amplectitur aureã expositõeȝ duodecim librorũ meta
phisice Aristotelis cuȝ decisionibus questionũ occurrentiũ ꝑ singulos
libros ſm menteȝ doctoris subtilis Scoti.

Incipit cōpēdiū dignissimū
⁊ vtilissimū consideratōnis mate
matice quo ad aritmetricā ⁊ geo
metriā ƒm ea que sunt necessaria
naturalibus ⁊ supnaturalibus sci
entiis. M. Nicolai ð Orbellis ꝑ
uincie Turonie ordinis minorum
theologi solennissimi.

S Icut dicit
philosophus sexto me
taphisice. Theorica si
ne scientia speculatiua diuiditur
in mathematicam phisicam ⁊ me
taphisicam. De his tribus quan
tū arbitror fore vt in pluribꝰ ne
cessariū pro doctoribus theologi
cis intelligēdis i pñti ꝯpēdio duce
altissimo tctabo doctrinā sequēdo
doctorem subtilissimū magistrum
Johannē Scotum duns qui fuit
natōe scotꝰ. cꝰ dictis nihil dissonū
hic terminare vel asserere intendo.
Tractāda āt in hoc cōpendio sub
vbis planis ac satis itelligibilibꝰ
reserabo. ⁊ ne a me loqui videar
signabo vt sepius in quibus libris
seu librorū cōclusionibus doctor
ꝑfatus tractat materias in hoc cō
pendio positas. nec mirum videa
tur si eaque in tot ⁊ tantis libris
philosophie diffuse habent hic cō
pendiose tractent. hoc eni pagere
satis vtile est. Quod patꝫ triplici
ratōe. Prio qꝛ mlte materie que
tractantur in phia nō sunt magne
necessitatis pro theologo. Secun
do qꝛ quāplures materie phisice
eque bene imo melius tractantur
in theologia quā in phia. vt patꝫ
intuēti opa doctorū sup libris sen
tētiarū. ideo circa tales materias
nō est diutius imorandū. Tercio
hoc idē patet qꝛ eadē materia tra
ctat in pluribus libris philosophie.
vt patet intuētibus textū phi cuꝫ
cōmentis ⁊ qōibus sup editis.

Ordo vero dicēdorum in hoc
cōpendio quo ad phisicaꝫ ⁊ meta
phisicā quas a philosopho habe
mus erit ƒm ꝓcessuꝫ textus eiꝰ vt
eius mens melius sup his valeat
ꝑpendi. Non sic āt quo ad mathe
maticaꝫ quā ab ipso nō habemus
Et quo ad hoc prio pscrutanduꝫ
est de mathematica deiñ de phi
sica ⁊ cōsequēter ð metaphisica.
Cuius causaꝫ innuit Aristo. sexto
ethicoꝝ. qꝛ mathematicalia non
trāscendūt ymaginatiōeꝫ neqꝫ re
quirūt experientiā que requirit tē
poris longitudinē. metaphisicalia
transcendūt sensuꝫ ⁊ imaginatōeꝫ
⁊ sunt itelligibilia. Innuit igr̃ ibi
Aristo. ꝙ iuuenes post logicā pri
mo sunt imbuendi in mathemati
ca deinde in phisica. tercio in me

taphisica.

Jrca mathema
ticam que est de substā
tia quāta vt ostenditur sexto me
taphice notādū q̄d huiusmōi sci
entia hꝫ diuidi sꝫm diuisionē quā
titatis. Est enim duplex quātitas
s. discreta ⁊ ꝯtinua. Sic ē duplex
sciētia mathematicalis scꝫ aritme
trica que est de quātitate discreta
idest de numeris. ⁊ geometria q̄
est de quātitate cōtinua. s. de mag
nitudinibus. musica v̄o cuꝫ sit de
numero sonoro siue de proportōi
bus nūeralibus applicatis ad so
4 nos subalternat aritmetrice cū ha
5 beat subiectū sub subictō arithme
trice ⁊ accipiat pūcipia sua ab ari
6 thmetrica. ⁊ subiectū eius addat
drīaꝫ accn̄taleꝫ ad subiectū arith
7 metrice. qꝛ addit sonū ipsi nūero.
que qdeꝫ tres cōdictōes requirūt
ad hoc ꝙ vna scīa sit subalterna
ta alteri. Consil'r ꝑspectiua que ē
de linea visuali subalternatur geo
metrie. ⁊ hoc ꝑ eandē ratōem. De
his āt duabus sciētiis nihil ad ꝓ
sens sed solū tangā aliq̄d de arith
8 metrica ⁊ geometria. Astrologia
non est pure mathematica cū con
sideret motꝰ astrorū sꝫ est media
inter mathematicā ⁊ naturalē. ꝓn
cipia. n. mathematicalia applicat
ad res nāles d̄ qua vide tractatū
de spera qui quidē ē quāplurimū
vtilis. de quo plura tāgent i libro
de celo ⁊ mūdo. Est ergo p̄ͥa
videduꝫ de arithmetrica quā de 9
geometria. tū qꝛ vnitas que ē prin
cipiū nūeri ē prior pūcto qui ē ꝓn
cipiū linee. punctus enī vltra vni
tatē addit positōeꝫ in cōtinuo. tuꝫ
qꝛ passiōes nūeri deseruiūt in ma
gnitudinibus. Proportio eniꝫ in
magnitudinibꝰ sumit a ꝓportōne
in nūeris. ⁊ ideo Euclides aritme 10
tricā geometrie iterposuit. geome
tria ergo est assecutiua arithme 11
trice sicut rethorica est dyaletice.
ꝑscrutāduꝫ est ergo primo de arit 12
metrica que vt dictū est cōsiderat
de nūero. Ad cuius euidētiaꝫ
sciendū est ꝙ triplex est numerꝰ.
s. numerus numerans nūerus nūe
ratus ⁊ nūerus quo numeramus.
Numerus numerās est ipsa aīa
numerās res ipsas. Numerꝰ nūe
ratus sunt res nūerate. nūerus v̄o
quo nūeramus est ipsa quantitas
discreta de qua in proposito. Est
āt nūerus multitudo ex vnitatibꝰ
aggregata. Dubitat āt a qua vni
tate nūerus sit vnus formal'r. ⁊ d̄r
a quodā expositore ꝙ nūerus est
vnus formaliter ab vltia vnitate
ita ꝙ oēs alii sunt ꝑtes māles. so
la āt vltia ē formalis ⁊ cōpletiua

aliarum. ut sicut diffinitio est una ab ultima differentia specifica sic numerus sit unus ab ultima unitate. Sed contra quia forma est formaliter in materia non alioqui fieret unum ex eis sed tantum esset iuxta positio eorum. sed ultima unitas non est talis sed sunt distincte et discrete. ergo ultima unitas non est formalis aliarum. Dicendum ergo aliter quod in numeris est considerare unitatem in duplici differentia. quia quedam sunt unitates materiales quedam formales. Exemplum in quinario sunt unitates quinque materiales ex quibus materialiter integratur. et est unitas a qua numerus quinarius est unus specie Unitas autem hec innominata est et est sua forma specifica vel passio consequens formam specificam. sicut homo est unus forma vel unitate consequente ut passio consequitur suam formam. hec autem unitas innominata sit. a. hec autem unitas totum denominat unum et in secundo modo dicendi per se. similiter est in aliis speciebus numerorum. Ulterius sciendum quod unus numerus potest compa ri ad alium diversimode. et sic secundum hoc possunt sumi multi modi proportionum numeralium. Est enim proportio habitudo seu comparatio unius quantitatis ad aliam. et hec est duplex. scilicet equalitatis. cum scilicet numerus equalis compatur numero equali. ut duo

ad duo. Alia est proportio inequalitatis cum scilicet numeri sunt inequales. Et hoc dupliciter. quia vel secundum inequalitatem maiorem cum scilicet maior numerus compatur minori ut quatuor ad duo. vel secundum minorem inequalitatem. ut duo ad quatuor. proportionis autem maioris inequalitatis sunt quinque species quarum tres sunt simplices et due composite. simplices sunt proportio multiplex. proportio superparticularis. proportio superpartiens. Composite vero sunt due. scilicet multiplex supparticularis et multiplex superpartiens. Est autem proportio multiplex quando numerus maior respectu minoris aliquoties continet ipsum. et hoc multipliciter. aliquotiens enim numerus maior continet minorem bis. ut se habent quatuor ad duo. et sic est proportio dupla. aliquando continet ipsum ter ut sex ad duo et sic est proportio tripla. aliquando vero quater. et sic est proportio quadrupla et sic in infinitum. Supparticularis autem proportio dicitur quando numerus maior continet minorem semel insuper aliquam partem eius aliquottam et hoc multipliciter. si enim continet totum et mediam partem est proportio sexquialtera. ut tria ad duo. si autem contineat totum et partem eius terciam dicitur sexquitercia ut quatuor ad tria. Si

vo totũ ⁊ quãtã ptẽ cõtieat dr̃ sex
qui q̃rta vt qnq̢ ad q̃tuor ⁊ sic ď
inceps. ꝑportio suppartiẽs est qñ
maior nũerꝰ ɔtinʒ miorẽ seł. ⁊ cũ
hoc ptẽ nõ aliquotã mioris nũeri.
sicẽ ꝑportõ qnq̢ ad tria. vñ qnq̢
ɔtinʒ tria seł ⁊ ñ plies ⁊ cũ hoc bi
nariũ q ñ ẽ ps aliquotta ternarij lʒ
ɔtiẽat duas ptes aliquotas eꝰ. de
iñ viso qnõ maiꝰ ɔtinʒ minꝰ in se
seł ⁊ ñ plies ⁊ cũ hoc ptẽ ñ aliquot
tã mioris vidẽdũ ẽ de pte non ali
quotta quot ptes aliquottas in se
ɔtiẽat nũeri mioris. vñ si duas dr̃
ꝑportio supbiptiẽs sicut ꝑpoetio
qnq̢ ad tria. si tres suptriptiẽs. si
cut dr̃ qnqʒ ad octo. si q̃tuor sup
q̃dri partiẽs sicut. ix. ad. v. ⁊ sic
in ifinitũ. multiplex ãt suppartiẽs
ẽ qñ maior nũerꝰ ɔtiet plies mio
reʒ ⁊ insup aliq̢ ptẽ eiꝰ. ⁊ si qdem
ɔtieat ipsuʒ bis ⁊ mediã ptẽ dicit̃
duplũ sex qui alteꝝ. vt quiqʒ ad
duo. si ãt ter ⁊ mediã ptẽ eius vo
cabit̃ triplũ sex qui alteꝝ vt septẽ
ad duo ⁊ sic ď alijs. ista ei quarta
spẽs ẽ ɔpnsita ex pria ⁊ 2ª spẽbus

Quita spẽs est multiplex sup
ptiens qñ. s. nũerus maior hʒ toꝰᵐ
minoreʒ pluries. ⁊ ẽt pluries ptes
eꝰ. ⁊ hec est spẽs cõposita ex pria
⁊ tercia spẽbus. ⁊ iõ põt diuidi ꝭʒ
spes multiplicitatis ⁊ ꝭm spes sup
ptientis vt dicat̃ duplũ supbipar
tiens qñ nũers maior hʒ totũ mio
reʒ bis ⁊ duas ptes eis sicut octo
ad tria ⁊ sic ď alijs. Tot ãt sũt spe
cies nũeroꝝ mioris inequalitatis
quot sunt maioris. sʒ denoiatões
expmñt̃ p subiectũ. nã nũers mior
dr̃ submultiplex subpticularis sub
sub partiens submultiplex. subpã
ticularis submultiplex subparties
⁊ sic ď spebus spealissimis vt sub
duplũ subtripluʒ ⁊c. Proportiõa
litas ãi fundat̃ sup ꝑportõs. est. n
vt dicit euclides qnto ꝑportionũ
silitudo. Et diuidit̃. q2 vel ꝭʒ ide
titateʒ excessus vel ꝭm idetitateʒ
ꝑportõis ꝑportionũ ꝭitudo. Si
sit idetitas vel eq̃litas excessus sic
dr̃ ꝑportõalitas arithmetrica vt 13
sicut se hʒ sexad q̃tuor ita. viij. ad
vi. sicut. n. sex excedũt q̃tuor i du
obs sic octo excedãt sex i duobus
si ãt sit eq̃litas ꝑportiõis sic dr̃ ꝑ
portõalitas geõetrica. vt sic se hʒ
vi. ad. iiij. ita. xij. ad. viij.. sicut. n.
vi. ad. iiij. est ꝑportõ sex q altera
sic. xij. ad viij. e igr̃ eq̃litas vel ide
titas ꝑportõis ñ tñ excessus. plus. n
xij. excedit. viij. q̃. vi. iiij. Scieñ
vlterius q̢ nũerus quo nũeramus. s
nũers mathematicꝰ diuidit̃ i nũe
rũ parẽ ⁊ imparẽ. nũerus par est
ille q in duo eq̃lia põt partiri. nũe
rus ãt ipar nõ sic. diuidit̃ vlterius
nũers p pfcõs supfluos ⁊ diiutos

Numerus pfectus dicit a mathe maticis qui oibus ptibus suis ali quottis aggregatis est equalis. ⁊ dicit ps aliquotta que aliquotiés sumpta reddit suũ totũ. verbi grã senarij partes aliquotte sunt vnuz duo tres que oẽs aggregate sena riũ cõstituũt. alio mõ nũerus pfe ctus dicit qui cõstat ex oibus pti bus suis aliquottis simul sumptis ⁊ sic ternarius nũerus est pfectior ⁊ in hoc pfectõez senarij excedit. Tercio mõ dr nũerus pfect⁹ qz in eo est status nũeroꝝ. ⁊ sic denari us est pfectus. ⁊ ẽ prim⁹ terminus ad quẽ stat resolutõ nũeroꝝ. vnd denarius est prim⁹ limes. secũd⁹ vero limes est qui fit ex ductu i se s. nũerus cẽtenarius. terci⁹ ex du ctu denarij in centũ. s. millenarius ⁊ sic in infinitũ. Nũerus ãt super fluus vel habundans dicit cuius ptes aggregate excrescũt totum in numerũ maiorẽ vt nũerus duode narius cuius ptes aliquotte sunt vnitas binarius ternarius quater narius senarius qui simul inuicez producũt sedecim. Numer⁹ vero diminutus dicit cuius ptes aggre gate minorẽ nũerũ cõstituũt. sicut octonarius cuius partes. s. vnitas binarius quaternarius in septem descendũt. numer⁹ autẽ impar q daz est primus ⁊ incõpositus qui scilz nullã hz partez aliquottã nisi vnitatẽ vt numer⁹ ternari⁹ vel q nari⁹. ali⁹ ẽ secũd⁹ ⁊ ꝯposit⁹ q hz aliũ nũeꝝ numerãtez. s. nouenari⁹ q a ternario nũerat. ⁊ nota ꝙ vnũ numerũ numerare alterũ est quan do aliquotiẽs sumptus ipsuz cõsti tuit sicut ternari⁹ ter acceptus cõ stituit nouenariũ. Notãduz ẽt ꝙ numerũ in se vel ĩ aliũ duci idẽ est quod p se vel p aliũ multiplica ri. numerus eni in se ductus dicit qui totiens mltiplicat quotiẽs vni tas est in se ducta. Ductus in alte ruz est qui totiens mltiplicat quo tiens in altero est vnitas. vt bina rius dicitur duci in ternariũ quã do totiẽs multiplicat quotiens est vnitas in ternario. vnde ex ductu binarij in ternariũ surgit numerus senarius. Numer⁹ vero product⁹ dicit qui ex tali multiplicatõe con surgit. multiplicatio aũt nũeri p se vel p aliũ est ꝓpositis duob⁹ nũe ris tercij inuẽtio que totiens conti net alteꝝ illoꝝ quot sunt vnitates in reliquo. In mltiplicatiõe vero duo nũeri sunt necessarij. s. nũer⁹ multiplicãs ⁊ nũerus multiplican dus. nũer⁹ mltiplicãs designatur adũbialr. nũer s ũo mltiplicãd⁹ nõialr. Nota ẽt ꝙ a mltiplicatore põt fieri mltiplicãdus ⁊ ecõ⁹ manẽ te sp eadẽ sũma vt tãtũ vz xv. q̃t. xv. qtũ. xv. q̃ter nũer⁹ par siue ip didr ĩ liẽares srficiales ⁊ solidos.

Linearis est qui cõsideratur tãtũ
penes processuꝫ in hñdo respectũ
ad ductõeꝫ nũeri in nũerũ. sicut li
nea hꝫ tantũ vnã dimẽsionẽ. s. lon
gitudinẽ sine latitudine. vñ eiꝰ de
scriptio est in lõguꝫ sicut binarius
qui aliter describi nõ põt imo oĩs
nũerus linearis dicitur dũ sic du
ctus in rectitudine describat̃. Nu
merus supficialis est qui prouẽit
ex ductu nũeri in nũeruꝫ. vñ sup
ficialis dicitur quoiaꝫ habꝫ duos
nũeros mẽsurantes ipsuꝫ sicut su
perficies hꝫ longitudineꝫ ⁊ latitu
dinẽ ⁊c. Sciẽdũ autẽ ꝙ dupli
citer põt duci nũerus in numeruꝫ
aut. s. semel aut bis. si igitur nume
rus semel ducatur in nũeruꝫ hoc
erit aut in se aut in aliũ. si in se fit
quadratus nũerus vt bis duo. qꝛ
diuisuꝫ. s. q̃dratũ per vnitates ha
bebit quatuor latera equalia. Du
citur ãt similiter d̃scriptio a radi
cibus vt hic. Si ãt ducat̃ i aliuꝫ
fit supficialis ⁊ nõ quadratus. vt
binarius ductus in ternariũ cõsti
tuit senariũ primũ nũeruꝫ supfici
aleꝫ ⁊ nõ quadratũ. vnde patꝫ ꝙ
oĩs quadratus est supficialis ⁊ nõ
ecõuerso. radix ãt nũeri quadrati
est ille nũerus qui ita ducit̃ in se.
vt bis duo quatuor. Quaternari
us ergo est primus quadratus ⁊
binarius radix eius. Nouenarius
vero est secundus quadratꝰ ⁊ ter
narius est radix eius. Si aũt nũe
rus bis ducat̃ in nũerum cõstituit
numerũ solidum. Numerꝰ enĩ soli
dus est qui ꝓuenit ex duplici du
ctu numeri in numerũ. ⁊ dicit̃ soli
dus queadmoduꝫ corpus hꝫ tres
dimensiones. s. longitudinẽ latitu
dinẽ ⁊ ꝓfunditatẽ sic ille numerꝰ
hꝫ tres numeros ꝓducentes se. ⁊
si quideꝫ numerus bis ducat̃ in se
ipsuꝫ vel semel in suũ quadratum
qd̃ idẽ valet fit nũerꝰ cubicꝰ qui
ẽt dicit̃ solidus quadratus a ma
thematicis ⁊ a sancto Bonauentu
ra. xlij. distinctõe primi sniaꝝ. Et
cubicꝰ dicit̃ ab hoc noĩe cubꝰ. bi.
Est ãt cubus corꝰ hñs sex supfici
es octo angulos ⁊ decẽ latera. Si
vo aliqs nũerus bis ducat̃ in aliũ
fit nũerꝰ solidꝰ. vt bis tria bis co
stituũt. xij. vñ pꝫ ꝙ oĩs nũerus cu
bicus est solidus sꝫ non ecõuerso
⁊ oĩs ẽ supfitial ⁊ nõ ecõuerso. pꝫ
ẽt ꝙ idẽ nũerus est radix quadra
ti ⁊ cubici. Numerꝰ vlteriꝰ di
uidit̃ in digituꝫ articuluꝫ ⁊ cõposi
tuꝫ. digitus est oĩs nũerus minor
denario. articulus est oĩs nũerus
diuisibil i decẽ ptes eq̃les ita ꝙ ni
hil residuũ sit. Cõpositus siue mi
xtus est q constat ex digito ⁊ arti
culo. Et sciẽduꝫ ꝙ oĩs nũerus iter
duos articlos ꝓximos est cõposi

cius. Item notādu3 q̄ nūeratio est cu3 nūeri p figuras cōpetentes artificialis repñtatio. Sunt āt nouē figure signatiue ⁊ nouē digitos repñtantes q̄ tales sunt. ix. viij. vij. vi. v. iiij. iij. ij. i. decia vō figura dicit̄ cifra vel figura nihili. q2 nihil significat s3 facit alias significare. Notādu3 est etiā q̄ quilib3 digitus vna sola figura sibi ap priata h3 scribi. oīs enī nūerus a decē inclusiue vsq3 ad cētum duabus figuris h3 scribi. Si āt articulus fit p cifram prio positā ⁊ figura3 scriptā versus sinistrā que significet digitū a quo denoīatur ille articulus anihili. si sit nūerus compositus ꝑscribat̄ digitus qui ē ps nūeri cōpositi ⁊ sinistret̄ articulus vt prius. Oīs numer⁹ qui ē a centū inclusiue vs3 ad mille inclusiue p tres figuras h3 scribi. Oīs nūerus a mille inclusiue vs3 ad dece3 millia exclusiue p q̄tuor. ⁊ ita deinceps. Notādu3 ēt q̄ quelib3 figura prio loco posita significat suū digitū. posita vō secūdo loco decies suū digitū. tercio cēties. q̄rto millies. quinto decies millies. sexto centies millies. ⁊ sic in infinitū multiplicando. quelib3 nāq3 figura secūdo loco posita decies tātū significat quātu3 ꝑcedens. vn⁹ vnū dat. s. prima secūda decē tercia centū. quarta mille dabit. quinta decē milia. sexta centum millia septīa mille millia. ⁊ hec dicta sint de aritmetrica. 14

g Eometria

vt dictū est h3 esse circa magnitudines. ⁊ hoc dicit̄ ꝑm q̄ coīter ponit̄ duplex geometria. s. theorica ⁊ practica. Theorica enī passiōes magnitudinu3 inuestigat rōe ⁊ sylogismo. vt q̄ triangulus h3 tres ꝛc. practica vero est q̄ mensuras magnitudinu3 inuestigat arte ⁊ instrumēto. Et subdiuidit̄ in altimetricā ⁊ planimetrica3 ⁊ solimetricā. quaꝝ pria est de mēsuratōe altitudinū. secūda de cōsideratōe planoꝝ. tercia de cōsideratōe solidoꝝ. Instrumēta q̄ hmōi mēsuratōibus deseruiūt sunt q̄drans astrolabiū ⁊ sic de alijs. De theorica āt hic inquirēdū est principaliter a descriptōe principioꝝ. Pūctus est c⁹ ps nō est hñs positōem in ɔtinuo. Vel sic punct⁹ est pricipiu3 ⁊ finis magnitudinis vel principiū vel finis linee. vñ i liēa sunt duo puncta in actu. s. principiū ⁊ finis multa vō in potentia. q2 tunc fiūt in actu qñ linea i actu diuidit̄ Magnitudinū āt q̄dam hñt vna3 dimēsionē vt linea queda3 vō duas vt supficies. q̄dam aūt tres vt

corpꝰ qđ hꝫ lõgitudinẽ latitudiēꝫ ⁊ ꝓfunditatẽ. figura ē magnitudo terminata lineal'r vel ſupꝑficial'r. oīſ figura eſt aut plana aut ſolida. ⁊ planas qdē terminant linee ſolidaſ v̓o figuraſ terminãt ſupꝑficies. planaꝝ v̓o figuraꝝ alia circl'aris ſeu ãgulariſ. angl'aris alia rc̃tilinea ⁊ poligoīa ſiue multoꝝ ãguloꝝ. circulꝰ ē figura plana vna linea contenta q̃ circũferentia noīatur in cꝰ medio ē pũctꝰ a quo oēs linee ducte ad circũferẽtiã ſũt eq̃les. ⁊ hic pũctus dr̃ cẽtrũ circuli. Rectilinearũ figuraꝝ alia trianngularis ⁊ vocat̃ triãgulus. alia q̃tuoꝛ angulorũ ⁊ vocatur quadrãgulus. alia q̄nq3 ⁊ vocat̃ pẽthagonus ⁊ ſic in infinitũ. ⁊ in qual3 ſpẽ illaꝝ ſũt figure regl'ares ⁊ irregulares. regulares ſunt q̃ hñt vniformitatẽ in ãgulis ⁊ lateribꝰ. irregulares vero que nequaq̃. Linea recta ē cꝰ mediũ nõ exit extrẽa. Linea circularis ē cꝰ mediũ exit extrema. linea ꝑpendiculariter cadẽs ē illa q̃ cadit ad modũ ꝑpẽdiculi. ſiue linea ꝑ quã artifices cognoſcũt muri rectitudiēꝫ. angl's rc̃tilineus ē ſpaciũ cãtuꝫ ex ↄtactu liēaꝝ rcãꝝ. ⁊ aliꝰ qdē ē angl's rc̃ꝰs aliꝰ obtuſus. alius acutus. angulus rectus ē queꝫ cõſtituit linea rcã cadẽs ꝑpẽdiculariter ſup lineã rcãꝫ. linea. n. rc̃tã cadẽs ꝑpẽdiculariter ſup aliã conſtituit cũ ea ſup q̃ cadit duos angulos. vñ eã oꝛtogonal'r ſecare dr̃ cũ ad angulos rcõs diuidit vt ſic angulus maioꝛ recto obtuſus dr̃. angulus mioꝛ rcõ acutꝰ dr̃. ꝓmus angulus ē obtuſus ſecũdus ãt eſt acutus. triãgulus eſt figura plana tribus lineis cõtenta. triangulorũ alius ē oīm triũ lateꝝ equaliuꝫ q̄ vocat̃ yſopleurus. Alius duuꝫ lateꝝ tãtũ equaliuꝫ ⁊ vocat̃ iſoſcheles vt hic. alius triũ lateꝝ inequaliũ ⁊ vocat̃ ſcalenon vel gradatuſ vt hic. Ex ꝑte ãt trianguloꝝ diuidit̃ triãgulus in oꝛtogonuꝫ qui hꝫ vnuꝫ ãguluꝫ rectuꝫ. ⁊ in anfigonũ qui hꝫ vnuꝫ anguluꝫ obtuſuꝫ ⁊ in oxigonuꝫ qui hꝫ oēs angulos acutos. oīs. n. figura eq̄latera dr̃ yſopleurus. Quadrãgulus ē figura plana quatuoꝛ liēis ↄtẽta. quadrãguloꝝ alius paralellogramuſ i. equidiſtãtiuꝫ laterũ. alius diſparalellogramus. ꝑalellogramoꝛuꝫ vero aliuſ eſt hñs oīa latera equalia ⁊ vocatur quadratũ. alius oppoſitoꝛum lateruꝫ tantuꝫ equaliũ ⁊ vocat̃ altera ꝑte longioꝛ. qꝛ ſ'm vnã dimẽſioꝫ lõgioꝛ ē q̃ ſ'm aliaꝫ Dr̃ia ē inter circulũ ⁊ ſperaꝫ. qꝛ lꝫ vtrũq3 ſit figura rotũda tñ circl's ē figura plana vnica liēa ↄtẽta vt dictũ ē. ſpera vero eſt figura ſolida vnica ſupꝑficie ↄtenta. Circu

lus cũ sit figura vniformissiã ñ d
uidit in plꝭes spẽs s; solu; diuidit
spẽ q̃titatiã in portões. Oĩs autẽ
portio circli vel ẽ seĩcircls vl por
tio maior seĩcirclo vel eo mĩor. se
micircls ẽ figura plana diametri
⁊ medietatis circũferẽtie cõtentia
Diameter ẽ linea diuidẽs circulũ
in duas ptes equales. Semidia
meter v̓o ẽ linea plana recta exiẽs
a cẽtro circli ad circũferẽtiã ei⁹ dẽ
vt hic. portõ v̓o circli vt distiguit
ↄtra seĩcirculũ ẽ figura plana rctã
liẽa extra cẽtrũ cadẽte ⁊ pte circũ
ferẽtie ↄtẽta. linea ãt rcã corda dr
pars v̓o circũferentie arc⁹ vocat.
Cũ igr circulus sic diuisus fuerit
p cordã ⁊ portões duas portio in
qua est cẽtru; est maior semicircu
lo. portio ãt in qua nõ est cẽtrũ est
mĩor seĩcirculo vt hic. portio eni;
supior est mĩor. portio inferior est
maior. Angul⁹ seĩcirculi dr q̃ dya
meter quẽ circũferẽtia ↄstitnit. an
gulus portõis dr quẽ corda cũ cir
circũferẽtia ↄstituit. ãgulus ↄtingẽ
tie ẽ quẽ circul⁹ ⁊ liẽa ↄtigẽs circl;
ↄstituit. circulũ ãt dici⁹ lineã ↄtin
ger q̃ circulũ tãgens i vtrãq; pte;
rctã; ñ secat circulũ. circuli se ↄtin
ger dñr q sese tãgẽtes seinnice; nõ
secãt. Cõcentrici circuli dñr q sup
ide; centrũ describũtur. Ecentrici
circuli dñr quoꝝ cẽtra distant cũ

fit circulus in circulũ. Est autẽ cir
culus figuraru; pria pfectissiã pul
cherria capacissiã ad motũ aptis
sima. l; ãt circul⁹ sit pria figuraꝝ
simplr siue vniuersalr cũ sit figura
vnica linea contenta. inter tñ figu
ras rectilineas triangulus est pria
figura. cu; eñi due linee figurã re
ctilineã claudere vel termiare non
possint o; ĩ figura rcliẽa ẽe admi
n⁹ tres liẽas. ⁊ sic triãgul⁹ ẽ pmus
hmõi figuraꝝ. Pirãis est figura
c⁹ extremũ latũ dr bassis pirami
dalis. extremũ v̓o acutũ dr con⁹
Expedito d̓ termĩs geometrie
videndũ est de pricipijs siue ꝓpo
sitõnibus p se notis que dñr cões
ai ↄceptões que stati cognoscunt
cognitis termĩs ⁊ ex qbus depen
dẽt ꝓbatões ↄclusionũ geometrie
de qbus solũ pro nũc taga; octo.
Prima est ista oẽ totũ est equum
suis ptibus sil acceptis ⁊ eeõuerso
Secũda est õe totũ maius est sua
pte. ⁊ vtrobiq; sumit totum cathe
greumatice nõ ãt sincathegreuma
tice. totũ ãt cathegreumatice sum
ptũ idẽ est q̓ hñs partes. sincathe
greumatice v̓o ide; est q̓ q̃lib; ps
Tercia ꝓpõ est q̃ vni ⁊ eide; sunt
equalia inter se sunt equalia. quar
ta si equalibus equalia addũt vl
idem cõmune tota ipsa sunt equa
lia. Quinta si ab eq̃libus equalia

demas vel idē cōe relinquūt equa
lia. Sexta si inequalibus equalia
addātur vel idez cōe tota fiūt ine
qualia. Septia si ab inequalibus
equalia demētur relinquūtur ine
qualia. Octaua si aliqua res ap
plicetur alteri sic q altera nō exce
dit alterā ille sibi inuicē sūt eq̄les.

d Einde ui
dende sunt alique cō
clusiōes geometrie.
quaꝝ pria sit illa que est.13ª.ppō
primi geometric Euclidis. Si re
cta linea sup rectaz lineam steterit
duo anguli vtrobiqz aut recti sūt
aut duobus rectis equales. Ex
quo patet qđ totuz spaciū quod ī
qualibet supficie plana quēlz pun
ctuz circūstat quatuor angulis re
ctis est equale vt hic. nā sup lineā
a.b. incidens linea.c.d. aut erit su
per eā ppendiculariter cadens vel
nō. si sic habētur duo anguli recti
in forma. Si āt nō sit ppendicula
riter cadens erunt anguli equales
duobus rectis lz nō sint recti ī for
ma. Qđ ostēdit si linea.c.d.ppēdi
clāris cadat sup.a.b.erūtqz duo
anguli.a.d.c.⁊.c.d.b.recti p dif
finitōez anguli recti sicut prius. sz
duo anguli.a.d.c.⁊.c.d.b.adeq̄n
tur angulo.a.d.c.p primā animi
cōceptōez.⁊ idez duo anguli cum

angulo.c.d.b.erunt equales p ter
ciaz cōez sciētiaz. quare omēs isti
tres anguli essent equales duob⁹
rectis. Si angulus.d.c.b.est equa
lis duobus angulis.e.d.b.⁊.c.d.
e.qꝛ sunt oēs eiusdez ptes p p̊mā
s.propositōz. ergo angulus.c.d.b
cū angulo.e.d.b.qui est acut⁹ est
equalis duobus rectis ⁊ hoc ē qđ
volumus. Correlariū patz qꝛ
exquo medietas spatij quod ē su
per punctuz.d.valet duos rectos
ergo ⁊ totuz spatiū valebit quatu
or rectos. Et quātuncūqz illđ spa
tiū diuidat ī multos angulos oēs
illi anguli sunt partes totius spatij
⁊ omēs p̄cise valebūt quatuor re
ctos vt patet p primā cōez sciētiā.
Secūda cōclusio sit ista que ē
tercia primi Euclidis. Omniū du
arū linearū se inuicē secantiū āgu
li contra se positi sunt equales.
Ista patet in hoc exemplo. Naz
duo anguli.a.e.c.⁊.c.e.b.cōiūcti
sunt equales duobus rectis. ⁊ an
guli coniuncti.c.e.b.⁊.b.e.c.sunt
equales duobus rectis. ergo duo
p̊mi sunt equales duob⁹ postrēis
Dēpto aūt angulo cōi puta.c.b.e.
residua triū ērt eq̄lia videlz.a.c.e
⁊.d.c.b.per secundam. ⁊ isti sunt
anguli contra se positi. ergo angu
li cōtra se positi sūt eq̄les qđ erat
pbāduz. sili mō demrāt de reliqs

duobus angulis cōtra se positis.
Tercia conclusio est .xxix. primi Euclidis sit illa si duabus lineis eque distantibus tercia supuenit quales quātosq3 angulos sup vnā fecerit tales tantosq3 faciet sup reliquā. ex quo māifestu3 est q᷑ oīs angulus extrinsecus angulo intrinseco sibi opposito est equalis. ⁊ q libet duo anguli coalterni sunt eq les duoq3 anguli intrīseci ex utraq3 parte constituti duobus rectis sunt equales. ut ēt patet in exēplo posito in margine. Sunt enī due linee eq3 distātes .a.b.⁊.c.d. quelibet linea .e.f. supuēit. dico quod quales angulos cōstituit linea .e.f super linea3 .a.b. tales facit super c.d. lineā eode3 ordine quo anguli supiores equātur angulis iferioribus .c.d.⁊ supiores inferioribus ex eadem parte linee .e.f. sumptis verbigratia angulus .g. angulo .l. ⁊ sic de aliis. Probatio. nā si angulus .l. non sit equalis angulo .g. ergo alter eorū erit maior. ⁊ sic angulus .l. maior. sed angulus .h.⁊ angulus .g. sunt equales quia contra se positi per premissa. ergo angulus .l. est maior angulo .h. s3 illi duo anguli .l.⁊.m. sunt equales duobus rectis per primā propositione3. ergo duo anguli .h.⁊.m. sunt minores duobus rectis p aliam cōmunē scientia3 scilicet quando aliquid cum maiore valet aliquid cum minore valet minus. ergo due linee .a.b.⁊.c.d. si protrahantur in partes .d.⁊.b. cōcurrēt. ⁊ hoc per quāda3 ꝓpositōne3 geometrie que est talis. si recta linea super duas lineas rctās ceciderit duoq3 anguli interiores ex vna pte duobus angulis rectis miores. sin autē ille due linee in eadē parte protracte sint cōcurrēt. ⁊ p consequēs huius linee .a.b.⁊.c.d. nō sunt eque distātes quod est contra hipotasim. ergo anguli .g.l. erunt equales quod ē propositū. Eodē modo arguatur de .h.⁊.m. ⁊ de .i.⁊.n.⁊ de .k.⁊.o. qui sunt inferiores. ⁊ sub lineis eq3 distantibus p̄dictis collocatis. pat3 ergo antecedens theorematis huiusmodi prima pars correlarii pat3 solutō exponendo terminos. na3 quorūlib3 angulorū duorū quos equales oñdimꝰ alter vo intrīsecꝰ qui .s. ē intus eq distātes ⁊ alter extrīsecus qui ē exterīꝰ sub vel supra. Sa ps p3 modicū trāscurrēdo termios ⁊ exponēdo. differētie igit̄ anglī coalterni qui alternāt situ quātū ad superiꝰ ⁊ inferiꝰ dextrū ⁊ sinistrū linee incidentes cuiusmōi sunt āguli .h.⁊.l.⁊ coequales. ꝓbatō q3 angli .g.⁊.l. sūt eq̄les ex p̄ia p̄missa

de.l.⁊.m.q sunt coalterni. tercia pars statim patet videlicet ꝙ duo an guli intrinseci ex eadem parte con stituti sint equales duobus rectis puta.k.⁊.m.nā.l.⁊.m.sunt equa les duobus rectis ꝑ primā. sed.k est equalis.l.ꝑ secundā ꝑtem cor relarii.ergo ⁊c. Quarta cōclu sio ꝯñs tercie ⁊.32e.primi Eucli dis sit illa omis trianguli angulus extrinsecus duobus intrinsecis si bi oppositis est equalis. vt p3 in exemplo in margine posito. voca tur autē extrinsecus qui constituit ex ꝓtractōne cuius libet lateris in cōtinuū ⁊ directum.vt si in triāgu lo.a.b.c.ꝓtrahatur.a.c.usq3.d. angulus.d.c.b.dicit̄ extrīsecus ⁊ duobus intrīsecis.a.b.est equalis ꝙ sic. A puncto.c.protrahat̄.c.e eq3 distāte a.b.lateri eritq3 angu lus.a.b.c.equalis.b.angulo intri seco.q2 sunt coalterni ꝑ lineā.b.c. incidentē duabus lineis eq3 distā tibus.⁊ angulus.e.c.d.equalis an gulo intrinseco. q2 extrinsecus est ad eu3 propter lineā.a.d.inciden tem eisdem duabus eque distan tibus. Ista patet ꝑ premissa quia totus angulus.b.c.d.est equalis duobus angulis.a.⁊.b.intrisecis sibi oppositis patet ꝑ terciā cōem scientiā. Quinta cōclusio ē ista omis triangulus h3 tres angulos equales duobus rectis.nam totus angulus.b.c.d.extrīsecus ē equa lis.a.⁊.b.intrinsecis ꝑ ꝑmissa. s3 si addas illi toti angulo extrīseco angulu3.c.intrinsecū sibi cōiunctū totu3 erit equale duobus rectis ꝑ primā regulam. igit̄ si eundē āgu lum intrinsecu3 additis.a.b.angu lis intrinsecis totū erit equale du obus rectis ꝑ primā cōem scientiā

Sexta cōclusio sit illa.omnis triangulus cuius vnu3 latus est se midiameter duoꝝ circuloꝝ ⁊ op positus angulus est apud secatio nē eorundē circuloru3 est equilate rus. Accipiamus linea3.a.b.⁊ su pra punctū.a.describatur circulus occupādo totā lineā a.b. iterū su ꝑ pūctum.b.describat̄ alius circu lus equalis vt sit linea.a.b.semi diameter duorū circulorū ⁊ cū se catōe illorū duorū circuloru3 que sit.c.ducātur due linee que sint.c b.⁊.e.a.Dico tūc ꝙ triangulus.a b.c.est eqlaterus. nā ꝑ diffinitōm circuli linea.b.a.⁊.b.c.sunt equa les q̄ veniūt a cōi cētro ad circūfe rētiā. et silr linea.a.c.⁊.a.b.ergo oēs erūt equales inter se ꝑ terciā3 cōe3 scientiā. Exemplū patet in fi gura sequēti hec āt cōclusio multū ꝯfert ad intellectū Duns quoddā3 dictū Scoti distinctōe.viii.primi sniarū qōne de imutabilitate dei.

Septima conclusio est diame
ter est asimeter idest incommensu
rabilis coste quadrati. Ad cuius
euidétiam sciédumqꝫ ille quátita
tes dicũtur incómésurabiles qua
rum non est aliqua ꝓportio. Se
cundũ enĩ Euclidé omniũ quan
titatũ cómésurabiliũ proportio é
ad inuicẽ sicut alicuiꝰ numeri ad
aliqué numerũ. ⁊ p cõsequés sicut
ipse vult si lineę alique sunt cómé
surabiles quadrata illarũ se hñt
adinuicé sicut quilibꝫ nũerus q̃dra
tus ad aliqué nũerũ quadratum
quadratũ át diametri se habꝫ ad
quadratũ coste sicut nũerꝰ q̃dra
tus ad aliqué aliũ quadratũ. ergo
nec linea illa q̃ erat diameter qua
drati cõmensurabilis erit coste illi
us quadrati. minor ptꝫ ex penulti
ma primi Euclidis. qꝛ quadratũ
diametri é duplũ ad quadratũ
coste pro eo quod est equale qua
drati duarũ costarũ. Nullus át
numerꝰ quadratꝰ est duplus ad
aliũ quadratũ. ut patet discurré
do p oés quadratos ex radicibus
in se ductis. hec cõclusio iuuat ad
itelligendũ ꝯclusioné terciá prolo
gi sentétiarũ primi sancti Bonaué
ture. ⁊ de diuisióe cótinui dis. 2ª.
secundi sentétiarũ Scoti. Exéplũ
huius patet in seqnéti figura.

In ista prima parte huius cõ
pendii sunt tria capitula. In prĩo
capitulo ponitur de quo sit inten
tio in hoc tractatu ⁊ ordo dicẽdo
rum. ⁊ queritur prĩo ꝺ mathema
tica. secũdo capitulo tractatur de
aritmetrica. ⁊ q̃ritur qua vnitate
numerꝰ sit vnus. ⁊ de proportiói
bus numeralibus. ⁊ de varia de
noiatóe numeri. In tercio capitu
lo tractatur de geometria. primo
de terminis. secundo de aliq̃bus
propositóibus vniuersalibus. ter
cio de aliq̃bus cõclusionibus.

Incipit compendiosa ⁊ vtilis
expositio mgr̃i Nicolai de orbel
lis prouincie Turonie or. mi. theo
logi solẽnissimi.

Xpedita e prima parte huiꝰ tra
ctatus. scilicet de scié
tia mathematica. videndum est
consequenter de pħia nãli. ⁊ prĩo
inquirẽdum est de eius subiecto

Ad cuius euidentiá prĩo assig
nabo róeꝫ primi subiecti in qualꝫ
scia deinde poná aliquas cõclusio
nes. Quátũ ad primũ de sub
iecto primo. s. prioritate adequa
tóis assignabo talé róem siue diffi
nitóem ßm q̃ potest elici ex dictis
doctoris subtilis sup primũ sniarũ
⁊ q̃maxie in reportatóibus Pari
siensibus eiusdeꝫ doctoris. Primũ

15

subiectuꝫ sciẽtie est quod habet cõ
ceptũ quiditatiuũ nõ inclusuꝫ vir
tualiter in aliquo priori ad illã sci
entiã ptinente prio notũ ſm ppri
am rõeꝫ formalẽ ⁊ absolutã virtu
aliter primo cõtinens noticiã oĩm
veritatũ adequatuꝫ toti illi sciẽtie
cuius est subiectũ . Ponit̃ primo
quod habeat cõceptũ quiditatiuũ
siue entitatiuũ.tuꝫ qꝛ si illud subie
ctuꝫ haberet ptes subiectiuas essꝫ
de eis p̃dicabile in quid.quod nõ
esset si cõceptuꝫ quiditatiuũ tãtuꝫ
non haberet. tuꝫ qꝛ de nõ ente nõ
est sciẽtia. Requirit̃ igr̃ quod sub
iectũ sciẽtie sit ens nõ quidẽ quod
actu existat. Rosa enĩ nõ existẽte
actualiter põt tamẽ de ea haberi
sciẽtia. sed requiritur quod nõ sit
ens prohibituꝫ vt chimera sꝫ ens
possibile. Ponitur secundo nõ in
clusuꝫ virtualiter ⁊c. Probatio
huius in essentialiter ordinatis oꝫ
stare ad aliqꝺ simpliciter primo
notuꝫ in illo ordine. sed inter cõsi
derata in scia ẽ ordo eẽntialis ſm
ordinẽ cognitõnis.ergo necesse est
ibi stare ad aliqꝺ simpliciter prĩo
notuꝫ. ⁊ p ꝯñs nõ inclusuꝫ virtua
liter in aliquo priori ad illã sciaꝫ
ptinẽte.illud dico esse primuꝫ sub
iectuꝫ ergo ⁊c. maior est euidens
mĩor probatur.qꝛ in consideratis
in sciẽtia est ordo eẽntialis cõclu
sionũ ad sua pricipia ⁊ principio
ruꝫ ad termĩos pprios. qꝛ princi
pia cognoscimus inquãtum termi
nos cognoscimꝰ.prĩo posterioruꝫ
Ponitur tercio prĩo notũ. De
subiecto enĩ hẽtur duplex cognitõ
scilicet quid est ⁊ quia est. Cũ enĩ
subiectũ primũ virtualiter ꝯtineat
oĩa cõtenta in scientia oꝫ quod or
do sit demonstrabilis p illaꝫ scien
tiã demõstratõe ppter quid.argu
endo.s.a causa ad effectũ.nulla.n
scia probat suũ esse p taleꝫ demõ
stratõeꝫ.⁊ sic est prĩo notũ. hoc tñ
ñ obstãte bene põt demõstrari de
mõstratõe. qꝛ arguẽdo.s.ab effcũ
ad causaꝫ põt ẽt demõstrari p ali
quã priorẽ sciẽtiã. Ponitur q̃r
to ſm propriã rõem formalẽ ⁊ ab
solutã.qꝛ si p rõeꝫ formalẽ vel dif
finitõeꝫ alteriꝰ iam esset inclusum
virtualiter in noticia alterius. qꝺ
est cõtra secũdaꝫ cõdictiõeꝫ dictã
Dico absolutã.qꝛ ratõ respectiua
p̃supponit absolutã . ideo si subie
ctuꝫ sciẽtie esset notuꝫ ſm rõem re
spectiuã ⁊ non absolutã iam esset
virtualiter cõtentũ in aliquo priori
ad illã sciaꝫ ptinente. Ponitur
quĩto virtualiter prĩo cõtinẽs noti
ciã oĩm veritatũ . Expono quid ẽ
virtualiter cõtinere.⁊ quid primo
virtualiter. Illud diciturvirtuali
ter aliqd ꝯtinere quod sua ṽtute

potest illud ponere in esse siue in esse exñtie siue in esse cognito. Et hoc duplici rõe. naз subiectũ cõtinet virtualiter oẽs veritates scibiles in illa sciẽtia cuiꝰ est subiectuз Nã subiectũ ɔtinet pdicatũ ⁊ per cõsequẽs principiũ primi cõplexi ex pdicato ⁊ subiecto. principium ãt immediatũ sic cõtinet mediatũ ⁊ vniũsalr principia demõstratõs cõtinẽt vtualiter cõclusiões. Ex quo patз q subiectuз continet virtualiter omnes veritates totius habitꝰ. ⁊ sua virtute ponit eas tã in esse vero q̃ in esse noticie. Secũdo expono quid sit virtualiter primo cõtinere. Jllud autem dicitur primũ quod abaliquo non denõ dependet. ergo illud dicit̃ primo cõtinere qd in cõtinẽdo ab aliquo nõ dependet. Exemplũ Jsocheles ⁊ triãgulus cõtinent virtualr hãc passionẽ q̃ est hr̃e tres angulos. sз isocheles nõ. primo qꝛ ñ per ppriã rõeз sз per rõeз alteriꝰ. i. trianguli. Triãgulus autem cõtinet primo tres. qꝛ per rõeз ppriã ⁊ nõ per rõeз alteriꝰ. Nunc ego probo hãc qntã cõclusioneз. s. virtualiter primo cõtinẽs noticiã omniũз veritatuз arguendo sic. Omnis effectꝰ adequatꝰ continet͂ priõ virtualiter a sua causa adequata sed quelibз sciẽtia est effectꝰ adeq̃tus sui primi subiecti seu obiecti. igit̃ ⁊c. maior est euidẽs. qꝛ ex opposito pdicati sequit̃ immediate oppositũз subiecti. s. q nõ erit effectus adequatꝰ illius cause. minor pз qꝛ subiectuз est causa scientie. ergo si subiectuз est primuз. i. adequatuз erit causa adequata.

Ponit sexto q est adequatuз toti illi scientie cuiꝰ est subiectuз. qꝛ omnia determinata in scientia reducũtur ad primuз subiectuз ⁊ ad ipsuз oĩa habent attribuiõem Naз vel sunt ptes subiecti integrales vel eẽntiales. vel sunt ptes subiectiue eius vel effectꝰ eius aliquo mõ. vel sunt negatões vel priuatõnes vel vie quedã. puta generatõnes vel corruptões vel dispositõs Hoc dicit expsse Aristo. qrto metaphisice ⁊ ponit exempluз de sano. Quantũ ad secũdũ articuluз sit hec prima ɔclusio. Ens vlr sumptũ non põt esse subiectũ mãle phie naturalis. Ad cuiꝰ euidẽtiã sciẽduз q in subiecto cuiuslibз scientie aliquid ẽ mãle aliqd formale. vt dicendo q linea visualis est subiectũ pspectiue. linea se habet vt mãle. visualitas vt ratio formalis subiecti. non eni linea sub qualibet rõne est subiectũ pspectiue sed rõe visualitatis. Similr posito q deus sub ratõne deitatis sit subie

ctu3 theologie si deus se hab3 ibi vt materiale vel substractum. dei tas vero vt formale. His pre missis pbatur cōclusio p philoso phu3 quarto metaphice. Est scien tia que speculat ens inquātu3 ens ⁊ que ei insunt per se. vi. metaphi sice. aliaꝝ vo nlla vniūsalr tractat de ente. Secūda cōclusio sit illa. mobilitas nō potest esse ratio for malis subictia primi subiecti phie naturalis. Ad cui9 euidētiam po no duo dicta. primū est ꝙ mobili tas est formaliter respectus siue re latio pbatur quia ois aptitudo ē respectus cu3 esse eius sit ad aliō. sed mobilitas est quedā aptitudo ad motū. mobile eni3 dicit qd est aptū natū moueri ex quinto phisi coꝝ ergo ꝛc. Si arguat contra relatio non potest esse sine termio cu3 esse eius sit ad aliud. sed mo bilitas pōt esse sine motu actuali. ergo non est relatio. Respōdeo ꝙ maior est vera solu3 de respcū actuali. mobilitas āt est respectus aptitudinal. ideo pōt esse sine ter mino in actu. nam sufficit ꝙ hēat terminū in potētia. Secundu3 di ctu3 est ꝙ mobilitas est ppria pas sio cōuertibilis cum prio subiecto phie naturalis. vel mouet actu. p batur inductiue. quia quicquid in cluditur p se sub cōsideratōne na turalis phie. vel mouetur actu. vl saltē est aptū natū moueri. tu3 q2 imobilia trāscendūt cōsideratiōe3 naturalis phie ex tercio phisicoꝝ His visis probatur secunda conclusio videl3 ꝙ mobilitas non sit ratio formalis subiecti philoso phie natural. Et prio sic. mobili tas est formaliter respect9 ergo cō clusio vera. añs p3 ex primo dcō. probatur oña. omnis formalis ra tio subiectiua est ipsi subiecto pro pria ratio virtualiter cōtinēdi oēs veritates quas cōtinet. ⁊ est etia3 ratio sibi causandi secūdo mēsurā di scia3 cuius est subiectū. s3 nllus respect9 est hmōi. ergo respect9 ñ potest esse ratio formalis absolute subiectia. maior est euidēs. nā dce oditōs cōpetūt subicō rōe sue for malitatis ⁊ ñ rōne mē. sunt enī p prietates cōueniētes forme ñ ma terie. mior p3 cū respectus non sit forma actiua ⁊ cū sit impfecta. er go forma respectiua non pōt esse ratio cōtinēdi seu causandi ⁊ mē surādi ipsa3 sciētia3 que est forma absoluta. Mensurare enī ⁊ virtu aliter cōtinere arguit pfectōe3 ma iore3 in continēte ⁊ mēsurāte ꝙ̄ in cōtento ⁊ mēsurato. Itē pbat ea de3 cōclusio q2 mobilitas est pro pria passio pmi subiecti phie na turalis. ergo nō est ratio formalis

subiectiua. añs p3 ex pcedentibus oña pbat qz subiectū vt prius sua passiōe est cognoscibile circūscrip ta p intellectū ipsa passione. s3 nul lu3 subiectū pōt cognosci sine pro pria rōe formali subiectiua. ergo nulla passio pōt esse ratio formali ter subiectiua. ergo p3 q subiectu3 est prius ex natura rei sua passio ne sic causa effectu suo. mior pba tur. quia illud qō est formal' ratio subiecti est ratio cognoscendi ipm 7 nata continendi voco rōne3 for malē subiectiuā. illa eni est forma lis ratio qua subiectū est cognosci bile 7 cōtentiuū noticie alioz.

Cōtra istā rōe3 instat qz visua litas videt esse rō formal' subie ctiua scie pspectie 7 sonoritas mu sice 7 sic de alijs multis sciētijs. 7 tamē visualitas est qda3 passio li nee 7 sonoritas numeri. Rñdeo q in scientijs subalternis ē aliter di cēdu3 q̄ i sciētijs pmis 7 subalter nātibus eo q sciētie subalterne vt plurimū otrahūt subiectū scientie subalternātis p aliquā dr̃ia3 accñ tale3. Ite3 arguit otra 7 sic. p pria ratio formalis subiectia ime diatius inher3 prio subiecto phie nālis q̄ quecūq3 passio demr̄abil' de subiecto. s3 mobilitas nō imme diatius inheret prio subictō phie natural' q̄ qcūq3 passio demr̄abi lis de ipso subiecto. ergo mobili tas nō est formalis rō subiectia p mi subiecti phie nālis. maior ē cui dēs. qz ipsa formal' ratio subiecti ua est ratio v̄tualiter cōtinēdi oē3 v̄itatē scibilē de subiecto. 7 p oñs psupponitur omni passiōi formabi li de subiecto. minor pbat qz mo bilitas videt passio valde remo ta sicut p3 discurrēdo p passiones subiecti phie naturalis. prius eni psupponit q corpea substantia sit quāta quātitate determiatia q̄ q sit mobilis fm quātitatē. diuisi le eni prius respicit quātitatem q̄ mobile. ideo quātitas inher3 ime diatius substātie corpee q̄ mobili tas ad quātitatē. Item substātia corpea prius ē quāta q̄ ostendat mobilis fm quātitatē. Item pri⁹ quale q̄ corpus oñdit mobile lo caliter. moueri eni localiter psup ponit qualitate3 7 quātitatē dter minatā. quod eni3 nec est quātum nec quale nec h3 esse in vbi deter miato nō est mobile secūdu3 locū quid ergo ponitur mobilitas for malis ratio subiecti philosophie naturalis cu3 sit eius passio valō remota. Ex ista cōclusiōe sequi tur q opinio ponētiu3 ens mobile vel corp⁹ mobile eē subiectū phi losophie naturalis cu3 mobilitas non sit ratio formalis subiectiua.

Tercia conclusio est ista substātia corpea est subiectū materiale phi losophie naturalis. pbat quia vt habet. vi°. metaphice. phisica est circa quoddā genus entis. Est.n. circa talez substātiaz que hz in se principiū motus ⁊ quietis. sz sub stātia corporea est hmōi vt habe tur sexto ⁊ secundo phisicoꝝ vbi Aristo. soluz attribuit mobilitatē corpori seu substātie corpee quod idez est. ergo substātia corpea est tmateriale subiectū phie naturał. turalis. Contra istā cōclusiōez arguit quia angeli hñt in se prici piū motus ⁊ possunt moueri ō lo co ad locū cū sepe mittāt ad nos. vt pz in sacra scriptura ō Gabri ele ⁊ alijs angelis. sz angeli nō sūt corporei. ergo substātia corporea non erit primū subiectū ⁊ adequa tū phie naturalis sz substatia vt ē cōis ad corpeaz ⁊ incorpeaz. Re spōdeo fm Scotū i decia dis. qr ti sniaꝝ qꝫ lz angeli mittātur ō lo co ad locū ⁊ acquirāt nouum vbi seu nouā pñtiā ad locū tñ ille mo tus non est mot⁹ localis pprie di ctus sed multū distat a vera rōne motus cū p huiusmodi motuz vel mutatōez angelus non acqrat vbi circūscriptiue ⁊ localiter qd requi rit ad verā rōez mot⁹ pprie dicti Angelus enī cū hēat tantuz esse in loco diffinitiue. nō autē locałr seu circūscriptiue p suū morū vel mu tatōez soluz acquirit nouū vbi dif finitiue. ideo nō mouet motu loca li pprie dicto. quare non hz poni sub subiecto phie naturalis. Ad euidētiā āt pdictoꝝ sciēduz est qꝫ esse i loco capitur tripliciter. vno modo repletiue ⁊ sic deus est i lo co. quia ex sua imensitate replet oēz locū. secundo mō diffinitiue. ⁊ sic angelus est in loco. quia sic ibi qꝫ non alibi. Tercio mō circūscri ptiue. ⁊ sic corp⁹ est in loco qd cō mēsurat ptibus loci. Quart⁹ mo dus ponitur hic a doctore subtili vbi supra qui est esse in loco psen tialiter. ⁊ sic corpus xpi ē sub spe ciebus panis ⁊ vini. non enī est in loco repletiue cū nō repleat omēz locū vt sic. nō est in loco diffinitiue cū nō ita sit hic sub his spēbus qn ēt sit alibi sub alijs spēbus. nec est ibi circūscriptiue cū nō mēsuret hu iusmodi spēb⁹. est ergo ibi solū sa cramētaliter. Quarta ɔclusio illa naturalitas est ratio formalis sub iectiua primi subiecti phie natura lis. probat quia illud est ratio for malis philosophie naturał p qd huiusmodi subiectū hz in se princi piū motus ⁊ quietis. sed naturali tas est huiusmodi respectu substā tie corpee que est subiectū materi

ale naturalis phie. ergo naturali
tas erit ratio formalis primi sub
iecti naturalis phie. maior ptz ex
auctoritate allegata i qua diceba
tur q phisica est circa talē substā
tiaz que hz in se principiū mot⁹ ⁊
quietis. ergo sub illa rōne formali
ꝭm q hz in se hmōi pricipiū ē sub
iectū. minor ꝓbatur qz natura est
principiū motus ⁊ quietis secūdo
phisicoꝝ. Cōfirmat qz substā
tia corpea ꝑ naturalitatē hz omēs
sex condictōes reqsitas ad ratōez
primi subiecti vt pz intuēti eas.

Ex ꝑmissis pz q substātia cor
porea inquātuz naturał est ꝑmuz
subiectū phie naturał. hanc mate
riā tractat Scotus sexto metaphi
sice quarta diuisiōe scie speculati
ue. vbi dicit q substātia corporea
inquātuz hz in se formā que ē pri
cipiū motus ⁊ quietis ⁊ determīa
tōe opatōis ē subiectū phie nālis
quod vt estimo in idē redit cuz eo
quod supra dictū est. q. s. substan
tia corpea inquātuz naturalis est
subiectū primū phie naturalis. qz
vt ꝑmissuz est natura est pricipiū
motus ⁊ quietis. ⁊ natura princi
palr̄ dicit de forma. vt habet se
cūdo phisicoꝝ ergo ⁊c. Sz cō
tra ꝑmissa arguit sic. codē modo
quo res dicūt formaliter ab alio
cōstituūtur in esse. Eadē eniz sunt
pricipia cōstituēdi ⁊ eēndi. sz pri
mū subiectū phie natał distigr̄ ꝑ
esse mobile formalr̄ a subiectis ali
arū sciētiaꝝ. ergo per esse mobile
cōstituit formalr̄ in esse subiecti.
maior est euidēs ⁊ mior pz ex sex
to metaphisice. vbi Aristo. seꝑat
phisicā a metaphisica ex eo q na
turalia sunt mobilia. Et cōfirmat
ꝑ Philosophū prio phisicoꝝ di
centē q ad quēlibz naturalez phi
losophū nō spectat disputare con
tra negātes motū. qz naturalis ip
suz ꝑsuppōit. ergo videt q mobi
litas sit ratio formalis subiectiua
phie naturał. Ad primū quan
do dr̄ codē mō quo res ⁊c. conce
do maiorē vniformiter acceptam
s. q eodē mō quo res distinguitur
ēt cōstituit in esse. s. si essentialiter
essentialiter si accñtaliter accñtali
ter. Exēplū primi rōnalitas disti
guit hoiem eēntialr̄ ⁊ specifice ab
omni alio ⁊ cōstituit hoiem in esse
specifico ⁊ eēntiali. Exēplū secūdi
albedo distiguit albuz a nigro ac
cidētalr̄ ⁊ cōstituit subiectū i quo
ē in ēe accñtali puta in esse albo.
Tūc ad miorē dico q mobilitas
constituit subiectuz i esse subiecti
accñtali nō qditatio ⁊ eēntiali. nā
cuz mobilitas sit respect⁹ formalr̄
non pōt constituere nec distiguere
nisi accñtaliter subiectū naturalis

philosophie quod ē ens absolutū Illa igit̄ distinctio scie quā ponit Aristo. vi. metaphisice nō est qui ditatiua sȝ est forte p passiōeȝ no tiorē. Ad cōfirmatōeȝ dico q̄ phisicus suppōit motū tanq̄ passi onē cōuertibileȝ cū suo subiecto n̄ tanq̄ ratōeȝ formaleȝ subiecti.

Alia auteȝ vt dicit Aristo. tercio ꝺ aīa secātur sciētie queādmodū ⁊ res de quib⁹ sunt. ⁊ phisica vt pȝ ex dictis est de substantia corpea inquātuȝ hȝ in se principiū mot⁹. ideo fm multiplicē eius acceptiōȝ oȝ accipe libros partiales in scien tia naturali. Substantia. n. corpo rea vel sumit̄ inquātuȝ habȝ in se principiuȝ motus simpl̄r seu vl̄r. aut cōtracte. si simpl̄r ⁊ vl̄r sic de termiat̄ de ea in libro phisicoruȝ. Si contracte ⁊ hoc dupl̄r. q2 aut cōtrahit̄ p motū ad vbi ⁊ sic est li ber ꝺ celo ⁊ mūdo vbi determia tur de substātia corpea inquātuȝ hȝ in se principiū mot⁹ ad situȝ. si vero cōtrahit̄ p motū ad formam sic est dupl̄r. q2 aut determiatur de tali motu in cōi. ⁊ sic est liber de generatiōe qui ē de substantia corpea inquātuȝ hȝ in se pricipiū motus ad formaȝ in cōi. Si vero de motu ad formā in spēali hoc ē dupl̄r. q2 aut hoc est respcū elemē toꝝ. ⁊ sic est liber methauroꝝ. vl̄ respectu mixtoꝝ. ⁊ hoc dupl̄r. q2 aut hoc est ꝺ inaīatis ⁊ sic ē liber mineraliū. aut de aīmatis. ⁊ hoc dupl̄r. q2 aut est de aīatis in cōi. ⁊ sic est liber de aīa. aut in spēali. ⁊ hoc dupl̄r. q2 aut de aīatis aīa vegetatiua. ⁊ sic est liber de vege tabilibus ⁊ plantis. aut anīa sensi tiua. ⁊ sic est liber de anīalibus. ⁊ prout hȝ motū p respectū ad aīaȝ fm se ⁊ potētias ⁊ obiecta potētia ruȝ sic sufficiētia alioꝝ libroꝝ in uestigari pōt. Omissis auteȝ alijs libris phie causa breuitatis ad p̄ sens precise tractat̄ de libris phisi coꝝ de celo ⁊ mūdo de generatio ne ⁊ corruptōe ⁊ de anima.

Quoniam quidē. Iste liber phi sicoꝝ diuidit̄ i duas ptes videlȝ in ꝓhemiū ⁊ tractatū ꝭa ibi necesse est igit̄. In prima autē parte que est ꝓhemiū huius libri ponit Aristo. modū ꝓcedēdi in phia naturali ⁊ in qualȝ sciētia ptractando q̄ inchoāduȝ est a p̄n cipijs ⁊ causis in vniuersali. ⁊ hoc sic. In oī sciētia cui⁹ sunt pricipia cause aut elemēta inchoanduȝ est a cognitōe illoꝝ principioꝝ causa rū ⁊ elementoꝝ fm modū quo sū

mus apti nati scire. sed in philoso
phia naturali sum⁹ apti nati scire
non ex prioribus nature sꝫ ex pri
oribus nobis que sunt magis vl'ia
⁊ magis cófusa. ergo in tali sciétia
incohoádūꝫ est a cognitōe principi
orū causaꝝ ⁊ elemētoꝝ in vniuer
sali quo ad nos. maiorē ꝓbat per
causaꝫ efficiétēꝫ. Tūc eniꝫ vnūqō
qꝫ cognoscere arbitramur cūꝫ cau
sas eius ⁊ principia cognoscim⁹
vsqꝫ ad eleméta. p pricipia aūt in
telligit causas efficiétes quib⁹ pri
mo cōpetit ratio pricipij. p causas
intelligūtur cause finales. qꝛ finis
est causa causaꝝ. p eleméta vero
intelligūtur cause intrīsece. s. mate
ria ⁊ forma. elemētuꝫ enī dicit ali
quid quod est in re. large tamē lo
quēdo principia ⁊ cause pñt sumi
taꝫ pro causis intrinsecis q̄ꝫ p ex
trinsecis. Ad euidētiaꝫ autē mi
noris rōis phi notādūꝫ qꝫ circa co
gnitiōeꝫ quā habem⁹ de naturali
bus rebus est tria cōsiderare. pri
mo ipsas res cōsiderare de qbus
cognitōeꝫ habem⁹. secūdo sensuꝫ
per quē cognitōeꝫ accipimus. inci
pit enī nostra cognitio a sensu pri
mo posterioruꝫ. tercio ipsa nota ⁊
ipsas diffinitiōes per que talis co
gnitio exprimit̄. Secūduꝫ igr̄ hec
tria tripl'r phūs ꝓbat suuꝫ ꝓposi
tuꝫ. Et prio ꝓbat hmōi minorem

cōpando intellectū ad naturaꝫ seu
ad res nāles de quib⁹ cognitōem
habem⁹. ⁊ hoc sic īnata est nobis
via certiorib⁹ nobis incertiora na
ture ꝓcedere. nō enī eadē sunt no
bis nota ⁊ simpl'r. Sunt āt nobis
prius nota cófusa magis. i. vl'a.
ergo innata est nobis via ab vni
uersalibus in singl'aria idest in mi
nus vl'ia ꝓcedere. Pro hmōi
declaratōe notādūꝫ qꝫ quāto aliq̄
sunt magis in actu ⁊ plus habent
de entitate tanto quātuꝫ est de se
sunt cognoscibilia magis. qꝛ vt ha
bet̄ secūdo metaphice. sicut res se
habet ad esse ita ad cognosci. Et
ideo talia dicūtur nota simpl'r seu
nota nature. qꝛ cuꝫ de natura sua
plus habeāt de entitate ⁊ pfectiōe
sequit̄ qꝫ plus hēant ꝺ cognoscibi
litate. Sꝫ quia intellect⁹ noster se
habet ad ea que sunt māifestissiā
nature sicut oculus noctue ad lumē
solis secūdo metaphice. ideo que
sunt nature magis nota sunt min⁹
nota nobis. Notāduꝫ insup qꝫ
philosophus nō intendit hic com
pare vniuersale ad singulare sim
pliciter. sed magis vniuersale ad
minus. singulare enī cognitiōe sen
sitiua prius cognoscit̄ cum nostra
cognitio habeat ortum a sensu. de
eius autem cognitione intellectiua
habetur tercio de anima quare ic

b p

Consequenter probat Aristo. dictã minorẽ compando cognitõẽ intellectiuã ad sensitiuã. qr sicut se habet sensus ad sensibilia sic intellectus ad intelligibilia. sȝ totũ ꝭm sensuȝ notius est. vl'e ãt est qõdaȝ totũ cuius inferiora sunt partes ergo ꝛc. Notãduȝ ãt ꝭm pspectiuũ q visus prius fert in totã rem q̃ȝ in ptes. vnde ait q si actualiter essent subtiles sculpture nõ statim cũ viderem' illud apphenderem' sculpturas illas sed prius feretur visus in totã reȝ. ꝛ postea intuẽdo differẽter apphenderem' sculpturas illas. Ex quo patet q sensus prius apphendit totũ q̃ȝ ptes sic ẽ de intellectu suo mõ. Tercio pbat Phũs eãdeȝ ppositiõeȝ compando nomẽ siue diffinituȝ ad diffinitõeȝ. quia diffinitũ quod est quodã totũ prius cognoscit q̃ȝ diffinitio que expmit ptes eẽtiales diffiniti. sic magis vl'e cognoscitur q̃ȝ singulare vel min' vl'e. Scienduȝ est q i hac rõe nõ est oĩmoda silitudo sȝ est ibi silitudo quo ad hoc q sicut diffinitũ quod ẽ quodaȝ totũ eẽtiale est prius notũ ptibus diffinitõis. sic magis vniuersale quod est totũ vl'e est prius notuȝ ꝛ euidẽtius mi' vl'i quod est eius ps subiectiua. Sȝ in hoc est dissilitudo. qr totũ vl'e seu magis vl'e est pri' notuȝ suis ptibus subiectiuis noticia distincta ꝛ i ordine distincte cõcipiẽdi. Totuȝ vo vl'e eẽtiale sic diffinitũ est prius notũ ptibus diffinitõis in ordine cõfuse cõcipiendi. vt ponit doctor subtilis dis. tercia primi sniarum Unde multa ꝛ oia scimus ꝭm diffinitõeȝ quid nois ꝛ cõfuse quorũ diffinitões qditatiuas ignoramus ꝛ sic nõ habem' coꝝ noticiã distinctaȝ. differentie igit ꝛ magis vl'ia sunt prius nota noticia distincta. diffinitũ vero ꝛ min' vl'e est pri' notũ noticia ꝯfusa vt magis dclarabitur in sequẽtibus. Deinde mãifestat phus quod dixerat per signũ. signũ eni est q cognitio vl'is pcedit. qr pueri prĩo appellãt omnes viros patres ꝛ oẽs feĩas matres. ꝛ postea determinãt vnũq̃dq̃ videlicet distinguẽdo vnuȝ ab alio.

Ad euidentiã ꝛ planitieȝ hui' prologi vidẽduȝ est de duob' videlȝ de cognitõe vniuersaliũ ꝛ de cognitiõe causarũ ꝛ principiorum

Quãtuȝ ad primuȝ primo ꝭm mẽteȝ Scoti in prĩo metaphisice ꝛ in tercia dis. primi sententiaꝝ p̃mittã aliquas distinctões. deinde subiũgam aliquas cõclusiões. Sit igit hec prima distinctio q aliqd esse prius cognitũ põt esse tripl'r.

neratōis cuiꝰ videlʒ causa ī nobis̄ prius generat̄ ⁊ de qua est intētio in ꝓposito. Secūdo mō aliqd est prius cognitū prioritate pfectiōis de quo dicet̄ secūdo metaphice.

Tercio prioritate adequatōis qn̄ videlʒ aliq̄ potētia adeq̄t sibi aliquod obiectuʒ cōmune itaq꞉ nihil apphendit nisi cōtentū sub illo ⁊ p rōeʒ illius sicut se hʒ forte ens respectu intellectꝰ de quo dicetur 2° de aīa. Secūda distinctio ē illa q꞉ vl'ius dicit̄ dupliciter. vno mō causate. alio mō pdicatōe. primo mō dicit̄ vl'ius illud qd̄ in virtute sua cōtinet plures effectus. secūdo mō illud qd̄ est cōmunius ⁊ pōt de pluribus pdicari. Exēpluʒ primi deus respcū cuiuscūqʒ cause. Exēpluʒ secūdi aīal respcū hominis ⁊ quodlʒ supius respcū inferioris. Tercia distinctio sit q꞉ totū dicit̄ dupliciter vel totalitate tate vniuersalitatis vel totalitate cōtinētie eēntialis. primo mō sicut se hʒ omē supius respcū suoꝝ inferioꝝ. nam ipsa inferiora respiciūt suū supius sicut partes subiectiue suū totū vniuersale. Secūdo mō se hʒ inferins respectu suoꝝ supiorū. vt hō respcū aīalis. Omē eni inferius ꝯtinet eēntialiter suū superius sicut totū suā pteʒ eēntialiter

Quarta distinctio est hec q꞉ cōfusuʒ dicit̄ duplr. vel cōfusiōe vl'itatis que est cōfusio pdicatiua. vl' cōfusiōe totius respcū suaꝝ ptiuʒ intrinsecaꝝ. Primo mō ōe supius est cōfusuʒ respcū inferioꝝ. secundo mō totū eēntiale respcū suaruʒ ptiuʒ intrinsecaꝝ. Quīta distinctio est q꞉ duplex est cōceptus. simpliciter simplex ⁊ non simplr simplex. Simplr simplex est ille qui non est resolubilis in plures cōceptus vt ꝯceptus entis vel vltimaꝝ differētiarū. Conceptus vero non simplr simplex est ille qui non pōt concipi ab intellectu actu simplicis intelligentie. ʒ possʒ resolui in plures cōceptus seorsuʒ cōceptibiles. sicut ē cōceptus diffiniti vel spēi.

Sexta distinctio ē q꞉ aliud est cōfusuʒ intelligētie ⁊ aliud cōfuse intelligere. cōfusuʒ eni idē ē quod indistinctū ⁊ hoc in distinctiōe totius eēntialis in suas partes eēntiales vel totius vl'is in suas partes subiectiuas. confusuʒ igit̄ intelligr̄ aliqd idistictū altero pdcōꝝ mōꝝ sʒ cōfuse dr̄ cōcipi qn̄ ꝯcipit̄ sic̄ exp̄mit̄ p nomen. distīcte v̄o qn̄ ꝯcipit̄ sicut exprimit̄ p diffinitioneʒ. pʒ āt dr̄ia istoꝝ qꝛ aliqd̄ ꝯfusuʒ pot ꝯcipi distīcte. possuʒ eī cognoscere aīal qd̄ ē qddā ꝯfusuʒ distīcte p sua itrīseca. pot ēt aliqd distinctuʒ ꝯcipi ꝯfuse. vt accipiēdo

hōminē tātuꝫ ſm quid noīs vel in vniuerſali tātuꝫ. vt qꝛ aīal nō con cipiēdo ratōnale. Dis ꝑmiſſis pono tres cōcluſiōes. pꝛima ē illa loquēdo de vlī ſm cauſalitatē cū magis vlē eſt minꝰ nobis notum q̄ꝫ minꝰ vlē. Dāc cōcluſiōeꝫ oſten do auctoꝛitate Ariſtot. pꝛio meta phiſice dicētis qꝛ maxie vlia ſunt difficilliſſima ad cognoſcēduꝫ. cu iuſmodi ſunt deus ⁊ intelligentie. Secūda cōcluſio ſit illa loquēdo ꝑdicatiue qꝛ pꝛimū cognitū confu ſe eſt minꝰ vle puta ſpēs ſpēaliſſi ma cuiꝰ ſingulare foꝛtius ⁊ effica cius mouet ſenſuꝫ ſiue ſit viſibile ſiue audibile ſiue tangibile. ꝓbat̄ ꝑ Auic̄. ſecūdo metaphīce dicen teꝫ qꝛ metaphiſica eſt vltīa in oꝛdi ne doctrine. ergo principia aliarū ſciētiaꝝ pñt cōcipi ⁊ termini illaꝝ ante pꝛincipia metaphīce. ſed hoc nō eſſet ſi opoꝛteret pꝛius actualr̄ cōcipi ꝯceptꝰ coīoꝛes q̄ꝫ cōceptus ſpēꝝ ſpēaliſſiāꝝ. Tercia ꝯclio eſt iſta ꝑmū cognitū actualr̄ cognitōe diſticta ē ecōuerſo. tale ei ē cōmu niſſimū ⁊ q̄ ſūt ſibi ꝓpiqua ſunt ꝑ oꝛa. ⁊ q̄ reōtioꝛa ſūt poſterioꝛa. ꝓ bat̄ qꝛ ſic̄ dictū ē nihil ꝯcipit̄ diſti cte niſi qñ cōcipiūt̄ oīa q̄ includūt̄ in rōe eiꝰ eētiali. ens āt icludit̄ in oībꝰ ꝯceptibꝰ qditatiſ inferioꝛibꝰ ſupioꝛibꝰ ⁊ alia magis vlia in cō ceptibꝰ minꝰ vlibꝰ. Jteꝫ ens non pōt ꝯcipi niſi diſticte cū ñ hēat cō ceptū ſimplr̄ ſimplicē. ſimplr̄ aūt ſimplex aut totalr̄ ſcit̄ aut totalit̄ ignoꝛat̄ cū nō hēat reſolui in alios ꝯceptꝰ. ergo ens ꝯcipi pōt diſticte ſine alijs. alia āt nō ſine eo. hoc iō ꝓbat̄ qꝛ metaphīca q̄ ē de ente ē ꝑoꝛ ſꝫ Auic̄. videlꝫ pꝛiꝰ i oꝛdie di ſticte ꝯcipiēdi. qꝛ ipſa hꝫ certifica re pꝛinª aliaꝝ ſciaꝝ lꝫ ſit poſteri oꝛ in oꝛdine doctrine. vñ ꝓceſſus nālis ē ab impfcō ad pfcm̄ ꝑ meᵈᵒ ꝯfuſe āt ꝯgnoſcer̄ ē mediū q̄i inter ignoꝛar̄ ⁊ diſticte ꝯgnoſcer̄. ⁊ iō ꝯ fuſe hr̄e dēmꝰ mathēaticā ⁊ phiſi cā vt diſcāꝰ metaphīcā q̄ diſticte hita pñt alie ſciē diſtincte ꝯgnoſci Et hoc de pꝛiō ꝑncipali.

Quātū ad ſecūdū articulū vi dēduꝫ ē an ad cognitōꝫ cꝰlꝫ rei ꝺ pēdentis a quolꝫ genere cauſe req rar̄ cognitio cꝰlꝫ cauſe. pꝛo cꝰ eui dētia pono talē diſtinctōꝫ qꝛ ꝯgni tio ē duplex. q̄daꝫ impfcā qua. ſ. cognoſcit̄ cā ꝑ effectū demr̄atiōne qr. alia ē pfcā ⁊ ꝑꝑ qd qñ. ſ. ꝯgno ſcit̄ effcūs ꝑ cāꝫ. de pꝛiā nihil ad ꝓpoſitū ſ tm̄ de ſcōa. Juxta qꝺ pono talē diſtinctōeꝫ. qꝛ illa cogni tio pfcā dr̄ duplr̄. vna ē qua res cognoſcit̄ abſolute quid eſt in ſe. Alia eſt qua res nō ſoluꝫ cognoſci tur abſolute in ſe ſꝫ ēt cognoſcitur

in ordine ad aliqua a quibus depē
det. Loquēdo āt de cognitiōe
primo mō ponit talis cōclusio. ad
cognitōez pfectā cuiusl3 rei non re
quiritur ꝯgnitio cuiuslibet cause.
hoc pbatur sic. quoniaz tūc seque
retur ꝙ ois diffinitio daret p ad
ditamētuz hoc est falsuz ergo ⁊c.
pbatur ꝯña. qꝛ oēs cause a quibus
depēdent tales res sunt sibi extrin
sece ⁊ nō sunt de eētia diffiniti.

Itez illud quod est quiditatie
diffinibile quocūqꝫ alio extrīseco
non cognito pōt quiditatie notifi
cari ⁊ cognosci quocūqꝫ alio circū
scripto. patz qꝛ diffinitio notificat
quiditatē seu essentiā rei. sed effec
tus potest quiditatiue diffiniri cir
cūscripta quacūqꝫ causa extrīseca
vt homo p aial rōnale. ergo pōt
cognosci quiditatie talibus causis
circūscriptis. Loquēdo autem de
cognitōe secūdo mō pōt poni talis
distinctio ꝙ huiusmodi cognitio ē
duplex. vna est in genere alia ex
tra genus. Cognitio pfecta in gene
re est cognitio rei infra limites vni
us generis sicut ille est pfectus fa
ber qui cognoscit ferruz sufficiēter
sm qd ptinz ad artē fabrilez exer
cendā. ⁊ illo mō ad cognitōez pfe
ctaz. s. rei naturalis. sufficit cogno
scere oia genera causaꝝ sm ꝙ nō
excedūt genus cōsideratōnis natu
ralis. verbigratia. sufficit eniz cog
noscere primā causaz efficiētem in
quātuz est primū mouēs. nō autē
requirit eius perfecta ꝯgnitō in se
silr ⁊ in aliis causis. Ad cognitōz
tamē rei extra genus qua cognosci
tur res sm omnē rationē sm quā
est cognoscibilis bene requirit cog
nitio quiditatie cause sm se. s3 hec
cognitio nō pōt haberi in hac vita
ꝙ autez requirat cognitio tal' cau
se pbatur. quoniam sicut se h3 res
ad esse sic ad cognosci. sed res quā
tuz ad suū esse depēdet a suis cau
sis ergo ⁊ ēt quātum ad cognosci. ꝙ
autē cognitio pfecta q̄ ē extra geꝰ
nō sit hōi possibilis haberi in hac
vita patz ex hoc ꝙ cognitio quaz
habemꝰ de pria causa q̄ deꝰ est ē
valde cōfusa ⁊ indistīcta vt videt
secūdo metaphice. Violentā etiā
cognitōez hēmꝰ de rebꝰ nō tātum
loquēdo de eaꝝ cognitōe in ordie
ad aliō a quo depēdet. s3 ēt de co
gnitōe qua cognoscit absolute qd
sunt in se res ipse cuz obscure cog
noscamꝰ diffinitiōes seu qditates
rerū taz substātie quā accidētiū. ipe
ei hñt dari p genus ad dr̃iaz. dr̃ie
āt eētiales reꝝ sunt nobis ignote
sm Boetiū. ⁊ iō vt in plibꝰ in dif
finitionibus rerum circumloqui
mur differentias essentiales nobis
ignotas p alia nobis magis nota.

vt puta p ppzietates ꝛ passiones earū. vnde ꝛ passiões posteriores aliqñ pbanť de subiectis p passio nes priores vt hr̄e angulos eq̄les duob⁹ rectis. pbať de triangulo p habere angulū extrinsecū equa lenté duobus intrisecis sibi oppo sitis que est pria passio trianguli. vt visū est in prima parte huius compendij.

Ecesse est igitur ꝛc. Posito ordi ne dicēdoꝝ nūc exeqť Aristo. intētū. Et qꝛ vt dictū est pcedendū est a principijs sub mō vl'i ad alia sub mō pticulari. iō in illo libro qui prim⁹ est in philoso phia naturali determiat Aristot. de pricipijs rerū naturaliū in vl'i. Et circa hoc poit varias opiniōs philosophoꝝ antiquoꝝ. quoꝝ q daꝫ posuerūt vnū principiū. Alij vō plura. Iteꝫ ponētes vnuꝫ prin cipiū quidā loq̄bant nō natural'r qꝛ negabāt motū qui concediť ab oībus natural'r loquētibus. ꝛ isti fuerūt Parmenides ꝛ Melisus q posuerūt oīa esse vnū ens imobile ꝛ ex hoc mouebātur. qꝛ oēs antiq phi solū posuerūt materiale prin cipiū ꝛ non formale. ꝛ hmōi mate riale principiū dixerť esse corpus ꝛ ens in actu. quo posito qꝛ mate ria semp manet semp mācbit ens in actu. ꝛ sic oīs transmutatio erit alteratio. sola vō materia erit sub stantia. oīa āt alia erūt accidētia. huiusmōi āt accñtia ſm Parmēi deꝫ ꝛ Melisuꝫ erāt solū q̄daꝫ ap parentie ꝛ quedā existimatōes q̄ tuꝫ ad sensuꝫ. nihil āt erant ex pte rei. Cuꝫ igitur ſm ipsos sola mate ria erat substātia ꝛ ens ꝛ esset tan tuꝫ vnū principiū materiale seque bať oīa esse vnū ens. Et qꝛ accidē tia ſm eos nō erāt nisi q̄dam esti matōes sensus. nihil autē erant ex parte rei. ideo ponebant nihil a p te rei moueri. licꝫ sensui appareret oppositū. ꝛ sic dicebāt omnia esse vnuꝫ ens imobile. Alij vō phi losophi ponētes tātuꝫ vnū princi piū naturaliter loq̄banť. qꝛ conce debāt motū. ꝛ hoꝝ q̄dā ponebāt ignē esse principiū rerū naturaliū. alij āt aerē. alij vō aquam. ꝛ dice bant isti philosophi alia generari ex hoc principio p densitateꝫ ꝛ ra ritatē seu excellētiaꝫ ꝛ defectū. ad que pñt reduci magnū ꝛ pūū que posuit Plato esse principia. poit tñ phūs dr̄iaꝫ inter dictos phōs ꝛ platonē. plato. n. poēbat vnitatē ex pte forme. pl'alitateꝫ vō ex pte matie. s. magnū ꝛ puuꝫ. alij āt ecō tra pōebāt vnitatē subiēti seu mate rie ꝛtrarietatē ꝛ plitatē r̄spcū forᵉ

Pro cuiꝰ euidētia sciēdū platonē non mere pbatū fuisse. Cognitō enī nr̄a incipit a sensu ⁊ a sensu tēdit ad intelligibilia. plato vo ecōtra ex intelligibilibus i sensibilia. ⁊ sicut vidit esse ex pte intellectus sic credidit esse ex pte rei. Et qꝛ intellectꝰ ex plibus ptibus abstrabit vnū vl'e. qꝛ pticularia sūt mālia respcū vl'is ⁊ abstractō magis fit ex pte forme. iō posuit pluralitatē ex pte materie ⁊ veritatē ex pte forme. Credidit enī q̄ sicut intellectꝰ intelligit vnū vl'e qđ est vnū p̄ter multa sic essꝫ in rerū natura q̄ videlꝫ esset aliqs hō sepatus a pticularibꝰ hoibus sicut intelligit̄ p̄ter pticulares hoies. ⁊ illū homīeꝫ sic abstractū dicit esse ideaꝫ siue exemplar ⁊ formaꝫ ⁊ qditatē omniū pticulariū hominū Ad cuius exēplar dicit oēs hoies fieri ⁊ generari. Ubi vero naturales ex sensibus pcesserūt ad intelligibilia. videbāt. n. q̄ vna forma non sit alia. raritas enī nō sit densitas. sꝫ materia que est sub formarari efficit postea sub forma densi. Sic igit̄ est vnitas fm eos ex pte materie ⁊ pluralitas ex pte forme. Notādū āt q̄ plato dr̄iaꝫ ex parte materie posuit esse magnū ⁊ paruū. ⁊ posuit ydeas esse sup intelligētias sup aias ⁊ sup materiaꝫ corpales. ⁊ vna ⁊ eadē ydeā imprimebat silitudinē suā in intelligētias aīas ⁊ materiā corpalem sed intelligētie rapiebāt illaꝫ influentiā magis vl'r. aīa vo minꝰ vl'r. materia vo corpalis oīo corpal'r. Et qꝛ oē receptiuū hꝫ aliquo mō rōꝫ materie. iō oīa illa erāt aliquo mō materialia respcū ydee. Ex pte igit̄ materie erat paruū ⁊ magnū fm q̄ magis ⁊ minꝰ vniuersaliter recipiebāt influxꝰ ideales in intelligētias aīas ⁊ materiā corpalem. ponētiū autē plura principia quidā ponebāt ea finita vt empedocles qui ponit quatuor elemēta esse principia rerū naturaliū. aliq̄ vero ponebāt ea esse infinita cuiꝰ modi fuit Anaxagoras ⁊ Anaximāder. In hoc āt cōueniebāt illi tres qꝛ ponebāt esse qđdaꝫ chaos cōfusū a quo dicebant segregari formas cōtrarias in ipso latitātes Differebāt tamē in hoc. qꝛ Empedocles posuit in illo chaos esse cōfusa ⁊ cōmixta quatuor elementa Anaxagoras vo ⁊ Anaximāder posuerūt illud cōfusū esse mixtū ex infinitis rebꝰ. Et vltra hoc posuit Anaxagoras illud nō solū eē principiū materiale omniū sꝫ etiā effectiuū. posuit enīꝫ illud esse quiditatiuū. differebāt insuper dicti philosophi. quia Empedocles po

fuit sel' gñari mūdū ita q̄ exquo incepit intellectus diuin⁹ accipere aliquid ab illo chaos continue se pauit ⁊ nūquā cessabit. vnde ibi posuerūt quodlibet esse in quolꝫ. Naꝫ in quolꝫ posuerūt esse infinitas ptes auri ⁊ argēti ⁊ sic ꝺ aliꝭ Et si quereret̄ si oīa sint in oībus quare est nominū differētia. rn̄debāt q̄ noīabant̄ ex eo q̄ suphabūdabat in ipsis ita q̄ illud qꝺ plus hꝫ de auro noiatur ⁊ apparꝫ esse aurū ⁊ sic de aliꝭ. Democritus. n ponit pricipia infinita posuit eniꝫ Athōs vl' corpa idisibilia ēe reꝝ pricipia. istas ergo opiōsipugnat phus ꝺ qb⁹ cā breuitatis sriedeo

Nde quia

Philosophus impugnādo huiusmodi opiniōs tractat de distinctōe totius a suis partibus. ⁊ de cognitōe infiniti. iō circa ista aliqualr imorabor. ⁊ prio videbr de distinctōe totius a suis ptibus Secūdo ne pcedam⁹ p ignota incidēter tractabitur ꝺ distinctionū varia acceptōe. tercia vero de infiniti cognitōe. Quātuꝫ ad primuꝫ in quo est cōsiderāduꝫ de distinctōe totius a suis ptibus ponā tres cōclusiōes de mente doctoris subtilis dis. 3ª. tercij sentētiarū. Quarū prima hec est Compositū p se vnū puta cōpositū ex materia ⁊ forma dicit formalr aliquaꝫ entitatē distinctam ex natura rei ab entitate suaꝝ partiū siml' sumptaruꝫ. hoc ostēdit̄ sic. Cōpositum est termin⁹ generatōis p se prio ex se prio metaphisice. ergo dicit aliq̄ꝫ entitatē ab ei⁹ ptibus distinctam pbatur ꝯña q2 termin⁹ generationis hꝫ aliquā pprīā entitatē pductaꝫ p generatōꝫ. alioqn generatō termiaret̄ ad nihil. Confirmat̄ q2 si ābe ptes pexisterēt nō minus eēt pductio ꝯpositi. ex⁴ᵒ i rebrectiōe q2 rebrectio ē ad ēe ꝯpoiti. ptērea ētitates ptiuꝫ pn̄t ēe corrupto ꝯpoito ergo distigr̄ a pte rei. ꝯña ē euidēs. q2 alr idē sil' eēt ⁊ nō eēt qꝺ essꝫ oppositū p̄mi pncipij. sed añs pꝫ p phm. vij. metaphice de ista sillaba ba. qua corrupta pn̄t seorsuꝫ remanere. a. ⁊. b. silr pꝫ in aliꝭ cōpositis. Item hec videtur eē expsse intētō phi i hoc prio vbi mouēs dubitatiōeꝫ de distinctōe totius a suis ptibus dicit q̄ si vtraq; ps est vnū ⁊ ideꝫ cū toto sequit̄ q̄ ipsuꝫ totū est sicut indiuisibile qꝺ est falsuꝫ. Et pbat ꝯñam quia si ptes sunt ideꝫ cū toto tunc erūt ideꝫ inter se p illaꝫ regulaꝫ. q̄cunq; vni ⁊ eideꝫ sunt eadeꝫ inter se sunt eadē. Exquo sequit̄ totum esse indiuisibile cū non hēat distin

ctas ptes. Itē cause intrinsece aliquid causant non se nec altera alterā. quia principia non sunt ex alterutris prio hui⁹. ergo causant aliud. s. cōpositum. sed omne causatum a parte rei diuidit̄ a suis causis. quia nihil causat seipsum igit̄ ꝛc. Ex materia igit̄ ⁊ forma vnitis resultat seu originalr̄ pullulat ⁊ causat̄ aliqua tercia entitas ipsius compositi. Sed contra hāc cōclusionē arguit̄ dupliciter. prio p Cōmentatorē prio phisicoꝝ vbi videt̄ dicere q̄ totū est aliud a quolibet pte nō tū ab oībus sil' sumptis

Preterea ad idē q2 si sic ergo diffinitio nō diceret totā qditatem diffiniti. ɔñs est falsum euidēter. p bat̄ ɔña q2 tunc in cōposito essent tres res. s. materia ⁊ forma ⁊ illa entitas. Tercia diffinitio autē nō ē nisi due res. s. materia ⁊ forma. vel genus ⁊ differētia. Ad primū de Cōmentatore dicēdum q̄ Commentator non distinguit ibi inter illud quod est p se vl' quod nccio cōcurrit. Sic eni se hn̄t vnio partiū ⁊ esse totius q̄ nccio cōcurrūt. non tamē oportet q̄ sint idem. sed vnio est respectus ⁊ esse illud ē absolutū. nec est incōueniēs aliquod absolutum pexigere qd̄ dico respectū. vniuersaliter eni absolutū causatū a plurib⁹ causis pexigit vnionē ⁊ approximatōem illaꝝ causarum in causando. ⁊ ita pōt entitas hec totius absoluta esse. l3 nccio pexigant vel coexigant vnionē ptium.

Ad secūdum de diffinitōe dicēdū vno mō q̄ diffinitio dicit totā quiditatē diffiniti nō cōprehēsiue sed explicatiue ⁊ indicatiue inquātū indicat principia intrinseca ⁊ eēntialia diffiniti. Uel aliter pōt dici q̄ diffinitō ē dicēda totū hn̄s partes sic̄ diffinitū. sic̄ eni se hn̄t ptes diffinitōnis ad ptes diffiniti sic tota diffinitio ad totū diffinitū. vt3 vii⁹. metaphice. ⁊ sic̄ tota diffinitō est aliud a suis ptib⁹ sic totū diffinitū ē aliud a suis ptib⁹. Tota igr̄ diffinitio indicat totā eēntiā diffiniti nō obstāte q̄ diffinitū sit aliō a suis ptib⁹. Secūda ɔclo est ista entitas ɔphendēs alia ab entitate ptiū est entitas absoluta. hoc appet p rōes pcedentes. tum q2 generatio nō ē p se ad respectum vt p3 ex hoc qnto. tum q2 cause absolute maxie intrisece non erūt pcise aliqd̄ respectiuū formalr̄. q2 absolutū nō est p se eēntial' respectiui. tū q2 qditates oium absolutoꝝ vt includētes mām ⁊ formā ⁊ vt diffinibiles. q2 vt sic sūt spēs generis absoluti non sunt formaliter entia relatiua. quod tamen oporteret si entitas ppria totius ess3 respcūs.

Itez q2 solus secūdus nō sufficerz ad hoc q totū diceret pse vnum. q2 in toto vno paccūs est per se re spectus eentialis partis ad partez videlz ō ōpēdētia accūtis ad sub iectū. Tercia cōclusio est illa q ista entitas ɔpositi alia ab ētitate partiū est forma totius. Ad cu ius euidētiaz sciendūz q si intelli gatur in toto preter formā partis eius que est in hoīe aīa intellecti ua esse aliā formā quasi supueniē tez illi que sit aliquid illius totius Et cū diuidat forma totius cōtra formā partis. q2 cōpletius cōstitu it totū q̄ illa alia forma partis. il le intellect⁹ est falsus. q2 tūc essz in hoīe alia forma ɔstituēs hominez pticularior anima ītellectiua qō ē falsuz. Item si intelligat q for ma totius sit aliqō mediuz viuēs formā ptis cū materia ad cōstitu endū vnū perse. Silr ille intellcūs est falsus. q2 de ipsa posset queri quō facit vnū cū materia ꝛ forma partis. si ex se ita pōt dici de for ma partis qō ex se est facere vnū si p aliud erit pcessus in infinitū. Ideo dico q vltra vltimā formā que pficit materiā. ꝛ ex hoc dicit forma ptis nō est ncēio ponere ali quā formā quasi pficiētez taz ma teriā q̄ formam. q2 materia ꝛ for ma non sunt in toto ptes eiusdem

ratiōis siue elementa pfectibilia ab aliquo actu tercio. sed vnū est pro prie perfectibile ꝛ aliud actus. Et hec ratio quare p se faciūt vnū pz ex. viij. metaphice. Si tamē intel ligat forma totius nō aliquid con stituēs totuz sed ipsa natura tota. vt quiditas hoc mō cōcedit q for ma totius est alia a forma partis Qō āt quiditas possit dici forma patet p Phm qnto metaphisice caplo de causa que quidez est for ma totius nō forma informās. sed forma quā suppositūz est ens qui ditatiue. non qdez q forma totius sit quasi causa ipsius cuz materia ꝛ forma partiali causans quasi to tuz. sed est ipsuz totū absolute con sideratū fm moduz quo loquitur Auic. qnto metaphice q equitas est tātuz equinitas. Verū quia vt dictū ē duplex est forma. s. forma partis ꝛ forma totius. sic duplex est materia corrēspōdens cū mate ria ꝛ forma opponāt relatiue ex se cūdo huius. q2 quot modis dicit vnū oppositoꝝ tot dicit ꝛ reliquū ex prio topicoꝝ. Est eni materia forme partis corrūdens que ē pn cipiū essentiale rei cōstituēs cū for ma vnū ens per se. Exemplū i ho mine. materia partis est corp⁹ for ma vero est aīa. Est ēt matia cor respōdens forme totius. que qdez

materia est ꝓprietas siue dr̃ia in
diuidualis ⁊ pōt vocari hecceitas
de qua amplius dicet̃ qnto meta
phisice. forma autē totius ei corre
spondens est ipsa quiditas rei ab
strahens ab huiusmodi differētia
indiuiduali ac omnibꝰ p̄dicatis p
accn̄s sicut dictū est prius q̄ equi
tas est tantū equinitas. ⁊ hec dc̄ta
sint de primo articulo.

Quātū ad secūdū articulū
in quo videndū est de varia acce
ptione distinctionū. Sciendū q̄
ab aliquibus sequētibus doctorez
subtilem ponūtur septē mōi distin
ctionū. quoꝝ primꝰ est distinctio
rōis. secūdus est distinctio ex natu
ra rei. tercius est distinctio forma
lis. quartus distinctio realis. quin
tus distinctio eēntialis. sextus di
stinctio se totis subiectiue. septimꝰ
ē distinctio se totis obiectie. quibꝰ
econtra correspōdent septē modi
identitatū. quoꝝ primꝰ est identi
tas rōnis. secūdus est idētitas ex
natura rei. tercius est idētitas for
malis. quartꝰ identitas realis. qn
tus idētitas eēntialis. sextus iden
titas se totis subiectiue. septimus
identitas se totis obiectiue. Hi āt
modi idētitatis pn̄t cognosci per
modos oppositos distinctionum.
quoꝝ primꝰ est distinctio rōis.

Ad cuiꝰ euidentiā prio sciēdū
est q̄ ratio multiplr̃ accipit̃. vno
mō ꝓ diffinitōe. sic enī diffinitio
quiditatiua dicit̃ ratio formalis.
Alio mō pro causa ita q̄ pōt disti
gui ratio sic̄ distinguit̃ causa. alio
mō ꝓ potētia rōnali vel ratiocinā
di. alio mō ꝓ actu ratōcinādi. alio
mō ꝓ obiecto illius actus. vltimo
mō ꝓut opponit̃ rei. Itē notā
dū q̄ duplex est actus intellectꝰ.
qꝛ quidā est rectus quidā collati
uus. Actus rectꝰ appellat̃ quo in
tellectꝰ fert̃ sup aliquā rem. vt qn̄
intellectus intelligit rosā. alio mō
collatiuus appellat̃ prout rem in
tellectā compat ad seipsā vel ad
aliā. Distinctio igit̃ rōis est que h₃
fieri p actū intellcūs compatiui vt
sor. est sor. Sor. positus a ptc p̄di
cati differt a sorte posito a parte
subiecti sola rōe ⁊ non a parte rei

Sed contra hoc arguit̃ sic. qꝛ
talis distinctio fctā p intellectū vel
suitur a re vel non. si sumit̃ a re er
go non solū est rōis. si nō sumitur
a re ergo est figmētū. Confirmat̃
nam intelligere ficticio mō est intel
ligere aliter q̄͠ est. ergo simpliciter
intelligere aliq̄ distincta fm̄ rōnē
sine hitudine ad aliquā distinctōē
verā ⁊ realē. hoc est ficticio mō
hmōi distinctōē rōis intelligere.

Ad primū dico q̄ distinctō ra
tōis sortit̃ ⁊ roborat̃ ex nō repug

natia rei ad sic vel sic concipi. Ex hoc ēt sequit̄ q̄ talis distinctio nō ē vera fictio. Ad ꝯfirmationē3 vero dico q̄ intelligere re3 aliter q̄3 est potest capi dupl'r. vno mō intelligēdo ip sa3 nō eo modo quo est. non tñ q̄ intelligatur mō repugnāti sibi. vt intelligēdo lineā que vnitur materie sensibili non intelligēdo huiusmodi materiā nō repugnāt rationi linee. Alio mō intelligēdo re3 modo repugnanti sue nature. vt intelligēdo deū corporeū Dico igr̄ q̄ ille qui intelligit rē al'r q̄3 est secūdo modo fallitur non āt primo modo. Sic in ꝓpōsito qñ intelligūtur discincta fm rationē3 abs q3 hitudine ad aliqua fm rem distincta non erit talis alietas.

Secūd⁹ mod⁹ distinctionu3 ē distictō ex nat̄a rei. illa āt distigūtur ex natura rei d̄ qbus p̄dicata cōtradictoria pñt verificari p̄ter opus intellcūs vt se habēt totu3 ⁊ partes. supius ⁊ inferius. Totū. n h3 esse quid ꝯstitutū. ptes auté nō ꝯstitutū. constitutū āt ⁊ non ꝯstitutū sibi ꝯtradicūt. Sil'r supius preter opus intellcūs ē multiplicabl'e in plibus. inferi⁹ v̄o non mlˈtiplicabile. multiplicabile āt ⁊ nō multiplicabile sunt ꝯtradictoria. sic ēt distiguitur modus intrīsecus a re cui⁹ est modus. vt eēntia diuia a sua infinitate. hūanitas ⁊ sua finitas soꝛ. ⁊ differētia eius indiuidualis. albedo ⁊ ei⁹ gradus intrisecus ⁊ sic de alijs. Est autē modus intrinsecus qui addit⁹ alicui nō variat rōe3 eius formalē. vt p3 de albedine ⁊ ei⁹ gradibus. Albedo ei intēsa ⁊ rēissa sunt e⁹dē rōis formalis. vt. n. dicit Scotus. vi. dis. pꝛimi sniaꝝ. In quocūq3 gradu intelligat̄ esse aliqua ꝑfectio q̄ gradus ē gradus illius ꝑfectionis nō tollit̄ ratio formal' ꝑfectōis ꝓpter istū gradu3. Est autē mod⁹ intrinsecus insepabilis in actuali existentia a re cuius est. Inexistit eni rei cuius est ⁊ ipsam intrisece modificat. licet aute3 modus intrinsecus non sit per se in genere cu3 nō sit nec genus nec differentia nec species. tamen per reductōem pōt poni in code3 predicamēto cu3 eo cuius est modus. Et si querat̄ quare Aristo. nō fecit mētionē de huiusmodi modo. Dicēdum q̄ nō curauit nisi de his quoꝛu3 noticia requirit̄ ad demōstratōe3. modus autē ille nō exigitur ad demōstrationem. nec est modus ita euidens sicut alij scilicet modi dicendi per se. ⁊ ideo non curauit ponere illu3 modu3. Licet aute3 modus intrisecus non pertineat ad pꝛimū modu3 dicendi perse cum non sit de

diffinitione quiditatiua eius cu
ius est modus .tamen videtur es
se intimius ei cuius est modus q̃
propria passio cum reducatur ad
idem genus. Non est autem incõ
ueniens propriam passionem esse
alterius generis a suo subiecto. lz
sit idem realiter cum ipso vt vide
bitur in articulo huius capituli.
Unde dicit Scotus tercia distin
ctione primi sententiarum. cum di
co infinitum ens nõ habeo conce
ptum quasi per accidens ex sub
iecto ⁊ passione .nec conceptum
per se secundu3 subiectum in tan
to gradu perfectionis scilicet infi
nitatis. Similiter albedo intensa
non dicit conceptu3 per accidens
sicut albedo visibilis immo dicit
gradum albedinis in se intrinse
cum. Tercius modus distictio
num est distinctio formalis.

Pro cuius declaratione aliqua
sunt premittenda. Et primo sci
endum est quod formalitas siue
quiditas potest vno modo sumi
pro eo quod est diffinitio quidita
tiua vel pars diffinitionis alicu
ius. ⁊ omnia formaliter contenta
in speciebus specialissimis siue ge
nera siue differentie vsq3 ad ens
inclusiue sunt formalitates siue q
ditates. ⁊ hoc nõ incõgrue. forma
litas enĩ dicit a forma. forma aũt
est principiũ cognoscẽdi cõpositio
nes. Illa ergo que cõtinẽtur in dif
finitione alicuius cõgrue dicũtur
formalitates cum sine illis distin
cte cognosci non possit diffinitum
vt dictu3 est secundo capitulo hu
ius primi videlicet in prologo.
Alio modo ab alijs sumitur for
malitas magis ample ita quod cõ
ueniat non solum his que sunt dif
finibilia vel includantur in diffini
tionibus aliorũ sed ⁊ alijs. vt in
diuinis possunt sumi formalitates
licet deus non possit proprie diffi
niri cum non sit in genere. Et sic
diffinitur. Formalitas est ratõ ob
iectiualis reperta in re ex natura
rei comprehensa ab intellectu quã
non oportet semper mouere intel
lectum dummodo intellectus pos
sit terminare actum. quod dicitur
pro tanto. quia licet aliquid poss3
actum intellectus terminare nõ ta
men mouere potest ad sui intelle
ctionem. sicut cõmuniter dicitur
quod relationes non mouent intl'
lectum ratione dependentie. Et
quia non sunt aliquod absolutum
⁊ tamen terminant actũ eius. silr
negationes terminant licet nõ mo
ueant. q2 nõ sunt formaliter entia

Dicit̃ autẽ ex natura rei ,ppter ali qua que terminãt actũ intellectus non tamẽ ex natura rei. vt sunt se cũde intentões que fabricãtur per intellectũ. Ex qua distinctiõe ↄclu ditur correlarie q̃ quecũq; possũt distincte cõcipi p intellectũ habẽt distinctas formalitates ex natura rei. Itẽ notandũ q̃ ſm pħm prio posteriorũ q̃ quatuor sũt mo di dicendi per se quorũ sufficiẽtia ſm aliquos sic accipi põt. Omne enĩ p̃dicatũ vel est intra quiditati uã rõẽ subiecti vel extra. si intra sic est prim⁹ modus qui est quan do idẽ p̃dicat̃ de seipso. vel diffi nitio vel ps eius diffinitõis. si aũt p̃dicatũ est extra rõẽ subiecti vel hꝫ causã in subiecto vel nõ. si sic vel illa causa enũciat̃ expresse vl̃ non. si enũciat̃ exp̃sse est quartus modus vt cũ dicit̃ interfect⁹ inte rijt ,ppter interemptõem. si nõ enũ ciat̃ expresse sic ẽ secũdus modus ſm q̃ passio dicitur de subiͨo. vt hõ est risibilis. hic enĩ licet in sub iecto sit causa p̃dicati non tñ enun ciat̃. si ãt p̃dicatũ nõ hꝫ causam in subiectoↄ dũ tamẽ subicit̃ illud qͦd natũ ẽ subici sic ẽ tercius modus Et quia substãtie primo competit subici sic ẽ terci⁹ modus. Et quia substãtie prio cõpetit subici iõ ille modus attribuit̃ maxĩe substãtie

Alij ponũt q̃ ille terci⁹ modus est magis modus essendi q̃ꝫ dicendi. Est eni esse p se siue solitarie.

Aliter põt fieri sufficiẽtia secũ di ⁊ quarti mõi ⁊ forte magis ad mentẽ Scoti dis. vij. tercij sniarũ. Secũdus eni modus est quando in subiͨõ includit̃ causa necessaria p̃dicati. vt hõ est risibil̃. risibilitas enĩ necessario cõsequit̃ rõnalitatẽ que includit̃ in hoĩe. Quartus modus ẽ qñ in subiͨõ includitur ,pxima ratio inherentie p̃dicati lꝫ non sit necessaria inherẽtia vt vo luntas vult ⁊ calidũ calefacit. iste eni lꝫ sint cõtingẽtes tamẽ sunt im mediate. His p̃missis dico q̃ illa dicũtur formal̃r quorũ vnum non includit aliud in prio modo dicendi per se. vt in p̃dicamentis genus ⁊ differẽtia subiectũ ⁊ pro pria passio. Quart⁹ mod⁹ di stinctionũ ẽ distinctio realis. Illa ãt dicũtur realiter que sunt res ⁊ res non aliquid rei. Illa vero sũt res ⁊ res quorũ vnũ ẽ generans ⁊ aliud genitũ. q꞉ nulla res seipsãm gignit vt sic ſm Augustinũ in pri mo de trinitate. vt in diuis pater ⁊ filius. Itẽ illa sunt res ⁊ res quorũ vnũ põt corrumpi alio re manẽte ⁊ ecõuerso vt sortes ⁊ pla to. ⁊ albedo ⁊ paries. hec omnia dicũtur realiter ⁊ sic ꝺ alijs. Illa

autē sunt aliquid rei que includū tur in vna ⁊ eadē re. sicut genus ⁊ differentia in albedine. Itē alia regula potest poni de distinctōne reali ꝙ illa sunt res ⁊ res ⁊ distin guūtur realiter quoꝝ vnuȝ potest corrumpi alio remanēte. licet non ecōuerso. vt deus ⁊ creatura fun damētuȝ ⁊ relatio. Hec tamen re gula videt̄ pati instantiā in toto ⁊ in ptibus. si totū ⁊ ptes distinguā tur tantū ex natura rei ⁊ nō ex di stinctōe reali ꝓprie dicta. quia to tuȝ posset corrumpi ptibus rema nētibus non tamē ecōuerso. Et iō si sic ponit̄ oporteret addet̄ illi re gule ꝙ illa distinguuntur realiter quoruȝ vnū potest corrumpi alio remanēte licet nō ecōuerso. duȝ ta men vnuȝ non includatur in alio. sicut pars in toto. Quint⁹ mo dus distinctionū est distinctio eēn tialis. illa distinguūtur essentialr̄ que per aliquā potentiaȝ possunt separi vt soꝛ. ⁊ plato. Est autē dif ferentia inter distinctionē essentia leȝ ⁊ realeȝ. quia distinctio realis in plus se habet ꝗ̄ essentialis. ⁊ q̄ cūqȝ distinguūtur essentialiter di stinguūtur realiter nō tamen econ uerso. ⁊ tamē non repitur nisi vna instantia videlȝ in diuinis. vbi est distinctio realis ꝑsonarū cum vni tate essentie. Sext⁹ modus di stinctionū ē distinctio se totis sub iectiue. illa autem dicūtur se totis subiectiue quaruȝ realitates sunt distincte ⁊ ab inuicē sepate in actu ali essentia. ita ꝙ non cōueniūt in aliq̄ realitate subiectiua seu actu existente. vt duo indiuidua eiusdē speciei. non tamē coincidit hec di stinctio cum distinctōe reali. quia ibi non requiritur dē necessitate se paratio actualis. hic autē requiri tur. Unde corpus ⁊ anima vnita distinguūtur realiter. qꝛ lȝ nō sint sepata actu tamē possunt separi. ⁊ vnū pōt corrumpi alio remanē te. ⁊ tamē non distiguūtur se totis subiectiue. cōueniūt eniȝ in realita te subiectiua cuȝ ex his constitua tur vnuȝ ens per se scilicet homo Licet sic dicatur ab aliquibus.

Aliter tamē potest dici ⁊ forte magis ad mentē Scoti ꝙ illa di stinguūtur se totis subiectiue que non conueniūt in aliqua realitate potentiali ⁊ contrahibili ad ipsa per alias realitates. vt de⁹ ⁊ crea tura. Cuȝ eniȝ deus sit simplex nō est in eo ordo realitatū quaꝝ vna cōtrahit aliā. de quo magis quar to metaphisice capitulo primo.

Septim⁹ modus distinctionū est distinctio se totis obiectie. Illa

enī sic distinguūtur que in nllo cō ceptu reali quiditatiuo cōueniunt vt sunt due vltime differētie. Sic igit̄ sunt septē modi distinctionuꝫ. qui quidē sic se inferunt ꝙ vltima arguit omnes alias ⁊ penultia ar guit omnes alias ꝑter vltimaꝫ sic descendēdo vsqꝫ ad primā nō aūt ecōuerso sic se inferūt. prima eniꝫ nō arguit secūdaꝫ nec secunda ter ciam ⁊ sic de singulis ascendendo vsque ad vltimaꝫ. His auteꝫ septē modis distinctionū correspō dent ꝑ oppositū septeꝫ modi idē titatū. Primus est identitas rōis secūdus idētitas ex natura rei. ter cius formalis. quartus realis. quī tus eētialis. sextus identitatis se totis subiectiue. septimus se totis obiectiue. Iste autē idētitates non sic se inferūt sicut distinctōes. sed ꝑ oppositū. vltima enī non ar guit penultimā ⁊ sic descendendo vsqꝫ ad primaꝫ. sed prima arguit secūdaꝫ secūda terciaꝫ ⁊ sic ascen dendo vsqꝫ ad vltimaꝫ. Ex ꝑ dictis infero aliq̄ correlaria. Pri mū est ꝙ maior identitas que pos sit esse est identitas ratōis. Secū duꝫ est ꝙ minor idētitas que pos sit esse est idētitas se totis obiecti ue. Causa primi quia idētitas ra tō.ꝫ infert omnes alias. Causa se

cundi quia identitas obiectiā nul laꝫ aliaꝫ infert. Terciū ē ꝙ maior distinctio que possit esse est distin ctio se totis obiectiue ⁊ minor ē di stinctio ratōnis. Ratio primi ē qꝛ distinctio obiectiua infert oēs ali as distinctōes. Ratio secūdi ē qꝛ distinctio rōis nullaꝫ aliā infert. Quartū est ꝙ cuꝫ distinctiōe rōis stat idētitas ex natura rei ⁊ cum distinctōe formali stat idētitas rea lis ⁊ sic de singulis ascēdendo. vn de aīal ⁊ homo distiguūtur ex na tura rei ⁊ tamē sunt ideꝫ formali ter cuꝫ aīal includat̄ in hoīe in pri mo mō dicendi ꝑ se. Iteꝫ modus intrinsecus ⁊ illud cuiꝰ est modus distiguūtur ex natura rei. ⁊ tamē ꝭm aliquos proprie non distiguū tur formaliter. qꝛ ad distinctoem formaleꝫ requirit̄ ꝙ sit quiditas. ⁊ quiditas modus autē intrinsecꝰ ꝓprie non est quiditas vel forma litas. quia quiditas addita alteri quiditati variat rōem eius forma leꝫ seu cōstituti ꝑ illaꝫ. vt rationa le ⁊ irrōnale additis alteri consti tuūt species. species auteꝫ habent varias ratōnes formales non sic modus intrinsecus. Quintuꝫ ē ꝙ cum distinctiōe obiectiua nulla stat identitas. Sextū est ꝙ cū identitate reali stat distinctio for

malis ꝛ ex natura rei. hec omnia patent ex pꝛemissis.

Confirmat̃ illud vltimũ coꝛrelariũ accipiendo albedinē que est vna res ꝛ foꝛma simplex ꝛ conuenit cum nigredine in ratōe coloꝛis ꝛ differt a nigredine per pꝛopꝛiaꝫ differentiā specificaꝫ. Cuꝫ igr̃ idē non possit a parte rei ſm idem cũ alio cōuenire. ꝛ dicere opoꝛtet ꝙ realitas a qua sumit̃ genus albedinis per quam cōuenit cuꝫ nigredine sit alia a parte rei a realitate a qua sumit̃ differentia per quam differt a nigredine. non est autem alia realiter cũ albedo sit simplex foꝛma. ergo est alia foꝛmaliter ꝛ ex natura rei. cuꝫ illa cōuenientia albedinis ꝛ nigredinis sit a parte rei seclusa opatione intellectus. ꝛ sic patet coꝛrelariuꝫ.

Sed contra illud arguitur tripliciter. pꝛimo sic. Omne ens aut est reale aut rationis. ergo omnis distinctio aut erit realis aut rōnis cōsequētia patet. quia distinctio ē passio entis ex quarto metaphẏsice Item illa que distiguũtur foꝛmaliter distinguũtur quiditatiue. sed quecunqꝫ distinguũtur quiditatiue distinguuntur essentialiter. cum quiditas ꝛ essentia sint idem que autem distinguũtur essentialiter distinguũtur realiter vt pꝛius patet. ergo quecunqꝫ distinguũtur foꝛmaliter distinguũtur realiter. Iteꝫ foꝛmalitas dicitur a foꝛma. igit̃ vbi erunt plures foꝛmalitates erunt plures foꝛme. Itē foꝛmalitas est quedaꝫ realitas. vbi autem sunt plures realitates sunt plures res. ꝛ sic distinctio realis.

Ad ista dicendũ. Ad pꝛimum quando dicit̃ ꝙ omne ens aut est reale aut ratōis. ergo ꝛ omnis distinctio. Dico ꝙ distinctio realis ē duplex. quedā est large sumpta quedam vero stricte. Distinctō realis large sumpta ē omnis distinctio quod habet ēe circumscripto omni opere intellectus. Et de ista dico ꝙ verũ est ꝙ sicut omne ens aut est reale aut ratōnis. sic omīs distinctio aut est realis idest non fabꝛicata per intellectuꝫ aut fabꝛicata p opus intellectus. Alio mō distinctio realis sumitur stricte p diuisione que est inter rem ꝛ rem. ꝛ de illa non est verum ꝙ omnis distictio sit real' vel rōis. distinctio ei foꝛmalis nō est real' hoc modo.

c p

quia non est inter rem et rem. Nec est rationis quia nõ est fabricata p opus intellectus vt patet ex predictis. Ad secũdu3 cu3 dicitur q que distinguũtur qditatie disting uũtur eẽntialr negat҄ oña. Ad pbatõe3 dico q qditas et eẽntia nõ sunt idẽ adequate. quiditas eĩ est in pl⁹ q̃3 eẽntia. vñ qditas abstrahit ab esse sicut entitas a substantia. et sic cum identitate eẽntie stat plr̃itas qditatũ. Ad terciũ cum dicit҄ vbi sunt plures formalitates ergo plures forme. vel plr̃es realitates ergo plures res nõ v3 oña. Essentiale eni dicit҄ ab eẽntia sicut formalitas a forma. et tñ nõ seq҄ẽ in diuis sunt plura existẽtia ergo plr̃es eẽntie. Pro quo sciendu3 q eẽntiale in diuinis nõ distinguitur cõtra accñtale cũ nihil deo accidat. sed distiguit҄ cõtra notõale. illa ei3 dñr eẽntialia in diuis que sunt coia tribus psonis. vt sũt potẽtia clemẽtia et sapientia et sic de alijs. Notõnalia vo dñr p que notificat҄ distinctõ psona℞ diuiaru3 et sic illa nõ sunt coia trib⁹ psonis Assignãt҄ ãt coĩter quinq notões innascibilitas generatio actiua generatio passiua spiratõ actiua spiratio passiua. Innascibilitas conuenit vni soli patri. solus enim pater est ingenitus et innascibilis. cu3 solus pater sit subsistẽs nõ productũ. Generatio actiua seu pr̃nitas quod ide3 est etia3 soli pr̃i cõuenit Generatio passiua siue filiatio cõuenit soli filio. spiratio actiua conueit patri et filio. spiratio vo passiua spũi sancto solu3 cõuenit.

Quãtu3 ad terciũ articulũ vbi videndũ ẽ de cognitõe infiniti fm intentionẽ doctoris subtilis secundo metaphice. Primo pona3 aliquas distinctões. secũdo ostenda3 aliquas cõclusiones. De pmo sit illa prima distinctio q infinitũ pot capi tripliciter. s. negatiue priuatiue et cõtrarie. primo modo dicitur infinitu3 quod non est aptu3 natũ finiri sed repugnat sibi. et sic punctus est infinitus vt habet҄ tercio huius sicut vox dicitur inuisibilis. Infinitu3 priuatiue dicitur quod priuat finitatem in apto nato fieri vel finiri. Infinitum autẽ contrarie dicitur quod negat finitatem et ponit contrariu3. Et illo modo loquitur Boetius sup predicamenta capitulo de qualitate vbi dicit Philosophus q qualitati inest habere contrariu3. sicut iusticia contrariatur iniusticie. iniustus autem contrarie dicitur qui habet habitu3 contrarium ex acti

bus generatum. sic infinitum con trarie negat finitatem ponēdo cō trariu; puta infinitum extensu; si ne termino. Istud infinitu; cōtra rie sumptū potest sumi dupliciter Uno modo vt actu existens sine terminis. Alio modo q̧ sit tale in potentia quod diffinit Philoso phus tercio huius dicens q̧ infi nitum est cuius quantitatem acci pientibus semper est accipere ali quid vltra. ita quod quātuncūq; accipiatur semper est aliquid ex tra. infinitu; autem contrarie sem per est in quātitate mobil' vel vir tutis. omnis aute; quātitas pprie dicta vel metaphorice est magni tudo vel multitudo. igitur omnis infinitas talis est in magnitudine vel multitudine proprie dicta vel metaphorice. Item sciendum q̧ infinitu; potest capi dupliciter Uno modo pro ratōe infinitatis in se. Alio modo pro substracto si ue pro eo quod subest ratōi infini tatis. De secūdo sit ista prima conclusio. infinitu; contrarie ipsi magnitudini vigoris vel perfectō nis est a nobis intelligibile. proba tur quia deus est infinitu' illo mo do. sed deum possumus intellige' vt ostenditur secūdo metaphisice ergo ꝛc.

Confirmatur quia cognitio rei est per omnes causas. sed prima causa est infinita ergo ꝛc. ꝛ sic vr̄ q̧ deus vel pria causa possit ꝯgno sci a nobis nō tñ sub rōne infiniti.

Cōtra quia probat Phus. viij. huius deum esse infinite potentie ergo cognoscitur sub ratiōe infini ti. Secunda conclusio est illa infinitum cōtrarie in multitudine non potest intelligi a nobis simul tanqua; vnu; obiectu;. Hoc ostē ditur sic. Intellectus qui includit contradictionem est impossibilis. sed intellectus infiniti contrarie in multitudine siml' est hmōi igit' ꝛc. maior est euidens ꝛ minor patet. quia non est dare tale infinitum. Idem etiam est dicendu; de infi nito cōtrarie in magnitudine mo lis. quia scilicet repugnat rei.

Tercia conclusio sit ista. infini tum contrarie in multitudine non potest intelligi a nobis successiue puta intelligendo vnu; post aliđ. Hoc ostenditur sic. si infinitu; in mltitudine sic successiue potest in telligi. ergo contingit pertransire infinitum. consequens est euidēter falsum ergo ꝛ antecedens. proba tur consequentia. quia si contingit intelligere successiue infinitum in multitudine oportet totam illam multitudine; pertransire. Hec cō clusio videtur ire ad intentionem

philosophi secundo metaphisice dicentis quod si cause formales essent infinite nihil contingeret scire. Item in hoc primo arguendo contra Anaxagoraz ponentez principia infinita q tunc nihil esset cognoscere. cum infinitū inquantuz huiusmodi sit nobis ignotum. Esto enim quod intellectus haberet infinitas species supernaturaliter infusas apud se vt forte habuit anima christi. non tamen posset actu intelligere infinita in multitudine. quia non posset elicere infinitas operationes. nec posset intelligere vnum post aliud. quia non posset ea pertransire. Infinita autem intelligi habitualiter per species non quidez naturaliter acquisitas sed a deo infusas forte non est impossibile. De quo in tercio sententiaruz. Quarta conclusio sit illa infinitum priuatiue in magnitudine molis vel in multitudine non potest intelligi a nobis. hoc probatur sicut prius. quia nō est dare aliquaz talez magnitudinem vel multitudinez que sit apta nata finiri ⁊ sic infinita. Intelligēdum tamen q in omnibus conclusionibus predictis accipitur infinituz pro infinito in actu non in potentia. ⁊ pro re que subicitur ratōni infinitatis. Si autem queratur de infinito accepto pro ratiōe infinitatis in se sit illa quinta conclusio. Infinitum omni modo dictum potest intelligi a nobis. hoc ostenditur sic. Impossibile est aliquid intelligere inesse vel nō inesse alteri nisi ipsuz prius apprehēdatur ab intellectu. sed infinitum omni modo dictum possumus cognoscere inesse alicui vel non inesse. ergo necessario ipsuz infinitū sic prius apphendetur ab intellectu.

Ex omnibus predictis concludo correlarie q infinituz sumptuz pro re sustrata est possibile intelligi vel non intelligi. sicut ipsuz impossibile ē esse vel nō esse a parte rei. Si autē sit possibile ipsuz esse vt infinitū actu in magnitudine vel multitudine molis. sic non potest intelligi a nobis infinitū. tamen in potentia in magnitudine vel multitudine potest a nobis intelligi. ⁊ hoc potentialiter acceptum. vt sic semper intellectus conformet rei.

Sexta cōclusio sit ista infinitū negatiue pōt intelligi a nobis. hoc appet q punctus vel vnitas pnt intelligi a nobis. ꝫ ipsa sūt infinita negatiue. ergo conclio va. s. q infinitū negatie pōt intelligi a nobis. pꝫ etiā tercio de anima.

Omnes igitur &c. Postquã philosophus determinauit de principijs sm opinionem alio℞. probat ergo principia esse cõtraria. prio ex opiniõe antiquorũ. q² oẽs contraria faciũt principia. Nã Parmenides facit principia caliduꝫ ⁊ frigiduꝫ. ⁊ hec appellat ignẽ ⁊ terraꝫ.

Pro quo notandum q̃ Parmenides licet ponerꝫ vnũ ens sm vnitatẽ. tamẽ vt supius dictuꝫ est ⁊ cõmentator ait. ponebat etiam duobus modis. vera. s. ⁊ estiãbilia. vera autẽ entia sm ratõeꝫ. estimabilia sm sensuꝫ. Ut igit̃ saluaret ea que sm sensuꝫ fiebãt posuit principia igneꝫ ⁊ terrã siue calidũ ⁊ frigiduꝫ. Notanduꝫ insuper q̃ contrarietas hic accipit̃ large pro quacũq₃ oppositõe siue impositõne siue in ordine siue in figura ⁊ sic de alijs. Consequẽter ostẽdit Philosophus hoc esse rationale. quia sic ponendo principia contraria saluamus omnia illa q̃ sunt de ratione principiorũ. Tria autem sunt de ratõne principio℞. Primuꝫ est q̃ principia oportet esse non ex alterutris scilicꝫ quod vnuꝫ non sit ex alio. Secundum est q̃ nõ debent esse ex alijs. Tercium est q̃ oĩa alia non debent esse ex his. Hec auteꝫ tria insunt p̃mis contrarijs. Nam per hoc q̃ prima sunt non sunt ex alijs. per hoc quod contraria non sunt ex alterutris. Tercia condictio ꝓbatur quia scilicet omnia sunt ex contrarijs. quia omnia sunt ex cõtrarijs vel ex medijs. sed ipsa etiã media sunt ex contrarijs ergo omnia sunt ex contrarijs. Probat auteꝫ Aristotiles antecedens huius rationis. quia nunquaꝫ fit contingens ex contingenti ⁊ quodlibꝫ a quolibet nisi sm accidens. Pro quo notandum quod quia agens assimilat sibi passuꝫ ex eo aliquid fit quod ab illo est aptuꝫ natũ pati. vt ex eo fit ignis quod ab igne pati potest. ⁊ quod potest in igneꝫ conuerti. Et quia non quodlibet a quolibet patitur. sed omnis passio proprie loquendo est a contrario. ergo quicquid fit ex contrario fit. Dicit igitur Philosophus qualiter vtique fiet album ex musico nisi musicum sit accidens albo vel nigro. Non igitur quodlibet fit ex quolibet nisi per accidens. per se autem solum contrarium fit ex contrario. vt album quod fit ex non albo.

Et hoc non ex omni non albo. q2 non ex musico ⁊ sic ꝺ alijs sed ex nigro. aut ex medijs vt palledo ru bedo ⁊c. Sic ⁊ musicum fit ex nō musico. Similiter omē quod cor rumpitᷓ in cōtrariuꝫ corrumpitur. vt albuꝫ nō corrūpitur in musicū nisi forte per accidens. sed corrū pitur in non album vt in nigrum vel mediuꝫ.

Dubitaret forte aliquis q2 phi losophus videtur sibi ꝯtradicere Dixerat enim superius ꝙ prima contraria non sunt ex alterutris. hic auteꝫ dicit quod contrarium fit ex contrario. Respondeo ꝙ ꝑ se loquendo non fit contrariuꝫ ex contrario vt albedo non fit ex ni gredine nisi inquantuꝫ contrariū includit subiectuꝫ. Sic eniꝫ albuꝫ fit ex nigro q2 fit ex subiecto qꝺ est in potentia albū. Sic similiter forma non fit ex priuatiōe sꝫ edu citur de potentia materie priuate Sic igitur intelligendū est contra ria fieri ex contrarijs. Prima conclusio propositio que dicit qꝺ contraria non fiūt ex alterutris ē intelligenda de contrarijs absolu te. Deinde dicit Philosophꝰ ꝙ similiter est dicenduꝫ in compo sitis sicut dictuꝫ est in simplicibꝰ. Unde cōsonās fit ex inconsonanti ⁊ corrūpitᷓ in incōsonātiaꝫ. ⁊ hoc non in quālibet sed in oppositam

Notanduꝫ autē per simplicia hic accipi omnia generata ꝑ acce ptionē alicuius vnius forme. siue illa sit substantialis vt hō equus ⁊c. siue accidentalis vt album ni grum ⁊c. Composita vero hic appellātur que generātur ex acce ptōne alicuius ordinis. vt genera tio composita ex ordine multorū obiectorꝫ. vel ex acceptione alicꝰ compositōnis. vt generatio parie tis ex cōpositione multorū lapidū vel ex acceptōe alicuiꝰ simphoie. vel alicuiꝰ consonantie. vt genera tio cithare ex mltis cordis. vel ge neratio statue ex partibus conso nantibus. vt generatio picture ex cōuenictibus coloribus. Dicit igᷓ Phus ꝙ oīa hec semp fiūt ex cō posito. domus eniꝫ nō fit ex eo ꝙ sunt cōposita ea ex qbus ipsa fit. sed ex eo ꝙ cōponētia domū sunt simplicia ⁊ diuisa. Silr statua fit ex non figurato ⁊ sic de alijs. oīa igiᷓ fiūt ex cōtrarijs vel medijs tā artificialia ꝙ̄ naturalia. Dicͭ phs ꝙ antiqui Phi ipsa vitate coacti ꝯcesserᷓt principia esse cōtraria in quo innuit Phus hoc esse quasi per se notuꝫ.

c **Onseques** autez. 7c. Postquã phi losophus venatus ẽ de principio ruz contrarietate hic ꝯsequẽter in quirit numeruz eoꝝ. Dicit igĩt q̃ ꝯsequẽs ẽ vtiq; dicere de numero principioꝝ vtrũ sint duo aut tria aut plura. Et q̃ sint plura probaẽ qꝛ sunt cõtraria igr̃ 7c. Q̃ꝺ autẽ non sint infinita ꝓbatur qꝛ ĩ vno quoq; genere ẽ vna prima contra rietas. s. priuatio 7 habitus. quarẽ ãt bitus 7 priuatio dñr pᷓie ꝯtra rietates videbiẽ decio metaphisi ce. substãtia ãt vnũquodq; genus ẽ. igr̃ in eo ẽ vna pᷓia ꝯtrarietas. sed pᷓia ꝯtraria in genere substan tie sunt ponẽda principia simpl̃r prima. talia autẽ non sunt infinita igr̃ 7c. Pro quo notanduz q̃ pᷓĩcipia sunt pᷓia ꝯtraria in pᷓio genere simplr. s; primũ genus sim pl̃r ẽ substãtia. ergo pᷓia pᷓĩcipia de quib⁹ nũc loqmur ponẽda sũt in genere substãtie. Deinde oñ dit Aristo. pᷓĩcipia esse tria quod probat. qꝛ cuz pᷓĩcipia sint contra ria 7 cõtraria non possint ꝑ se starẽ oportet dare tercium principiũ in quo subsistãt. s. materiã que qdez est principiũ principij. qꝛ. s. est ma gis principiũ q̃ forma in via gene ratõis cũ forme educãtur de potẽ tia materie. s; forma magis hẽat rõe; principij in via ꝑfectõis. quia forma dat esse rei. Dicit ẽt Arist. q̃ materia appetit formã. qꝛ vide licet nãliter inclinatur ad formam sicut ad suã ꝑfectionẽ. Ad eui dentiaz eoꝝ que dicta sunt de tri bus principijs rerũ naturalium. s. materia 7 forma 7 priuatione. de clarandi sunt quinq; articuli. pri mus erit de entitate materie. secũ dus ꝺ distinctõe materie a forma tercius erit de eoꝝ seꝑatõe. q̃rtus erit de distinctõe materie ab eius potẽtia. quĩtus de distinctõne pri uatõis a potẽtia materie. Quãtũ ad primũ dico duo dicta ſm mẽ tem doctoris subtilis. xij. dis. secũ di sñiarũ. primuz ẽ q̃ materia est ens positiuuz. ꝓbatur qꝛ materia ẽ fundamẽtuz 7 receptiuũ omniuz formarũ naturaliũ. vnde ph̃us no minat materiã prio de generatõe pãdoxeos receptiuũ formaꝝ. ma teria ẽt ẽ ꝑ se subiectuz generatõis Vñ prio de generatõe dr̃ q̃ pᷓia materia quã ibi ph̃us vocat yle ẽ maxie subiectũ generatõnis 7 cor ruptionis. materia etiam ẽ per se principiũ ex primo hui⁹. materia ẽ per se ex secũdo hui⁹. S; certũ ẽ q̃ omia ꝓdicta non possunt com petere nisi enti. igĩt materia non ẽ non ens igitur vere ẽ ens. Secun

ctu3 dictũ est q materia est ens in potentia. Ad cuius euidẽtiam notãdũ q ens in potẽtia dicit du pliciter vide secũdo de aĩa caplo primo. Uno mõ vt subiectũ poten tie. aliomodo id quod est potẽtia Exemplum primi supficies deal banda. Exemplũ secundi albedo generãda. prima potẽtia dicit sub iectiua. secunda obiectiua nec iste potẽtie sunt eede3. possunt eni3 se pari vt quod est creabile. puta an gelus est in potẽtia obiectiua non subiectiua. Ad ppositu3 mate ria dicit ens in potẽtia non in po tentia obiectiua sed subiectiua. nõ obiectiua dico vt albedo antequã sit. tu3 quia esset simplr nõ ens. tũ q2 ens in potẽtia obiectia non est subiectũ trãsmutatõis s3 obiectũ 7 termin9. ponit ãt materia subiectũ iõ materia est in potẽtia subiectia eo mõ quo supficies est in potẽtia ad albedinẽ. ita q materia est ens receptiuũ act9 substãtialis prima rio 7 act9 accñtalis secũdario.

Notãdu3 insup q actus põt sumi duplr. vno mõ put distiguit con tra potẽtiã obiectiuã. fm que scil3 actũ 7 potẽtia3 totũ ens distinguit 7 sic actus nõ cõuertit cu3 forma. secũdu3 eni hoc omẽ qd est extra causa3 suã est in actu. 7 fm hoc ẽt priuatões dñr esse actualr. vñ ce citas dr esse actualr in oclo caren tis visu. Alio mõ sumit actus fm qd loquit Phus. vij. metaphice. pro actu distiguẽte formali 7 spe cifico 7 receptio. 7 sic distinguitur cõtra potẽtia3 subiectia3. materia igit licet sit ens in actu entitatiuo. q2 scil3 ẽ aliqd extra suã causam. nõ tñ est ens in actu formali. 7 ita describit p ens in potẽtia. q2 max ime est receptiuũ actus. Est igitur materia ens in potẽtia subiectiua 7 magis q subiectũ accñtis. q2 mi nus hñs in se actualitatis 7 maio ris actualitatis capax. S3 cõ tra pdicta arguit dupliciter. prio p illud qd habet septio metaphi sice. quia materia nec est quid nec quale nec quãtu3 nec aliqd aliud qb9 ens determiat. ergo materia nõ ẽ ens. Itẽ quito phisicor ad pbandũ q generatio nõ est mot9 arguit sic. qd generat nõ est quod mouetur. eit ergo generatõ nõ ens motus. quero quomõ intelligit in maiori quod generatur non p ter mino. quia tũc termin9 mot9 sim pliciter non est nec põt dari q in maiori li quod generatur accipia tur pro termino. 7 in minori li quod mouet pro subiecto. q2 tunc argueret in quatuor termĩs. ergo cum dicitur quod generat non est

accipit pro subiecto. sed subiectu3 generatõis est matia. ergo matia non est. Ad primum dicit vno mõ q' Phus loquit fm opiniões alioꝝ. quod patet ex duobus. pri mo ex epilogo. ex his igit speculã tibus ꝛc. secũdo quod statiʒ argu it ad oppositũ sed impossibile ꝛc. Aliter dicit q' loquit de diuidẽti bus ens per se. vnde sequit q' nʒ aliquid hoꝝ quib' ens determia tur. sic etiã forma nec est quid nec quanta ꝛc. q2 nec materia nec for ma sunt per se in genere sed p re ductõeʒ. Ad secũduʒ concedo q' i argumẽto phi vbi formaliter negat esse a subiecto generatõnis. ꝛ affirmat de subiecto motus. sed loquit de esse formali pfecto ꝛ spe cifico. q2 subiectũ motus est aliqd ens actu pfcõ ꝛ formali. materia autẽ nõ. s3 ex hoc non sequit q' sit nihil sed ens distinctuʒ extra cau saʒ suã. ꝛ hoc de prio arciculo.

Quantũ ad secũduʒ articuluʒ in quo videndũ est de distinctõne materie a forma. Dico fm docto reʒ subtilẽ vbi supra q' materia ꝛ forma realiter distiguũtur. Pro cuius pbatõne notabo tres condi tiões materie positas in precedẽti articulo videlʒ q' ipsa ẽ receptiuũ omniũ formarũ naturaliũ. secũdo q' est p se principiũ ꝛ causa. tercia q' est subiectũ generatõnis. Ex prima conditõe arguo sic. impos sibile est ideʒ realiter a seipso sepa ri. quia da oppositũ. sequit q' idẽ simul erit ꝛ nõ erit quod est oppo sitũ primi principij ꝛ p cõsequens falsuʒ. sed materia ꝛ forma sunt se pabilia ab inuicẽ. materia eni est receptiuũ omniũ formaꝝ sed non simul ergo successiue. ꝛ per ɔñs se pabilis a qualibet forma seorsum ergo materia ꝛ forma nõ sunt idẽ realr. Preterea ex secũda con ditõe argu.t sic. Omne cõpositũʒ realr ꝛ eẽntialiter cõstat ex ɔponẽ tibus realiter ꝛ essentialiter distin ctis. Oppositũ eni, pdicati infert oppositũ subiecti. sed cõpositũ ex materia ꝛ forma est vere ꝛ essen tialiter ꝛ realiter cõpositũ ergo ꝛc minoꝛ ptʒ q2 materia ẽ p se princi piũ eẽntiale ꝛ causa cõpositi p se.

Preterea ex tercia cõditõe ar guit sic. materia ẽ p se subiectũ ge neratiõis. forma nõ est subiẽm ge neratõis s3 magis tmin'. g' forma nõ ẽ matia qd erat pbãduʒ. Ad c' euidẽtiã notãdũ q' ɔpositio est duplex. q̃daʒ ẽ ɔceptuũ ꝛ quedã entiũ. ꝛ in q̃libʒ ɔpõe cũ nõ sit pro cessus in ifinitũ ẽ deueire ad aliq duo extrema totaliter alterius ꝛ alterius rationis ita vt nihil vni us includatur in ratõne alterius.

Ista duo extrema in opositoe entium sunt materia et forma ita q materia est principiu actuabile et potetia e. forma at est principium actuatiuu. et nihil vni[us] includit in roe alteri[us] qz aliter aliq no eet puru actuabile nec aliq puz actuatiuu. Extrema i copositoe coceptuu sunt tatuz duo coceptus quoru q dam sunt determinabiles tantum qualis est coceptus entis ad quez stat resolutio coceptuu determinabiliu. Aliud extremuz est pure determiatiuu quale est cocept[us] vltime differetie. Ex quo ptz correlariu q extrea in qualz baru copositionu sunt in suo ordine primo diuersa et in nullo conueniut ita vt p dixi q nihil vni[us] includit in rone alteri[us]. Patet igitur ex pdictis q materia distinguit realr a forma

Sed otra hoc arguit sic quod non est distinctuz conceptibile ab alio non distinguit realiter ab eo sed materia e hmoi respcu forme. igit &c. maior ptz qz sola distinctio coceptibilitatis e minor distinctoe reali. multa eni sunt distincta conceptibilr non tame realr. vbi aute non est mior distinctio nec maior. minor hui[us] rois patz prio phisicoru. materia eni est cognoscibilis p analogia ad forma. Respondeo q minor est falsa. Ad pbatioz qn dicit q materia est cognoscibilis p analogiaz ad forma. cocedo q no pot aliter cognosci a nobis pro statu isto. Ex hoc tame no sequit quin fm se sit cognoscibil. qd probat qz ois entitas absoluta in se e cognoscibilis. materia est hmoi cu ex materia et forma cositua t compositu z qd est absolutu z et habeat ydeaz in deo. igit fm se est cognoscibilis. non e tame nuc a nobis cognoscibilis fm se. quod pbat qa materia est min[us] cognoscibilis q sit forma cum sit magis remota a sensibus. sz forma p se no est a nobis cognoscibilis cu non cognoscatur nisi ex opatoibus ergo nec materia. Cognoscim[us] igit vt dicit Comentator materia p mutatioez videm[us] eni vna forma noua post alia. pbatio qz videm[us] noua opatoez que arguit noua formaz et sic cognoscim[us] subiectu transmutatonis coe. s. materia que manet sub vtraq forma.

Quatuz ad terciu articulu de sepatoe materie a forma. dico fm doctore vbi supra q licz naturalr materia non possit esse sine forma tame p diuina potetiaz absq contradctoe pot esse sine forma. Qd probo primo mo sic. Absolutu distinctuz et prius alio absoluto pot esse sine cotradictone sine illo. sed

materia est absolutū distinctū. ⁊ prior forma quacūqȝ substantiali vel accn̄tali. ergo pōt esse sine alio absoluto. maior ē maīfesta in omi bus absolutis. minor patet primo ꝙ eni materia sit quid absolutum patet. quia facit compositiōeȝ rea lem ⁊ absolutaȝ. Quod etiam sit prior forma saltem ordine nature patet quia ē receptiua forme ⁊ fū damētuȝ eius. Iteȝ quicquid deꝰ absolutū facit in creaturis mediā te causa secūda pōt facere sine ip sa que non est de essentia causati. sed forma ē causa secūda que non ē de ēentia materie q̄ tamē forma est siue que dat esse materie. ergo pōt facere materiaȝ sine illa. Q̄ō autē forma nō sit de eēntia matie patet. qꝛ adueniēte alia ⁊ alia for ma essȝ aliud ⁊ aliud esse materie

Dico autē absolutū. qꝛ forte n̄ sic est de respectu vt de aptitudia li vel aptitudine naturali que nō pōt a subiecto separi cum sit eius propria passio ⁊ idem realiter cū eo. vt ē risibilitas respcū hominis ⁊ mobilitas respectu corpis.

Et si queras vbi ē illa materia sine forma. Dico ꝙ sicut angelꝰ q non ē quātus ē in aliquo loco dif finitiue non circūscriptiue. suppo sito ꝙ sit in vniuerso. si tamē fierȝ extra vniuersuȝ vbi non ē locus n̄ eēt in loco diffinitiue. sic materia si fieret sine forma in vniuerso cū nō eēt quanta eēt diffinitiue alicu bi. Si autē fieret extra vniuersuȝ nusquā eēt localr̄ nec diffinitiue. tamē eēt in se natura quedā abso luta. Si queras etiā si habeat ptes sic sepata. Dico ꝙ habȝ par tes substātiales. illas eniȝ non hēt p quātitatē. Si etiā dicas matia sic existens sine forma hȝ respectū ad deū vt ꝯseruatie saltēȝ. igit hȝ aliquā formā cuȝ relatō sit forma accn̄tal. Dico ꝙ iste respectꝰ n̄ est forma addita materie sed est idē realiter cuȝ materia cuȝ nō sit ali ud nisi dependētia ipsius a deo. nulla autem creatura pōt esse sine tali depēdentia ad deū conseruā teȝ. Istā materiā de entitate ma terie ⁊ de distinctōe eius ⁊ sepatō ne a forma diffuse tractatur a do ctore subtili vbi supra. l. xij. dis. se cundi sententiarū. quare pro nunc nolo diutius īmorari circa hec. ⁊ hec dicta sint pro tercio articulo.

Quantū ad quartuȝ de distin ctione materie ab eius potentia p̄ mo premittā triplicē distinctōem. secūdo declarabo quadruplicem cōclusionē. Quantū ad primū sit ista prima distinctio ꝙ potētia ē duplex. quedā actiua ⁊ quedaȝ passiua. Potētia actiua dicitur q̄

ē principiū transmutandi aliud in quātū aliud. Potentia autē passiua ē principiū transmutandi ab alio inquātū aliud sicut habetur quinto metaphisice. Secunda distinctio sit illa q͛ potētiale ē nomē relatiuū sicut hoc nomē simile. ⁊ ē nomē cōcretū hui⁹ abstracti qđ ē potētialitas. Ab hac autē potētialitate sicut actiua denoiatur principium quo ⁊ dr̄ potētia actia. denoiat̄ ēt pͣncipiū qđ ⁊ dr̄ poᵃ passiua vel potēs passiue sic̄ subiēm passibile. Tercia distinctio sit illa q͛ cū potētia sit nomen relatiuū. ⁊ omne relatiuū dicit aliquid preter relatōē₃ ſm Augustinū septimo de trinitate caplo secundo. ideo potētia materie de qua ē sermo pōt accipi vel ꝓ fundamento vel ꝓ respcū potētiali. Si autē ꝓ respcū adhuc dicitur vel ꝓ respectu aptitudinali qui adducit formā ad quā est. vel pro respectu actuali qui presupponit actū forme ad quem est.

Quantū ad secundum sit illa prima conclusio. Potentia accepta pro fundamento non distinguitur aliquo modo a materia ex natura rei sed materia vt materia ⁊ vt fundamētū talis respectus est idē realiter sicut patet ex ꝓcedentibus. igitur ⁊c. Secunda conclusio sit illa potentia materie accepta pro respectu non distinguit̄ realiter a materia sicut patet quia materia est simpliciter insepabilis a tali respectu. igit̄ ⁊c.

Sed contra hanc cōclusionem arguitur dupliciter. primo sic. potentia est in predicamēto relatiōis materia autē est in predicamento substantie. ergo distiguūtur real'r cum essentie predicamētorum sint impermixte. Ite₃ quecunq₃ sic se habent q͛ vno plurificato non plurificatur aliud illa vident̄ realiter distingui. sed materia ⁊ potētia aptitudinalis sunt huiusmodi q₃ materia manēs vna hab₃ ples huiusmōi aptitudines vt pat₃. igitur ⁊c. Respondeo ad primū dicit̄ q͛ potētia aptitudinalis non est ꝓprie de genere relatōnis nisi solū denoiatiue ⁊ similitudinarie. ē tamen realiter in eodē genere cū materia. Aliter potest dici tenēdo q͛ esset in genere relatōis quod nō est incōueniens illa que sunt idem realiter ⁊ q͛ tamē distinguant̄ formaliter esse in diuersis generibus Omnis enim relatio creature ad deū est in tercio modo relatiuo₄ in quo non est mutua dependētia vt patet quinto metaphisice. ⁊ tamen relatio dependentie creature ad deū vt cōseruatiue est ide₃ re

aliter cū creatura vt habet videri secundo sniarū. Cū autē dicit q̄ essentie p̄dicamētorū sunt imp mixte possū dici q̄ verū est forma liter et nō realiter. Ad secūdū dico q̄ maior ē falsa. eētia enim diuīa et eētia aīe non sunt pluri ficata et tamē psone et attributa in deo plurificātur et etiā potētia in anima. essentia vo diuina et essen tia aīe non distiguūtur ab illis di stinctōe reali. sufficit ergo ad hoc saluandū distinctio formalis.

Tercia conclusio sit illa. Po tētia materie accepta p respectu aptitudinali distinguit aliquo mō a materia ex natura rei. s. forma liter. hanc probo p phm quarto metaphisice qui opposītōibus de veritate opinionū ducit ad hoc in cōueniēs q̄ oīa essent formaliter ad aliquid dans intelligere q̄ nul lus respectus est idem formalr ali cui absoluto. Quarta cōclusio sit ista potētia materie accepta p respectu actuali distiguit realiter ab ipsa. hoc ōnditur. quicqd pōt ab alio separi ab eo realiter disti guitur. sed potentia materie sic ac cepta pōt realr a materia separi. igit etc. maior ē euidēs sed minor pbatur. quia oīs respect⁹ actualis est realr sepabilis cuius terminus est realiter sepabil. forma autē q̄ est termin⁹ talis respect⁹ ē realiter sepabilis a materia vt patet. igit et ipse talis respectus. et hec de q̄r to articulo.

Quātū ad quītū articulū q̄ est de distinctōe priuatōis a potē tia materie primo p̄mittā aliqua vtilia. deinde cōcludā aliqua ne cessaria. De primo sit primum dictū q̄ priuatio formaliter nihil potest. pbatio huius. negatio for maliter nihil ponit. sꝫ priuatio est formaliter negatō. igitur priuatio formaliter nihil ponit. maior patꝫ quia negatio non est ens ex quar to metaphisice. minor probatur. quia priuatio est negatio in subie cto. et ibidē vocat negatio in gene re. vnde nihil addit supra nisi cō notatōē et presuppositionem sub iecti apti nati. Ista autē cōnotatō est extra eius cōceptū formalem. sicut est subiectum qd cōnotat.

Secūdū dictū est q̄ priuatio in materia non est vna tātū reali ter. probatio huius. nam priuatio nes cōmultiplicantur habitibus. Nā quot modis dicitur vnū op positorū tot dicit et reliquū primo topicorū. sed habitus siue forme que successiue existunt in materia sunt plures realiter. ergo et priua tiones eis opposite.

Terciũ dictũ ē q priuatio materie ē realiter sepabil' a materia. patet q2 termini motus sunt incõpossibiles ex quinto huius. ⁊ hoc verũ est de termis pmis. sed puatio ⁊ forma sunt termi primi generatõnis. igit in existente forma in materia priuatio illi⁹ forme sepatur a materia. Quartũ dictuȝ est q priuatio est principium per accidens. tum quia accidit materie que est principiũ p se. tuȝ quia ad generatõneȝ naturaleȝ necessario pexigit nõ vt aliquid inexistēs genito. q2 eni non est inexñs non ē principiũ p se. tuȝ q2 est necessario requisita. ideo ē principiuȝ aliquo modo p accñs. Primũ. s. q nõ sit inexñs patet ex prio huius. secundum. s. q sit necessario reqsita ptȝ ex hoc q2 aliter generatio nõ esset naturalis. naȝ nãlitas generatiõis ē ex inclinatõne seu tēdentia naturali subiecti ad illaȝ formã. quod sine priuatõe esse non põt. De secũdo sit ista prima ↄclusio. Priuatio que ē terciũ principiũ in natura distinguit realiter a potentia materie accepta p sustrato. Hoc pbatur sic. illa quoꝝ vnũ ab altero sepatur realr sunt distincta realiter. sed materia que est potentia accepta p sustrato ⁊ priuatõ sunt huiusmodi. quia vnuȝ ab alio realiter sepatur sicut patet ex tercio dicto igit ⁊c. Secũda cõclusio sit ista. Priuatio que est terciũ pricipiũ in natura distinguit realiter a potẽtia materie accepta p rspectu aptitudinali. Que cõclusio sic pbatur q2 priuatio realiter sepat a respcũ aptitudinali potẽtie materie igit realr distinguit. añs ptȝ q2 in aduentu forme nouiter generate manet ille respect⁹ aptitudinalis sicut prius. priuatio at nõ manet respctũ illi⁹ forme. Tercia cõclusio sit ista. priuatio que ē tercium principiũ in natura distiguit realiter a potẽtia materie accepta p respectu actuali. Hanc probo sic. illud ad cui⁹ generatõeȝ aliud corrumpitur ⁊ ecõuerso illa realiter distinguũtur. sed sic se habent priuatio ⁊ respectus actualis potẽtie in materia igit ⁊c. maior patȝ quia generata forma generatur respectus actualis. priuatio vo corrumpit. sed corrupta forma ē ecõuerso. Ex his cõcludo correlariuȝ q priuatio que ē terciũ principiũ in natura distiguit realiter a potẽtia materie accepta omni modo.

Sed cõtra predicta arguitur q priuatio sit ideȝ realiter cuȝ potentia materie. q2 si non tũc seqret q essent quatuor principia nature consequẽs ē falsuȝ ⁊ ↄtra Aristo.

primo huius. ergo ⁊ antecedens. probatio cõsequẽtie. quia vt patz ex p̄cedẽtibus priuatio ponit̃ pri cipiũ p accidẽs. tuz quia inest ma terie que ẽ principiũ p se. tuz quia ad generatõez naturalẽ necessario requisita vtrunq; cõuenit potẽtie materie vt patet. igit̃ erit pricipiũ nature si potẽtia materie a priua tõe materie distingueret. Pre terea que solum distinguũtur cõce ptibiliter sunt idẽ realiter. sed pri uatio ⁊ potẽtia materie sunt hui⁹ modi igit̃ ⁊c. minor ꝓbatur ex p̄ mo hui⁹ vbi dicit̃ ꝙ p̄uatio ⁊ ma teria sunt idem subiecto. differunt tamẽ ratõe. Et idez videt̃ esse de potẽtia materie. Preterea om nis distinctõ realis arguit duo ex trema realia. sed priuatõ nihil est reale igit̃ ⁊c. Respõdeo ad pri mũ cuz infert̃. ergo quatuor erunt principia nature nego cõsequẽtiã. Ad probationez dico ꝙ vtrunq; eorũz cõpetit potentie materie nõ actuali sed aptitudinali patet de se. Ista autẽ potentia aptitudina lis non distinguit̃ realiter a mate ria vt ostensum est. ⁊ ideo non po nit in numerũ cum materia. quar̃ non erunt principia nisi tria. Ad secũduz nego minorem. Ad ꝓ bationez dico ꝙ dato ꝙ materia ⁊ potentia materie ⁊ priuatio sint idez subiecto distiguũtur tñ ratio ne formali ⁊ reali modo p̄expositi to. ⁊ per consequens plus ꝙ̃ conce ptibiliter. Ad tercium dico ꝙ dato ꝙ priuatio non fundet distĩ ctionez realez. ẽ tamen hec distin ctio real' ex altero extremo quod ẽ potentia que potest fundare di stinctionez realem. Aliter dici tur ꝙ reale ẽ duplex scilicz positi uũ ⁊ negatiuũ sine conceptu enim intellectus adhuc esset ens negati uũ distinctũ ab ente positiuo. hoc autez modo ẽ priuatio extremuz reale negatiuũ ⁊ possz fundare di stinctõez realem negatiuã vt est in ꝓposito. Aliter potest dici ꝙ si velles restringere nomen distincti onis ad extrema realia ⁊ positiua vtar in proposito nomine nõ iden titatis distinguendo scilicet ꝙ pri uatio ⁊ potentia materie sunt non idem realiter. ⁊ hec de quinto pri cipali. ⁊ est finis primi libri.

Incipit expositio secundi libri physicorum.

Orū que

sunt ⁊c. Postquā philosophus in prio libro determinauit de principiis intrinsecis nature hic cōsequenter ostendit q̄ considerare de talibus spectat ad philosophuꝫ naturaleꝫ Et arguitur sic. Quicquid habet rationeꝫ nature est de consideratō ne philosophi naturalis. sꝫ matia forma ⁊ ꝓuatō hn̄t rōꝫ nat̃e ergo sunt de cōsideratōe phi nāl̃. pꝫ ei q̄ si naturalis debet considerare de natura cuꝫ materia ⁊ forma ⁊ priuatio prout patebit possint di cı natura oportet qḋ de his consi derare habeat philosophus natu ralis. Ostendit autem Philo sophus primo quid sit natura. ꝓ quo ponit talē diuisionē. quod eo rum que sunt alia quideꝫ sunt na tura alia vero ꝓpter alias causas natura quideꝫ sunt aīalia plante ⁊ corpa simplicia vt ignis terra ⁊c. Ex qua diuisiōe assignat dr̃aꝫ inter nālia ⁊ non nālia dicēs q̄ nā lia vn̄r differre a naturalibus. qꝛ omnia que non sunt naturalia vi dent̃ esse habentia in se principiū motuꝫ ⁊ quietis sed non eodē mo do. quia aliqua habent huiusmōi principiuꝫ ſm locuꝫ. Alia vero se cundū augmētuꝫ vel decrementū Quedam vero habent huiusmōi principiū ſm alterationeꝫ. Exem pluꝫ de habente principiuꝫ motꝰ ſm locum vt quatuor elementa ⁊ corpa animata ⁊ sic de aliis. Se cunduꝫ autem augmētum non ha bent nisi vegetabilia. secūduꝫ vō alteratōem habent in seipsis prin cipiuꝫ motus corpa composita ⁊ simplicia. Artificialia vero vt le ctulus non habent huiusmōi prin cipiuꝫ innatuꝫ. Ex his Philo sophus infert diffinitioneꝫ nature dicens qḋ natura est principium aliquod ⁊ causa mouendi ⁊ quie scendi eius in quo est primuꝫ ꝑ se ⁊ non ſm accidens. Exponit autē non secunduꝫ accidens vt si aliqs medicus sit sibi causa sanitatis n̄ tamē est ꝑ se. quia non secundum quod sanatur medicinā habet. nō eniꝫ sanatur inquātuꝫ medicus sꝫ inquātum infirmus. Accidit eniꝫ eundem esse medicū ⁊ sanari. vn de diuidūtur aliquādo a seinuicē qꝛ aliquādo nō seipsum sanat me dicus sed alium. dicit̃ ergo natu ra esse principium motus eius in quo est per se non per accidens. Ad differentiaꝫ artis qꝛ licet ars

possz esse principiũ hꝰ quia medicus pōt sanare seipsum hoc non ē per se sed per accidens.

Notandum ꝙ ea que sunt per se sunt necessaria ⁊ sunt semper talia. Quecunqꝫ igitur separari contingit non cōiungũtur per se sꝫ per accidens. Accidit ergo medicine quod sit principiuꝫ motus eꝰ in quo est cum contingat hoc diuidi. hoc autem non est in natura. Naturaliter enim non contingit quod vnuꝫ sit leue ⁊ per huiusmodi leuitatem aliquod moueri sursum. sed quodlibꝫ quod mouetur naturaliter sursum mouetur ꝑ formaꝫ leuitatis que est in ipso.

Deinde ostendit Philosophꝰ quid est habere naturam. dicens quod illa habent naturaꝫ que habent huiusmōi principiuꝫ. Addit auteꝫ quod oīa hec sunt substantia. nam tam habens naturā ꝙ̃ natura substantia est. Et ne qꝫ crederet ꝙ omnis natura esset eodem modo substantia subdit qꝺ natura semper est vel subiectum quoddaꝫ videlicet quãtuꝫ ad materiã. vel est in subiecto quantum ad formaꝫ.

Consequenter dicit Philosophus quod non oportꝫ demōstrare naturã esse. quia manifestuꝫ est ꝙ multa sunt naturalia. ergo ē manifestuꝫ naturã esse. manifesta autem ⁊ per se nota non sunt demõstranda. quia per se notum nõ potest demonstrari nisi per aliquod minus notuꝫ. Demõstrare autem manifesta ⁊ nota per inmanifesta est non potentis iudicare quid est cognituꝫ ꝑꝑ seipsum ⁊ quid non.

Notanduꝫ est quod de re simpliciter questio dupliciter potest fieri. vna est an sit. alia ē quid sit. questio auteꝫ quid est presuppōit questionē quod est vel si est. nullꝰ enī inuestigat quid est nisi ꝑ̃supponat ipsum. quia igiť pħus inuestigauit quid est natura non tñ probauit naturã esse. ideo ait ridiclm est temptare demõstrare de natura si est cũ sit mãifestuꝫ ipsaꝫ esse.

Notanduꝫ insuper ꝙ volēs ꝓbare ꝑ se nota ⁊ manifesta per inmãifesta signũ ē ꝙ nō possit discernere qd sit per se notũ ⁊ quid non ꝑmo huiusmōi hoīes nihil intelligunt sed solas voces apꝑ̄hendunt ⁊ rōeꝫ quid noīs. Qꝺ ãt hoc multũ cōtingat oñdit pħus. naꝫ aliqs cecus natus silogiꝫare pōt de coloribus. ⁊ qꝛ cecꝰ a natiuitate impossibile ē ꝙ hēat sciaꝫ coloris necesse ē hmōi cecũ apprehēdere solas voces. nihil ãt intelligere de re

Notanduȝ autem q̄ causa q̄re cecus a natiuitate nihil de coloribus intelligit est quia deficiēte sensu necesse ē deficere scientiam que ſm illuȝ sensum est vt habȝ declarari primo posterioꝝ. Potest igr̄ cecus apphendere voces ⁊ ratiōs nominū ⁊ silogizare de coloribus nihil tamē intelliger̄ ꝺ his que dicat nihil scire quid ē per se notum in natura coloruȝ. Et quia multi ſm intellectū sunt siles ceci. ⁊ non apprehendunt nisi solas voces iō non possunt intelligere quid in naturis rerū est perse notuȝ ⁊ qd nō.

Circa diffinitionem nature in qua dicitur q̄ natura ē principiuȝ motus ⁊ quietis eius in quo ē per se non ſm accidens. Notandum q̄ natura ē principiū passiuū. ⁊ p hoc naturalia differūt ab artificialibus. quia in naturalibus pricipiū passiuū habet determinatam inclinatōeȝ ad formaȝ. in artificialibus vero non. sed est ibi inductō forme contra naturaleȝ inclinatōnem materie. vt patȝ in edificijs ⁊ erectionibus. qꝛ est ɔtra inclinatōnem grauiū q̄ ponātur sursuȝ. vel salteȝ materia ē in potentia mediata ⁊ neutra ad formās artificiales. Contra quia natura dicit̄ de forma magis quā de materia que habet rationeȝ actiuaȝ. Respondeo q̄ natura vt dicit principiuȝ passiuū motus dicitur ꝺ materia ⁊ de forma. quia licȝ forma habeat ratōem actus sic q̄ p eam res habet esse actu. per eandeȝ tamen ipsa res ē receptiua passiōis consequentis formaȝ. Exemplum per eandeȝ formaȝ qua homo est homo est receptiuus risibilitatis. ⁊ per eandeȝ formā qua graue est graue ⁊ leue est leue ɔuenit eis tal' vl' talis mot⁹. Sic ēt differt naturale a violento. quia violentuȝ est illud cuius principiuȝ est extra nō conferēte vim passo. ita q̄ ly passo construitur cuȝ li cōferente vim ⁊ non cum ly principiuȝ. vt sit sensus ipso passo non conferēte vim. Confert auteȝ passo vim non simpliciter actiue sed dispositiue ⁊ inclinatiue qn̄ scilicȝ habȝ naturalē inclinationeȝ ⁊ dispositionem ad formam introducendam quod nō esset de violento vt cum lapis fertur sursuȝ.

Notanduȝ tamē q̄ natura aliquando potest esse etiaȝ principium motus actiue. vnde grauis vt lapis actiue tendit deorsum ⁊ ani

mal seipsu3 mouet. de quo septio
huius. Sic igitur patet ꝙ natura
est principiu3 motus per se vel in
clinatiue vel dispositiue vel etia3
aliquãdo actiue.

Dicitur etiam primo idest pri
cipaliter ad differentiã aliaꝝ for
maru3 accidentaliu3. Oẽs eni for
me accñtales sunt quasi instrumẽ
ta formaru3 substantialiu3. ꝓpter
quod in nulla actiõe nec in aliquo
motu ad forma3 substantialem.
Forma accidẽtalis ñ põt esse prin
cipale principiu3 sed instrumenta
le ⁊ dispositiuũ.

Ulterius forte dubitar3 aliqs
ꝙ in diffinitione nature superflue
addatur non ẜm accidens. qꝛ qđ
est non secũdu3 accidens videtur
esse per se ⁊ ecõuerso.

Dicendum ꝙ hec se habent ꝑ
ordine3 non ẜm accidens ⁊ per se
non ẜm accidens per se primo. in
plus enim est non ẜm accidens ꝙ̃
per se. illud enim est per accidens
quod est indeterminatũ. Albũ ei3
fit ex dulci per accidens. quia nõ
magis ex dulci determinate ꝙ̃ ex
amaro. Si ergo accipiat̃ ꝑ accñs
proprie albu3 non fit ex nigro vel
ex suo ɔtrario per accñs. determi
nate ei generationes sunt ex cõtra
riis. non eni potest fieri cõtrariu3
nisi ex cõtrario. Ex dulci autẽ fit
albu3 per accidens. quia vt dictũ
est nõ habet albu3 quod determi
nate fiat ex dulci vel ex aliq̃ alio
sapore. Sed licet album non fiat
ex nigro si proprie accipiatur per
accidens non tamen fit ex nigro ꝑ
se. Sed per se loquendo albu3 in
actu fit ex albo in potentia. veru3
quia albu3 in potentia semper est
coniunctu3 nigro vel alicui colori
medio ex consequenti albu3 fit ex
nigro vel ex colore medio. in plus
est ergo non esse per accidens ꝙ̃
per se esse. quia quod est ex conse
sequenti potest esse non per acci
dens. non tamen propterea dici
tur esse per se. Et sicut non per ac
cidens est in plus ꝙ̃ per se sic per
se est ĩ plus ꝙ̃ primo. quia sufficit
ad hoc vt sit per se ꝙ sit causa ꝓ
prie. sed ad esse primo oportet ꝙ
sit principalis. Cum ergo phi
losophus ait ꝙ natura est princi
piu3 motus ⁊ quietis eius in quo
est non per accidens sed per se vt
primo vult dicere ꝙ est huiꝰ cau
sa determinata propria ⁊ princi
palis.

Notandu3 insuper quod Phi
losophus non intendit quod natu
ra sit principium motus in quoli
bet respectu cuiuslibet speciei mo

tus. sed in aliquibus est principiū motus localis vt in grauibus ⁊ leuibus. In aliquibus est principium augmenti vt in vegetabilibus ⁊ sic de alijs. Unde non omnia grauia ⁊ leuia mouent̄ motu augmenti. nec etiaȝ omnia mouentur motu alterationis vt corpora supcelestia.

Idetur autem natura ⁊c. Postquam Philosophus inuestigauit quid est natura. In parte ista dicit quod materia ⁊ forma ⁊ priuatio debeat dici natura. Et primo probat de materia sic. Illud quod perpetualiter in rebus naturalibus est eorum substantia erit natura. sed hoc ē materia. igitur ⁊ cetera. minoreȝ probat ex testimonio antiquorum. dicens qđ antiqui philosophi quodlibet horum elementoruȝ quod dicebant aliorum materiam dicebant esse perpetuum. Non enim ponebant in ipsis elementis esse mutationeȝ ex seipsis. quia non ponebant ea fieri ex se inuicem etiam ex alijs. sed alia ab elementis dicebant fieri ⁊ corrumpi in superficies.

Patet ergo dicenduȝ esse qđ vno modo natura dicitur sicut pura substantia materia vnicuique habentium in seipsis principium motus.

Consequenter probat formaȝ esse naturam. quia nihil habet natura sui ipsius nisi habeat specieȝ ⁊ formaȝ secunduȝ rationeȝ ⁊ diffinitionem qua forma distinguentes vnam rem naturalem ab alia dicimus quod est vnumquodque tale. vt quid est caro aut os. Sic igitur forma ⁊ species est id per quod aliquid dicit̄ naturale quare ipsa est maxime natura. Dicit etiaȝ Philosophus quod alio modo dicitur natura de forma q̄ꝫ de materia cum sit ens separabile ab ea secundum rationem ⁊ diffinitioneȝ. quia dicit quid in actu. materia vero quid in potentia.

Quod autem ex his est scil3 compositu3.natura quide3 non est sed a natura. forma igitur est magis natura cum vnūquodq3 cu3 sit endelechia vel ens in actu quod habet p forma3 est magis tale ꝙ qđ est in potentia quod h3 p naturā.

Iteru3 vo probat philosoph⁹ hoc ide3 dicēs ꝙ mutatio naturalis puta generatio est dicta natā. quia est via in naturā idest in forma3.igit̄ forma potissime ē natā. q2 ppter vnūquodq3 tale ⁊ illud magis. Notādu3 ꝙ nomen nature non ↄpetit generatōi nisi valde large quia est via in naturam. Quod autē generatio dicat̄ natura ostendit phus q2 denoīatur a termīo ad quē vt a forma qđ ondit p differentiā qua3 h3 ars a natura. ideo dicit ꝙ generatio non dicit̄ medicatio. nā medicatio nō dicit̄ via in medicinā s3 in sanitate3. ⁊ sic denoīnatur a termino a quo non a termino ad que3.medicatōe3 eni3 necesse est esse a medicina nō in medicinā.sed natura.i. generatio naturalis nō sic se hab3 ad materiā vel ad formā. q2 semper denoīatur a forma ad quam vadit. Pro quo notandum ꝙ cōsideratio naturalis est circa motus ⁊ factōes naturales potissime cu3 considerātur vt habent rōem motus. ⁊ ideo suscipiūt denoīatōne3 a forma vt a termino ad quē Et ideo cu3 natural' generatio dicatur natura eo ꝙ habeat denoīatōe3 a forma vt a termino ad quē oportet ꝙ forma potissime dicat̄ natura.

Notandu3 insuper quod licet naturalia agant mota ars tamen agit immobilis. Factiones igit̄ naturales licet cōsiderent̄ p modum motus.factiones tamen s̄m artem possunt accipi p modu3 actus. Et quia actiōes denoīantur a principio a quo factiones secūdu3 arte3 vtplurimū nō denominātur a forma quam inducunt sed ab arte a qua sunt.vt medic⁹ ab arte medicine nō a sanitate. ⁊ edificatio ab arte edificandi non a domo. Qđ vtraq3 denominatio sit possibilis patet. quia sicut dicimus ꝙ medicus medicet sic dicere possum⁹ ꝙ sanet. Et sicut dicimus ꝙ edificator edificat sic dicere possumus quod albificat. Videtur tamen magis coueniens tales factōes denominari a principio a quo ꝙ a termino ad quem. quia s̄m ꝙ huiusmodi magis vidētur considerari vt sunt actiones quam vt sunt motus.

Consequenter ostendit Philo sophus q privatio potest quodā modo dici natura dicens q for ma et natura dupliciter dicitur. Dicitur enī de forma completa et de privatione. Pro quo notā duz q privatio potest dici forma et natura dupliciter. tuz quia sem per est annexa forme vel nature. nunquā eniz est privatio vni? con trarij nisi sit annexa forme alteri? tuz quia in suo intellectu includit formaz. Semper eniz in non face re intelligitur facere et in negatiōe affirmatio. vt dicitur circa finem secundi elencorum.

Uoniam autem determinatuz est etc. Postquā phi losophus ostēdit q materia et for ma et privatio sunt vel dicūtur na tura ex quib? haberi potest q ad naturalez spectat considerare d ip sis. In parte ista ostendit hoc idem ex differentia quaz habz na turalis ad mathematicuz. Inten dit autez talez rationez. naturalis differt a mathematico. quia ma thematicus cōsiderat formā pter materiaz sensibilez. naturalis ve ro considerat formam in materia sensibili. Omne considerās formā in materia sensibili habet conside rare de materia et de forma. igit spectat ad naturalez cōsiderare tā de materia q̄ȝ de forma. Uenatur igitur Phus differētiaz inter na turalez et mathematicuz. Et prio ponit ratiōes pbantes mathema ticum non differre a phisico sic.

Corpora phisica idest natura lia habent plana idest superficies et firma idest soliditates et longitu dines idest lineas et puncta de q bus intendit mathematicus. sz sci entie cōsiderātes de eodez sunt ee dez et non differunt. ergo scientia mathematica et phisica erūt eedē. quia de eodez cōsiderāt. Itez quia astrologia aut ē altera a na turali aut est pars eius. non vide tur autē q sit altera cuz de eisdez sit phisicus et astrologus. patz qa si phisici ē considerare quid ē sol et quid est luna nulluz incōueniēs ē q ad phisicuz ptineat conside ra tio accidētiuz que soli insunt et lu ne. Cuiuscūqz eniz est considerare subiecta est cōsiderare accidentia subiectoz. Si ergo phisicus cōsi derat de sole et luna habet etiam considerare de motibus et eclipsi bus coz. et qz de talib? cōsiderat astrolog? igit ē de eisdem astrolo gus et phisic?. quare vr q mathe matica saltē quo ad istā ptez q̄ est astrologia nō differat a phisica.

Consequenter soluit Phus di
ctas rōes. Solutio autē oīm dcā
ruȝ rationū in hoc cōsistit. quia lȝ
de eisdeȝ cōsideret mathematicus
⁊ phisicus non tamē eodeȝ modo
ideo ꝙ de his lineis ⁊ huiusmodi
negociat̄ mathematic⁹ nō tamen
vt vnūquodqȝ illoꝝ est terminus
phisici coꝛpis. neqȝ etiā accidētia
solis ⁊ lune speculātur mathema
tici inquātuȝ accidit coꝛpibus exi
stētibus talibus idest exn̄tibus na
turalibus. vnde mathematic⁹ ab
strahit ꝑ cōsideratōeȝ a talib⁹ coꝛ
pib⁹. cōsiderat ei q̇ sunt abstracta
a motu. ⁊ hmōi ꝯsideratio quātū
ad veritatē nihil differt. vera est
eniȝ cōsideratio mathematicoꝛuȝ
ideo subdit ꝙ non sit mendacium
abstrahentiū. Dubitaret foꝛte
aliqs an phisic⁹ differat ab astro
nomo. Et videt̄ ꝙ non. motus eni
non pōt cōsiderari ꝓter motuȝ. qa
tūc aliquid cōsideraret̄ ꝓter seipȝ
Cum igit̄ ad astronomū perti
neat cōsiderare de motib⁹ plane
tarū videt̄ ꝙ astrologia nō abstra
cta sit a motu ⁊ ꝑ ꝯn̄s est natural̄
Dicenduȝ ꝙ astrologia magis ap
pꝛopinquat naturali phie qȝ q̄cun
qȝ alia sciētia pure mathematica.
non tamē est eadeȝ sciētia astrolo
gia ⁊ phisica. Naȝ licet vtraqȝ sit
de motibus planetaꝝ non tamen
hoc est eodeȝ modo. quia phisica
magis est de dictis motib⁹ vt mo
tus sunt. astrologia vero est de di
ctis motibus vt in eis ſm velocita
teȝ ⁊ tarditatē repiūtur ⁊ maioꝛ ⁊
minoꝛ distātia planetaꝝ ad inui
ceȝ cōsiderat̄. igit̄ astrolog⁹ est de
huiusmodi motibus non secūduȝ
rationeȝ motus. sed vt in eis repe
ritur ratio quātitatis. ita ꝙ astro
logus considerat de quātitate eo
rum secūduȝ velocitateȝ ⁊ tardita
teȝ. Naturalis vero vt ait Cōmē
tatoꝛ considerat de naturis eoꝛuȝ
ſm quod mobilia sunt coꝛpa phi
sica. Aliter posset dici ꝙ astro
logia non est pure mathematica
vt dictuȝ est in secūdo capit̄lo pri
me partis huius compendij.
Ulterius dubitareȝ aliquis for
te vtrum differat quātuȝ ad veri
tatem consideratio abstractiua ⁊
non abstractiua. Et videtur ꝙ sit
mendaciuȝ. quia sicut res se habȝ
ad esse ita ad veritatē secūdo me
taphisice. Que igitur non sunt ab
stracta secūduȝ esse non possunt es
se abstracta secunduȝ veritatem.
mathematica igit̄ cum non sit ab
stracta secunduȝ esse si consideren
tur vt abstracta considerabuntur
vt non sunt. falsus ergo erit intelle
ctus. Dicenduȝ ꝙ duplex ē ab
stractio scilicet ꝑcisiua ⁊ diuisiua.

Precisiua est quando intelligitur hoc sine hoc. vt si intelligatur animal non intelligendo hominem vel materiam quantam non intelligendo materiam sensibilem. et hoc modo abstrahentium non est mendacium. Alia autem est abstractio diuisiua. quando scilicet hoc intelligitur non inesse illi. vt intelligere animal non inesse homini. et hoc modo abstrahentium est mendacium mathematici autem abstrahunt primo modo non autem secundo. Cum igitur dicitur sicut se habet res ad esse etc. est intelligendum quod res non est intelligenda sub modo repugnanti sue nature. vt abstrahendo secundo modo non primo.

Consequenter ostendit Philosophus quod eiusdem scientie est considerare materiam et formam. et hoc sic. Ars imitatur naturam. sed eiusdem scientie vel artis est considerare speciem et materiam. vt artis medicine est cognoscere sanitatem tanquam formam et coleram et flegma tanquam materiam in quibus est sanitas. Pari ergo ratione et naturalis philosophie est cognoscere vtrasque naturas scilicet materiam et formam.

Eterminatis autem his etc. Postquam philosophus determinauit de causis intrinsecis hic consequenter determinat de omnibus causis tam intrinsecis quam extrinsecis. Dicit igitur quod his determinatis consequenter est inquirendum de omnibus causis rerum naturalium. quia hoc negocium phisicum est sciendi gratia. Scire enim tunc vnumquodque opinamur cum eius causas cognoscimus. Dicit ergo philosophus quod vno modo dicitur causa ex quo aliquid fit cum insit quantum ad causam materialem. Alio modo dicitur causa forma que est species et exemplum. hec autem est ratio ipsius quod quid erat esse. quia a forma sumitur principaliter diffinitio.

Notandum quod forma potest tripliciter sumi. Uno modo vt dat esse. et sic dicitur species. Alio modo vt est ratio generandi sibi simile. et sic dicitur exemplum vel paradigma. Alio modo vt est ratio intelligendi. et sic dicitur quod quid erat esse idest quiditas.

Amplius dicitur causa efficiens vt de eo quod est vnde principium motus et quietis. vel quod est vt causa consilians. vel vt est causa pater respectu filii. et vniuersaliter faciens facti. Notandum autem quod causa effectiua dupliciter potest accipi Primo quia quedam est principalis

⁊ quedã secũdaria ⁊ coadiuuãs Secũdo potest distigui causa. qꝛ qdã est vniuersal' qdã pticlaris.

Quantũ igitur ad causã prin cipalẽ ⁊ secũdariã aut vnũ pri mũ principiũ aut cõsilians. ita q̃ p primũ principiũ intelligit causã principalẽ. p consilians vero coa diuuãtẽ ⁊ secũdariã. Quãtũ ve ro ad causã vniuersalem ⁊ pticu larem ait pater ⁊ faciens. faciens autẽ ẽ vniuersalior causa q̃ pater

Deinde dicit Philosophus q̃ adhuc se habet tanq̃ ad modũ fi nis. hec autẽ est cuius causa alia fiũt. vt sanitas ẽ finalis causa am bulandi. Sunt igit̃ quatuor cause per se. Deinde dicit Philosophꝰ q̃ eiusdem rei possunt esse plures cause in diuersis generibus causa rũ. vt es ⁊ statuificus sunt cause statue scilicet efficiens ⁊ material'.

Cõsequẽter dicit Philosophꝰ q̃ cause sunt sibi inuicẽ cause. vt laborare ẽ causa sanitatis ⁊ saitas ẽ causa laborandi. sed nõ eodem modo. sꝫ sanitas est causa sicut fi nis laboratio ẽ causa sicut princi piũ. vnde motus. s. efficiẽs. Unde dicit Phus q̃ idẽ põt esse causa contrarioꝝ aliter ⁊ aliter. vt nau ta p sui p̃sentiã est causa salutis nauis ⁊ p absentiã est causa sub mersionis nauis.

Positis speciebus causaꝝ seu generibus ponit consequẽter Phi losophus eaꝝ genera siue modos dicens q̃ modi causarũ sunt mul ti. nam in eadẽ specie causarum est diuersitas modoꝝ. quia causa potest accipi vt cõmunis ⁊ vt pro pria. vt medicus ẽ causa propria sanitatis. ⁊ artifex est causa cõmu nis. Et sicut in genere cause efficiẽ tis reperit̃ cõmunis ⁊ propria ita in genere cause formalis. Notã duꝫ etiã q̃ causa cõmunis ⁊ pro pria dupliciter accipi possunt. vel secũdũ causalitatẽ vel secundũ predicationem. vt sol est causa cõ munis respectu vniuersitatis plan tatiue in planta secũdũ causalita tem. Artifex vero respectu medici est causa cõmunis ꝭm p̃dicationẽ. Dicit̃ autem sol causa cõmunis re spectu plante. quia ad plures effe ctus se extendit. Postea ponit Philosophus aliam cõbinatiõẽ causaꝝ dicẽs q̃ quedã sunt cause per se ⁊ quedã p accidẽs. vt statu am faciens est causa statue per se. ⁊ policletus est causa per accidẽs quia accidit statuam facienti poli cletum esse. ⁊ sicut policletus est causa per accidens ita omnia vni uersalia ad policletum. vt homo ⁊ animal ⁊ alia vniuersalia sunt quibus cõuenit policletus.

Dubitaret forte aliquis vtrū polícletus vel sor. sit causa statue p accidēs. Et videt̄ q̄ non. Ratō eni actōis ēt p se loquēdo nō solū est forma sed ēt subiectū. si igitur ars statuifica h3 esse in sorte vt in subiecto. sor. erit causa statue per se. Dicendū q̄ ratio agendi perse ⁊ primo cōpetit forme. si autē cō petit subiecto hoc est inquātū stat sub forma. si igit̄ accipit̄ subiectū non vt stat sub forma que est ratō illius actōis statim accipit̄ non vt causa per se sed p accidens. Poli cletus enī p aliā formā ē policlet⁹ ⁊ homo. ⁊ p aliā formā ē artifex. Ratio autē ppria faciēdi statuā non est forma p quā est Policle tus vel p quam est homo sed p q̄ est artifex. sic igit̄ subiectū nūquā est ratio principalis agendi s3 for ma. nec vnquā debet accipi vt p se causa nisi vt stat sub forma que est ratio agendi. Ex hoc pōt elici q̄ cum in eodē subiecto possint ēe diuerse forme quarū vna est ratō agendi ⁊ nō alie subiectū cōsidera tū sub forma actiua erit causa p se. ⁊ sub alijs erit causa p accidēs.

Notandū etiā q̄ p accidēs po test sumi ex parte effect⁹. vt quan do non fit illud sed fit aliquid an nexū. vt aperiens fenestrā illuiat domū p accidens non quia faciat lumē. s3 q2 facit aliquid ad quod cōsequit̄ huiusmodi illuiatio.

Preterea expōit Phus terci am combinatōē dicens q̄ alie sunt cause in potentia ⁊ alie in actu. vt edificator est causa in potētia edi ficandi domū edificans est causa in actu. Consequēter poīt phi losophus quartam cōbinatōē3 di cens q̄ cause aliq̄ sunt complexe in causa per se ⁊ p accidens. ⁊ di cūtur etiā simplices seu incōplexe vt policletus non est causa cōple xa nec statuā faciens. s3 hoc totū policletus statuā faciens est causa cōplexa. Ulterius ponit diffe rentiā Phus inter causas in po tentia ⁊ in actu dicens q̄ cause in actu simul sunt ⁊ non sunt cū effe ctibus suis. non sic autē est d̄ cau sis in potentia.

Ad euidentiā eorū que dicta sunt de causis tria consideranda sunt. Primū est de p̄litate causa rum respectu eiusdē rei. secundū est d̄ causalitate cause finalis. ter ciū quoq̄ de differentia cause in actu ⁊ cause in potētia. Quan tū ad primū primo p̄mittā aliq̄s distinctiones. po oñdam aliquas conclusiones. De primo sit ista prima distinctio q̄ causarū q̄dā sunt eiusdē ordinis. quedā alteri⁹ ⁊ alterius ordinis. Dicūtur autē

cause eiusdē ordinis que in eodē genere cause sunt eq̄ primo ⁊ eiusdem speciei. sed dicuntur cause alterius ordinis que in eodē genere cause sunt essentialiter ordinate secundum prius ⁊ posterius. ⁊ sunt alterius speciei. Exemplum duo homines eq̄ primo trahūt nauim. exemplū secundi sol ⁊ homo in generatiōe.

Secūda distinctio sit illa q̄ causarum eiusdē ordinis quedam sunt totales quedā partiales. Dicit autem causa totalis que in illo genere nō indiget ad suam causalitatem alia causa eiusdē ordinis secum cōcausante. sed ipsa sola sufficit per se. Sed causa partialis dicitur illa que in illo genere cause non sufficit ad causandum effectū sine alia. Exemplum primi ignis generās ignē. Exemplum secūdi duo homines trahentes nauim quorum alter de se nō sufficeret ad trahendū. Tercia distinctio sit illa q̄ causarū quedam sunt eiusdē generis quedā alterius. Exemplū primi omnes cause efficientes sunt eiusdē generis. Exemplum secūdi. si accipiatur cause diuerse quarū vna ē efficiēs alia materialis vel formalis. De secūdo sit ista prima conclusio q̄ eiusdem generis possunt esse plures cause per se alterius ⁊ alterius generis ⁊ totales. Hec cōclusio patet per Aristo. hic in littera ⁊ in quīto metaphisice. quia statue sunt cause es ⁊ statuifica quorum quelibet est causa totalis in suo genere. Secūda cōclusio sit illa q̄ eiusdem effectus possunt esse plures cause eiusdē generis ⁊ totales si sunt alterius ordinis. hec cōclusio patet per exemplum. quia deus ⁊ sol ⁊ homo hominem in esse producunt quorum quelibet est causa totalis ⁊ sufficiens in suo ordine. ⁊ est quelibet de genere efficiētis.

Tercia conclusio sit ista q̄ eiusdem effectus possunt esse plures cause eiusdem generis ⁊ eiusdem ordinis si sint cause partiales. Hoc videri pōt per exemplum. Sicut enim plures homines trahentes nauim sunt cause tractus nauis ita pater ⁊ mater sunt illo modo cause prolis.

Quarta conclusio ē ista q̄ impossibile ē eiusdem rei esse plures causas eiusdem generis ⁊ eiusdem ordinis ⁊ esse totales. Hanc probo sic quia si sic igitur effectus nō depēderet essentialiter ab aliqua causarū harū. cōsequēs ē falsum euidenter ergo ⁊ antecedēs. probatio consequētie. si. a. ⁊. b. sint cause totales ipsius. c. tūc. c. non depēderet ab ipso a. quia sufficiēter haberet esse per ipsum. b. quod ponitur totalis causa eius. Et per idem pōt probari q̄ nō dependeat ab ipso. b. essentialiter.

quia hab; esse sufficiēs p ipsu;.a. quod ponit totalis causa eius. er go ipsu;.c.nō depend; eētialiter nec ab.a.nec a.b. quod ē omnino extra rationē. s; illa ratio nihil fa cit contra secūda; ↄclusionē.quia cause alterius ordinis ⁊ totales n̄ supfluūt quatenꝰ rōe ordinis eēn tialis omnes simul requiruntur ⁊ sunt alterius rōis quod non est in proposito.

Quantu; ad secundū articulū principale; videndum est an finis sit causa efficientis ⁊ maxima cau sa. Pro cuiꝰ declaratōe prio pre mittam aliquas diffinitōes.secun do ad questionē respondebo. De primo sit ista prima distinctio ꝙ finis est duplex.vt habet secūdo de aīa.s.finis gratia cuius ⁊ finis quo.dicit autē finis grā cuiꝰ ipm obiectū quod p opatō; attingitur vt deus qui attingit a bonis per opatōe; intellcūs ⁊ voluntatis. s; finis quo dicitur ipsa opatio qua obiectū attingit puta volitio ⁊ in tellectio. Secūda distinctio sit ista ꝙ finis cuius est qui aliquādo in esse producit aliquando non s; p̄supponit. Exemplū primi d̄ for ma naturali q̄ p motū vl' generati one; pducit. Unde quīto metha phisice capitl'o de natura dicit ꝙ finis generatōis est forma.⁊ ille fi nis ē obiectu; quod attingit in ac tōe trāseunte p quam pducitur in esse. Exemplu; secūdi deus ⁊ ille finis est obiectu; quod attingitur opatōe imanēte puta p actū intel lectus ⁊ voluntatis. Tercia di stinctio sit ista que ponit ab Auic̄ quarto metaphisice caplo quinto ꝙ res dicit esse causata dupliciter q; res aliquādo est causata ī cau salitate.aliqñ in esse suo. prio mō efficiēs habet ratiōe; causati r̄spe ctu finis nō quātu; ad suū esse vt pat; sed quātu; ad causalitatem. Secundo autē modo est causata forma seu cōpositū quātu; ad suū esse. De secūdo dico ad questi one;.s.partē affirmatiuā tenendo scilic; ꝙ finis sit causa efficiētis ⁊ maxima causa.que cōclusio patet p philosophū hic ⁊ quīto metha phisice dicens ꝙ finis est causa ef ficientis. Cōmentator dic̄ qd̄ est maxima causa. Et Auic̄.dicit qd̄ si de vnaquaq; causarum ess; ali qua sciētia illa que ess; de fine es s; nobilior. Est igit ille ordo ī cau sis. q; finis prio veit in mēte agē tis sub rōe boni ⁊ appetibil'.agēs āt motū a fine pducit forma;.qa forma pducta coicat materie. Et vltimo sequit ꝙ materia sustētat formā. S; cōtra p̄dcā arguit ⁊ prio ꝙ finis sit cā. q; vel ē cā s;

ꝙ ens vel ſm ꝙ non ens. nõ ſecun domõ. q2 nõ ens nulli⁹ eſt cauſa. nec p2imo mõ. q2 finis nõ eſt cau ſa niſi ſm ꝙ mouz efficiẽs ad agẽ dũ. ſ3 qñ finis ẽ nõ mouet efficiẽs ſ3 ceſſat ab actõe igit̃ ⁊c. Secũ do arguit̃ ꝙ nõ ſit cã efficiẽtis. ⁊ ſi ſic ſecũtur duo incõueniẽtia. pmũ ẽ ꝙ idẽ reſpcũ eiuſdẽ eẽt cã ⁊ cau ſatũ. qd̃ p3 ex hoc. q2 ẽt ipſu3 effi ciens ẽ cã finis ſic ecõuerſo vt hẽt̃ in textu ſm ꝙ in demõſtratõe erit circl̃s. qd̃ p3 ſic. q2 demõſtratõ ꝓ pter qd ẽ p cã3. Cũ igit̃ efficiẽs ſit cã finis poterit p efficiẽſ demõſtra ri finis ſi etiã finis ſit cã efficiẽtis. igit̃ p finẽ poterit efficiẽſ demr̃ari ſi ẽt finis ſit cã efficiẽtis igitur erit circulus. Tercio arguit̃ ꝙ finiſ nõ ſit maxia cauſa. q2 finiſ eſt cau ſa extrinſeca. igit̃ nõ ẽ maxia cau ſa. ꝯña pt3. q2 materia ⁊ fo2ma q̃ ſunt cauſe intrinſece magis videt̃ cõferre ad eſſe rei ꝗ̃ cauſe extrin ſece.

Ad illa rñdeo. ad p2imũ dico ꝙ finis eſt cauſa ſm ꝙ ẽ ens i mẽ te artificis. ſic enĩ mouet agentẽ in rõe dirigibil̃. Ad ſecũdum de p2io incõueniẽti dico ꝙ non ẽ incõ ueniẽs idẽ eſſe cã3 ⁊ cauſatu3 cau ſalitate diuerſimode dcã. tñ in eo de3 genere cãlitatis ẽ impoſſibile. Unde efficiens ẽ cauſa finis ⁊ p conſeqñẽs p2ius in ratõe cauſe ef ficientis. finis autẽ eſt cauſa efficiẽ tis ⁊ per cõſeqñẽs p2io2 in ratõne finis. De ſecundo incõuenienti dico ꝙ non eſt circulus in demon ſtratione. quia non eſt vtrobique idem genus demõſtratiõis. quod non eſt in p2opoſito. q2 ſicut cau ſa eſt equiuoca ita ⁊ demonſtrati ones. Ad tercium cum dicitur ꝙ cauſe intrinſece ſunt magis cau ſe dicendu3 ꝙ falſu3 eſt. quia illa que ẽ p2ima cauſalitas omniu3 eſt verio2. talis eſt cauſalitas finis. quia omnis alia cauſalitas depẽ det a fine vt dictum eſt. Unde ve ru3 eſt ꝙ effectus dependet a cau ſis intrinſecis immediatius ⁊ p2o pinquius non tamẽ magis ſimpli citer.

Quantu3 ad terciu3 articulu3 p2incipale3 ſcilicet de differentia cauſe in actu ⁊ potentia dicit phi loſophuſ hic ⁊ in quinto metaphi ſice ꝙ cauſa in actu ⁊ effectus in actu ſimul ſunt ⁊ non ſunt non ſic de cauſa ⁊ effectu in potentia.

Ad cuius euidentia3 dico tria de mẽte docto2is ſubtilis in qnto metaphice. pmũ ẽ ꝙ illa dña iter cauſa3 in actu ⁊ in potentia reſpe ctu effectuũ ꝓpo2tõnal̃r accepto2 non eſt accipienda quantu3 ad ip ſas relationes cauſe ad effectum.

quia si sic simul esset causa in potentia ⁊ effectus in potentia. sicut causa in actu ⁊ effectus in actu.
Naꝫ oīa hec referūtur vno genere relatōis. s. secūdo modo. sed vitas huius dicti accidētia est de fūdamentis relationuꝫ. vt sit sensus ꝙ relatio esse in actu non pōt fundari nisi in ente in actu. ⁊ ideo simul sunt ⁊ non sunt sicut relatōnes ita ⁊ fundamēta earuꝫ. sed relatōnes cause in potētia ⁊ effectus in potētia nō requirūt fundamēta in actu ⁊ ideo nō oꝫ fundamēta eaꝝ simł esse licet relatōes simul sint. nō eni oꝫ edificatoreꝫ simul esse ⁊ edificabile. qꝛ edificabile pōt esse in ente in potētia. Secūduꝫ dictū ē ꝙ ista dr̄ia nō ē intelligenda de fundamētis relationū inquātuꝫ fūdamenta sunt. qꝛ si sic sicut vtreqꝫ relatōes vtrobiqꝫ simł sunt ⁊ nō sunt. ita ⁊ fundamēta inquātum fundamenta sunt cōsiłes vt sic non sunt relatōes secūde intelligēde de fundamētis compatis ad exn̄tiaꝫ. qꝛ in causa ⁊ in effectu in actu si vnū fundamētuꝫ existit ⁊ aliud. nō sic autē de causa ⁊ effectu in potētia.

Terciuꝫ dictū ē ꝙ ista dr̄ia nō ē intelligenda de fundamentis absolutis sed acceptis sub relatōibꝰ. Non eniꝫ seqᵫť ꝙ si vnū scilꝫ fundamētuꝫ existit scilicet cause in actu ꝙ effectus existat. qꝛ fundamētū actualitatis pōt esse sine relatōe Sed si fundamētuꝫ cause in actu sub relatōe existit in actu tūc etiaꝫ fundamētuꝫ effectus sub relatōne effectus in actu existit in actu non sic de causa in potentia respectu effectus in potētia.

Sed contra predicta arguitur ⁊ videtur ꝙ causa pticularis etiā in actu non sit simul cuꝫ effectu pticulari etiā in actu. quia si sic. ergo in principio motus cessaret motꝰ. cōsequēs ē euidenter falsum. ergo ⁊ antecedens. probatio cōsequētie quia habitis principalibus in materia cessat motus ex primo de generatōe. Accipiať ergo aliquod efficiens per motum certum est ꝙ in principio motus est efficiens in actu. ergo est effectus in actu. sꝫ effectu existente in actu cessat motꝰ. ergo cessabit in principio. Preterea mouens naturaliter est priᵃ moto vt diciť quarto metaphisice ergo potest esse sine illo sicut priuſ sine posteriori. ergo causa in actu potest esse sine effectu in actu.

Preterea scitum in actu ponit scientiā in actu. sed scitum in actu potest esse sciētia non existente in actu. ergo causa in actu potest esse sine effectu in actu. probať minor quia referuntur in tercio modo re

latiuorū vbi non ē mutua depen
dentia. qꝛ sciētia dependet a scito
ꝛ non ecōuerso. Preterea deus
ē semp causa in actu. Si ergo cau
sa in actu ꝛ effectus in actu sunt sil'
sequit̄ ꝙ effectus semp fuerit i actu
ꝛ sic mūdus ab eterno fuisset qḋ ē
falsū ꝛ hereticū. Qḋ autē deus
semp sit causa i actu patet quia si
non tūc prius fuisset causans i po
tentia ꝛ postea in actu. ꝛ p conse
quēs fuisset mutatus.

Ad ista respōdeo ad primū di
co ꝙ ɔña nō valet. Ad ꝓbationē
dico ꝙ eo modo quo agens per
motū est in actu effectus est i actu
modo pꝛexposito. Si enī motus ē
ipsū agenti nō est causa in actu fa
cti esse vsqꝫ ad vltimū eius. acci
piēdo tamē effectū respectu cuius
est mouēs in actu. ꝛ effectus est in
actu. i. ipsū fieri. qꝛ dū mouet est
causa in actu ipsius fieri. sed i vl
timo instāti ē causa facti esse in ac
tu. ꝛ tunc effectus ꝛ causa sil' sunt
ꝛ non sunt in actu. vnde si causa ē
in actu in fieri sil' erit effectus i fieri
Si causa est in facto esse simł erit
effectus in facto esse. vł si causa in
actu in facto esse erit simul effectus
in actu in facto esse. Quando
igit̄ dicit̄ ꝙ habitibus pñtibus ces
sat motus. Dicendū ꝙ pꝛ̄sente ha
bitu siue effectu in facto esse cessat
motus ꝛ non aliter. Sic autē est tā
tū presens in fine motus ꝛ nō in
principio vel in via ad terminum
ad quem.

Ad secundū de quarto meta
phisice dicendum ꝙ mouēs est sil'
natura cum effectu accipiēdo illa
vt sunt sub relatiōibus modo pre
dicto. Unde res subiecta mouens
est prior re in qua fundat̄ relatio
effectus. Philosophus autem lo
quitur de fundamētis nō de rela
tōibus. Dictū est autē ꝙ differen
tia illa accipienda est non de fun
damentis absolutis sꝫ vt sunt sub
relationibus.

Ad terciū dicendū ꝙ scitum
in actu ꝛ sciētia in actu simul sunt
ꝛ non sunt. Et cum dicitur ꝙ refe
runtur tercio modo. Dico ꝙ ē fal
sū nisi accipiendo scientiā in ac
tu ꝛ scibile non autem scitum. Un
de accidit scibili ꝙ sciatur. quod
intelligendū est de re subiecta sci
licet ꝺ lapide vel ligno. hoc tamē
non obstante scibile inquantū sci
bile ꝑm se ꝛ essentialiter refert̄ ad
scientiā in potentia. ꝛ scientia in
potentia ꝛ scibile in potentia simł
sunt ꝛ non sunt. nec accidit scibili
vt sic ꝙ sciat̄ in potentia. Accidit
tamen lapidi ꝙ sciatur sicut acci
dit sorti ꝙ sit pater. non tamen ac
cidit patri ꝙ sit pater. vnde sicut

scientia in potētia essentialiter dependet a scibili i potētia ita ⁊ ecōuerso. ⁊ sciētia etiā in actu dependet a scito in actu ita ecōuerso. ꝓbatio hui⁹. q2 scibile nō est scibile nisi q2 eius pōt esse sciētia. Na3 si esset scibile ⁊ ei⁹ non eēt scientia in potentia esset scibile ⁊ non scibile. ergo in ratiōe scibilis vt scibile est includit̄ sciētia in potentia vt suū per se correlatiuū. Ad quartū scilicet de deo neget̄ antecedens. quia deus semp fuit non tamē sp fuit causa in actu. quando dicitur q̄ tunc esset mutabilis. dico q̄ nō valet. q2 agens voluntariū c⁹mōi est deus volūtate antiqua nō mutata pōt causare quando placet sine mutatōe sui. Exemplū vt sicut si ego vellem me scribere cras ⁊ ꝑ actu3 voluntatis ponerē scripturā in esse ita q̄ volitōne mea qua volo hodie librū esse cras scriptu3. liber cras produceret̄ in esse ibi nl̄la eēt mutatio ex parte mei sed ex parte libri producti de ēe ad non esse. sic deus ab eterno voluit res esse ex tempore ita qđ ꝑ illam volitionē qua ab eterno voluit res tēporaliter produci ipse res sunt tēporaliter producte nulla mutatōe facta ex parte sui sed solu3 ex parte rerū productarū de non esse ad esse. de quo magis in theologia.

Jcit̄ autez

fortuna. Postquā dterminauit Philosophus de causis per se hic cōsequenter determinat de fortuna ⁊ casu que sunt cause per accidens.

Circa qđ posset dubitari vtrū de fortuna ⁊ casu que sunt entia per accidens possit esse sciētia cu3 scientia sit de necessarijs. Dicēdu3 quod de corruptibilibus ⁊ đ cōtingētibus potest esse scientia in quātu3 de his possunt formari incorruptibiles ⁊ necessarie ratōes.

Dicit igitur Philosophus qđ quidam credūt nihil esse fortunā ⁊ casum. ⁊ nihil fieri a fortūa. aut a casu. sed quecunq3 nos dicimus esse a casu aut fortuna omniū illorum dicūt ēe aliquā causa3 determinatā. vt veniendi a fortuna ad forum ⁊ reperiendi debitorē quē volebat ⁊ antequa3 veniret ad forum non est opinatus illu3 inuenire. huiusmodi veniendi vel inueniendi causa determinata est veniētem velle emere. Similiter autez ⁊ in alijs que dicuntur fieri a fortuna semper est accipere aliquam causam determinata3 sed non for

tunam. Fortuna enim nullius est causa.

Posset autē fm Cōmentatorē sic formari ratio cū fortuna videatur esse de genere causarū. si fortuna esset aliquid eēt causa alic⁹. sed nullius ē causa igit̄ nihil est. hanc opinionē improbat Phus dicens q̄ m̄lta sunt ⁊ fiūt a fortuna ⁊ casu que nō ignorātes quoniā est referre vnūquodq̄ taliū in aliquā causā eorū que fiunt idest in aliquā causā per se. sicut dicit ratio antiqua destruētes fortunā ⁊ casū. Hoc tamē nō obstante q̄ s. vnūquodq̄ est reducere in causam per se. alia horū que videm⁹ dicūt omēs esse a fortuna alia autē non a fortuna. Pro quo notandum q̄ omne p̄ accidens reducitur ad per se. illud etiā dicit̄ esse p̄ accidēs quod ē p̄ aliud. tūc queram de illo alio vtrū sit per aliud sed nō est abire in infinitū igit̄ est deuenire ad per se. Non ergo obstante q̄ omīa reducūtur in per se multa tamē sunt p̄ accidēs. Friuola ergo est ratio dicentis nihil esse fortunā vel nihil esse p̄ accidens. quia omnia reducūtur in per se.

His p̄missis ostendit Phus quid sit casus ⁊ fortuna. Circa q̄d est sciendū q̄ philosophus principaliter videtur insistere ad inuestigandum diffinitionem fortune. q̄a inuestigata diffinitiōe fortune de leui patet quid est casus. Diffinitio enim casus continetur in diffinitione fortune sicut diffinitio generis in diffinitione speciei vt patebit.

Diffinit autem Philosophus fortunā sic. Fortuna est causa per accidens in his que sunt raro in agentibus propter finem ⁊ a proposito. Dicit in his que sunt raro quia in his que fiūt semper vel frequenter non est fortuna.

Notandum insuper quod non in omnibus que fiunt raro secundum se est fortuna vel casus. que enim sunt secundum intentionem licet fiant raro non tamen sunt a fortuna sed a proposito. Illa dicuntur fieri raro ⁊ sunt a fortuna que sunt preter intentionem agentis ⁊ opinantis. Patet etiam q̄d fortuna est causa per accidens. quia infinita idest indeterminata. Causa autē per se est finita idest determinata.

Omnia enim sunt causa p accidens que pñt accidere cause. vt esse albuȝ musicū. Dicit autẽ consequẽter in agentibus ꝓpter fineȝ. vnđ ponit Phus ꝙ quedā agūt propter fineȝ quedaȝ non. Cōtra oē agens agit propter finē. ⁊ q tollit fineȝ tollit omnē actioneȝ secundo metaphice.

Ad hoc respōdet Cōmentator dicens ꝙ aliqua sunt non propter fineȝ. quia non habēt deliberatiōȝ vt confricatio barbe vel eleuatio festuce que bene habent finē ymaginariū. que lȝ fiant sine deliberatōe nō tamē fiūt sine ymaginatōe. in istis ergo nō est fortuna. Finaliter dicit in his que fiūt a proposito ⁊ ab intellectu non a natura. Unde dicit Phus ꝙ fortuna nō ē neqȝ in infantibus nec in alijs nō agentibus a ꝓposito. Addit autē Phus ꝙ tam illa que sunt a ꝓposito ꝙ̃ illa que sunt a natura sunt propter fineȝ.

Consequenter ostendit Philosophus duplicē esse fortunaȝ sciłȝ bonaȝ ⁊ malaȝ. Eufortuniū autẽ dicit esse valde bonā fortunam ⁊ disfortuniū valde malaȝ.

His premissis dat phus differentiā inter fortunā ⁊ casuȝ dicēs ꝙ differētia ē inter hec. qꝛ casus ē in plus ꝙ̃ fortuna; ⁊ est quasi gn̄s ad ipsaȝ. omnis enī fortūa ē casus sed non ecōuerso. vnde fortuna dicitur esse in his que agunt a ꝓposito ⁊ p intellectuȝ qui quideȝ libere agūt sunt dominiū sui actus. casus vero seu per se vanū idest frustra quod ꝓpinquū est casui est tā in his que agunt a proposito ꝙ̃ in alijs. vt equus fugiens a bello casu venit ad stabulū ad quod veniens saluatus est. sed hec fuit causa per accidēs. vnde quia nō veniebat vt saluaret sed forte causa cibi. ⁊ tripes casu cecidit ⁊ factꝰ est sedes. ⁊ hec fit p accidēs. quia cecidit casu non causa sedendi. Tripoda eniȝ vel aliqđ graue cadēs per se tendit ad centrū. Quod autem cadat sic disposita vt homo possit sedere in ea hoc est casuale. In talibus enī que nō agunt libere sed solū instinctu nature que videlicet magis agūtur ꝙ̃ agant nō est fortuna sed casus est taȝ in his ꝙ̃ in alijs. Talia etiā non dicūtur proprie eufortunata vel disfortunata sed tantuȝ metaphorice ⁊ similitudinarie.

Dicit autẽ Philosophus consequenter ꝙ fortuna ⁊ casus reducūtur ad genus cause efficientis. quia casus ⁊ fortuna sunt de nūero eorū que sunt a natura vel intellectu. ⁊ tunc supplēda est ratio ꝙ

intellectus ⁊ natura sunt cause ef
ficientes.

Notanduꝫ circa hoc quod phi
losophus dicit ꝙ per se nouū ē ꝓ
pinquū casui. hec eni͂ cōueniunt ⁊
differūt. cōueniūt. qꝛ in vtroqꝫ hꝫ
esse in agētibus ꝓpter finē. nisi. n.
ageret aliquis ꝓpter finē nunquā
cōtingeret ei aliquid frustra. Ex
hoc eni͂ aliqd dicit' fieri frustra vl'
vane. quia agens nō cōsequit' fine͂
intentū. In hoc tamē differūt qꝛ
vanū est ꝑ cōpositōeꝫ ad finem.
inquātuꝫ finē non attingit. Casus
vero ꝑ cōparatōeꝫ ad fineꝫ inquā
tuꝫ attingit aliud quod nō ē finis
vt si finis deambulatiōis sit depo
sitio cibi nō tamen inuētio debito
ris sit finis si nō deponat' cibus ō
ambulatio erit frustra. Si autem
inueniat' debitor erit casus.

Notanduꝫ insup ꝯm Scotū in
quolibetis ꝙ fortūa nō est aliqua
per se causa distincta a natura ⁊
ab intellcū siue proposito imo ea
deꝫ voluntas que respectu effect⁹
intenti est per se causa eadeꝫ r̄spe
ctu effcūs euenientis non intēt' di
citur esse fortuna

Item notāduꝫ ꝯm eundem qꝛ
nihil euenit sic a fortuna quin eue
niat ab aliqua causa perse intēdē
te. iuxta illō Platōis i timeo. Ni
hil est c⁹ ortuꝫ non ꝓcesserit legit
tima causa vel ratio. sub intentiōe
eniꝫ cause per se cadūt omēs effe
ctus. Sed qn̄ alicuius effectus nō
apparet esse causa proxima siue
per se intendens tūc ille effect⁹ dr
esse fortuitus seu casualis. Unde
si aurū sit ibi ⁊ aliquis fodiens ip
sum non intēdens inueniat hoc est
quia est magis dispositus vt cau
sa vniuersal' ipm moueat ad hoc
bonū ꝙ ad aliud.

Quoniam
autem sunt cause.

Postquaꝫ Philoso
phus determinauit de omnibus
naturalibus causis. hic consequē
ter ostendit ꝙ de talibus spectat
considerare ad naturaleꝫ. Dicit
ergo ꝙ phisici erit considerare de
quatuor causis qꝛ in demōstratōe
his vtitur.

Dubitaret forte aliquis vnde ē
ꝙ spectat ad naturaleꝫ demōstra
re de omnibus causis. Ad quod
respondet Cōmentator ꝙ in quo
est materia sunt oēs cause. Quod
patet. materia enim nō est in actu
nisi per formā. nec materia habet
cognosci nisi ꝑ analogiam ad for
maꝫ. si igit' res habet materiā de
necessitate habet formā. Rursus
quia materia dicit quid in poten

tia ⁊ quod est in potentia. nõ agit igitꝰ de necessitate res habens causaꝫ materialeꝫ habet causaꝫ efficientē que materiaꝫ reducit ad actū Et quia etiaꝫ efficiens non agit nisi propter finem de necessitate cõcurrit ibi causa finalis. Naturalis igitur cuius est considerare om̄ia materialia est considerare omnes causas.

Ostendit igitur Philosophus primo ꝙ naturalis est cognoscere vel considerare om̄es causas ⁊ ꝙ consequēter habet demonstrare ꝑ omnes causas. Premittit autem duo ꝑ̄ambula. Primū est ꝙ multotieus tres cause veniūt in vnam quia forma ⁊ finis coincidunt in vnuꝫ numero. ⁊ efficiēs cū forma in vnuꝫ subiecto. homo enim generat hominē. quia igitꝰ homo generans ⁊ genitus sunt eiusdē substantie forma generantis que est ratio agendi ⁊ principiū actōis in eadē substantia cū forma geniti que est finis materie ⁊ ꝑfectio eius. Materia igitur non coincidit cuꝫ aliis sed alie tres coincidūt in vnaꝫ.

Et est notādum ꝙ dicit multotiens qꝛ non semper. Unde finis dicitꝰ dupl̄r vt ait Cōmentator. s. finis generatōis ⁊ geniti. Finis generatiōis hoīs est ipsa forma hūana. sed finis geniti est ꝑfectio quā acquirit genitū ꝑ suas oꝑationes. vt finis naturalis hoīs est felicitas Coincidūt ergo in vnū finis generatōis ⁊ forma. nõ autē finis geniti. Efficiēs etiam in generatōe vniuoca coincidit cuꝫ aliis. non autē efficiens in generatõne equiuoca. Sol enī nõ est calidus formaliter ⁊ tamē est causa efficiēs caloris.

Consequenter ponit Philosophus secunduꝫ ꝑ̇ambuluꝫ dicens ꝙ phisicus teneṫ omnino cõsiderare que mouēt mota. que enim mouēt nõ mota nõ sūt amplius phisice cõsideratōis. qꝛ talia non hn̄t in se principiū motus. sꝫ cū mouent sunt im̄obilia vt deus. Ex secūdo preambulo infert pħus ꝙ ad naturaleꝫ spectat cõsiderare de materia forma ⁊ efficiēte. qꝛ si phisicus hꝫ cõsiderare motus ⁊ generatōes reruꝫ cuꝫ ad generatõneꝫ tres cause cõcurrant scilicet forma que ꝑ generationeꝫ fit. ⁊ materia que generatōeꝫ sustinet ⁊ efficiēs que generatōꝫ facit oꝫ phisicū ꝯsiderare de tribus causis ꝑ̄dictis. Deiñ probat ꝙ spectat ad nālem cõsiderare de fine. qꝛ forma ⁊ finis sūt idem numero vt dictum est in primo preābulo. igitꝰ si natural̄ cõsiderat de forma cõsiderabit etiam de fine.

Notandū tamen q̄ licet eadē res sit forma ⁊ finis nō tamē sub eadē ratione. Dicit̄ enī forma ꝯin quantū dat esse materie. finis aūt vt terminat motuz.

T penitus

ꝛc. Postquā Philosophus ostendit q̄ oportet phisicuz cognoscere omēs causas. hic cōsequēter ostēdit q̄ spectat ad eū demonstrare p̄ quodlibet genus cause. Ad cuius euidētiaz sciendū q̄ tollens naturā agere propter finez tollit omnē demōstrationē naturalez. In naturalibus enī finis necessitatē efficiēti imponit. efficiens forme. forma materie. Tollēs ergo finē tollit omne efficiēs. quia nullū agēs agit nisi intēdendo finē. Si autē tollat̄ omne efficiēs tollit̄ omnis forma. destructa autē omni forma nō remanebit natura.

Ex quo manifeste patet q̄ tollens finem in naturalibus tollit ōe genus cause. tollendo autē omne genus cause tollit omnē demōstrationē. Si igit̄ volumus in phisicis demōstrare supponēdum est naturam agere propter finez. Rursus si demōstrare volum⁹ in naturalibus supponēduz est in eis esse aliquā necessitatē. cū demōstratō nō nisi ex necessariis fieri habeat. Primo ergo Phūs ostendit naturā agere propter finez. secūdo quomō se habeat necessariū i phisicis. Circa primū primo poīt opinionē antiquoꝝ dicens q̄ antiqui reducūt omnes effectus naturales in materiā. si autē ponerēt alii alias causas paruz de illis curabant. quia paucorū effectuū rationes reddebant per illas. igitur ponebant effectus naturales esse ex necessitate materie ⁊ non ex intentōne finis. vt si aīal corrumpit̄ quia nullum agens per se intendit corruptionez. dicebant hoc accidere ex necessitate materie. imaginabātur enim sic esse naturalia. sicut si dicerem⁹ ī domo lapides grossos esse inferius de nc̄citate materie quia grauiores. ligna vero superius quia leuiora ⁊ nō propter aliquē finem. Sic igit̄ imaginabātur in naturalibus. q2 vt talia hñt materiā sic dispositā. vt q2 sunt calida vel leuia iō sic se habent. Alia vero habentia materiā alit̄ dispositā aliter se habēt. Ponit igr̄ Phūs rōes corūdē q̄ iupiter idest deus pluit nō vt augmentet frumētum sed ex necessitate materie. quia aquam sursum ductam oportet congelari ⁊ congelatam

oportet descendere. Si igitur cōge latio a nullo agente intēdit opor tet ipsam esse ex nccītate materie.

Secūdo hoc idem probat sic si pluuia eēt propter augmētū fru menti vel aliquid aliud in natura libus esset ꝑpter finem tūc in tali bus nō cōtingeret cōtrarium illi⁹ finis. sed pluuia nō solū augꝫ fru mentū sed destruit. vt cum pluit frumēto existente in area. igit̄ plu uia nō est ꝑpter augmentum fru/ menti. nec p ɔsequēs phisicū optꝫ agere ꝑpter fineꝫ. Hanc opi. improbat Phus dicens hoc esse impossibile. quia quecūqꝫ sūt a na tura aut fiunt sicut semp aut sicut frequenter. Illoꝝ autē que fiūt a fortuna vel a casu nihil fit sic̄ sem per vel frequēter. Nā pluuie mul totiēs quideꝫ fiūt in hyeme nec vi dent̄ esse a fortuna neqꝫ a casu. sꝫ forte si pluuie sub cancro sint. sed si carma idest calor sit sub cancro non ē a casu. sed si in hieme esset calor forte esset a casu. Si igitur naturalia non sunt a casu sed sem per aut frequēter ergo sunt ꝑpter fineꝫ. Notādū autē ꝙ pluuia sub cancro ⁊ calor in hieme hūt aliqñ esse. qꝛ effectuuꝫ huiusmodi existentiū nō soluꝫ causa est sol sꝫ alij planete. licet igit̄ sol in hieme non habeat generare calorem vel estum. hoc tamē non obstante erit calor in hieme. qꝛ mars vel alius planeta calidus erit in calidis sig nis. Et quod dictuꝫ est de calore vel de caumate respectu hyemis intelligenduꝫ est de pluuia respcū canis. Canis eī ē quedā stella sub qua sol existens tantuꝫ estuꝫ gene rat vt nō sit aptuꝫ natum ad gene rationē pluuie.

Dubitaret forte aliquis vtruꝫ sit verꝫ quod philosophus ait esse ctus naturales esse a casu vel pro pter fineꝫ. Dicenduꝫ ꝙ supposito naturam agere propter finem effe ctuuꝫ naturaliū tripliceꝫ rationeꝫ assignare possumus scilicet finem casuꝫ ⁊ necessitateꝫ materie. Naꝫ huiusmodi effectus vel contingit raro vel vt frequēter ⁊ semper. si vt raro causa est fortuna ⁊ casus. Ostendebatur eniꝫ supra ꝙ quid quid per compationeꝫ ad causaꝫ est raro est a fortuna vel a casu. Sꝫ si huiusmodi effectus nō sint raro sed sint vt frequēter vel sem per ⁊ habēt causaꝫ determinataꝫ ⁊ per se tunc cōtingūt propter fiēꝫ vel habent soluꝫ causaꝫ p accidēs ⁊ tunc cōtingunt ex necessitate ma terie. Sic igitur loquēdum ē sup posito naturā agere propter fineꝫ Sꝫ si pp finē non ageret vel nihil fieret vl̄ quicqd fieret eēt casuale.

quod sic potest declarari. quia si
nihil esset intentu3 ab agente nihil
fieret ꝑpter fine3 p compatõ3 ad
causa3 ex frequenter vel semper.
Nam ex hoc p compatõ3 ad cau
sa3 est semp vel frequẽter. quia est
a causa intẽdente. quod quidẽ dr̃
intẽdente per se. vel eni3 semp vel
frequẽter annexũ vel eius effectus
qđ quidẽ dr̃ intentũ interpͥtatiue.
vt si quis volens delectationẽ car
nis ⁊ nollet turpitudinẽ eius p se.
tamẽ q2 huiusmodi turpitudo est
ei semp vel frequẽter annexa vult
illa3 turpitudinẽ interpͥtatiue. Si
igit̃ nihil p compatiõe3 ad causa3
fieret semp vel frequẽter vel nihil
fieret vel quicqd fieret eẽt p com
patõe3 ad causa3 in paucioribus
⁊ raro. Et q2 esse tale est casuale
vel fortuitum quicquid eẽt esset a
casu. Item sic arguit phus ꝙ
ars imitat̃ naturã vel pficit aliqñ
igit̃ natura non põt opari. Si igr̃
artifex agat ꝑpter fine3 a fortiori
natura aget propter fine3.

Notandu3 ꝙ ars pficit naturã
quia naturalr̃ est determinata ad
vnu3. ars vero quia non sic deter
minat̃ potest in res naturales ali
quas formas inducere quas non
potest ipsa. nam virtute artis põt
etiam iuuari natura vt celerius ⁊
facilius consequat̃ intentũ. Imita
tur etia3 ars natura3 ꝙ cum inte
lectus noster teneat infimũ gradũ
in genere intelligẽtiarũ ⁊ imitetur
⁊ cõsequẽter oportet ꝙ ars intelle
ctus nostri aliquo modo imitetur
naturã in qua refulget opus ⁊ ars
intelligẽtiaru3. Ite3 arguit phi
losophus ꝙ nos videmus aĩalia
agere ordinate ⁊ propter fine3 vt
aranee ⁊ formice. aranea faciẽdo
tela3 ⁊ formica congregando gra
na. videmus ẽt ꝙ plante faciũt fo
lia pro cooperimẽto fructuũ ⁊ ha
bent radices deorsum gratia acci
piendi nutrimẽtu3. omnia autẽ ta
lia sunt solũmodo instrumenta na
ture. Pro quo notandũ ꝙ formi
ca ⁊ huiusmodi aĩalia nõ agũt ex
arte vel deliberatiõe p artem ope
rantes. eiusdem eni substantie vni
formiter agunt ⁊ operãtur non ex
arte sed instinctu nature. Aranee
autem eodem modo faciũt telam
⁊ hyrũdines nidu3. Si igitur ta
lia agunt propter finem. quia hy
rundines faciũt nidos propter fi
lios conseruãdos. patet ꝙ natura
agit propter finem. Respõdet
aute3 philosophus ad motiua in
oppositu3 opinantiu3 remouendo
difficultatẽ sumpta3 ex errore vel
ex peccato nature. quia nos vide
mus in his que sunt secũdu3 artẽ
cõtingere peccatũ ⁊ errore3 vt me

dicus aliquotiens non recte medici
nat. Et tñ hoc nõ obstante phi ip
si non negabãt finẽ in artib⁹. quare
nec ꝑpter huiusmodi errorẽ ratio
finis ẽ neganda a naturalib⁹. siue
igit̃ fiat pluuia tpe messis ⁊ dstru
at fructus siue fiãt monstra ex cor
ruptiõe semis hoc erit ꝑ accidens
⁊ i paucioribus. nec propter hoc
arguit naturã non agere propter
finẽ. Et si arguat̃ ꝙ natura ñ
agit ex deliberatõe. Respondet
ꝙ ex hoc non sequit̃ quin agat ꝓ
pter finem. quod probat a simili
de arte. licet enim ars agat propt̃
finem non tamẽ semp artifex deli
berat. Et potest poni exemplum
quia citharizans pfecte habituat⁹
non deliberat tangẽdo cordas ci
thare. Si enim cum tangit vnam
cordã deliberet antequã tangat
aliam tolletur consonãtia. quia ni
miũ esset spatiũ tempis inter ta
ctũ vnius corde ⁊ alterius. Natu
ra igit̃ agit propter finem non qd
cognoscat finẽ sed quia dirigitur
a cognoscente scilꝫ ab intelligẽtia
naturã regente. natura igit̃ dicit̃
intẽdere finẽ inquãtũ intelligẽ
tia propter finẽ agit mouẽdo na
turã. ⁊ hoc sufficit. Unde licet in
nobis voluntas agat propter finẽ
non tamen cognoscit finem sed ab
intellectu dirigitur.

Quod autẽ

ex necessitate ⁊c. Hic
cõsequẽter declarat phi
losphus qualiter reperitur necessa
riũ in rebus phisicis. Querit
igitur philosophus vtrum necessi
tas sit sumenda in rebus phisicis
ex parte materie que est necessitas
simpliciter ⁊ absoluta. vel ex par
te finis que ẽ necessitas ex suppo
sitõe vel condictõe nata. Et repre
hendit antiquos ponentes necessi
tatem in rebus naturalib⁹ ex par
te materie.

Pro quo sciendũ ꝙ in rebus
naturalibus non est ponẽda neces
sitas ex parte materie eo mõ quo
antiqui ponebant. scilicet ꝙ huius
modi necessitas sumẽda esset prin
cipaliter ex parte materie cũ prin
cipaliter sumẽda sit ex parte finis
licꝫ bene possit sumi aliqñ nccitas
ex pte materie vt tactũ ẽ prius de
corruptõe aĩalis. Probat er
go Phus intentũ suũ ex similitu
dine quã habet finis in naturali
bus cum fine in artificialibus. di
cit ergo ꝙ domus in artificialib⁹
nõ ẽ fctã pricipalr̃ ex nccitate ma
terie sed causa abscondendi ⁊ sal
uandi ipsas res licet non possit fi
eri sine materialibus principijs.

Similiter igit̃ est in alijs tam arti ficialibus q̃ naturalibus in quibus est agere propter aliquid idest propter finē. Necessitas enim materie oritur a fine vt talis finis sequatur oportet materiã sic disponi vt serraꝫ esse ferream ⁊ dentataꝫ vt sit apta ad secanduꝫ. sic est de materia in ordine ad formã substantialem que est finis generatõnis.

Concludit ergo phus q̃ necessitas in naturalibus est ex suppositõe finis non q̃ finis sit necessarius sed quia imponit necessitatẽ alijs causis. Sꝫ si arguitur contra hoc sic. finis imponit necessitatem alijs igit̃ est quid necessariũ. Dicẽdũ quod ibi est fallacia figure dictõnis mutãdo quo in quid. Finis est illud quo alia sunt necessaria. non tamẽ ppter hoc sequit̃ quod sit quid necessariũ. qꝛ enim est denominatio a forma. ideo illud qd̕ est formaliter tale absolute dicit̃ tale sed quod est soluꝫ virtualiter tale Et est ratio quare alia dicũtur talia non dicit̃ absolute tale. Secundo arguit phus qꝛ finis in naturalibus se habet vt principiũ ⁊ q̃ sunt ad fineꝫ vt cõclusio. ⁊ tũc supplenda est ratio cuꝫ principia imponãt necessitatẽ cõclusioni. id̕ ratio in naturalibus sumẽda est pricipaliter ex fine. Ex hoc subdit ⁊ dicit qd̕ aliquo mõ finis habet ratõeꝫ principij nõ quidẽ actionis sed quo ad executõem sermocinatõis idest quo ad intellectõꝫ. quia videlꝫ in fine incipimus rõcinari de his que sunt ad fineꝫ.

Dubitaret forte aliquis quomõ veruꝫ sit quod ait phus qd̕ in naturalibus sumẽda ⁊ reducẽda est necessitas ex suppositiõe ⁊ nõ simpliciter. Dicendũ qd̕ simplr̃ vt ad p̃sens põt sumi duplr̃. primo mõ vt ideꝫ est quod vl̃r ⁊ semp. secũdo mõ prout ẽ idem quod absolute sumptũ. quod ãt est respectiue tale dicit̃ esse non simplr̃ tale. omnibus istis modis possumus dicere necessitateꝫ naturaliuꝫ sumendaꝫ esse nõ simplr̃. primo mõ huiusmodi necessitas nõ ẽ simplr̃ qꝛ nõ est semper ymo vtpluriꝫ nãlia sunt vt frequẽter. Secũdo mõ dñr ẽe nãlia nõ simplr̃. qꝛ nõ hñt nc̃citatẽ absolutã. nc̃citas ei matĩe ẽ nc̃citas absoluta q̃ nõ ꝯtingit ex nc̃citate materie vt mors ⁊ corruptio ⁊c̃ talia sine relatõe ad finẽ ⁊ absꝫ intẽtiõe efficiẽs ẽe hñt. sꝫ nãlia q̃ sunt intẽta a natã nõ hñt ꝯtĩgere nisi p rl̃oeꝫ ad aliud̕ vt ex intẽtõe finis. Notandũ insup qd̕ lꝫ finis sit cã eoꝝ que sũt ad fiẽꝫ. tñ in via gñatõis ⁊ tpis posterior ẽ oibus ill̃. matĩa ei intl̃ligit̃ prior esse his quoꝝ est causa

Cuꝫ igiť priora imponant necessitateꝫ posterioribus simplr̄. iō materia dicit̄ imponere necessitatem simplr̄. qꝛ vero posteriora non imponūt necessitateꝫ priorib⁹ nisi ex suppositiōe. ideo dicit phus ꝙ̄ sumenda ē necessitas ex p̄te finis ex suppositōe. vel possum⁹ dicere ꝙ̄ necessitas ex materia est necessitas simplr̄ ⁊ absolute. nam si ē necesse corrumpi aīal. qꝛ compositū ē ex cōtrariis huiusmodi necessitas est simplr̄ ⁊ ineuitabilis. necessitas aūt ex p̄te finis ē nccitas ex suppositōne. qꝛ si nccē ē habere aliquid propter finē cōsequēduꝫ vt nauigium ad mare transfretādū huiusmodi nccitas nō est absoluta sꝫ ad taleꝫ fineꝫ cōsequēduꝫ. Finaliter ostēdit Phus nccitateꝫ in naturalib⁹ sumēdaꝫ esse ex parte materie. qꝛ in diffinitiōe ponit̄ aliquid vt materiale. diffinitio aūt ē necessaria in demōstratiōe. quare ad habendā cōpletā demonstratōꝫ in naturalibus aliquo mō necessaria ē matia fiūt namqꝫ res naturales ex principiis mālibus habētibus aptitudineꝫ ad formā que ē finis generationis. ⁊ sic licꝫ ibi nccitas materie sit non tamen principalr̄. qꝛ ratio nccitatis sumit̄ ab ipso fine.

Incipit expositio tercii libri phisicoruꝫ.

Quoniam

autēꝫ natura ꝛc. Postquā autē Phus in duobus libris p̄cedentibus determīauit de principiis mot⁹ in parte ista incipit determīare ꝺ motu qui ē passio substātie corpee naturalis. Dicit ergo quoniaꝫ natura ē principiū motus ⁊ sciētia ē nobis de natura. ideo oportet nos naturales non ignorare quid sit mot⁹. qꝛ ignorato motu ē ignorare naturam. Quod pōt sic intelligi. quia cuꝫ substātia corpea inquātuꝫ naturalis sit subiectū huius sciētie ⁊ motus eius passio nō possum⁹ habere plenā noticiaꝫ de natura siue de substantia naturali nisi cognoscamus motū. qꝛ in qualibet sciētia requirūtur passiōes subiecti.

Dicit ergo ꝙ̄ determinādūꝫ ē de motu ⁊ ꝯsequētibus ipsuꝫ scilꝫ infinito loco vacuo ⁊ tempe. quia eniꝫ motus ē ꝺ numero cōtinuoꝝ ⁊ qꝛ infinitū ponit̄ in rōne cōtinui ideo dicit primo determinādum ꝺ infinito. cōtinuū eni ē diuisibile in infinituꝫ. Adhuc autem sine loco vacuo ⁊ tempe impossibile ē esse motuꝫ. ideo determinādum ē de istis. Dicit etiaꝫ phus ꝙ̄ ꝺ his

determinādū est vniuersalr̄ ⁊ in cōmuni cum iste liber sit cōmunis ad omnes alios libros phie natu ralis. Notandū insup q̄ illud quod dicit Phus q̄ pdicta sunt coīa omnibus naturalibus intelli gendū est aut ſm apparētiā aut ſm veritatē. vacuū eni ſm verita tē nō est ponēdū licet antiq phi illud posuerit. Primo ergo de termiat de motu ⁊ oñter de aliis in hoc libro ⁊ seqūētibus. Diffinit ergo motū dicens q̄ mot⁹ est act⁹ entis in potentia ſm q̄ huiusmōi idest quid in potētia. vt alteratio est actus ⁊ motus alterabil' inquā tū est alterabile. Consequēter Phus ostendit quō motus est in genere dicens q̄ est in genere rez ad quas est motus. ideo ait q̄ mo tus nō ē preter res suple ad quas est. illud autē quod mutaṫ aut mu taṫ ſm substātiā aut quātitatem aut qualitatē aut vbi. mot⁹ ergo est in quatuor generib⁹. Addit āt q̄ in his sicut dicim⁹ nullū est ac cipe cōmune quod sit genus ad il la quatuor. vnde mot⁹ coiter sum ptus nō ē in aliquo genere ſm qō abstrahit ab illis quatuor generi bus. motus aūt spēaliter sumpt⁹ ē in genere rerū ad quas ē motus. ⁊ causa ē q2 ſm Cōmentatorē i hoc tercio. motus ē forma fluens siue impfecta. pfectā autē ⁊ impfectū non variāt speciē.

Consequenter ostendit philoso phus quomō motus ē in specie di cens q̄ vnūquodq3 hoꝝ quatuor pdicamētoꝝ pōt capi dupl'r vt in substātia aliquid pōt sumi vel vt forma vel vt priuatō. Et sic ibi su muntur due spēs motus. s. genera tio ⁊ corruptio. Et sil'r ſm quanti tatē vel vt pfectū vel vt impfectū ⁊ sic sumūtur alie due spēs scilic3 augmētatio ⁊ diminutio. ſm qua litatē vt ſm habitū ⁊ priuationē vt albū nigrū ⁊ huiusmōi. nigrū enī quodāmodo dicit priuationē respectu albi. ⁊ ſm hoc pñt accipi que ,ppter penuriā nominū dicūṫ alteratō. ſm etiā vbi rursū quod se h3 vt priuatio que quidē due spēs possunt dici vno nomie loci mutatio.

Notandū circa diffinitō3 mo tus in qua diciṫ q̄ motus ē actus entis in potētia ſm q̄ in potentia. q̄ actus poniṫ ibi tanq̄ genus ad motū ⁊ ad formā. sed entis i po tentia ad differētiā forme que est actus entis in actu. Consequen ter phus oñdit terciā pticulā mo tus bene assignatā quādo dicitur ſm qō hui⁹. Arguit igiṫ sic. subie ctum motus ē actus ⁊ potentia vt id quod est actu sicut es est poten

tia statue. sed motus nõ est actus vt est actu. ergo est actus eius vt potentia.

Notandu3 autē ꝙ si motus ad statuā eēt actus aeris vt es est tūc quādiu ē es semp moueretur ad statuā quod est incōueniēs.

Insuper ostēdit Phus ꝙ motus non est actus rei priusquā sit in fieri. nec postquā est in facto. Dicit ergo ꝙ edificatō est act⁹ edificabilis inquantu3 est edificabile vel inquātu3 edificat. ergo nō est actus eius antequā sit in fieri.

Deinde ostendit Phus ꝙ non est huiusmodi actus in facto esse. quia cū domus termiata est non amplius est quid edificabile. Edificatio autē est actus edificabilis.

Patet ergo ex his ꝙ motus est actus impfcūs. q2 solu3 est in fieri ⁊ non in fcō esse. Unde ↄsequēter dicit phus ꝙ antiqui errauerunt circa motū. q2 est quid indeterminatu3. quia nec est eoru3 que sunt in potentia simpliciter. nec que in actu. quod patet ex hoc vt dictu3 est. q2 quādo aliquid est simpliciē in potentia ad aliud nondu3 mouetur. quādo autē est in actu illud ad quod erat prius in potētia terminatus est motus. Dicit ergo ꝙ motus vere est actus impfcūs. qa vt dictum est est forma fluēs idest forma incōpleta siue impfecta in fieri vt motus localis est vbi fluēs ⁊ dealbatō est albedo fluens ⁊ in fieri ⁊ sic de aliis.

Cōsequēter poit Phus aliam diffinitiōe3 motus q̄ est q̄si mālis videl3 ꝙ mot⁹ ē actus mobil' i eo qō mobile. Et arguit sic sicut dcm est. Oē mouēs mouet fm quod in potētia ē mobile. ergo mot⁹ perse cōpetit ei qō est potētia mobile.

Secūdo arguit sic qō nō inest mouēti ⁊ agenti inquātum agit s3 inquātu3 patit ⁊ est mobile illud pse cōpetit mobili ⁊ nō mouenti. motus est hmōi igit ꝛc. Dicit ergo Phus ꝙ q2 mouēs vel agens mouet tactu idest tāgendo ideo simul patit. q2 tactus ē actiuoru3 ⁊ passiuoꝝ ad inuicē. Etiam ponit Phus ꝙ mot⁹ accidit mouēti. q2 tota causa quare mouēs mouetur est. q2 mouet tāgendo. iō sil patit.

Notādu3 āt ꝙ nō est de ratiōe mouētis ꝙ moueat tāgendo vl ꝙ moueat motū. Uñ ergo accipitur aliter ꝙ mouēti nō cōpetit motus p se s3 mobili. Notādu3 insup ꝙ illa secunda diffinitio dr̄ quasi mālis respcū alteri⁹ vt h3 videri secūdo posterioꝝ. illa diffinitio q̄ ostēdit demonstrationis pricipiū est formalis respcū ei⁹ que oñdit demōstratēis ↄclusiōe3. sic ē in p

posito. q2 ex prima diffinitōe seq tur secūda. Ex his ergo philoso phus infert q motus est in mobi li ⁊ nō in mouente. est enī actꝰ mo bilis a mouente. Consequenter ter dicit q motus est vnus actus mouētis ⁊ mobilis. Est eni actus mouētis in eo quod agit ⁊ mobil in eo quod patit. sicut ē idem spa ciū ascendētis ⁊ descēdentis lic; ratio non sit vna.

b Abet autē deflecti ⁊c. Postq̄ phi losophus determiauit de motu. q2 actio ⁊ passio sunt q dam motus ideo mouet hāc qōe; in quo hēat esse. ⁊ pᵒio dicit q in agente ⁊ mouēte nō sit actio dicēs q si hoc est sequit q in mouente erit motus cum actio ⁊ passio sint quidā motus. Eadē eni ratio est in mouēte ⁊ in moto que ē in agē te ⁊ in patiente. quia omne agens est mouēs ⁊ omne patiēs motū. Ponere autē actione; in agēte est ponere motū in mouēte. Si autē motus est in mouēte sequit q aut omē mouens mouebit. aut habēs motū non mouet. primū est incō ueniens. q2 est dare mouēs immo bile. Et secūdū etiā est inconue niens. quia sicut stare nō pōt q in aliquo sit albedo ⁊ non sit album sic etiam stare non potest q in ali quo sit motus ⁊ non moueat.

Pro huius dubij declaratiōe ſm mente; doctoris subtilis in ter cia qōe quolibetoꝝ ⁊ in declater cia. ⁊ tercia dis. quarti sentētiarū. primo aliqua pmittā. secūdo con clusiones subiunga;.

Quantū ad primū sciendum q duplex est actio scilicet imanēs ⁊ transiens vt ponit philosophus ixᵒ. metaphisice. quod sic pōt de clarari. Operatio eni; siue actio immanens duas habet condictio nes in quibus cōuenit cū actione transeunte. Prima est qȯ semp ē in fieri nō dico fieri successiue. q2 operatio est indiuisibilis. sed sic ē in fieri quia in cōtinua dependen tia ad causa; eande; ⁊ ſm ide; si cut dependentia rei terminate ad causa; cōseruātem. s. deū. Scḋa ꝯdictio qȯ opatio q̄si tn̄sit in obie ctū sic i tminū l; n̄ accipiētē esse p ipsa; s; psuppōit in suo esse. ⁊ pp illas duas ꝯdictiōs pōt opatio di ci actio ⁊ p illas figurat p vnū ac tū. Actio āt trāsiēs vltra illas du as ꝯdcōes addit tercia;. q2. s. ē p ductiua alicuius termini vt accipi entis esse per ea;. vt calefactio est productiua caloris in ligno vltra passionem quā infert sc; calefieri.

Ista autē distinctio actōnis sic in
tellecta nō est distinctio in species
sed vocis in significatōes. nā actō
transiens est vere actio de genere
actōis. actio autē imanēs est vere
de genere qualitatis vt intellectio
visio ⁊ huiusmōi. S3 equiuoce di
citur actio ꝑpter condictōnes pdi
ctas in quibus cōuenit cū actione
de genere actōnis. Alio mō potest
actio que est de genere actōnis di
uidi in immanētē3 ⁊ trāseuntē3 sic
superius in inferiora. na3 nō solu3
ad formā inductā p motū i passo
alio ab agente est actio de genere
actōis. sed ēt ad formā inductam
in ipso agente. Intellectio eni3 ali
qua actione intellect⁹ ꝑducit que
actio producta est de gener actio
nis. illa eni forma absoluta cu3 sit
noua est termin⁹ alicu⁹ actōis ꝑ
p rie dicti p quē accipit esse. quan
do igit forma termināns actionem
est in ipso agente tūc illa actio ma
net. quādo vero forma termināns
actōne3 est extra ipsu3 agens tunc
actio illa transit.

Distinctio illoꝝ modoꝝ acci
piendi actionē imanēte3 patet. q2
illud quod ꝑm primū intellectum
dicit actio imanens vt intellectio
hic dicit termin⁹ actiōis immanē
tis ꝑm aliū intellectū. Istā autem
actionē ꝑductiuā intellectōis coīr
intelligim⁹ p hoc qd est dicere vl
elicere intellectōe3. Iste secundus
intellectus de actiōe immanentis
licet sit verus non tamen de inten
tōe Aristot. ix⁹. metaphisice sicut
primus.

Item sciendu3 q respectus in
genere est duplex. vnus intrinsec⁹
adueniēs ⁊ alius extrinsec⁹ adue
niens. Uoco autē respectu3 intrin
secu3 aduenietem qui sequitur ne
cessario ambo extrema posita in
actu vel quod ide3 est quando ne
cessario sequit suū fundamentum
posito termino. ⁊ talis respect⁹ est
tantū de genere actōis. Uoco aūt
respectū extrinsecū aduenietē3 qū
necessario sequit posita extrema
simul in actu. Et sub illo membro
cadunt illa sex principia de qbus
tractat autor sex principioꝝ. pat3
enim de actione ⁊ passione. quia
possibile est actiuū ⁊ passiuu3 esse
⁊ etiā approximata. ita q ipsum
scilicet agens sit illud a quo passi
uū transmutet. nec tamē passiuu3
illud ab ipso transmutet. puta si
sit aliquod impediēs actione3. Et
pro tanto illa sex principia nō sūt
species relatōis. q2 relatio dicit re
spectu3 intrinsec⁹ aduenientē ista
aute3 non. Deinde tamē ē spe
cialis difficultas. videt eni3 q sit
respectus intrinsecus adueniēs cū

nccio cõseqꝛ̃ extrẽa posita in actu.
posito ei tpe ⁊ motu q̃ sunt extrẽa
qñ nccĩuꝫ ẽ motuꝫ esse i tpe. ⁊ per
ꝯñs respc̃m quẽ ipoꝛtat qñ. Rñ
deo ꝙ qñ non nccio ꝯseqꝛ̃ extrẽa
⁊ cũ instaꝛ̃ de tpe ⁊ motu dico ꝙ
ꝺm Aristo. q̃rto hꝰ. si eẽt aliud ce
lũ eẽt aliꝺ̃ tp̃s. Ex quo ꝯcludo ꝙ
possꝫ ẽe motꝰ i alio celo vel vr̃so
q ñ mẽsurareꝛ̃ tpe hꝰ celi. similr̃ si
deꝰ extra vniũsuꝫ crearet lapidẽ
⁊ mouerꝫ ip̃m p nouũ spaciũ ille
motus nõ mensurareꝛ̃ hoc tpe nr̃o
Simplr̃ ergo loquendo possibile
ẽ põi tp̃s ⁊ motũ ⁊ tñ motuꝫ ñ mẽ
surari tpe nec ꝑ ꝯñs hr̃e qñ. Ex q̊
pꝫ ꝙ qñ ẽ respctũs extrĩsecꝰ adue
niẽs nõ nccio ꝯseqꝛ̃ extrẽa posita
in esse. Ulteriꝰ sciẽdũ ꝙ agens
creatũ hꝫ respc̃m ad t̃minũ ꝓmuꝫ
siue totalẽ q dꝛ̃ ꝓductũ ⁊ ad t̃mi
nũ qui ẽ dc forma adequata ⁊ ad
subic̃m illiꝰ foꝛme qꝺ̃ ẽ passũ siue
trãsmutatũ. Qꝺ̃ ãt respectus isti
sint alij ꝓbaꝛ̃ . qꝛ sunt ad alios ter
mios. tũ qꝛ respcũs coꝛrespõdẽtes
ecõuerso sũt oĩo alij. respcũs ei ꝓ
ducti ad ꝓducẽs ẽ sic̃ depẽdentis
ad illꝺ̃ ad qꝺ̃ depẽdet. ⁊ hoc suiꝛ̃
ꝺm suũ esse sic̃ simplr̃ accipit esse.
respcũs ãt trãsmutabiꝛ̃ ad trãsmu
tãteꝫ nõ ẽ respcũs depẽdentis sim
plr̃ ꝺm suũ esse. trãsmutabile ei ꝫ
esse sui simplr̃ ꝯcurrit cũ agente ⁊
cũ causa ⁊ nõ accipit ẽe simplr̃ ab
ipso ſꝫ tãtuꝫ accipit esse ꝺm foꝛmã
q̃ induciꝛ̃. Respcũs ẽt pꝛoducti ⁊
inducti pꝫ ꝙ sunt alij. ⁊ q̃uis vtrũ
ꝗ sit depẽdens ab ip̃o ꝓducente
qꝛ illud pꝛio depẽdet qꝺ̃ pꝛio ac
cipit esse. ⁊ hoc ẽ ꝓductũ. illud ãt
scꝺ̃ario depẽdet qꝺ̃ scꝺ̃ario acci
pit esse. ⁊ hoc ẽ eductũ vel inductũ
Istoꝝ triũ respectuũ ex ꝑte agen
tis duo ꝓmi nõ sunt extrĩsecꝰ ad
uenĩẽtes. qꝛ vel agẽs nõ hꝫ r̃latõꝫ
realẽ ad ꝓductũ vel inductuꝫ. vtꝫ
de deo ꝓducẽte creaturã vel ali
qd in creatura. vel sic̃ agẽs habet
nccio ꝯseqꝛ̃ fũdamentũ posito ter
mio. ille ãt t̃minꝰ qui ẽ ad passuꝫ
ẽ extrĩsecꝰ adueniens. qꝛ bñ possi
bile est actiuũ ⁊ subiectuꝫ ẽe ẽt ap
ꝓximata ⁊ tñ nõ hr̃e illũ respectũ
qꝺ̃ agens illud a quo transmuteꝛ̃
nec illud trãsmuteꝛ̃ ab ip̃o vtpote
si ẽ aliqꝺ̃ impediẽs actõneꝫ. ergo
actio cũ sit respcũs extrĩsecꝰ adue
niẽs vt pꝛiꝰ deductũ ẽ erit ħitudo
agẽtis ad passuꝫ trãsmutatũ. duo
ãt alij respcũs. s. ꝓductõis ⁊ indu
ctiõis siue actiẽ siue passiue ꝑtine
bũt ad genꝰ relatõis ꝓpꝛie dicte.
qꝛ sunt intrĩsecꝰ aduenĩẽtes. Ex
p̃dictis ãt appet mlt̃iplex equoca
tio hꝰ nois actio. vno ei mõ dꝛ̃ ꝺ̃
opatõne ꝓut intellectio ⁊ volitio
dꝛ̃ opatio ⁊ tñ in rei ṽitate ẽ qua

litas. Alio mō actio dicit p se ha bitudinē vel respectuȝ. ⁊ sic qn̄qȝ accipit̄ hoc nomē actio p respc̄tū pducentis ad productū sic pater dicit̄ esse causa agens filij. Aliqn̄ pro respcū educētis ad eductū sic̄ calidū est causa caloris in ligno. aliquādo pro respcū trāsmutātis ad trāsmutatū. iuxta illud sex pri cipiorum. Actio est fm quā in illud qd subicit̄ agere dicimur. Aliqn̄ et accipitur actio pro re seu p for ma acta ⁊ producta includēdo il luȝ respectū quē exprimit hoc qd est ab alio sicut accipit̄ in hoc 3°. Secūduȝ hanc quitaȝ significatō neȝ expoitur coiter Aristo. in hoc caplo. Et tūc actio quātuȝ ad illd cōnotatuȝ ptinet ad aliquod gen⁹ absolutū fm q passuȝ trāsmutat̄ vtputa quātitatē vel qualitateȝ ⁊ huiusmōi. Sic eni loquēdo d acti one dicit hic phus q est opus ⁊ fi nis actiui. Opus āt ⁊ finis actiui est ipa forma absoluta in passo lȝ vt fluens loquendo de agente per motū. vnde premittit ibi q mot⁹ est actus actiui ⁊ passiui. sȝ passiui vt in ipso. actiui autē vt ab ipso. ille autem motus realr̄ fm Cōmē tatorē est forma fluēs. dicitur ibi actio ipsuȝ actuȝ siue opus siue fi nis agentis inquātum est ab agen te. Et hoc de primo.

Quantuȝ ad secunduȝ sit ista prima conclusio. Actio primo mō accepta que est opatō ⁊ forma im manens ⁊ absoluta est i agente vt in subiecto. hec ptȝ p philosophū nono metaphisice dicentē q visio est in vidente. De actōe āt secūdo ⁊ tercio mō accepta que est respe ctus intrinsec⁹ adueniens ⁊ de ge nere actiōis dicetur alias. Se cunda cōclusio sit ista. actio quar to mō sumpta q̄ est respcūs de ge nere actōis est i agente subiectiē ⁊ non in passo. probat̄ qȝ in eodē ē respect⁹ ⁊ fundamētuȝ. Ratio. n. fundamēti videt̄ hoc ōndere. nec oppositū ē intelligibile. sȝ potētia actiua que est fundamentuȝ h⁹ re spcūs. s. actōis est in agēte. ergo ta lis actio est in agente subiectiue.

Iteȝ in quocūqȝ est forma aliq̄ illud formatū est tale fm illaȝ for mā. Omnio eni irrōnale videt̄ q forma sit in aliquo ⁊ non ɔstituat ipsuȝ informatū fm ipsaȝ. ergo si actio sit formaliter in passo passū erit simplr̄ agens. sic ergo itelligo hāc cōclusioneȝ. quia actio que est respectus extrinsecus adueniēs est in agente sicut in subiecto. In for ma āt que dr̄ potētia actiua est vt in fundamento pxio. Silr̄ passio dicit respectū oppositū corrn̄dēteȝ isti que suo mō simplr̄ est in passo

vt potentia passiua. Tercia cōclusio sit ista. actio accepta quito mō que est forma transiens acta seu producta p actionē de genere actōis est in passo vt in subiecto. hoc patz p philosophū nono metaphisice dicens edificatō est in edificato. accipit ibi edificatio p forma acta per edificationem. probatur etiam quia talis forma acta dum est in fluxu est motus vt dictum est. motus autē est in mobili subiectiue vt patet capitulo precedenti ergo ꝛc. sic ergo patz quomō actō est in agente ꝛ quomō non. Et tūc ad argumētuz quod ponit Phus in oppositū quando dicebatur ꝙ si actio sit in agente cuz actō ꝛ passio sint quidam motus sequitur ꝙ motus erit in mouente. patet ꝙ accipit philosophus actionem quinto modo. ꝛ facit pro tercia conclusione.

Ex predictis patet differentia inter actionēz ꝛ passionem. differt autez formaliter licet sint idez motus materialiter. vt patet ex textu superius allegato. vbi dicitur ꝙ licet idez motus sit actus agentis ꝛ patientis non tamen sub eadez ratione. Est eniz actus agentis qz est ab hoc ꝛ est passio ꝛ actus patiētis. quia est in hoc scilicet in patiente. hoc idez patet alia auctoritate philosophi in lrā dicens ꝙ licet sit idem spaciū ꝛ eadez distantia a sursuz ꝛ deorsuz ꝛ ecōuerso. non tamen est idem distare.

Propter quod notādu ꝙ spaciuz existens inter aliqua duo aliter accipitur vt est spaciū ꝛ aliter quidez vt importat distare. nam spacium dicitur vt habet considerari fm se. distare vero nominat spaciū applicatuz ad terminos. Cuz ergo distare non nomiat spaciuz simpliciter sed etiā terminos ꝛ cum diuersi sint termini erit aliud ꝛ aliud distare. sic actio ꝛ passio licet sint idez motus materialiter quia ad vnaz formā differunt tamē formaliter vt dictū est. ꝛ sūt in alijs ꝛ alijs subiectis. Et si contra hoc arguat. quia Aristot. dicit ꝙ cui insunt hec scilz actio ꝛ passio mot⁹ est. ergo videt ꝙ motus sit subiectuz vtriusqz. Respōdeo ꝙ littera potest sic exponi cui insunt hec non quidez vt subiecto vel fundamēto. qz nec passio d̄ genere passionis inest motui vt fundamento. qz respectus fundat⁹ super motū ad agens est intrinsecus aduenies cuz mot⁹ sit for^a educta vel iducta. sz cui insunt insunt hec alterum terminatiue scilicet actio

f p

⁊ alterū quasi subiectiue. qꝛ comitā tur sese in eodē subiecto. s. p̄ passio. Ex p̄dictis pꝫ q̄ cū actio ⁊ passio formal'r distiguātur nec dicāt mo tū ſm se sed p relatōeꝫ ad agens ⁊ patiens sunt diuersa p̄dicamenta Patet ēt q̄ motus nō est formal'r in p̄dicamēto actōis nec passionis cuꝫ ab istis formal'r distinguatur qꝛ motus ſm q̄ huiusmōi nō dicit aliquid p compationeꝫ ad agens aut patiens. sed p compatiōeꝫ ad formā que p motuꝫ inducit̄. quia motus vt motus ē in eodē genere cuꝫ forma que p motuꝫ inducitur vt dictū est in precedentibus.

De infinito.

q Uoniā au tem' de natura ⁊c. Po stquā phus determiauit de motu in pte ista determiat de infinito. Cui' causa est. qꝛ scia nālis est cir ca magnitudines tpis ⁊ mot' quo rū vnūquodqꝫ necesse est esse fini tuꝫ vel infinitū. de infinito multa dicta sunt in p̄io hui'. aliqua tū̄ tangaꝫ eorū que hic ponit phus. Primū ē q̄ aliqd d̄r eē infinitum vel in actu vel in potētia. nulla āt magnitudo nec m'ltitudo est actu infinita. magnitudo tū̄ est infinita in potētia ſm diuisiōeꝫ ⁊ multitu do ſm appositōeꝫ. Et si argua tur cōtra. qꝛ frustra est potentia q̄ non pōt reduci ad actū. qꝛ possibi li posito in esse nullū seqtur impos sibile. Respōdendū q̄ infinitū qd̄ ē in potentia pōt poni in actu ⁊ in esse quod respicit. s. in actu in fieri nō autē in facto esse qꝛ taleꝫ actuꝫ non respicit. Est ergo cōtinuuꝫ di uisibile in infinitū nō respcū actus in facto esse. qꝛ nūquā pōt poni cō tinuū in infinitū diuisuꝫ. ſꝫ est ibi possibilitas respcū actus in fieri. qꝛ ad semp diuidēdū. vnde si po nat̄ in tali actu. s. semp diuidendi nulluꝫ sequit̄ impossibile nec incō ueniēs. Deiñ secūduꝫ q̄ hic phus p̄mittit est q̄ magnitudo ē diuisi bilis in infinitū accipiēdo ptes ſꝫ eādēꝫ p̄portōeꝫ nō tū̄ ſm eandem magnitudinē vel quātitatē. Exem pluꝫ diuidēdo cōtinuū i duas me dietates ⁊ medietateꝫ in alias du as medietates. ⁊ sic p̄cedēdo ſm hāc p̄portōeꝫ itur in infinitū. Sꝫ si fiat acceptio ſm eandeꝫ quātita teꝫ vt q̄ semp accipiat̄ a qualibꝫ magnitudine finita quātitas vni' cubiti vel q̄cunqꝫ alia determina ta quātitas nō p̄cedet̄ in infinituꝫ sed final'r oportebit huiusmōi ma gnitudinē consumi ⁊ deficere.

Contra tamē predcā arguit̄ ⁊ videt̄ q̄ cōtinuū non sit diuisibile in infinitū ēt ſm ptes eiusdē p̄por

tōis.q2 est dare mīmā3 carnem ⁊ mīma ossa. vt dicit Aristo. primo bui⁹. Ad illud rñdetur coiter q̄ ɔtinuu3 pōt capi dupl'r. vel in quātu3 q̄tu3 ⁊ mathematice vel i quātu3 nāle. si p2ıo mō sic ē diuisi bile in infinitū nec ei repugnat vt sic diuisio. si āt capit' vt ē in materia nāli sic nō h3 v̄itaté s3 ē dare mīma3 carnē. Si velles scire qd sup hoc sentiat doctoz subtilis va de ḟa dis. secundi⁹ sniaꝝ vbi hanc mā3 diffuse tractat.

Dis p̄missis diffinit phus infinitū in po^a dicēs q̄ infinitū ē c⁹ q̄titaté. i. q̄tūcunq3 accipiētib⁹ sp est aliqd extra accipe. vt vno nūero accepto restat ali⁹ nūer⁹ accipiend⁹ in infinitū. vñ ēe qō ē acceptū est finitū ⁊ cuil3 nūero accepto pōt addi vnitas ⁊ sic nūer⁹ variatur. Dic̄ āt hic phus q̄ nūer⁹ cau sat' ex diuisiōe ɔtinui qō nō ē intl'ligēdu3 p se s3 tātū p accñs. q2 videl3 diuiso ɔtinuo resultāt plures vnitates. nūerus ei p se causat' ex vnitatib⁹. cum numerus sit multitudo ex vnitatibus aggregata.

Incipit expositio libri quarti phisicorum.

Similiter autem necesse est. In hoc q̄rto libro vt p3 ex p̄dictis in p2ıcipio tercij phus intēdit determiāre de loco vacuo ⁊ tpe. pbat āt phus locū esse dñs q̄ nō solū mutatōes corpu3 idicāt locū esse s3 ēt ostendit q̄ loc⁹ hēat quādā3 potentiā seu virtutē saluatiuā. q2 eni vnūq̄dq3 fert' in suū locū nisi phibeatur vt leue sursu3 ⁊ graue deo2su3. vnūq̄dq3 āt fertur in illud qō est sui cōseruatiuū. Et hinc sequit' q̄ locus nō solū sit sed hēat v̄tutē ɔseruatiuā. Premittit āt Aristo. anteq̄ꝫ diffiniat locū primo q̄ aliq̄s ē loc⁹ cois qui videl3 multa cōtinet vt aer vel celū. Ali⁹ ē locus ppzius q est adeq̄tus locato. secūdo q̄ loc⁹ non est in aliquo vt in loco. q2 tūc ess3 pcessus in infinitū. pari eni rōe ali⁹ loc⁹ ess3 in loco ⁊ sic in infinitū. s3 locus est in aliquo vt in subiecto. Et iō ponit Aristo. octo modos essendi in de q̄bus habet' in sūmulis. Tercō dicit phus q̄ locus cōtin3 locatū ⁊ nihil est ei⁹. Quarto q̄ p2op2ı⁹ locus eētialit' est locato. Quinto q̄ locus sepabil' est a locato. sexto q̄ locus h3 dr̄ias locales. vt sursū deo2su3 ante retro dextrū sinistꝝ septio q̄ vnūq̄dq̄ꝫ fert' ⁊ q̄escit in p2op2ıo loco. octauo q̄ eoꝝ q̄ mouent' localr' q̄dā3 mouēt' p se. q̄dā v̄o p accñs. q2 videl3 accidūt eis que mouent' per se. vt albedo mo

uetur ad motuꝫ hoīs. Sciēdū autēꝫ ꝙ illa propositio in qua dicit pħus ꝙ locus continet locatuꝫ ⁊ illa in qua dicit ꝙ locꝰ est equalis locato non contradicunt. licet eniꝫ cōtinens vt corpus sit maius cōtento. non tamen cōtinens vt superficies. quod eniꝫ cōtinet vt corpus addit aliquā quātitatē supra contentuꝫ locus est equalis locato quia est equalis superficies eius.

His premissis ponit Philosophus diffinitionem loci dicens ꝙ locus est vltima superficies corporis cōtinentis immobile primuꝫ.

Ad cuius euidentiā sciendum primo quod locus est ens per accidens. quia est ens aggregatum ex rebus diuersorū generū. ⁊ iō non est in aliquo genere vt magis videbitur quinto metaphisice capitulo de quātitate. Locus enim dicit duo scilicet superficiem corporis cōtinentis. vltra hoc addit relationeꝫ cōtentiui ad cōtentū que est respectus extrinsecus aduenięs cuꝫ non sequat naturā fundamenti posito tmīo nisi vnuꝫ altī applicet. ille āt respcūs videt ptinet ad pñtuꝫ vbi. supficies vo ad pdicamētum quātitatis.

Iteꝫ sciendum quod locus est immobilis per se ⁊ per accidens. immobilitas eni ei inest ex ratōne propria. quod probat Phuꝫ. qꝛ si locus posset aliquo mō esse imobilis locar quātūcunqꝫ p accidēs moueret posset dici esse in loco. ⁊ sic loci esset locus quod est falsuꝫ vt patet ex precedentibus.

Circa quod sciendū ꝙ aliqui nitūtur saluare immobilitatē loci p compationem ad polos mūdi ⁊ ad centruꝫ. quod declarat de palo fixo in aqua circa quaꝫ cōtinue fluit aqua ⁊ refluit. licet enim non moueat aqua que est ibi corpꝰ locans ⁊ supficies aque etiā moueatur p accidens. palus tamen dicit semp manere in eodeꝫ loco non ꝙ sit semp eadem supficies cōtinens sed ꝙ est semp in eadem distātia vel eadem ad polos ⁊ ad centrū. Sed illa opinio non placꝫ doctori subtili libro secūdo sentētiarum dis. ba. Cuiꝰ causa est. qꝛ si subiectuꝫ nō manet idem nullū accidēs respectiuū manet idem ſm Arist. Cuꝫ ergo non maneat ibi eadem aqua numero nō manebit ideꝫ locus. Aqua eniꝫ precedens adueniente aqua succedente non plus habet rationem continui respectu locati. Dicendum ergo ſm doctorem subtilem quod licet locus corrumpatur moto eiꝰ subiēco locat.

ita q̄ mota aqua vel aere vento flante nō manet eadē rō loci q̄ pri⁹ erat in aqua vel aere succedēte vt pȝ ex p̄dictis. tuȝ ēt qȝ ibi occidēs nūero non pōt manere in duobus subiectis. tamē illa ratio loci succedens que ē alia a rōe p̄cedenti ſm vitatē est eadē p̄cedenti p equalētiaȝ q̄tuȝ ad motū localeȝ. ⁊ sic locus equalēter dicit̄ manere. Exēplum h⁹ patet in noībus significatiuis. qȝ hec vox hō quotiēscunq̧ ꝓlata dr̄ vna numero. cū tamē nō possit nūero eadeȝ vox bis ꝓferri ita q̄ quot sunt platōnes tot sunt voces numero distincte. tamē q̄tū ad finē. i. ad exp̄mendū mētis conceptū sunt idē nūero p equalētiaȝ Sic dico in ꝓposito q̄ loc⁹ est immobilis per se ⁊ p accn̄s. est tamē corruptibil̄ moto subiecto localr̄. qȝ tūc nō ampli⁹ manet in eo illa relatio cōtinui. ⁊ tamē nō est corruptibil̄ ſm equalētiaȝ. qȝ necēio succedit illi corpi in quo fuit illa relatō loci. Aliud corp⁹ in quo ē alia relatio loci nūero. ⁊ tamē est eadem p̄cedēti ſm equalētiaȝ p cōpatōeȝ ad motū localē. Palus eni sic affixus circa queȝ aer vel aqua mouet̄ lȝ formalr̄ nō hēat eūdeȝ locū cū sit ibi alia ⁊ alia ratio cōtinētie dicit̄ tamē habere eūdeȝ locuȝ equalēter p compatōȝ ad motū localeȝ cū nō mouet̄ localiter licȝ hēat aliū ⁊ aliuȝ locuȝ. Contra hoc sic arguit̄. illud qd̄ se habet ſm locuȝ aliter nūc q̄ prius mouet̄ localiter ergo ⁊c. Ad euidentiaȝ huius articuli sciendū q̄ ad motū localē duo requirūtur. primo q̄ mobile propter sui trāsmutationeȝ locum mutet. secundo q̄ inter terminos motus sit quedā distantia media. vtraqȝ autē condictio deficit in proposito. palus eni sic affixus propter sui trāsmutatōeȝ non mutat locuȝ. sȝ ꝓpter motū vel transmutatōeȝ aque fluentis. Secūda etiā deficit quia inter locū priorē ⁊ posterioreȝ non est aliquod spaciuȝ inter motū. quare nō cōcludit argumentū. Ex predictis patȝ qualiter est intelligenda loci diffinitio. Deinde ostendit Aristo. quomō vniuersa sunt in loco dn̄s q̄ celū ſm se nō est alicubi cū a nl̄lo ꝯtineat̄. ptes ei celi bene sunt in loco cū vna aliā cōtineat. Dicit ergo q̄ celū p ptes est in loco ⁊ etiā ipsuȝ celū ⁊ aīa est i loco p accn̄s. Pro quo notādū ē q̄ dupl'r pōt sumi celū. vel ꝓ tota regiōe celesti vel pro vltio mobili. si dicat̄ p̄mo modo sic est in loco p partes. qa sic acceptū nomīat plures species

quarum vna circulariter ɔtinet aliã. ſʒ ſi accipit celũ pro vltio mobili ſic ſm opiniões phoꝝ non eſt in loco per ſe nec ſm ſe totũ nec ſm ptem qꝛ non hʒ aliḋ corp⁹ cõtinẽs ipm Eſt tamẽ in loco p accñs vt p centruʒ. quod ſic patet. qꝛ eniʒ vt hẽt in principio h⁹ quarti locũ queri m⁹ propter motũ. ſic dicim⁹ aliq̃ moueri ſicut eis cõpetit loc⁹. ergo que mouẽtur ſunt in aliquo corpe ɔtinente. ſʒ que mouẽt circa aliqd nõ cõpetit eis locus. nõ qꝛ ſunt in aliquo ſʒ qꝛ ſunt circa aliqd. Cuʒ ergo de ratõe ſpere ſit ꝙ nõ moueat a medio vel ad mediũ ſed qḋ moueat circa mediũ aſſignandus eſt locus ſpere inquãtum eſt circa aliquid vel circa mediũ vel circa centrũ. Bene ergo dictũ eſt ꝙ celũ nõ eſt in loco qꝛ centrũ eſt in loco. centrũ eſt ergo in loco p accidens nec poſſum⁹ dicere ꝙ illud circa quod mouet centruʒ ſit p ſe locus celi vt ſi octaua ſpera moueretur circa cõnexuʒ ſpere ſaturni locus octaue ſpere ſit ɔnexa ſpere ſaturni. qꝛ nũquã ſaluare poſſumus locuʒ alic⁹ ſpere niſi ibi ſaluem⁹ ea que ſunt de rõe loci videlʒ ꝙ contineat locatũ ⁊ ei equet. Inferioꝛ eni ſpera non põt cõtinere ſupioꝛẽ nec ei equari. nec vltia ſupficies celi põt dici locus eius. quare de ratõe locati eſt illud ꝙ nõ moueatur cũ loco ſʒ in loco. loc⁹ eiʒ ẽ qḋ ſepatuʒ a locato. quare ⁊c.

Cõcludit ergo phus ꝙ vltima ſpera nõ ẽ p ſe in loco ſʒ oia ſũt in celo cũ oia cõtineat. vltra ãt celuʒ nihil eſt. vñ dicit ꝙ terra ẽ i aqua ⁊ aqua in aere ⁊ aer in igne ignis in celo vltra qḋ nihil eſt. Notãdũ tñ ꝙ ſm fidẽ pmũ mobile ẽ i loco p ſe. qꝛ vltra illud ẽ celũ ẽpirreuʒ de quo phi nõ hũerũt noticiã. Celũ ãt empirreũ non ẽ in loco. qꝛ vltra illud nihil eſt.

m anifeſtũ ãt ex hiʒ ⁊c. Poſtq̃ phs determinauit de q̃ditate loci. hic ɔñter ſoluit rões dicẽtiuʒ locuʒ nõ eſſe. quarum vna ratõ int alias erat ꝙ ſi locus eẽt aliqd opterʒ ẽe duo corpa in eodẽ loco. Supponebat ãt alia rõ locũ hẽre duas dimẽſiõſ corpis. ⁊ eſſe dimẽſiões aliq̃ſ ſepatas ĩter latera corpis ɔtinẽtis. Cũ ergo loc⁹ videat hẽre dimẽſiones corpis ſi eẽt aliqd eẽt corp⁹. ſʒ nõ ẽ corp⁹ ergo nihil eſt. Propter qḋ notãduʒ ꝙ loc⁹ nõ cedit aduenıẽte locato imo ſil ẽ cũ locato. locatũ ẽt totalr attigit locũ. ſi locus eẽt hmõi diſtãtie q̃bus determiatur omne corpus tunc vnuʒ corp⁹ totaliter attingeret aliud corpus.

hoc autem non potest esse nisi sint duo corpa simul. Si enim aqua ē in aere ⁊ locus aque nō est super ficies aeris sed ipsum corpus aeris oportebit q̄ aqua totum aerem atti gat aere nō cedēte. ista ergo ratō bene procedit supposita opinione antiquorum. sed contra nos nihil fa cit. quia nos ponimus locū esse sup ficiem corpis cōtinētis locatū ⁊c. Alia ratio erat talis si locus esset aliquid eēt differēs ab eo cuius eēt sed non pōt poni q̄ sit differēs. er go nihil est. minorem probat. quia si corpis nature est locus ⁊ recep taculum manifestum est q̄ supficiei ⁊ reliquorum terminorum ⁊ linee ⁊ pū cti est etiam locus ⁊ receptaculum. Eadem enim ratio consonat in om nibus. sed locus puncti nō differt a puncto. ergo eadē ratōne nec lo cus superficiei differt a superficie nec corpis locus a corpore.

Dubitaret forte aliquis vtrum locus puncti differat a puncto. Ad quod dicit a quibusdā q̄ pū cti non est locus ppriē ⁊ per se s3 tantum paccidens. Corpori enim debetur locus per se nō puncto. ta men sicut supficies loci attigit su perficiem corpis locati sic aliquo modo puncta attingunt puta vel actu si ponātur talia puncta actu esse vel in potentia. si ponātur po tentia esse q̄ si illa pūcta vellemus appellare locū quereret vtrum duo puncta se cōtingentia sint vnus pū ctus. Ad quod dicēdum q̄ dif ferentiā punctorum ⁊ supficierum ⁊ ta lium dupliciter accipere possumus. Primo ex situ. eo enim q̄ ille pun ctus est in alio situ q̄ ille differt ab illo. secundo talis differentia pōt accipi ex eis in quibus sunt. Cum enim aqua cōiungatur aeri vel conti guatur simul est superficies aque cum superficie aeris quia ɔtigua sunt quorū vltima sunt simul. Re manēt tamē ille supficies distincte quia supficies aque est in alio sub iecto q̄ supficies aeris. quia alia ē a natura aque ⁊ alia est a natura aeris. Sed si essent corpa mathe matica que solum considerātur vt quanta nec differūt ex diuersitate nature sm Cōmentatorem quarto huius. si ponerētur cōtigua fierēt cōtinua. Si enim vltima ⁊ super ficies talium corporum essent simul de necessitate essent vnum. super ficies enim ⁊ vltima talium nō pos sent differre ex diuersitate natu rarum in quibus sunt solum. sed dif ferūt ex diuersitate situs. Si ergo due tales supficies ponātur simul efficientur vna supficies ⁊ duo ta lia puncta vnus punctus. Cum igitur querit vtrū differat pūctus

q locus puncti. vel vtrum differat punctus a puncto. dici potest qd si loquimur de loco puncti vt puncto mathematico nõ. secus est de loco vt puncto naturali.

Sed contra predcã arguit doctor subtilis prima dis. quarti sententiarum. Aliqua enim predictorum prima facie nõ videntur vera. linea enim mathematica nõ est alia a linea naturali. licet fictio et imaginatio linee posset esse si nulla esset linea naturalis. Et simili mõ posset esse scientia de rosa si nulla rosa esset in re. Item si linea mathematica esset alia a naturali tunc non haberet scientiam geometria de aliqua linea naturali quam video vel de passionibus illius linee quod est falsum et incõueniens. alias non haberemus verã scientiam de quãtitatibus naturalibus. et sic sequeretur q abstrahentium esset semper mendacium. quia abstractio tunc esset actus intellectũs cõponẽtis et diuidentis et nõ cõsideratio simplex vnius obiecti absq cõtradictõe alterius. vnde eadem linea que ẽ naturalis cõsideratur a mathematico non tamẽ intelligendo qualitates eius naturales quas habet in tali subiecto. nec propter huiusmodi abstractionem que est simplicis intelligentie intellectus componens vel diuidẽns dicit lineam esse sine huiusmodi qualitatibus. Dico ergo q ille due linee quantum ad considerationem mathematici non sunt due. quia mathematicus nõ considerat lineas nisi in habitudine ad figuras. ita si centũ vel mille linee essent simul non facerẽt ad constitutionem figure nisi vnam basim trianguli vel alterius figure. nec haberent rationem nisi vnius lateris in constituendo triangulum ita quod si vna linea esset basis in triangulo et alia similiter. ex quo est simul cum ea non faceret aliquo modo duo latera et tamen essent due linee realiter distincte. Isto modo intelligit Cõmentator in hoc quarto quando dicit quod que habent vnum situm ad considerationem mathematici sunt vnũ scilicet considerando figuram. Sic intelligitur dictum Aristotelis octauo huius. dicens quod si duo puncta sint simul faciũt vnũ. quod est verum quantum ad considerationem mathematici inquantũ non constituũt maius et neutrũ ẽ extra aliud licet sint distincta inter se Sic igitur quia antiqui magis loquebantur mathematice q naturaliter.

q2 solū cōsiderabāt locū rōe dimē sionis. ideo dicebāt q̄ ide3 ē pun ctus ⁊ locus pūcti ⁊ sup̄ficies. ⁊ lo cus sup̄ficiei qđ tamen non est ve ru3 vt patet ex p̄dictis. quare ra tio eorū nō cōcludit. Et dato q̄ es set bona p̄suppositio hoc qđ p̄sup ponebāt antiqui videl3 q̄ loc⁹ es set dimēsiōis sep̄ate. tamē nihil fa cit contra ph̄m. q2 loc⁹ non habet hm̄oi dimensiones. Et si q̄ras si ponerent duo corpa mathema tica cōtigua p quod differrent ab inuice3 ⁊ eorū sup̄ficies cū nō dif ferāt ex diuersitate situs nec ex di uersitate natura℞. Respōdeo q̄ differūt p hecceitates seu differen tias indiuiduales. de q̄bus vide in cap̄lo tercio quīti metap̄hice.

De vacuo.

Odem au te3 modo. Postq̄ ph̄i losophus determiauit đ loco hic cōsequēter determiat de vacuo. Et primo ostendit q̄ antiqui affir mauerūt vacuū non esse. licet pro batio co℞ non esset sufficiens.

Pro quo notādu3 q̄ quida3 ph̄i losopho℞ credebāt idē esse vacu u3 ⁊ aere plenu3. Jdeo Anaxago ras ⁊ quidam alij sequaces crede bant sufficiēter p̄bare non esse va cuū p̄bando aerem esse aliquid. nam si aer est aliquid plenu3 aere non est vacuū. Aere3 autē esse ali quid probabant vt dicit philoso phus. q2 videbant q̄ vter inflat⁹ est plenus aere si sit ligatus potest super se sustinere aliquid qđ non posset sustinere si in eo nō ess3 aer ergo vt dicebāt nō solu3 aer ē ali quid sed est etiā forte corpus cu3 posset sustinere aliquod pondus.

Pro quo notandu3 q̄ p̄batō taliū fuit insufficiēs. q2 de vacuo fient due cōclusiōes opposite. qui da3 eni posuerūt vacuu3 ex parte spacij. ⁊ hi dixerūt vacuū esse ali quid sep̄atu3 a mobili. Et quidā posuerūt propter carentia3 corpo ris sensibilis vt ponētes plenū ae re esse vacuū vt dictum est. Qui da3 vero propter distinctionē cor poru3. alij vero propter infinitum spacium extra celum quod est va cuu3. vnde pitagorei nō credebāt esse posse res distictas sine vacuo Et quia videbatur couenięns esse distinctōne3 mediante corpore ce lesti ideo ponebant vltra celu3 es se infinitu3 vacuu3.

Et dicebāt celū esse quoddā magnū anial quod p anhelitā suū attrahebat multū de illo vacuo ⁊ q̄si ex infinito spiritu emittebat huiusmōi vacuū in hec inferiora qd̄ emittēdo causabat distinctiōes rerū. Sic patet q̄ triplex fuit opio ponētiū vacuū ex pte spacij. quidā vero posuerūt vacuū ex parte mobilis dicētes vacuū esse aliquid imbibitū in mobili ⁊ ēe quosdā poros ⁊ quedā foramina mobilis. Cū igit̄ pbantes aerē esse aliquid nō improbarēt omnē positionē de vacuo. ideo insufficienter improbant ipsū ⁊ solū particulariter.

Cōsequēter tangit Phus rōs dicēs vacuū esse quarū vna ē qa non erit motus fm locū nisi sit vacuū in quo reperiat̄ corpus mobile. Plenū eni impossibile ē recipe aliquod corpus. quia tūc duo corpora essent simul. Si autem duo possent esse simul infinita possent esse simul. Pro quo notandū qd̄ tota causa quare vnū corpus nō cōpatitur secū aliud corpus ē quia dimēsiones resistūt dimēsionibus. vnde ⁊ si dimēsiones eēnt sepate vt infra pbabitur nō paterētur secū aliud corpus. Si ergo vnū corpus posset esse cū alio dimēsiones dimēsionib⁹ non resisterent. quo posito quodlibet corpus posset eē cū quolib3 corpe ⁊ quotcunq3 corpa possent esse simul. qz sibi inuicē nō resisterēt. Simil'r dimēsiones vni⁹ partis nō resisterēt dimēsionibus alteri⁹. propter qd̄ vbi esset vna ps posset esse alia. ⁊ sic absq3 eo q̄ diuideretur corpus vbi eēt vna pars corpis posset esse totū corpus. ⁊ quia pars est minor toto in eodem loco posset esse corpus magnū ⁊ paruū simul. ⁊ in eodē loco possunt esse mlta corpora magna ⁊ parua. quare in eodē loco eēnt simul equalia ⁊ inequalia quod ē incōueniēs. Itē arguebant antiqui esse vacuū. qa quedā corpa vidētur esse coeuntia subintrantia ⁊ calcantia se ad inuicē. vnde vas plenū cineribus dicebāt rape tantū aque quātum vacuū.

His p̄missis ponit Phus diffinitōē3 propriā de vacuo improbando cōclusiones op. antiquorū dicēs q̄ vacuū est locus nō repletus corpe. Et dicit̄ notāter locus. qz vt dicit̄ pūctus nō est vacuū. l3 in puncto nō sit corpus. qz pūctus non est aptus recipe corpus sicut locus.

Dubitaret forsan aliquis q̄ vacuū incōueniēter diffiniat̄ cum nihil sit. Dicēdū q̄ vt habet̄ secūdo

posterior. duplex est diffinitio scz quid nomis et quid rei. Diffinitio quid nois est illa que ostendit qd p nomē significatur. et est tam non entis q̄ entiū. diffinitio vero quid rei est tātuz entiū. diffinit autē vacuū prima diffinitōe et non secūda

Tunc ad rōes factas respōdet Phus. Ad primaz quādo arguebatur q si non esset vacuū nō essz motus localis. dicit q non sequit̄ qz cū vnū corpus mouet̄ localiter vel augmentat̄ aliud corpus cedit ei. et hoc patet in reuolutōibus. i. circulatōibus continuor. sic̄ in hiis continuis que sunt de numero humidor. proiecto lapide in aquaz fiūt ibi motus circulationuz. quia vna pars antecedit alteri. et vnus circulus impellit aliuz. vnū etiam corpus potest augmētari p alteratione vt si ex aqua fiat aer erit ibi quoddā augmentū. quia occupat ibi maiorez locuz. Ad illud ēt de cinere potest dici q intra cineres sunt aliq̄ ptes aeree que propter ɔpactionē aque euaporant. Cinis etiā p appositiōem aque inspissatur et occupat minorē locuz. Itez qz cinis est adustus et siccus aliquā corruptōem facit in aqua. et aliquas partes aque facit euaporare.

Qoniam autez non est vacuuz &c. In parte ista philosophus adducit rōes probātes vacuū non esse.

Dubitaret forte aliquis quare cuz questione quid est videt̄ procedere questio si est fo posterior. et tamē phus prius inquisiuit qd est vacuū et postea inquirit si ē vacuuz. Dicendū q questio si est precedit questionē quid est loquēdo de diffinitōe quiditatiua nō autez loquēdo de diffinitōe quid nomis. Impossibile est enī inuestigari de aliquo si non prius sciat̄ quid importat̄ eius noie. De vacuo autez vt dictū ē inquisiuit tantū Phus diffinitōez quid nois cum non habeat quid rei.

Ad euidentiaz autem eor que dicūtur de vacuo sciendū q licet non sit vacuū in rerū natura tamē virtute diuina potest fieri celū vacuū esse. potest enī deus anihilar̄ omnia que sunt in supficie concaua celi. Ratōes autē Arist. pbantes vacuū non esse non pbant nisi de vacuo quod ponebāt antiqui esse quasdaz dimēsiones sepatas a qualitatib9 sensibilibus. vt dicit doctor subtilis fa qōe quolibetor de qbus solū tangā duas.

Quarum prima est ex parte tardi
tatis ⁊ velocitatis in motu. Unde
dicit Aristo. ꝙ vidimꝰ idez corpꝰ
velocius aut tardius ferri ꝓpter
duas causas. aut rōe medij ꝑ qȯ
fertur. aut ratōe mobilis quod fer
tur cū mediū sit equale potest esse
differētia in motu ꝓpter excellen
tiaz grauitatis aut leuitatis ipsius
mobilis. mediuz etiā quod non fa
cile diuidit̄ scilz mediū grossiꝰ im
pedit motū mobilis vt aqua que
est grossior aere. mediū etiam ma
gis impedit quādo mobile fertur
contra inclinationē suā. vt si lapis
fertur sursum. ex huiusmodi velo
citate vel tarditate ostendit ꝙ non
est ponendū vacuū dicēs ꝙ si idē
mobile moueat̄ ꝑ aquā que ē me
diū grossius ⁊ ꝑ aerem qui est me
diuz subtilius ita ꝙ sit equalis lō
gitudo vtriusqꝫ spacij vel medij il
lud mobile mouebit̄ ſm analogiā
corporis impedientis. tanto eniz
citius mouebitur per aerez quam
per aquā quanto aer est subtilior
aqua.

Hanc ergo proportionē quaz
ꝓportionem habet aer ad aquaz
hēbit velocitas motus facti in ae
re ad velocitatē motus facti in aq̈
quar̄ si duplo subtilior erit aer q̈
aqua tempus in quo transit aqua
erit duplū respectu tempis in quo
transit aer. vacuū autē nullam hꝫ
ra tionē vel ꝓportionez qua excel
latur a pleno sic̄ neqꝫ nihil hꝫ pro
portionē ad numerum. In vacuo
ergo qr nihil est ibi impediēs nul
luz requirit̄ ibi tempus. motus er
go in vacuo factꝰ nz erit velox nz
tardus imo nullus erit ibi motus
cuz de ratōe motus sit ꝙ fiat in tē
pore. Quod āt nihil ad numeruz
non sit vlla ꝓportio oñdit quia si
quatuor excellant tria ſm vnum
plus excellunt duo q̈ tria ⁊ plus
vnuz q̈ duo. non āt habēt propor
tionē qua excellāt nihil. Necesse ē
enim ōe quod excellit diuidi in ex
cellētiā ⁊ in id quod excellit̄. qua
tuor enī si excellāt tria i vno opor
tet componi ex tribus ⁊ vno. qua
re si q̈tuor excellāt nihil nihil erit
de cōpositōe eoꝝ quod est incon
ueniens. Nullus ergo numerꝰ hꝫ
ꝓportionē ad nihil cum non com
ponat̄ ex nihil. Similr̄ autem va
cuū ad plenū nullā habet propor
tionez. ergo neqꝫ motus factus in
vacuo possibile est haber̄ propor
tionem ad motuz factū in pleno.
Si ergo in pleno fit motus in tem
pore in vacuo fiet in non tempor̄
nec ergo erit velox nec tardus.

Pro quo notandū ꝙ vt dicit

Scotus dis. secūda secundi sentē tiarū3. si poneret̄ in vacuo graue ibi non moueret̄ ꝑm Phm. quia vacuū non potest cedere graui vt infra dicetur. Et dimēsiones non possunt esse cū dimēsionibꝰ. tamē si poneret̄ ꝙ vacuū3 graui posset cedere tūc motus grauis esset suc cessiue in vacuo. quia graue prius pertransiret hanc parte3 spacij ꝙ̄ aliam.

Unde ex diuisibilitate spacij mo tus haberet diuisibilitatē ⁊ succes sione3. sicut ex diuisibilitate spacij pleni motus habet successionē eēn tiale3. Sed vltra istā successione3 potest addi velocitas ⁊ tarditas rōe condictōis actualis ipsius me dij inquantu3 est ꝓmotiuū vel im peditiuū ipsius motus ꝑm ratiōe3 subtilitatis p quā ꝓmouet aut sal tem non impedit diuisibilitatem opposite. Fieret ergo tūc motꝰ suc cessiuꝰ in vacuo ⁊ esset proportio naturalis motꝰ in pleno. ⁊ hoc lo quēdo de successiōe eēntiali ⁊ non de velocitate ⁊ tarditate supaddi ta. q2 nullā velocitatē aut tardita te3 suphadditā hr̄et mobile in va cuo cum mobili in pleno. Et quo ad hoc itelligit phus ꝙ lapis mo ueret̄ in instanti p̄cise. ergo h3 Phi losophus ex hoc ꝯtra aduersariū dicentē motu3 esse in vacuo. quia nullus motus habens aliqua3 ve locitate3 vel tarditate3 supadditā successioni essentiali posset esse in vacuo. hoc enim est incōueniēs si poneret̄ precise motum esse in va cuo. sed esset si cū hoc poneret̄ va cuū mediū p motū in motu vl̄ me diū necessariū in motu ex pte cuiꝰ sumeretur velocitas vel tarditas motus.

Secunda ratio ꝓbans vacuū non esse sumitur ex ipso vacuo ꝑ se considerato. Unde dicit philo sophus ꝙ si ponatur cubus idest corpus quod habet sex supficies quadratas vel quodl3 aliud cor pus in aere vel in aqua oport3 ꝙ cedat aqua vel aer ꝑm quātitate3 illius corporis quod magis patet in aqua ꝙ̄ in aere. quia magis est sensibilis nisi illud corpus coeat idest condensetur in seipso. vacuū autem non potest cedere. sed si po neretur corpus in vacuo oportet dimensiones vacui subintrare di mensiones illius corporis. Nam ⁊ si ex ligno fieret cubus ⁊ pone retur in aqua vel in aere si illa nō cederēt sibi opter3 dimēsiōs aeris vel aq̄ subintrare dimēsiōs cubi.

ergo cubus habet tantā magnitu
dinē quātaȝ cōtinet vacuū in quo
ponit̄ ⁊ dimēsiones vacui sunt sil
cū dimēsionibus cubi. sequitur ꝙ
duo corpa possunt esse simul i co
deȝ loco. Et subdit ꝙ licet corpus
cubū sit calidū aut frigidū aut gra
ue aut leue nihilominꝰ tamē alte
ruȝ est. s. ꝑm rōem ab huiusmodi
passiōibus. lȝ nāliter non posset se
pari ab hmōi passiōibus. ⁊ licȝ se
paret̄ ab hmōi passiōibus contine
bit equalē locū. ⁊ huiōi corpꝰ erit
in eadem parte que est loci vacui
equali sibi. qꝛ tātū de vacuo q̄tā
est magnitudo cubi erit simul cuȝ
cubo. Vult ergo oñdere vt ptȝ ex
ꝑdictis ꝙ corpus nō occupat locū
⁊ nō resistit corpus rōe passionuȝ
Sed hoc cōpetit rōe dimēsionuȝ
ita ꝙ si dimēsiones eēnt ab huius
modi passiōibus sepate nihilomi
nus occuparēt locū. qꝛ ergo ponē
tes vacuū receptiuū corpis vt pa
tuit oportet eos dicere ꝙ dimēsio
nes simul sunt cū dimēsiōibus. iō
incidūt in hoc impossibile ꝙ pūt
esse duo corpa simul. Ex ꝑdi
ctis ptȝ quō dimēsiones dimēsiōi
bus resistāt. primo ex cessiōe. secū
do ex occupatōe loci. primū patȝ
si enī cubuȝ ponat̄ in aqua aqua
cederȝ cubo ꝑm modū dimēsionū
eius. ita ꝙ quāte erūt dimēsiones
cubi tanta erit cessio aque. siue er
go cubuȝ ponat̄ graue siue leue si
ue calicuȝ siue frigidū nō mutabi
tur cessio aque. Modus ergo ces
sionis corporū non sumit origineȝ
ex modo qualitatis vel passionis
sed tātuȝ ex modo dimēsionū. cuȝ
ergo ex hoc cedat corpꝰ ꝙ vnum
resistit alteri oȝ ꝙ resistat nec com
patiat̄ secū aliud corpꝰ ꝑ se dimē
sionatū Secūdo vō de occupa
tōne loci patet. Naȝ ex hoc plura
corpa in eodē loco esse nō possunt
qꝛ quodlȝ occupat totū locuȝ. Oc
cupādo auteȝ totū locū suuȝ in eo
deȝ loco aliud corpus esse nō pōt
Quō ergo ꝑ quod hȝ corpꝰ quod
occupet locū est id ꝑ qđ hȝ vt resi
stat alteri corpi ⁊ nō cōpatiatur se
cuȝ aliud corpus. hoc āt nō habȝ
ꝑ qualitatē sed ꝑ quātitatē. Cum
autem corpus sit densibile ⁊ ꝙ oc
cupet aliud spaciū hȝ ꝑ quātitatē
hoc enī ꝑ se cōpetit quātitati. aliis
autē non nisi rōe quātitatis. Nec
pōt dici ꝙ hec cōpetit corpi prop
ter materiā quia materia nō occu
pat locuȝ nisi vt est sub dimēsioni
bus vt dictū est prio caplo primi
huiꝰ. vtraqꝫ āt via ptȝ in textu si
bene consideret̄. Si āt q̄rat̄ si cor
pꝰ poneret̄ in vacuo vtrū vacuuȝ
ei cederet. Dicēduȝ ꝙ nūqꝫ corpus
cedit alti corpi nisi sit rarefactibile

vel condensabile. vacuū autē qꝫ dicit dimēsiones sepatas a talibꝰ passionibus a motu ꝛ mensurabili per se non habꝫ vnde cedat corpori. Cuꝫ ergo vacuum nō cedat corpi ꝛ dimēsiones vacui resistāt dimēsionibus corpis. si ponat̄ corpus in vacuo duo corpa poterūt esse in eodeꝫ loco cuꝫ dimēsiones quātuncūqꝫ sepate a passionibus nō cōpatiātur secū dimēsiones alterius corpis.

Consequēter phus alia ratiōe ostendit non esse ponēduꝫ vacuū cū ex nullo sensu appareat vacuū esse. licet eni aer non semper sensu visus pcipiat̄ pcipitur tamē tactu ꝛ est aliquid. Ex predictis potest patere ꝙ dimensiones vacui quas ponebāt philosophi non tāntuꝫ erāt dimensiones imaginarie sꝫ ēt reales. Ipsi vt visuꝫ ē pꝰ ponebant uacuuꝫ esse spaciuꝫ illud. ꝛ dimēsiones que erant inter latera corpis cōtinētis ꝛ illō dicebāt locuꝫ. locus autē realiter distiguitur a locato. Iteꝫ ponebāt vacuū esse spaciū priuatū corpe. Ex quo sequit̄ ꝙ illud spaciū ꝛ ille dimensiones erant quid reale. probatur cōsequētia. quia priuatio poīt subiectū priuatū. si ergo nihil eēnt huiusmodi dimēsiones non possent dici vacuū in plenū.

Circa predicta possunt oriri due questiones. Prima est vtruꝫ duo corpa simul esse possint in eodeꝫ loco. secūda est vtruꝫ ideꝫ corpus simul esse possit in diuersis locis. Ad primā patet ex dictis ꝙ loquendo naturaliter non ē possibile. sed bene loquendo supnaturaliter per doteꝫ subtilitatis agentis. quod patet. xp̄s fuit natus de virgine matre clauso claustro virginali. ꝛ post resurrectionē ingressus est ad discipulos ꝑ ostia clausa. ꝛ clauso sepulchro resurrexit sꝫ angeli remouerūt postmodū lapideꝫ. Nec valet quod aliqui dicūt ꝙ corpus gloriosuꝫ possit se facer̄ ad talem ꝛ tantaꝫ figuraꝫ ꝛ etiaꝫ possit penetrare quodlibet corpus ꝑ poros subtilissiōs in aliquo corpore ꝑtransibili. quia potest se tātum subtiliare vt per tales poros possit penetrare. Istud vt dictuꝫ est non valet. quia si extenderetur corpus xp̄i vel aliquod gloriosuꝫ multuꝫ in longuꝫ ꝛ stringeret̄ corpus eius sicut alicuius tunc nō haberet quantitatem corporis organici debitaꝫ. Anima auteꝫ humana requirit in corpore debitaꝫ organizationeꝫ partiū ꝛ mēbroruꝫ.

Quod si arguatur quia vt dictuꝫ est in precedenti capitulo. dimensiones sunt quelibꝫ ex passiōi

bus faciunt distare duo corpa. ergo non possunt simul esse absq̄ cōtradictōe. Quod cōfirmat q̄ sicut vnū cōtrariū habet impossibilitatē essendi cū alio in eodem loco vel in subiecto. sic due dimēsiones sunt incōpossibiles in vno. Sz p nullā potētiaz cōtraria pñt esse simul in eodē subiecto. q2 ƀm Aristo. vij°. metaphice si cōtraria pñt sil' esse in eodez sub iecto. ergo ⁊ cōtradictoria. Dicēdū q̄ aliqua possunt dupl'r repugnare vel formal'r vel v̄tual'r. Due autez dimēsiones nō hñt inter se formalez repugnātiaz sed tamē virtualē. repugnātia āt duarū dimēsionū nō est nisi ppter silitudinez duplicis repletōis loci qué vnū corpus pōt replere. ergo si aliud cor⁹ repleat illuz locū est repugnātia priori q̄ti tati nō formal'r s3 v̄tualiter ⁊ effectiue rōe illi⁹ effectus qui est repletio loci. sed deus pōt tollere hunc effectū a quātitate vt due quantitates vel plures nō faciāt nisi vnā loci repletōez ⁊ non quelib3 suam sicut deus potest facere calorē absq3 effectu calefactōis sicut in trib⁹ pueris. ⁊ etiā eodē mō pōt dici ð conceptu ⁊ partu virginis. isti eni effectus non stāt simul naturaliter cum sua causa. sed diuia virtus potest esse causa illius part⁹ ⁊ illius cōceptus. qui lic3 repugnat respectu cause pticularis nō tamē respectu supioris agentis.

Ad cōfirmatōnez de cōtrariis dicēdū q̄ non est sile licet sit talis repugnātia in qualitatib⁹ sicut in qualitatibus virtualiter nō tamē formaliter. Due eni qualitates in eodē subiecto sunt formal'r repugnātes. non sic ð quātitatib⁹. Ista questio tractatur diffuse a Scoto l°. dis. quarti sniaꝝ qōne de dot subtilitatis. ⁊ hec sint ð pria qōe.

Ad secūdaz questiōem cōcedit' ex fide q̄ idem corp⁹ pōt esse presentialiter in diuersis locis. s3 vtꝝ localiter. dicūt quidā q̄ nō. quod pbatur sic. natura locati ⁊ loci sil' sunt. ergo si locata sunt extra tmi nos loci sui ppꝛij sunt extra terminos suos pprios. Itē sicut res propria natural'r est tantū in vna specie sic p vnā dimēsiōez ē solu3 in vno loco. ɔña p3 a sili. Item si idez corp⁹ esset in plibus locis. ergo posset esse in infinitis ⁊ sic esset vbiq3. ɔñs est falsu3 q2 illud ē propriū dei. pbat' ɔña q2 cū agēs supnāle sit potētie infinite qua ratiōe pōt illō vel illud facere in plibus eadē rōe poterit facere in infinitis Itē termini motus sunt incōpossibiles ex q̄nto phicoꝝ. sed q̄cunq3 duo vbi pñt eē termi eiusdē mot⁹

quia corpus potest moueri ab vno vbi ad aliud. ergo quecunque duo vbi sunt incompossibilia secundum idem corpus.

In oppositum arguitur quia deus potest vbique facere substantiam naturalem corporalem sub suo modo naturali in idem. quia in principio sunt duo miracula. scilicet in causando presentiam vnius corporis respectu plurium corporum. et in separando a suo naturali modo et loco. in secundo autem non nisi vnum. sed deus secundum omnes potest facere corpus suum sacramentaliter idest non suo modo naturali simul in diuersis locis et facit de facto. ergo potest idem facere. et quodlibet aliud corpus in eisdem sub modo naturali idest localiter et dimensionatiue. Item omne quod non includit euidenter contradictionem est deo simpliciter possibile sed hec est huiusmodi igitur etc.

Dico ergo quod est deo simpliciter possibile idem corpus simul facere in diuersis locis localiter esse. hoc patet ex intellectu terminorum. Cum enim dico idem corpus simul esse localiter in diuersis locis nihil dico supra corpus nisi quendam respectum extrinsecum aduenientem fundatum in quanto ad aliud quantum circumscribens. respectum autem talem plurificari super idem fundamentum ad diuersos terminos non apparet contra aliquod notum secundum rationem respectus intrinsecus aduenientis de quibus minus videtur. possunt enim plurificari fundamento eodem manente vt supra eandem albedinem possunt due albedines fundari ad duos terminos vt probat Scotus dis. viij. libri tercij sententiarum. non est necesse quod plurificato posteriori prius plurificetur. ipsa autem vbi sunt manifeste posteriora quanto locato.

Pro argumentis autem in oppositum soluendis pono tres propositiones. quarum prima est illa. quecunque sunt priora essentialiter ipso vbi vniformiter insunt corpori quantumuis habenti diuersa vbi et non variantur variato ipso vbi. que vero posteriora vel simul natura sunt variabuntur secundum varietatem vbi. hoc patet. quia prius essentialiter non variatur propter variationem posterioris. sed posterius bene variatur ad variationem prioris que etiam simul sunt naturaliter cum aliquo variantur variato illo. vnde si habens famem comedit in vno vbi et non comedit in alio saciatur in illo vbi ex comestione facta in alio. et cessat eius appetitus.

Fames enim siue sit appetitus sensitiuus siue voluntarius dicit aliquod absolutū. vnde nō variatur propter varietatē vbi. Si autem dicas sacietatē esse repletōnez corpalez stomachi tūc si non capit cibuz in illo loco nec ei ibi approximet. ideo hic esset repletus ꝛ non illic. qꝛ illa repletio non dicit nisi p̄sentiaz alimēti cōtenti ad stomachū cōtinētem vel ventrē. vnde nihil absolutū dicit sed respectuz exterius aduenietez. Itez nō pōt dici ꝙ moriat̄ in vno vbi ꝛ nō in alio. qꝛ si hic morit̄ moritur ꝛ ibi. mors eni ꝛ vita non dicūt nisi qd̄dam absolutū ꝛ priuatiuū vel positiuū. ꝛ p cōsequēs nō variat̄ propter variatōez ipsius vbi. sz tamē non sequit̄ vulnerat̄ hic ergo vulnerat̄ ibi. ꝛ vulneratio dicit diuisionē cōtinui. vt hoc ab aliquo hoc diuidente. sed tātuz bn̄ est verum si ibi hȝ vulnus ꝛ alibi habet. qa sic est discōtinuatio partiuz que sibi est in hoc corpe ꝛ alibi in eodē Silr̄ de nutrimēto ꝙ sumptuz in vno vbi cōuertit̄ in substātiaz corpis eiusdē existentis in alio vbi. qꝛ illa conuersio est generatio ptis substantie ipsius nutriti. Tota āt substātia nutriti ꝛ quelibet ps prior est ipso vbi. non ergo variabit̄ ad variatōem eius. Motus tamē localis nutrimēti ad stomachum non est hic idem qui ibi. qꝛ exquo vbi est aliō ꝛ mot⁹ localis ad vbi tātū. Vn̄ cū mouere vel quiescere sm locū sit simul cū vbi vel posterius ideo variabit̄ ad variatōem vbi. Et ita idez corpus poterit in vno ubi moueri localiter ꝛ in alio quiescere. sicut possibile ē ꝙ idem corp⁹ hēat hic pmanēter vbi vnū ꝛ aliud ibi. sic possibile est ꝙ pmanēter hēat hic unū ubi ꝛ alibi plura successiue. Vn̄ idez poterit moueri de uno ubi ad se existentē in alio ubi ꝛ se pellere ꝛ trahere. Et idem hō habens in illo ubi facere exercitus ꝛ choreas ducere. Silr̄ poterit in uno ubi loqui ꝛ in alio tacere si loqui dicat sonatōem uocis p instrumēta naturalia in aere repcusso. unde quia aer mouebit̄ localiter in illo ubi ꝛ in alio nō. ꝛ in illo formabit uerbuz non autez in illo. ꝛ in illo loquet̄ ꝛ alio tacebit ꝛ hic tenebit tenorē ꝛ ibi quintam. ꝛ hic attrahet aerem ꝛ alibi idē in aqua existens non attrahet non tamē submergit̄ hic quia cor eius erit refrigeratū p aerez alibi attractū. Si aūt loqui dicat actū imagiatōis uel intellcūs qd̄ idez ē ubicūz fuerit loquēs. Ex p̄dcis pȝ ꝙ nō ē incōueniens idē moueri ꝛ quiescere diuersis respcib⁹ ꝛ moueri

⁊ non moueri ẜm diuersa ubi. silr idē pōt esse inferi⁹ ⁊ supi⁹ seipso. ꝓpinquū ⁊ distās respcū dr̃sorū ubi. vn̄ relatōes cōtrarie in genere bn̄ pn̄t inesse eidē ẜm dr̃sa fundamēta sic̄ pōt idē esse sil'e alicui ẜm albedinē ⁊ dissil'e ẜm sciam. ꝓpinquū āt ⁊ distans fundantur in corpe diuersimode vbitato. ⁊ hec de ꝓpositiōe.

Ad argumēta in oppositū. ad primū cū dicit̄ q̄ t'mi loci ⁊ locati sunt sil' ve⁊ est non tamē silitate pcisa ⁊ adeq̄ta. ⁊ iō nō oꝫ q̄ si locatū sit extra t'mios alicui⁹ loci q̄ sit extra termios ꝓprios. Ad secūdū dico q̄ illud sil'e nō tenꝫ. qꝛ naturalr̄ vna ē formal' ratio essendi in vna spē. sꝫ dimēsio nō est formal' ratio ꝓpria essendi in loco sꝫ tātū rēota siue fundamētal'. sicut albedo ē rō fundamētal' qua aliqs ē silis alteri nō āt formalis sꝫ ipsa silitudo. Ad terciū cū dr̃ q̄ tūc idē corp⁹ possꝫ esse vbiqꝫ cōcedo Et cū dicis q̄ hoc ē ꝓpriū dei. dico q̄ esse vbiqꝫ ncc̄io ex imensitate sua ē ꝓpriū dei. n̄ āt esse vbiqꝫ p formā ei⁹ actiuā. Ad q̄rtum cū dicit̄ q̄ termi mot⁹ sunt incompossibiles. dico q̄ duplices sūt termi motus. quidā sunt p̄mi sic̄ priuatio ⁊ forma. qdam āt sunt cōcomitātes p̄mos termios vt t'minus a quo ⁊ termin⁹ ad quē. Termini ergo primi mot⁹ sunt incōpossibiles. vn̄ idē non pōt priuari aliquo loco ⁊ hr̄e sil' illū locū. nō sic est d̄ termis ꝯcoitātibus imo termi⁹ a quo ⁊ ad quē aliq̄n n̄aliter pn̄t ēe sil' vt in augmēto quātitatis p̄existēs ē cū quātitate aduenīete. aliā āt pn̄t esse supn̄aliter vt in ꝓpoito hec Scot⁹ dis. viij. quarti lmiarū vbi diffuse tractat hāc materiam ⁊ hec de vacuo.

De tempore.

c Onsequēs autēꝫ ⁊c. Postq̄ autēꝫ Phus determiauit d̄ vacuo hic ꝯn̄ter determinat de tpe. Et prio p quasdam rōes extraneas. i. logicas ⁊ cōes inquirit̄ vtrū temp⁹ sit aliquid. ⁊ ẜo quid sit tēpus. Dicit ergo phus q̄ patebit ex rōibus sequētibus q̄ vix aut obscure potest sciri an tēpus sit an non. Et q̄ nō arguit sic. Illud qd̄ cōponitur ex nō entibus nullā spēꝫ p̄ticipat ⁊ ē non ens. tēpus est hmōi ergo ⁊c. ⁊ ꝓbat minorē. qꝛ siue capiatur tp̄s finitū vel infinitū ꝯponit̄ ex preterito qd̄ factū est ⁊ iam nō est.

Secūdo arguit sic. si tēpus eēt aliq̄d qd̄ sit diuisibile tunc aliqua ei⁹ ps haberet esse. ꝯn̄s est falsuꝫ. ergo an̄s. ꝓbat̄ falsitas ꝯn̄tis. tuꝫ

q2 partes tempis nihil sunt vt pz ex pzima rōe. tuz q2 de tempe nō habem⁹ nisi nūc quod non est ps eius. quia ps mēsurat totū ⁊ opoz tet totuz componi ex suis partib⁹ tempus autē non videt componi ex ipsis nūc. q2 diuisibile nō vide tur componi ex indiuisibilibus.

Notāduz q̄ cū ait q̄ ps mēsu rat totū ⁊ totū opoztet cōponi ex ptibus. Dico q̄ est duplex pars. s aliquotta ⁊ nō aliquotta. Aliquot ta autē est que aliquotiēs sumpta reddit pcise pzimū totum. ⁊ hanc partē dicit Phus mēsurare totū Non aliquotta autez est que non mensurat totū tamē ex ea compo nit totuz. sicut quatuoz est pars d̄ sex licz ipsuz nō mensuret. q2 qua tuoz cum duob⁹ cōponūt sex.

Dubitarz forte aliquis an tem pus sit de numero entiū. Dicēduz q̄ quedā sunt entia pmanētia ⁊ q̄ dam successiua. vtraq3 autez sunt partibilia p compatiōez ad partē aliter tamē ⁊ aliter. naz in pmanē tibus omēs partes sunt simul. suc cessiua vero dicūtur ,pter simul tate partiuz propter ozdinē earuz Nam si in successiuis omnes par tes essent simul iam non essent suc cessiua sed pmanentia. Ad esse ergo successiuoꝝ sufficit ozdo par tium que quidez fundātur in ipso nunc quod est pzincipiuz vnius p tis tempozis ⁊ finis alterius. licet ergo de tempoze non sit nisi nunc ⁊ nunc non sit pars tempis tamen eoipso q̄ est nunc est tempus. quia in ipso fundat ozdo partiuz tēpo ris ex quo ozdine partiū tempus dicitur habere esse. Argumēta er go procedebant ac si tempus esset de genere pmanētiuz.

Consequēter iuxta predicta in quirit Phus an sit vnū ⁊ idē nūc in toto tempe. dicens q̄ ipsuz nūc quod videt determiare pteritum vel futurū. quia vt est pzincipium vnius ⁊ finis alterius vtruz semp pmaneat idem in toto tempe aut si aliud ⁊ aliud non est facile scire Et q̄ sit idem pzobat sic. si in tem poze esset dare plura nūc opozte ret pzimuz nūc cozrumpi ne simul esset cum sequēti nūc. cōsequēs est falsuz ergo ⁊ antecedēs. ,pbat aūt ꝯsequētiaz. quia plura nūc nō pos sunt esse simul. quod ,pbat. q2 plu ra tempa nō possunt esse simul ni si vnū cōtineat aliud. Et pōt dari exemplu3. vidimus eni q̄ si aliqd̄ cozpus localiter est in pluribus lo cis opoztet vnuz illozum locozum esse contentiuuz alterius. Est eniz aliquis hō in domo ⁊ in ciuitate.

quia ciuitas est cōtinua domus si cut est aer in igne ⁊ in celo. quia celum est cont nuum ignis. Simi liter nunꝗ̄ ē aliqd tꝑale in plibus tꝑibus sil. hoc ē nō pñt ēe pl'a tꝑa sil' nisi vnū sit cōtinuū alteri⁹. vna eī ⁊ eadē eclipſ dr fieri i āno i die ⁊ i hora tali. ⁊ oīa hec tꝑa dñr ēe sil' q₂ sunt ꝯtinua iuicē. Ann⁹ eniꝫ cōtinet mēseꝫ ⁊ mensis diē. ⁊ dies horā. pl'a ergo tꝑa nō pñt esse sil' nisi vnū cōtiēat aliō. Cū ergo nūc nō possit hr̄e rōꝫ ꝯtinētis cū sit qd indiuisibile impossibile ē duo nūc in tꝑe sil' esse. q₂ tunc vnū ꝯtineret aliō qd ē incōueiens. p₃ ergo ꝯña ph̄i. ꝓbat ergo ph̄s ꝯñter f'litateꝫ ꝯñtis oñdēs q impossibile ē corrū pi ipm nūc. q₂ nō pōt corrūpi nūc in illo nūc in quo ē. q₂ tūc sil' eēt ⁊ nō eēt. Oꝫ ergo q corrūpat̄ in po sterioꝛa nūc. Sit ergo. a. nunc qd dꝫ corrūpi. si ergo. a. corrūpit̄ in b. q₂ res ē ꝗ̄diu nō ē corrupta an teꝗ̄ veiat. b. sp est veꝝ q est. a. cū ergo. b. nō possit ēe ꝯñt ipsi. a. sꝫ īter. b. ⁊. a. cadit tp̄s mediū. q₂ in ter quelꝫ duo instātia cadit tēpus mediū. cuꝫ in quolꝫ tꝑe sit infinita distātia. sic̄ in qualꝫ linea sunt infi nita pūcta oꝫ q īter. a. ⁊. b. sint ifi nita instantia. Si ergo. a. non est corruptū nisi in. b. in oībus illis in

stātibus q̄ sunt iter. a. ⁊. b. erit ve rū dicere q est. a. q₂ igr̄ illa instā tia sunt infinita erit. a. cuꝫ infinitis instātibus qd est impossibile. ergo impossibile est aliqnod instās vel nunc esse simul cū alio. non ē ergo possibil' corruptio ipsi⁹ nūc vel in stantis cū non possit corrūpi nunc in instanti in quo est nūc nec i alio Erit igit̄ fm rem vnum instās ma nēs fm rem incorruptū in toto tē pore. In oppositū arguit ph̄s s. q nō sit vnū instans manēs in to to tꝑe. Et p̄io sic. cui⁹libet conti nui sunt termi distincti. sed tēpus est quoddā cōtinuū cui⁹ termi sūt ipsa nunc. ergo ipsa sunt distincta Ista ratio pōt sic declarari. quia ipsuꝫ nūc fm substantiaꝫ est aliqd indiuisibile quod est p se de gene re quātitatis. tunc quero cuius cō tinui sit terminus vel cuius discre ti pars. quia omē indiuisibile qd est per se de genere quātitatis vel est terminus continui vel est pars discreti. Si nunc ponitur pars di screti. ergo tempus ponit̄ discretū quod philosophus non cōcederet proprie loquendo. Si ponitur ter minus continui ergo opoꝛtet q sit aliud ⁊ aliud fm quod terminat aliam ⁊ aliam parteꝫ tempis cōti nui quod est propositum.

Ad illud respōdent quidaȝ ponentes ipsuȝ nūc esse idem ꝑm substantiaȝ in toto tempe ⁊ aliud ꝑm esse ita ꝙ vnū ⁊ idem nūc ꝑm rem potest termiare aliquod temp⁹ ex vtraqꝫ parte sicut vnuȝ ⁊ ideȝ mobile per suū motū terminat aliqđ spaciū ex vtraqꝫ parte. quia prius existens in principio alicui⁹ spacij fit postea ꝑ motū i fiē illi⁹ spacij.

Contra qꝛ ista esse accidūt aut eideȝ ꝑm rem ⁊ ꝑm substātiam. qꝛ ꝑ te idē nūc manet ideȝ sub diuersis esse. ⁊ ꝑ cōsequēs ista esse accidunt sibi. igiť nūc tempis non per se sed ꝑ accidens erit termin⁹ temporis quod est falsuȝ. qꝛ esse indiuisibile de genere quantitatis ꝑ se termīat quātitatē vľ est ps discreti. quare sequiť ꝙ tale ideȝ non sit indiuisibile per se de genere quantitatis. Preterea ista esse quero cuius generis sunt. si sint indiuisibilia de genere quantitatis. ergo sufficiūt ad termināduȝ ipsuȝ continuū absqȝ illo nūc ꝑm substātiaȝ quod nullus diceret. Si autē alterius generis puta qualitatis. igiť quale erit ratio ꝑ se termināndi cōtinuū in genere quātitatis quod ē falsuȝ. Secunda ratio philosophi arguēs ꝙ non sit vnū ⁊ idē instans in toto tempe est ista. illa dicūtur esse simul que sunt in codeȝ nūc indiuisibili. si ergo est idē nūc in toto tempe. ergo illa que fuerūt in millesimo anno ⁊ que sunt hodie sunt siľ qđ est euidenter falsuȝ.

Ad illud dicūt illi ꝙ oīa possunt esse in eodē nūc realr sicť vnū ⁊ ideȝ mobile realiter ꝑ motū suū hȝ esse in omnibus partib⁹ spacij non tamē sunt oīa in eodem nunc ꝑm rōeȝ sicut non est ideȝ mobile ꝑm rōem prout est in diuersis partibus spacij.

Sed contra hoc arguo sic. vniformitas simultatis accipiēda est corrñdenter idētitati ipsius nunc. vt que sunt eiusdē nūc ṙaliter sint simul realiter. ⁊ que in eodē nunc ꝑm rōeȝ sint simul ꝑm rōeȝ. si ergo in toto tpe est idē nūc realr ⁊ alteruȝ ꝑm rationē sequiť ꝙ que fuerť in millesimo anno ⁊ q̄ sunt hodie sunt simul realr ⁊ ꝑm veritatē liceȝ nō sint siľ ꝑm rōeȝ. quod nullus sane mentis diceret. Uidentur ergo ille due rōes phi stare nec ipas soluit aliqñ. vt patet intuēti materiā de tpe. Pro solutōe āt rōis in oppositū ꝑm mēteȝ doc. subtilis ꝑa dis. secūdi sniaꝝ. ⁊. xij. q̄stione quolibetoꝝ. Sciēduȝ ꝙ illoruȝ q̄ accipiūt esse post non esse quedaȝ sunt raptim transeuntia. quedam sunt entia permanentia naturaliter genita vel corrupta.

In primis.s.raptim transeuntibus est dare tam primum quam vltimum inesse s. instans in quo solo hnt esse. et ideo nec e dare primum et vltimum in non esse. quia tamen toto tpe termiato ad hoc quod toto tpe sequenti hoc instans h3 non esse. In secundis autem e dare primum in esse s3 no vltimum. in generatone eni et corruptoe naturali corruptu no h3 vltimu sui esse. quia tunc hret qualitates deficientes saltem in tali gradu in quo possent stare cum forma eius. et si sic non subito abiceret. no ergo corrumpendum subito corrumpet et sic corruptu no habet vltimu inesse sic primu in non esse quia cum esse geniti cocurrit non esse corrupti. Genitum autem in instanti generatois h3 ee. quia forma e huana et h3 tunc pmu esse quia tunc forma immediate succedit puatioi sui sicut genitu h3 pmu esse sic corruptum h3 pmu non esse. Sciendum vlterius quod corrumpi seu desinere ee pot intelligi dupliciter. vno mo p positoe3 pntis et negatioe3 futuri. alio mo p positoe3 pteriti et negatione3 pntis. primo mo hnt corrumpi seu desinere indiuisibilia et raptim transeuntia. Quando ergo queritur de corruptoe instantis seu alicuius habentis esse indiuisibile. dico quod corrumpitur in instanti no in instanti in quo est. quia tunc simul ess3 et no esset. sed corrumpit in tpe imediate sequenti in quo non h3 esse. huiusmoi eni raptim transeuntium ide est fieri et factu esse et corrumpi et corruptum esse. vnde si creatura non maneret nisi p instans creatois eius anihilatio no eet in instanti sed in tpe habito instanti creatois. si quidem post instans no e accipe aliquod imediatum indiuisibiliter vt supponebat ratio. s3 diuisibiliter tali imediatoe qua cotinuu termiatum est imediate suo termino. intentio autem philosophi sup hac materia videbit in fine huius capituli.

Vlterius determiat Phus quid sit tempus. Circa quod dicit quod tempus non est motus lic3 non sit sine motu nec pcipit sine ipso. vnde dormientes et in magna delectatone existentes quia non sentiunt motu no sentiunt tempus. videt quod eis modicum de tempe in dormitoe vel delectatione transiuisse licet multu ibidem mauserint. Econtrario est cum quis est in anxietute cordis. nam quia pturbatur in animo et quia semper cogitat transmutatone et maxime motum percipit tempus. et videt eis modicu tempus esse multum. Describit eni Phus tempus dices quod tempus est numerus motus fm prius et posterius. Ad cuius euidentiam ponit tria. Primu est quod

tempus habet quandaz depēdentiam ad motuz. Sicut eniz motus habet quandaz dependentiaz ad magnitudinē seu spaciū in quo fit cuz diuidat ad diuisionez magnitudinis sic suo mō tempus sequit suū motuz. Ex quo sequitur q̄ prius ꝛ posterius sunt principaliter ī magnitudine. quia vna pars est situata ante aliaz ꝛ ꝑportionabiliter in motu ꝛ tempe. Secūduz dictuz Philosophi est q̄ magnitudo tempis a motu accipienda est ſm prius ꝛ posterius.

Pro quo notanduz q̄ prius ꝛ posterius in motu habēt esse soluz in potentia. fiūt autem in actu per significationez cause. Nos autem vt dicit Aristo. terminam⁹ ꝛ cognoscimus tempus accipiendo ipsuz prius ꝛ posterius esse aliud ꝛ aliud ꝛ accipiēdo mediū ipsoꝝ ēe alteꝝ. ꝛ sic determiām⁹ tp̄s h̄z p̄⁹ ꝛ posterius que repiūt ī motu. Ex quo patet q̄ tempus habz habitudinē ad motum ſm qđ in motu reperitur prius ꝛ posterius. qđ sic potest declarari. Sicut eniz intelligendo duo puncta ꝛ intelligēdo inter ea esse aliquod medium intelligim⁹ lineā inter duo puncta ꝛ non potest aliquid esse medium nisi linea. sic intelligendo duo nūc quoꝝ vnū fit prius ꝛ aliud posterius nisi accipiātur ſm pri⁹ ꝛ posterius in motu oportet q̄ tempus habeat habitudinē ad motuz pro ut in eo reperit̄ prius ꝛ posteri⁹.

Terciū dictuz Philosophi est quod in habitudine seu dependētia quaz habet tempus ad motuz reperitur ratio numeri. Quod sic declarat Aristot. quia sicut ī vno nūc non fit motus sed oportz imaginari diuersa nunc si volumus imaginari motū. ita oportet ymaginari tempus. nunq̄ eniz ymaginamur tempus nisi ymaginemur plura nūc. vel nisi imaginemur in ip̄o motu esse aliqua plura quoꝝ vnuz sit prius ꝛ aliud posterius. Cum igitur intelligit̄ esse aliquis numerus oportet quod in habitudine quaz habet temp⁹ ad motuz sit aliqua ratio numeri.

Ex ipsis tribus concludit ph̄s q̄ tempus est numer⁹ motus ſm prius ꝛ posteri⁹. Ipsa enī pri⁹ ꝛ ꝛ posteri⁹ ī motu vt sūt ab aīa numerāte cōplent rōez ipsius tp̄is.

Pro declaratōne predictoꝝ sciendū insuper q̄ quedā sunt ētia nature ꝛ realia vt sunt ētia nature q̄daz pure rōis vt ītētōs secūde. quedā partim sic ꝛ partiz non sic. vt vlīa que includunt aliqđ rei ꝛ

aliqd rõnis vt videbit primo ⁊ se ptimo metaphisice. sitr est temp⁹ quia tẽpus materialit est ens rea le cũ sit idẽ materialiter qđ mot⁹ quod est ens reale formalr. tamẽ temp⁹ vt habet rõnez numeri fm prius ⁊ posterius ⁊ sic ẽ ens rõis qꝛ hoc hꝫ ab anima numerante prius ⁊ posterius i motu vt dictũ est. Si ergo accipit tẽpus materi aliter quãtuꝫ ad illud quod est ex parte rei sic est in genere sicut mo tus. Si vero accipit fm qđ dicit cõpositum ex materiali ⁊ formali non est in genere cuꝫ sit quoddam ens p accidẽs ꝯpositũ ex re ⁊ intẽ tõe đ quo videbit quito metaphi sice caplo de quãtitate. Juxta pdcã autẽ potest queri an tempus sit idem realr quod motus ita q̄ quãtitas qua motus est quãtus sit ipsuꝫ temp⁹. Dicẽduꝫ q̄ temp⁹ est idẽ quod mot⁹ materialr ⁊ realr. distinguitur tñ formalr ⁊ p ꝯse quẽs q̄titas qua mot⁹ est quãtus formalr est ipsuꝫ tẽpus materiali ter non tamẽ formaliter.

Contra cuius ptes copulantur ad aliquẽ terminũ realr aliã quã titateꝫ ⁊ aliã cõtinuitatẽ sunt alie. sed ad aliũ terminũ copulantur p tes tempis ⁊ partes motus. quia ptes tempis ad nũc ptes vero mo tus ad mutatũ esse igit ꝛc. Pre terea quod hꝫ proprium maius ⁊ minus aliud a maiori ⁊ minori al terius hꝫ distinctã quãtitatẽ ⁊ con tinuitatẽ ab alio. sꝫ temp⁹ ẽ hmõi respectu motus. qꝛ in minori tẽpor est maior mot⁹ si mobile sit velox ⁊ in maiori tempe est minor mot⁹ si mobile sit tarduꝫ. Preterea re latiua realr differũt realr. sꝫ tem pus ⁊ motus sunt hmõi igit ꝛc. p batio minoris. qꝛ mensura ⁊ mẽsu ratũ differũt realr. sed tempus est mẽsura motus. ergo quãtitas mo tus non est ipsuꝫ tempus realiter.

Respondeo. Ad euidentiã hu ius pmitto tres distinctiõs. prima est q̄ duplex est motus. s. cõmuis ⁊ prim⁹ sicut est motus primi mo bilis. alius est spẽalis ⁊ secũdari⁹ puta omẽs alij motus a primo.

Secũda distinctio sit ista q̄ tẽ pus sit duplex. s. cõe ⁊ spẽale. De primo intelligit quod dicit phus in hoc quarto q̄ idem est tempus oĩm in celo ⁊ in terra ⁊ in mari ex istentiũ. Secũduꝫ autẽ tempus ⁊ speciale ẽ mẽsura ppria motus in ferioris ita q̄ quot sunt mot⁹ par ticulares tot sunt hmõi tpa specia lia. Tercia distictio ẽ ista q̄ mẽsu ra ẽ duplex. q̄dã intriseca q̄dã ex triseca. exẽpluꝫ pmi duratio rei ⁊ vltia supficies corpis sũt mensure intrinsece. exemplũ secundi locus.

Tunc ad argumēta. Ad pmuȝ dico q minor est falsa. ad pbatōneȝ dico q sicut tēpus ē idem cuȝ motu realiter ita ⁊ ipsuȝ nūc cum mutato esse. tamē cuȝ illa identitate reali stat aliqua distinctio ex natura rei vel saltē ꝑm ratiōȝ propter quā diuersa noīa sortiūtur.

Ad secūdum dico q minor est falsa si tempus ⁊ motus vniformiter accipiātur. s. motus prim⁹ ⁊ tēpus cōmune. sed accipiēdo tēpus cōmune ⁊ motū aliquē inferiorem verū ē q ꝑm velocitatē ⁊ tarditatē mobilis in minori tēpe erit maior motus ⁊ in maiori erit minor motus. ⁊ sic phus nō ɔcludit nisi q cōmune tempus quod ē passio primi motus distinguit̄ realiter a motu inferiori quod ɔcedo. tamē hoc non obstāte quodlibet temp⁹ erit idē realiter cuȝ proprio motu c⁹ est passio propria ⁊ mensura.

Ad terciū cū dicit̄ q mensura ⁊ mēsuratū referūtur ⁊ differūt realiter. dico q verū est de mēsura extrinseca nō de intrinseca. sed si temp⁹ cōmune compet̄ ad motuȝ primū cuius est mēsura intrinseca sic non differt ab eo realiter sicut nec refertur realiter ad ipsuȝ. Et silr est de tempe spēali si compet̄ ad motū inferiorē cuius est mēsura intrinseca. Deinde soluit dubitatōeȝ factā de ipso instanti vel nunc. Pro quo notāduȝ q est vna opinio quaȝ verba Philosophi vidētur sonare quod ideȝ est nūc ꝑm substātiaȝ in toto tēpore. licet sit aliud ꝑm esse ⁊ ratōeȝ.

Quod declarat̄ p textū Aris. in hoc quarto. qꝛ substātia ipsius nūc respondet substātie ipsius mobilis. variatio āt ipsius nūc ꝑm ēe respōdet variatōni motus. vñ ꝑm defluxū ipsius motus variat̄ nūc ꝑm esse licet maneat idem ꝑm substantiā in toto tempe ꝑm idētitatē mobilis in motu. Ipsuȝ ergo nūc licet sit ideȝ in toto tempe ꝑm rem dum tamē cōmensurat temp⁹ ꝑm prius est aliud ꝑm ratōȝ q̄ vt mēsurat ipsuȝ ꝑm posterius. Isti enī imaginātur q sicut mobile fluxu suo causat motuȝ ⁊ punctus si poneret̄ fluens fluxu suo causaret lineā. sic ideȝ nūc fluēs causet tēpus

Sed illa opinio non pōt stare vt pȝ p rōes phi positas in principio huius capituli. nec etiā euasiones istorū ad dictas rōnes valent vt ibideȝ patuit.

Dicenduȝ ergo aliter ꝑm Scotuȝ dis. pa secūdi sentētiaꝝ q nūc est aliud ⁊ aliud in tempe sic punctus in linea. Sed ad soluendum phm qui prima facie videt̄ dicer̄ oppositum notāduȝ est q non est

intentio philosophi q̄ idē nūc ma
neat in toto tempe. Unde dicit̄ in
lr̄a q̄ idez est nūc inquātuz est qd̄
cunqz ens. hoc est dictū qd̄cunqz
nūc de pluribus cōsideratis ſm se
est idez. ⁊ hoc est dicere esse idem
ſm substātiaz cōsideratū autez in
ordine ad tēpus preteritū ⁊ futuꝝ
cuz sit termin⁹ p̄teriti ⁊ futuri pri
cipiū distiguit̄ ſm se ⁊ ſm rōez. qꝛ
alia est ratio termini ⁊ pricipij vt
sic. vnū ergo nūc hꝫ idētitatez ſm
substātiaz ⁊ distinctōez rei idest re
spectu partiū tp̄is. ⁊ tamē non est
idētitas instātis in toto tempe cū
illa sint infinita. ergo instans in to
to tempe vere est aliud ⁊ aliud ſꝫ
substātiam. Nec valet declaratio
Phi quaz isti adducūt pro se de
mobili q̄ maneat idez nō quidem
respectiue ſꝫ absolute vt subest mu
tatōi. qꝛ hoc mō temp⁹ nō est men
sura nec aliquid ptinēs ad tēpus.
Sed forte cuiꝫ vt sic est mensura
eius de quo alias. ſꝫ mobile vt est
sub vna mutatōe est idem ſm sub
stātiaz idest ſm esse isti⁹ mutatōis
cōsiderate ſm se. est autē aliud ſꝫ
esse idest vt sub illa mutatione ter
minat p̄teritū ⁊ iniciat futurū. Et
ſm hoc dicit̄ alibi ⁊ alibi esse non
quidē actu sed in eodē vbi medio
inter extrema inquātuz termīat il
luz motū ſm prius vbi ⁊ inchoat

motū ſm posteri⁹ vbi dicit̄ alibi
⁊ alibi esse quaten⁹ mutare est ali
quid vtriusq̄ extremi. Et qꝛ phs
dixerat ipsuz nūc mēsurare tēpus
ideo cōsequēter declarat dicēs q̄
ipsuz nunc mensurat ⁊ numerat tē
pus. quia cū sit maxie notū respe
ctu tp̄is temp⁹ cognoscit̄ p ipsum
sicut minus notū p magis notum.
sic motus hꝫ cognosci per mobile.
quia mobile manet ⁊ est ens pma
nens. motus autē non manet quia
videlicꝫ est ens successiuū.

Pro quo notāduz q̄ mensura
vt videt̄ velle Cōmentator p pri⁹
videt̄ repiri in numeris. ratio eniꝫ
mensure p prius cōpetit vni qd̄ ē
principiū numeri. vnde p eaz nūe
rus diffinitur a pho quarto meta
phisice. Ex hoc autē translata est
ratio mensure ad alia. verū q̄ om
nes trāsferentes ſm aliquaz simili
tudinez transferūt non oꝫ q̄ omne
illud quod repitur in vno quod ē
principiū numeri repiatur in oib⁹
alijs ad que translata est ratō mē
sure. ſꝫ sufficit q̄ oia que sunt men
sura alioꝝ hēant aliquā silitudiēꝫ
cū vno quod est principiū numeri
⁊ q̄ aliquo mō se hēat ad sua mē
surata sicut se hꝫ vnū ad numerū
vidim⁹ eni q̄ p vnū cognoscimus
numeꝝ ⁊ vnū p sui replicatōez cō
mēsurat se cuiqz nūero. Cuz ergo

ratio mensure transfertur ad alia aliquādo est translata fm replicationē. ꝛ hoc modo vncia est mēsura ponderum. qꝛ replicata reddit quodcūqꝫ pondus. ꝛ palmus silr vel alia minoꝛ queqꝫ est mensura cōtinuoꝛū. Aliquādo vo hꝰmodi translatio fit non ꝓpter replicatōnē sed ꝓpter manifestatiōeꝫ. dicimus eni albedinē esse mensurā coloꝛū non ꝙ p sui replicatōneꝫ reddat omēs coloꝛes. sed qꝛ hꝫ plus de natura lucis ꝛ est notioꝛ coloꝛibus extremis. Sic etiā primā substantiā dicimꝰ mensuraꝫ oīm substantiaꝝ. quia ē notioꝛ ꝛ pfectioꝛ substantijs omnibus. Patet ergo ꝙ duplex est mensura. s. mēsurās p replicatiōem ꝛ mensura p cognitionē seu p perfectioneꝫ. qꝛ ergo p nūc cognoscimꝰ tēpus potest dici ꝙ sit mensura ipsius non obstāte ꝙ tempa se mensurare nō possint nec nūc aliquotiēs sumptū reddat tēpus. cuꝫ tēpus quod est quid cōtinuū non cōponatur ex indiuisibilibus.

Consequēter oñdit Phus rōꝫ eoꝛū que dicūtur de ipso nūc. sūt autē quātuꝫ ad p̄sens q̄tuoꝛ. Primū est ꝙ nūc est insepabilr ānexū tempi. quod ꝓbat qꝛ nisi tēpus sit ipsuꝫ nūc non erit. ꝛ sic si ipsū nūc non sit nec tēpus erit sicut mobile vt sic non est sine motu nec motus sine mobili. Secūduꝫ quod dicitur de nunc est ꝙ cōtinuat tēpus Quod sic ostēditur. qꝛ sicut vnuꝫ mobile cōtinuat motū sic vnū nūc cōtinuat tēpus. hoc etiā vt ait philosophus patet qd̓ dico ex pūcto Sicut eniꝫ vnus pūctus cōtinuat duas partes linee ad inuicē. est ei finis vniꝰ ptis ꝛ principiū alteriꝰ sic nūc est principiū vniꝰ ptis tpis ꝛ finis alteriꝰ. differūt auteꝫ punctus ꝛ nūc. quia si quis vno pūcto ut duobꝰ vtitur quiescere accidit hoc est dictū ꝙ si motus fiat super lineā ita ꝙ mobile vtatur puncto cōtinuāte vtetur ipso in ratione finis ad p̄cedenteꝫ magnitudineꝫ. ꝛ ideo vtetur ipso vt motuꝫ esse. qꝛ motus non est in fine alicuius magnitudinis vt ꝓbatur sexto huius Si autē vtatur ipso in rōe principij tūc vtetur ipso vt principio pꝰ quod est motus in sequēti magnitudine. sꝫ qñ vtitur puncto vtitur eo in nūc. sed bis vtitur puncto ergo in duobꝰ nūc. Et qꝛ inter quelibet duo nūc est tēpus mediū. ergo inter nūc in quo vtitur puncto eodē vt principio ꝛ vt fine. ꝛ sic ē quies. non pōt sic dici de ipso nūc qꝛ nō manet sed sp est alterū ꝛ alteꝝ. Terciū quod dicit̄ de ipo est ꝙ non est ps tpis. qd̓ sic oñdit̄

q2 sicut mutatũ esse quod est indi uisibile motus non est pars mot⁹ nec punct⁹ pars linee sic nec nunc ps tpis. Due enĩ linee sunt partes vnius. semp enĩz linea diuidit in duas lineas ⁊ non in puncta ⁊ sic est tempus. Quartuz quod di cit de nunc est ꝙ numerat ⁊ termi nat ipsuz temp⁹. Est enĩ finis ipsi us tempis ⁊ numerus vt dictũ est capitulo precedenti.

n Onsoluz autez ⁊c. Postq̃ aũt phus declarauit ali qua dubia de ipso nũc. hic conse quẽter ostendit quõ tẽpus est men sura motus ⁊ ecõuerso. ⁊ quomõ diuersa diuersimode mẽsurantur dicẽs ꝙ non solũ tpe mẽsuramus motũ sed etiaz motu mẽsuram⁹ tẽ pus. ⁊ hoc est ꝑpter ad inuicẽ dif finiri idest ad inuicez cognosci. q2 vnũ cognoscit p reliquũ. Tempus enĩ per se mẽsurat ⁊ termiat motũ cuz sit mẽsura eius. motus autez p accidẽs mẽsurat tẽpus. hoc enĩ ac cidit ex pte nostra. q2 aliq̃n motus est nobis notior q̃ tempus.

Dubitaret forsan aliquis quõ p res numeratas deuenim⁹ in co gnitõez numeri. naz quõ p numez cognoscim⁹ multitudinez numera torũ non habet dubiũ. Eo enĩz ꝙ habem⁹ artẽ numerãdi si offeran tur nobis numerabilia p h⁹modi artez cognoscim⁹ multitudinem il lorũ numerabiliuz. sed quõ p nũe rabilia innotescat nobis numerus videt dubiũ.

Dicenduz ꝙ si quis sciret se ha bere decem digitos ⁊ nesciret cõ putare vsq3 ad decez possz ex ip sis digitis qui sunt quedaz nume rabilia cognoscere numeruz dena riuz. In alijs rebus vt posset cog noscere numerũ denariuz in ipsis equis si pro vno digito acciperet vnũ equũ. per se ergo est ꝙ ex nu mero cognoscim⁹ numerabilia. sz ex parte nostra aliquãdo cõtingit ꝙ ex numerabilibus cognoscimus numerũ. vt si nobis sint magis no ta numerabilia q̃ numer⁹ ipse. sic est de tempe respectu motus cui⁹ est numerus temp⁹ ⁊ mensura.

Cõsequẽter ostendit Phus ꝙ motus in determinãdo quendam motũ mẽsurabit totũ motuz. vide mus enĩ ꝙ si volumus mensurare aliquã longitudinẽ vt pãnuz p cu bitũ primo mẽsuram⁹ aliquã par tez panni p quã partẽ mẽsuramus totuz. sic p temp⁹ mẽsuramus mo tum ita ꝙ primo mensuramus ali quam partem ⁊ postea aliaz par tez donec totus motus mensuret.

Pro quo notandū q̄ mēsura mensurat totū mensurādo partē aliquā que mēsurat totū. nūq̄ eni cubitus mensurat pānuz nisi pars cubiti vel illius panni esset ps ali quotta eius que aliquotiēs sump ta mensuraret totū. si ergo essz pā nus duoꝝ cubitorū cuz dimidio non mensuraret cubito sed medio cubito. oportet enī mēsurā per sui replicatōez reddere totū de quali tate quod nō esset nisi prius mēsu raret partē aliquottam.

Notādū insuper q̄ sm Phm quarto metaphisice. semp mēsurā ponim⁹ ad modū in quo non pōt sic de facili cadere error. Et q2 in minori quātitate minus accidit d̄ ceptio q̄ in maiori sp videt mēsu ra habere quādaz rōnez minimi. eo ergo ipso q̄ temp⁹ habet rōem mensure cōgruētius est q̄ tempus totū mensurem⁹ pticulariter prio scilz mēsurando vnā partē motus ꝛ postea aliā donec cōpleat tota mensura motus q̄ q̄ simul mensu remus totū motū.

Cōsequēter ponit Phus quā daz distinctōnez dicens q̄ aliqua diuersimode dicūtur esse in tēpor quedaz enī dicuntur esse in tēpe quia sunt quādo est temp⁹ vt intl ligentie ꝛ hoc improprie. alia vō dicūtur esse in tpe proprie. ꝛ hoc vel quia sunt i eo sicut in numero quia. s. mensurātur tempe vt mo tus ꝛ mobilia inquātuz huiusmōi vel q2 sunt i eo sicut pars vel pas sio vel aliqd numeri sicut vnitas vel paritas est in nūero. vnde tem pus p̄teritū ꝛ futurū sunt in tēpor sicut pars tempis longū vel breue sicut passio non vō sicut passio vl termin⁹.

Hoc notabili p̄misso dicit phi losophus q̄ illa que sunt in tēpore cōtinētur sub tēpore sicut loc⁹ con tinet locata. illa etiā que sunt in tē pore patiūtur ab ipso tempe sicut cōsueuim⁹ dicere q̄ temp⁹ calefa cit ꝛ putrefacit ꝛ corrūpit ꝛ sene scūt oīa sub tempore. ꝛ obliuiscit aliquis ppter temp⁹ sed nō discit ppter ipsuz. temp⁹ enī neq3 nouū neq3 bonū factū est. temp⁹ enim p se est causa corruptiōis nō genera tōis. qd iō cōtingit. q2 tēpus est nu mer⁹ motus. mot⁹ āt per se facit rez distare ab eo quod est idest a sua natura. ergo mot⁹ per se facit ad corruptōnem p accidēs vō ad generatiōez. si ergo sic est in motu erit ꝛ in tēpore quod est numerus motus. que ergo sūt in tpe p se pa tiunt ꝛ corrūpunt. s3 q̄ in tpe fiat bonū ꝛ nouū vel generatio hoc est per accñs. Pro quo notādum q̄ in fiē h⁹ q̄rti hoc oñdit phus p

signũ dicens ꝙ signũ sufficiens ꝙ tẽpus per se faciat ad corruptõẽꝫ ꝑ accidẽs autẽ ad generatõnẽꝫ est qꝛ nihil generat̃ nisi aliqđ agens moueat ⁊ agat agens.ergo est per se causa generatõis nõ tempus. ſꝫ tempus est p se causa corruptiõis qꝛ aliquid corrũpitur suppoito ꝙ nulla causa extrinseca agat.⁊ hãc corruptõneꝫ maxie solem⁹ dicere sub tempe vt si aĩal nõ corrũpere tur ſm aliquã violentiaꝫ sed solo senio moreret̃. Addit autẽ phi losophus ꝙ nec ad corruptiõeꝫ fa cit tempus principaliter ſꝫ accidit hãc mutatõeꝫ fieri sub tempe.

Ad quorũ euidẽtiaꝫ sciẽduꝫ ꝙ motus dupl'r potest considerari. Primo simpl'r vt motus est. secũ do vt habet esse cõtractuꝫ ⁊ vt de termiatur ad hãc speciẽ motus vl' ad illaꝫ.Si ꝯsiderat̃ mot⁹ simpli citer sic facit determinate distare ab eo in quo est. nihil eniꝫ mouet̃ localiter nisi distet ab eo loco in q̊ est.Sic ẽt nihil alterat̃ nisi distet ab ea qualitate in qua est. Est er go de ratõe motus facere distare ab eo in quo est ſm ꝙ appropin quet ad hãc formã vel ad aliam. hoc non hꝫ ex pte motus vt sic.ſꝫ hoc competit ei vt determiatur p hoc agens ad aliquã specieꝫ.Exẽ plum huius potest poni in trãsmu tatõe substãtiali sufficit ꝙ aer trãs mutet̃ substãtialiter ad hoc vt di scedat a forma ĩ qua est ſꝫ ad hoc ꝙ appropinquet ad aliã formaꝫ substãtialeꝫ oꝫ ꝙ huiusmodi trãs mutatio specificet̃ per aliqđ agẽs substãtiale.vt si debet trãsmutari in ignem trãsmutabit̃ ab igne ⁊ a calido.si debet transmutari iu aq̃ trãsmutabit̃ ab aqua ⁊ a frigido. motus ergo vt motus est facit di stare ⁊ corrũpi.ꝙ autẽ generꝫ hoc nõ ꝯpetit ei vt motus est ſꝫ vt spe cificatur p agens. quia autẽ mot⁹ sit cõtractus per se facit ad genera tõeꝫ.idcirco motus sumit speciem ⁊ denoiationeꝫ a termino ad quẽ vt in quinto huius habetur.

Insuper notandũ ꝙ in his que sunt p accidens est dare gradus. vnde tempus p accidens corrũpit ⁊ p accidens generat vt vult phs omnia tamẽ paccidẽs generat.qꝛ hoc non cõpetit sibi ratõne sui nec ratõe motus.nõ tñ oio p accidens corrũpit. qꝛ lꝫ hoc nõ cõpetat sibi rõe sui tñ cõpetit rõe mot⁹ in quo fundat̃. Ex quo pꝫ ꝙ nõ ẽ contro uersia in vbis phi aliqñ dñtis ꝙ tps p se corrũpit aliqñ ⁊ aliu pacci dẽs Ex pdictis ꝯcludit ꝙ que sũt sp ſm qđ sunt sp nõ sunt in tpe.qꝛ nꝫ cõtinẽtur sub tpe nꝫ mẽsuratur ẽe eoꝝ sub tpe.signũ ãt est quõiaꝫ

neq patiūtur a tempe.

Consequēter ostēdit Philoso phus quō quies mēsurat tempor dicens quoiā temp⁹ est mensura motus erit ēt mēsura quietis.

Pro quo notādū q quies est priuatio motus. priuatio autē est apta nata cognosci p habitū. nā priuatio non cognoscit p substan tiā ppriā cū sm qd h⁹mōi sit nō ens. sicut ergo priuatio habet cog nosci p habitū ꝛ p accidens. sic ꝛ mensurari p mensurā sui habitus cū mēsura sit illud p quod cogni noscim⁹ ppter quod si quies ē pri uatio motus. ꝛ motus se hz quasi habitus respectu quietis sequitur q temp⁹ quod est mensura motus per se erit etiā mēsura quietis per accidens.

Consequenter ostendit Philo sophus quomō diuersimode men surātur quiescēs ꝛ mobile ꝛ quies ꝛ motus dicens q mobile ꝛ quie scens tempore mensurātur put in eis reperitur ratio motus ꝛ quietis Mensuratur autem motus ꝛ qui es prout in eis repitur ratio quāti tatis. qz quod mouet vel qd quie scit non simpliciter erit mēsurabi le sub tpe sm qd ipsū in se est ali quid quātū. sed sm quod ei⁹ qes vel motus est quātus. Ea eni que neq mouētur neq quiescūt nō sūt in tempe. In tempe enī esse ē men surari tpe. quod ergo nō mouetur neq quiescit sm qd huiusmōi non mēsurat tempe nec ppie nec per accidēs ꝛc. Pro quo notādū q ipsū mobile est quantū ꝛ ipse motus est quātus. verūtamē quā titas mobilis vel quiescētis est in genere pmanētiū ꝛ quātitas mo tus de genere successiuoꝝ. Cū er go mēsura dēat esse vnigenea mē surato cū temp⁹ sit d numero suc cessiuoꝝ mēsurabit quātitatē mo tus vel quietis. non autē quātita tē mobilis vel quiescētis.

Deinde ostendit Phus quali ter non entia nō mensurātur tēpor dicens q illa que sunt simplr non entia non mēsurātur tempe. qz cū temp⁹ sit mensura motus oportet q omnia que mensurātur vel mo ueātur vel quiescāt. illa vero que fuerūt licet nūc non sint mēsurant tempe pterito. que vero erūt men surātur tempe futuro. Insuper determīat Aristot. de tempe p cō paratōē ad ipsū nūc. Et primo determīnat de ipso nunc prout su mitur ppie ꝛ indiuisibilr. ꝛ 2nter prout sumitur large. Dicit ergo q ipsū nūc est cōtinuatio temporis vt dictū est prius. Cōtinuatio aūt ꝛ tempus est vnū ꝛ idem sm rem

ẜ diuidit ipsuȝ ꝑut dr̄t ẜm rōem ⁊ prout ē principiū mot⁹.ſ.futuri ⁊ finis alteri⁹.ſ.p̄teriti.ſed cū hoc cōtinuet̄ ipſa nūc. nō ſic maifeſtuȝ ē in nūc ſic̄ in pūcto manēte ⁊ ſtante in linea. q̄ꝛ eni punct⁹ maēt melius pōt accipi vt finis ⁊ pricipiū linee q̄ꝫ ipſuȝ nūc qđ fluit.

Maifeſtat āt qđ dixerat pħs dicēs q̄ ſicut lineis mathematicis ſ.in lineis p ſe cōſideratis pūctus non ſp ē idē ẜm rōȝ ꝑut ē diuiſiuū ⁊ ɔtinuatiuū linee.q̄ꝛ ꝑut diuidit eſt aliud ⁊ aliud.prout auteȝ cōtinuat eſt idem.Sic ⁊ ipſuȝ nūc qđ inquātuȝ cōſiderat multa in potētia vt.ſ.pōt accipi ꝑncipiū huius tp̄is ⁊ finis alteri⁹ diuidit temp⁹ eſt aliud ⁊ aliud ẜm eſſe ⁊ ẜm rōȝ ſed vt ɔtinuat eſt ideȝ. Cōſequēter determiat Pħs de ipſo nunc prout ſumit̄ large.dicēs q̄ ipſum nūc aliq̄n ſumit̄ pro aliquo tempe breui quod eſt propinquū nunc in quo ſum⁹ vt ſi dicat̄ đ aliquo qđ veit nunc ideſt hodie ⁊ ſic quo ad futurū.⁊ hec de tempore.

Incipit expoſitio quinti libri phiſicorum Ariſtotelis.

Ranſmu

tatur autē tranſmutāſ omne ⁊c. Poſtquam Pħus determiauit de motu ⁊ cōſequētibus ipſuȝ . hic conſequēter determiat đ partib⁹ eius. Et hec pars diuidit̄ in duas. q̄ꝛ p̄rio determinat de ptibus ſubiectiuis in hoc quinto.⁊ conſequenter detminat de ptibus quātitatiuis ſcilꝫ a principio ſexti vſqȝ ad fineȝ libri phiſicoruȝ.

Quantū ad primū in quo philoſophus determinat đ partibus ſubiectiuis ſcilꝫ de ſpēbus motus Primo diuidit pħuſ motū in motuȝ per ſe ⁊ p accidens.In motu autē poteſt accipi per ſe ⁊ p accn̄ſ tripl'r.ſ.vel ex pte mobilis vl' mouētis vel termini. Prio ergo hoc oſtendit ex pte mobilis dicens q̄ omne tranſmutās.ſ.omne trāſmutabile vel tranſmutat̄ p accidens. vt cū dicimus muſicū ambulare. vel per partē vt cū dicim⁹ ſanari corpus cū ſanat̄ oculus vel per ſe ⁊ p̄rio. Propter qđ notanduȝ q̄ moueri p partē eſt quaſi mediū inter p ſe ⁊ p accn̄s.q̄ꝛ eni ps non ē oīo idem qđ totū.iō tale moueri pōt dici p accn̄s . quia vero pars ē aliquo modo idē cum toto.ideo talis motus poteſt dici per ſe.

Consequenter ostendit Phus ex parte mouentis vt medicus sanat per se sed man⁹ percutitur tā quā pars musicus sanat p accidēs Tercio hoc idez ostēdit ex pte forme vel termi. propter qd pmittit quodāmodo quinqz que requirūtur .s. mouēs mobile. temp⁹ i quo est motus. terminus a quo. ⁊ terminus ad quē. probat autē q mobile differt ab vtroqz terminorū qz motus est in mobili sicut in subiecto. sed non est in specie vt in calore vel aliquo termiorū. qd patet qz pprie loquendo nec substantia nec quātitas nec qualitas nec vbi sunt termin⁹ nec mouēt nec mouētur. Ulterius ostēdit terminos esse alteri⁹ ratōnis inter se. qz motus denoiatur ab vno termino .s. a termio ad quē ⁊ non ab alio. vt motus a nigredine in albedinē dicitur albefactio ⁊ sic de alijs. Et causa hui⁹ potest poni quia a fiē denoiatur res vt habet secūdo de aīa. His premissis oñdit quō per se ⁊ p partez ⁊ p accidēs inueniūtur in ipsis termis dicēs q inuenitur p accidēs vt id qd fit albuz p accidens mutat in aliquē intelligentez. etiā ibi inuenit p partē vt quod fit albuz mutat in colorem. quia albedo ē pars coloris. ⁊ ibi inuenit per se. qz quod fit album mutat per se in colorē album.

Pro quo notādum q aliquid esse p accidens pōt intelligi dupliciter. vel simpliciter ⁊ absolute. vl respectu alicuius attributi. vñ esse intelligibile p se ⁊ simplr non accidit albo. qz quicqd hz rōem entis hz per se ratōnez intelligibilis. tamen prout albuz stat sub illo attributo quod ē termin⁹ trāsmutatōis accidit ei esse quid intelligibile. qz non trāsmutat aliquid in albuz vt ē quid intelligibile sed vt quid sensibile.

Consequenter dicit Phus q mutatio p accidens est dimittēda qz est in oibus ⁊ super quodlibet indeterminatū vlr. vnde ex quolibet potest fieri quodlibet p accñs p accidēs autē pōt fieri album ex dulci ⁊ amaro ⁊ ex quolibet. sed mutatio p se non fit nisi ex aliquo determinato. Est eni in contrarijs medijs ⁊ ɔtradictorijs hic accipit phus cōtradictionē pro priuatiōe vt declarabit in sequētibus. Qd autē mutatō possit fieri ex medijs oñdit. qz mediū respectu vnius extremi se habet vt aliud extremuz. vt palliduz respectu nigri ē albuz ⁊ ecōuerso respectu albi ē nigrum Sic ergo ex albo per se fit nigrū sic ex pallido. ⁊ sic de alijs.

Consequēter diuidit Philosophus mutationē per se in suas species. Pro quo pmittit quot mōis pōt aliquid mutari dicens q cū omis mutatio sit a quodā in quot tam. quādiu enim manet aliquid eodē modo non dicit mutari. iō omis mutatio vel ē ex subiecto in subiectū idest a termino positiuo seu affirmatiuo in terminū positiuū. Unde subdit Phus solū dico qō ē affirmatiue monstretur vt mutatio ab albedine in nigredinē Aut ex subiecto in non subiectum idest ab habitu in priuatiōē vt ab esse in non esse. aut ex nō subiecto in non subiectū. Cū ergo mutatō ex non subiecto in nō subiectū sit p accidēs cōcludit Phus tres tā tum esse spēs mutatōis per se. qō autē mutatio ex non subiēctō in nō subiectū sit p accidēs oñdit qz nō est ꝫm cōtrapositōnē idest qz priuatio non ē opposita priuationi. omis āt motus per se est ex oppositis. Pro quo notādū q fieri aliquid ex aliquo vt ex forma vl priuatōe pōt intelligi duplr. vl tā quā ex subiecto motus tūc ex forma ⁊ priuatōe non fit aliquid nisi p accñs. sed ex ente in potentia fit aliqd per se vt tangit in pīo hu⁹ qz motus ⁊ mutatio vt in subiēctō sunt in ente in potētia vel in mobili. non autē in forma vel priuatiōe Sed si accipit aliquid fieri ex aliquo tanq̄ ex termio motus sic ex forma ⁊ priuatōe fit aliqd per se. qz forma ⁊ priuatio p se pñt esse termini motus. Omis ergo mutatio per se vel est a forma ⁊ termiatur ad formā. vel incipit a forma ⁊ terminat in p̄uatōē. vel incipit a priuatōe ⁊ termiatur in formā. Que autē est a priuatōe in priuationē vt a non nigro in non albū est oīo p accidēs. quia ibi idē potest esse non nigꝝ ⁊ non albū. Termini autē motus non pñt in idem coincidere sed sunt oppositi.

Omissa ergo mutatōe paccñs que est ex non subiecto in non subiectū insequit phus de aliis tribus mutatōibus p se. Et pīo ostendit duas mutatōs h⁹modi non ēe motus. Pro quo pmittit quādā distinctionē dicēs q mutatio ɔtradictoria q̄ est ex non subiēō in subiectū idest a priuatione in formā q̄ dr generatio est duplex. s. generatio simplex q̄ ē formaꝝ substantialiū ⁊ generatio ꝫm quid q̄ ē formaꝝ accñtaliū. Et idē dicit ꝺ corruptione quo pmisso oñdit q gñatio simplex non ē mot⁹. ⁊ q generatio ē mutatio ꝺ non esse ad esse ne laboret in equoco ostēdit quot modis dr non ens. s. q non ens dr

tripl'r. vno modo q non est fm cō positōes ꝛ diuisionē. ꝛ tale nō mo uet. alio mō sumit nō'ens pro ēte i potētia qd ñ hȝ esse actu simpl'r. tale ēt nō mouet. tercio mō dr nō ens p eo qd nō est fm esse accñtale. vt qd nō est albū ꝛ tale bñ mouet. Pro quo notādū q ēe nō ens prio mō non sumit vt esse vel ens dicit aliqd reale sȝ vt dicit hītudinē pdicati ad subiectū vt cuȝ dr chimera est opinabilis. nō eni ex hoc possumus inferre q chimera sit. vnde esse vel nō esse sic acceptū non dicit nisi vitatē vel fl'itatē ɔpōis ꝛ diuisionis siue affirmationis ꝛ negatōis. Cū ergo falsum ꝛ verꝝ sint in aīa tale esse vel nō esse magis se tȝ ex pte intellcūs q ex pte rei. ex tali autē non esse non pōt esse motus. Sil'r āt in nō esse scdo mō dicto. qꝛ generatio est mutatio a non esse ad esse. iō non est mot⁹ Hāc ɔñaȝ pbat Aristo. dupli'cit Prio sic. qd generat nō est. ergo generatio non est motus. Secūdo mō sic. oē qd mouet est in loco. sȝ qd non est nō ē in loco. ergo qd ñ est non mouet. tale āt est subiectuȝ generatōis. s. ipsa materia que est ens in potētia. Pro quo notādūȝ q sp principiū in aliquo genere est rō ꝛ causa oīm eoꝝ q sūt posteri⁹. vbi ergo nō repitur quod ē prius reperiri non pōt qd est posterius. qꝛ ergo motus localis ē motus prim⁹ vt dicet octauo huius. Qd nō mouet local'r nō mouetur aliquo alio motu. quar' si ens simpl'r in potētia qd est generationis subiectuȝ ñ pōt moueri local'r seqt q nec alio motu moueri possit.

Notandū insuper q ens in potentia non est in loco. qꝛ de ratiōe loci est q adequet vel adhereat locato. pprium est autem quātitati fm eam equale vel inequale dici. Cuȝ ergo ens in potētia omnio nō sit quātuȝ ñ pot'it esse in loco.

Ulterius dicit Phus q sic generatio que est mutatio ex nō subiecto in subiectū non ē mot⁹ sic nec corruptio q est mutatio ex subiēco i nō subiectū. ex quo ergo ille due mutatōes non sunt mot⁹ necesse ē terciā esse motū que. s. ex subiecto i subiectū ē siue ex forma i formā.

De speciebus motus.

1 Jergo probata ⁊c.

Postquā Phus diuisit mutatōȝ coīr sumptā in generationē corruptionē ꝛ motū. in pte ista subdiuidit ipm motū in suas spēs Determiare autē de spēbus mot⁹ est determiare in qbus pdicamen

cās hꝫ esse motus. ⁊ q̄ sunt illa p̄di caměta q̄ acqrunt̄ p motū. nā mo tus recipit spēꝫ a termio ⁊ ē in eo deꝫ genere cū rebꝰ ad q̄s ē motus vt dictuꝫ ē in tercio hꝰ. Et sic mo tus recipit spēꝫ a termio sic r̄cipit ab eo quodāmodo cōtrarietatē ⁊ vnitatē. sunt enī motꝰ cōtrarij hn̄ tes termios ɔtrarios. albari enī ⁊ denigrari cōtrariant̄. qꝛ albedo ⁊ nigredo q̄ acqrunt̄ p tales motus qui cōtrarietatē hn̄t. Rursus mo tus quodāmodo hꝫ vnitateꝫ a ter mino. qꝛ vniꝰ motus per se ē vnꝰ terminꝰ acq̄situs p motū. determi nare ergo de spēbus motus ⁊ eiꝰ vnitate ⁊ contrarietate sunt quasi annexa. Possumꝰ ergo totū hunc librū diuidere in tres ptes. qꝛ pri mo determiat de spēbus motꝰ. se cūdo de vnitate eius. tercio de cō trarietate eius. ſa ibi post hoc āt dicamꝰ. tercia ibi ampliꝰ determi nanduꝫ. Quantū ad primū di cit q̄ tres sunt spēs. s. s̄m quātita teꝫ qualitatē ⁊ vbi. s̄m auteꝫ alia p̄dicaměta nō est motꝰ. Q̄d ei ex substātia nō sit motus probat. qa substātie nihil est cōtrariū. motus autē fit a cōtrario in cōtrariū ⁊c.

Ad cuiꝰ euidētiā primo decla rabo quō substātia suscipit magis ⁊ minꝰ ⁊ quō nō. deīn quō substā tie inest cōtrarietas ⁊ quō nō. Ex qbus ondit̄ quō in substātia nō ē motus. Circa primū sciēduꝫ q̄ illa ꝓprietas substantie qua dr̄ q̄ substātia nō suscipit magis ⁊ miꝰ nō est intelligēda sic̄ qdam opināt̄ q̄ videlꝫ vna substātia nō sit pfe ctioꝛ altera etiā eadē specie cū ipa Dicit̄ enī q̄ aīa xp̄i ⁊ virginis glo riose eēntialr̄ ⁊ qditatie fuit nobi lioꝛ q̄̄ aīa Jude. ⁊ aliter dicer̄ nō solū est absurdū sꝫ ēt tanq̄ errone uꝫ Parisius cōdemnatū est. Est ergo ꝓprietas intelligenda de ea deꝫ substantia nūero. hoc mō scilꝫ q̄ demōstrata quacūqꝫ substātia puta hoīe vel asino nō est verū q̄ tunc sit magis hō vel minꝰ homo q̄̄ prius. ⁊ illo mō nō cotingit rep̄i ri instantiā. hāc auteꝫ ꝓprietatem ꝓbat ph̄s ſo de ḡnatiōe. qꝛ si sub stātia suscipet magis ⁊ minꝰ tunc vna ps posset acquiri post aliā. ⁊ p ɔn̄s ad substātiaꝫ essꝫ motꝰ. vn̄ inter substātiaꝫ ⁊ accn̄tia q̄tuꝫ ad suscipe magis ⁊ minꝰ. ponit̄ ab ali qbus talis dr̄ia. qꝛ in accn̄tibꝰ na tura singl'aris habꝫ latitudiēꝫ gra duū ita q̄ hꝰmōi latitudo nō tātū ponit̄ in nā specifica sꝫ in eadē sin glari in forma in substātijs nō sic. sꝫ ibidē natura cōis hꝫ latitudinē in quolꝫ vo singlari est determina ta ad graduꝫ. ideo non est ibi mo tus nec intensio.

Quātuȝ ad secūduȝ notādum qꝛ cōtrarietas potest sumi dupl'r. s. ꝑpꝛie ⁊ large. si contrarietas su matur ꝑpꝛie vel stricte tūc illa di cunt cōtraria q̄ habēt oēs ꝯdcōs requisitas ad ꝯtrarietatē. si auteȝ sumat large sic dicit contrarietas cui deest aliqua huiusmōi condi ctionū. sic sumēdo ꝯtrarietatē sub stantie inest cōtrarietas. forma ei ignis ⁊ aque sic ꝯtrariātur cū sint forme positiue que non pn̄t inesse sil' sed hn̄ successiue. non ei possunt reduci ad priuatōeȝ ⁊ habitū. qa lȝ vna forma includat priuationē alterius non tamē precise. sȝ vltra hoc dicit aliquid positiuū. sumen do vero cōtrarietatē stricte contra rietas non inest substātie. quia ad min⁹ ibi deest vna condictionū re quisitaꝝ ad cōtrarietatē videlȝ ꝙ forme ꝯtrarie sunt maxie distātes a se inuicē. Sȝ loqt̄ hic Aris. d̄ cō trarietate ꝑut illa dn̄r esse contra ria inter que sunt quidā gradus ⁊ quedā distantia ita ꝙ non statim cum aliqs incipit recedere ab vno est in alio. sed ꝓpter illos gradus ⁊ distantiam si aliqd debet ire de vno in aliud opoꝛtet ꝙ interueiat quidā motus ibi ⁊ quedā successio Sic eniȝ loquēdo de cōtrarietate ꝑpꝛie hic adducta. vel dico ꝙ in substātia non est motus qꝛ in ea n̄ est cōtrarietas patet euidēter. naȝ cum de rōe motus sit ꝙ fiat in tpe impossibile est aliquid moueri ab vno in aliud nisi inter illa sit que dam distātia ⁊ sint quidā gradus ſm quos successiue eatur in illud. Cuȝ ergo in forma substātiali non sint aliqui gradus non possumus intelligere ꝙ ꝑpꝛie sit distantia in ter formas substantiales nisi veli mus accipe distantiā sub vna for ma ⁊ non sub alia. sed hec distan tia non facit oppositōeȝ cōtrariaȝ sed magis cōtradictoꝛiā nō priua tiuā. Cuȝ igit̄ in substantia non sit propꝛie cōtrarietas in substantia non est motus sȝ generatō vel cor ruptio que habet fieri in instanti. Unde si ex aqua generet̄ ignis in toto tempe ꝑcedenti erit alteratio puta calefactio dispositiua matie aque ad introducēdam formā ig nis. ⁊ in vltimo instanti illius alte ratōis introducitur forma ignis ⁊ forma aq̄ coꝛrūpit̄. ita ꝙ genera tio ignis est termin⁹ alteratōnis ꝑ cedentis.

Deinde ꝓbat Aristo. ꝙ ad re lationē non sit motus. qꝛ aliquid pōt referri ad aliud absqȝ sui mu tatōe altero tamen mutato. potest tamen esse motus ad relationem per accidens. potest eniȝ quis mo ueri ad albedinem.

Quod aūt per se moueť ad albedinē mouet per accñs ad siītudinez q̄ fundať in albedine. Insuper ꝓbat Aristo. ꝙ actōis ⁊ passiōis nō sit motus. quod qdez ꝓbat q2 motꝰ non est motꝰ nec mutatōis est mutatio. Cuz enim actio ⁊ passio sint idez mãliter cū motu vt dictū est in tercio huiꝰ ꝓbato ꝙ motus nō sit motus patebit ꝙ actōis ⁊ passionis nō sit motus. Quod autē mutatōis sit mutatio vel motus sit motus pōt dupliͬ intelligi. pōt eniz intelligi tanꝗ̄ subiecti vt dicamꝰ motuz esse motus tanꝗ̄ subiecti. q2. s. motus fundať in motu tanquā in subiecto. secundo mō pōt intelligi tanꝗ̄ termini. q2. s. motus termieť ad motū. Primo mō Aristo. ostē dit motus non esse motū tanquaz subiecti. impossibile est eni motuz esse subiectuz motus siue moueri. Q2 motꝰ non est de nūero subiectoruz idest pmanētiuz sed est de numero successiuoꝝ. Deinde ostē dit Aristot. ꝙ motus vel mutatio non pōt esse terminꝰ mutatōis nec generatio generatōis. Terminū aūt possumꝰ accipe dupliͬ. s. simplicē ⁊ cōpositūz. Simplex aūt terminꝰ generatōis est ipsa forma que per generatōez inducit. terminꝰ autez cōpositus est ipsuz cōpositū quod generať. generatio autē leonis terminatur ad leonē qui generatur ⁊ ad formā leonis que per generatōnez inducit. Ostendit ergo primo Aristo. ꝙ mutatō nō terminatur ad mutationē sicut ad formaz quia tūc idez simul moueretur oppositis motibus vt a sanitate in egritudinē ⁊ econuerso.

Pro quo notandū ꝙ cū aliqd mouetur ꝭm aliquā mutatiōez denominať a termino illius mutatōnis. vt si mouetur ad sanitatē possumus dicere ꝙ sanatur. Si ergo mutatio termineť ad mutationez ⁊ subiectū vadat de mutatione in mutatōz sicut de forma in formā cuz oīs motus ⁊ omis mutatio sit de opposito in oppositū vt de sanitate in egritudinē vel ecōuerso. si subiectuz hoc mō vadat de mutatōe in mutatōez seqtur ꝙ vadat de mutatōe in mutatōz oppositaz ibit ergo de sanatōe in egritudiēz cū terminꝰ ergo denoīet id quod vadit ad terminū si aliqd duz sanatur vadit in egritudinez. egritudo est terminꝰ sanatōis sequit ꝙ egritudo denotet id quod sanať. q̄re veꝝ ē dicere ꝙ id quod sanať egrotať. quod non esset nisi aliqd simlͬ sanaretur ⁊ egrotaret. q̄re cū egrotatio ⁊ sanatio sint motꝰ oppositi. mouebūtur simlͬ motibꝰ oppositis

Dicit aūt insup Aristo. ꝙ lz mu

ratio nō possit per se esse terminus mutatōis pōt tamē esse p accñs.

Pro quo notanduȝ q̄ si subiectū aliquod in illo instanti in quo est plene sanatū incipiat dealbari sanatio termiabit ad dealbatōem sed hoc non erit per se vt sanatio est sed p accidēs ⁊ ratōe subiecti. Naȝ quia subiectuȝ cui inest sanatio incipit dealbari ⁊ habet ordineȝ ad dealbatōneȝ ideo sequit p accidens. q2 vna mutatio hȝ ordineȝ ad aliaȝ mutatōeȝ. quelibȝ auteȝ mutatio indifferēter potest terminari p accidēs ad quālibet mutationē tam cōtinuanteȝ q̄p oppositam sed differēter. q2 ad cōtinuanteȝ poterit termīari īmediate. In illo eniȝ instanti in quo est dealbatus aliquis poterit incipe calefieri. sed ad oppositā termiabit non īmediate sed interueniente quiete media. non eniȝ in illo instanti in quo quis est sanat⁹ poterit incipe egrotare egrotatōne opposita illi sanatōi sed interueīt quies media Silr si graue moueret sursuȝ quiescit ibi anteq̄p moueat deorsum.

Deinde ostendit Aristo. q̄ mutatio non terminat ad mutationē nec generatio ad generatiōeȝ tāq̄p ad id quod generat. si eni generatio generet erit processus in infinituȝ in generatōibus. quia ego queram de illa generatōe qua generatio generat an generetur vel non. Si non pari rōne stat in potentia prima. Si sic ego queram de illa alia generatōe vtrū generetur vel non ⁊ sic pcedendo in infinitum.

Patet ergo ex p̄cedētibus q̄ mutationis non est mutatio ⁊ q̄ motus non habet esse in genere actionis ⁊ passionis. De pdicamētis autē. s. quādo situs ⁊ habitus ptȝ quia ibi non est motus.

Cōcludit ergo phus q̄ motus non habet esse nisi in tribus generibus. s. quātitate qualitate ⁊ vbi Unde in quātitate est augmentatio ⁊ diminutio. in qualitate alteratio. Est eni alteratio mutatio a ɔtraria qualitate i ɔtrariaȝ vt ab albedine in nigredinē. in predicamēto autē vbi est motus fm locū. q2 vni moueri videtur repugnare imobilitas vel quies. Ostendit Phus qđ imobile dicit triplicit. vno mō dicit immobile quod oio est impossibile moueri. sic sonus ē imobilis. Secūdo modo dicitur imobile quod est đ difficili mobile. tercio modo suitur imobile qđ est aptū natū moueri ñ tñ mouet. ⁊ tale dicit ppie quiescere. quia quies est priuatio motus in apto nato moueri.

De vnitate motus.

p Ost hec autē dixi
uius. Hic determinat Aristo. de vnitate motus. Circa quod prio aliqua pmittit scilȝ qd est simul esse. quid sepatuȝ. qd tāgere. quid mediū. quid cōsequēter qd habitū. et quid continuū. Dicit ergo quod illa dicuntur silr esse fm locuȝ que sunt in eodē loco proprio cū autē sepatuȝ habent quecunqȝ sunt i alio loco vt vinū in supficie vegetis et aqua i cisterna. Jlla aūt se tangunt quorū vltia se tangunt quoꝝ vltia sunt silr p coherentiaȝ medij. illud autē est mediū in motu quod mobile primo natū est attinger scilȝ ipsuȝ spaciū. ex medio autē siue spacio accipit cōtinuitas motus dūmodo sit ibi cōtinuitas tpis. Unde si in via ponātur lapides non se tangētes poterit ibi cōtinuari motus si nō discōtinuetur tēpus. Silr pcutiēdo cordas in cithara pōt cōtinuari motus manus licet vltima pcutiat post primam duȝ tamē cōtinuet tempus. De inde dicit quod illa se habēt cōsequēter quoꝝ non est aliquod mediuȝ eiusdē generis. vnde si inter duas domos non esset domus media lȝ ibi essent arbores ille domus dicūt se habere cōsequēter. Jlla autē dicūtur habita que sunt cōsequēter se habentia duȝ tamē se tangant. vnde esse habitū est spēs eius qđ est cōsequēter esse. Et sicut habitū ē species eius quod est esse cōsequēter ita cōtinuū est spēs eius quod est esse habitū. Unde illa dicūtur cōtinua quoꝝ vltima sunt vnuȝ. vn̄ cōtinuuȝ dicit a con quod est simul et teneo. illa ergo sunt cōtinua que simul se tenēt. Unde dicit Aristo. quod in his est quoddaȝ cōtinuū ex quibus est aliqd aptū natū fieri vnuȝ aut cola aut p inclauatiōeȝ vel sic adnata seu iserta aut aliquo alio mō. Dic aūt Aris. quod ēc cōsequēter ē i nūeris q sunt pores quam sint ipa cōtinua
Circa quod potest queri an numerus sit prior cōtinuo. Et videtur quod non. quia numerus causat ex diuisione cōtinui vt patet sexto huius. sȝ effcūs ē posterior sua causa igr et c. Dicēduȝ quod cū vnitas sit prior puncto. quia punctus se hȝ p additōeȝ ad vnitatē. addit eniȝ supra eaȝ positionē in cōtinuo oȝ quod quātitas discreta sicut est oīs numerus cuius principiū est vnitas sit prior quātitate cōtinua cuius principiū est pūctus. quia vō dr quod nūerus causat ex diuisiōe cōtinui hoc ē incidēter et quasi p accn̄s. nūerus eni causat ex collectione vnitatū. quod autem causatur ex diuisiōe cōtinui hoc nō est quia diuiso cōtinuo resultāt ibi plures vnitates

Ex hoc autē nō debem⁹ arguere cōtinuū esse prius numero. nā sicut numerus qnq₃ p accñs causat ex diuisione cōtinui sic ⁊ ɔtinuū causari pōt ex cōiunctōe numeroꝝ. sicut eni dīuidēdo cōtinuū efficitur nūerus sic si innumerata cōiungēt vel clauo vel colla vel alio modo resultaret inde cōtinuū.

His premissis determiat phs de vnitate motus dicēs q̄ omnes motus p quos acquirit vnū quantu₃ sunt vnū genere. sed omēs per quos acquirit vna spēs spēalissiā sunt vnū specie spēalissima. omēs vero p quos acquirit vna species subalterna sunt vnū sm spē₃ subalternā. omnis ergo alteratio omni alteratōi est vnu₃ genere. q₂ qualitas que acquirit p tale₃ motū nominat vnū gen⁹. omis aūt dealbatio omni dealbatiōi est vn⁹ mot⁹ sm speciē. q₂ albedo que acquirit per talē motū noiat spēm spēalissimā. omis aute₃ doctrinatio omni doctrinatōi est vn⁹ motus sm speciē subalternā. q₂ sciētia que acqritur p tale₃ motū est spēs subalterna. Est eni spēs ⁊ genus. q₂ est species cognitōis. est eni sciētia cognitio nō quelibet sed cognitio p causam siue cognitio certa. est etiam sciētia genus ad gramaticam logicam ⁊c.

Circa predicta potest dubitari. cum eni₃ diuersi mot⁹ sint ide₃ genere si p eos acquirat res ei⁹ dē pdicamēti. sic videt q̄ possumus arguere eūde₃ motū esse in diuersis generibus si per illos acquirātur res diuersoꝝ pdicamētoꝝ. ergo erit motus localis in genere q̄titatis ⁊ in vbi ⁊ in situ. per motū eni localez acquirit locus qui sm aliquos est in genere quātitatis ⁊ etiā per ipsu₃ acquirit ordo ptiu₃ in loco qui est pdicamētu₃ situs. ⁊ per huiusmodi etiā motū acquiritur ipsu₃ vbi. erit ergo dictus motus in triplici genere.

Dicendū q̄ res nō fiūt species ex eo quod est p accidēs nec etia₃ ex cōsequēti sed ex eo quod ē per se ⁊ primo. ex motu autē locali p se ⁊ primo acquirit vbi. ex consequenti autē acquirit locus ⁊ ordo partiu₃ in loco. dictus ergo mot⁹ non sumit specie₃ ex loco nec ex pdicamento situs. sed ex vbi id qd̄ per se ⁊ nō in aliis pdicamētis. Quod autē ex motu locali per se ⁊ primo acquirat vbi patet. nā cū motus sit in corpe mobili ⁊ in subiecto per se ⁊ primo p huiusmodi motū acquirit quies in subiecto nō aliquid extra subiectū. Cum ergo locus sit in corpe locāte vbi aute₃ sit in ipso corpe mobili per motu₃

localez primo ⁊ per se acquirit ip
suz vbi ⁊ acquisito ipso vbi acqui
ritur locus ⁊ situs.

Circa premissa mouet Aristo
vnū dubiū videlz si idez vbi acq
reretur ꝑ motū rectū ⁊ curuū siue
ꝑ cordaz ⁊ arcuz an illi duo mot⁹
sint idez specie. Respondet ergo
ꝙ si spaciū est alterū specie ꝙ etiā
motus illi distinguūtur specie. Cir
culare ergo a recto est alterꝰ specie
qꝛ licet hi duo motus possint esse
ad eūdez terminū non tamē ꝑ ean
dez lineā nec per idez spaciuz.

Consequēter Arist. ostēdit qd
requirit ad vnitatez motus nume
ralez. dico ꝙ motus est vnus nūe
ro in quo est idē mobile numero.
⁊ vnitas tempis ⁊ vnitas termini
siue spacij vel rei acqsite ꝑ motū

Circa ꝑmissa posset dubitari
an pro toto tempe quo durat sai
tas sit eadez nūero. Respōdeo ꝙ
sic licet nō sit eadē punctualiter in
oībus formis. sed in aliquibus sit
magna latitudo graduū cuz inten
dātur ⁊ remittātur. tamē hꝰmodi
esse cū tota sua latitudine respon
det vni forme nūero. nisi ergo tlē
esse interrūpatur quātūcunqz va
rietur ꝑ intēsionē ⁊ remissionē nō
tollitur vnitas nūeralis ipsius ēe.

Ulterius dicit Phus ꝙ mot⁹
regularis seu vniformis est magis
vn⁹ ꝙ̄ difformis. quod ex hoc pꝫ
qꝛ cū de rōe vnius sit indiuisio ⁊
indifferētia ꝙ in motu irregulari
sit maior diuersitas ꝙ̄ regulari oꝫ
ꝙ regularitas faciat ad quādam
vnitatez motus Aristo. duos mo
modos assignat. Irregularitatis
scilicet ⁊ regularitatis. primus est
ex parte spacij siue rei in qua est
motus. Cum enim magnitudo re
gularis debeat esse vniformis ⁊
debeat cōuenire quelibet ꝑs cum
qualibet parte. rectum ⁊ circulare
sunt magnitudines regulares. qꝛ
quelꝫ pars recti est recta ⁊ in quoli
bet circulo secādo equales arcus
inueiemus eos equalr curuos. sed
si sit magnitudo circumflexa vel
aliter curua quā circularis nō po
terit in tali magnitudie ⁊ tali spa
cio esse reglaris motus. Secū
dus motus est ꝫm velocitatē ⁊ tar
ditatē. mot⁹ eni cui⁹ velocitas vel
tarditas est eadē est reglaris. cuꝫ
āt nō est eadez est irreglaris.

Deinde determinat Aristo. de
ꝯtrarietate motus dicēs ꝙ lꝫ con
trarietas motuum sit sumenda ab
vtroqꝫ termīo. s. a termio a quo ⁊
a termino ad quē tm̄ magis sumit
a termīo ad quē cum mot⁹ sumat
spēz ab ipso. mot⁹ ergo sūt contra
rij q sūt ex cōtrarijs in ꝯtraria. vt
dealbatō que est a nigredine in al

bedine. q2 albedo ꝛ nigredo ꝯtra riātur. Si̅lr mot⁹ sursuȝ est cōtra rius ei qui est deorsuȝ. q2 sursum ꝛ deorsuȝ cōtrariātur. si̅lr motus qui est ante est cōtrarius ei qui est retro ꝛ sic de alijs. Dicit etiam Arist. ꝙ q2 mediū ꝯpatū ad vnuȝ oppositū h3 rōem alteri⁹ oppoīti vt fuscū compatū albo h3 ratōem nigri. ratio ēt sumenda est ibi quo dāmodo cōtrarietas l3 nō ita pro prie. vt motus qui est ab albo in fuscū contrariat̄ ei qui est a nigro in fuscum. Notanduȝ tm̄ ꝙ ma gis suméda est ꝯtrarietas ex eo ꝙ ex eodeȝ medio itur ad ꝯtraria ꝙ̄ ex eo ꝙ ex ꝯtrarijs itur ad mediū qa motus vt supra dicebat̄ magis recipiūt spēȝ ꝛ ꝯtrarietaté a termi nis ad quos ꝙ̄ a termīs a quibus Dicit insup Phus ꝙ quies pri natiue oppoītur motui non tamē cuilibet vt quies ſ3m locū oppoīt̄ motui ſm locū. sic etiā motui secū duȝ aliud genus opponitur quies ſm illud genus. motui ēt qui ē ex sanitate in egritudinem oppoītur quies in sanitate. Deinde etiaȝ dicit Phus ꝙ sicut motus oppo nūtur ad inuicē sic ꝛ quietes. Sic eni̅ dealbatio ꝛ denigratio oppo nūtur sic opponūtur quies in albe dine ꝛ quies in denigratōe.

Cōsequēter ostēdit phus quō mutatio opponit̄ mutatōi dicens ꝙ in his in qbus non est cōtrarie tas scil3 in substātijs mutatio que ē ex ipso opponit̄ ei que est in ip3 vt corruptio que est ex esse in non esse opponit̄ generatōi que ē ex nō esse in esse. Quod autem dicit Aristo. in hoc quito ꝙ generatō ꝛ corruptio se habent vt cōtradicto ria exponit̄ coiter p' cōtradictoria priuatie opposita. q2. s. sunt sicut cōtradictoria cōtra subiectū aptuȝ natū. q2 subiectum tale necessario vel est sub forma vel sb ꝑuatōe nō sic ē de subiēo qō nō est aptū natū ꝛc. vt lapis nec est cec⁹ nec vidēs.

Contra tamen hoc arguit̄ ꝛ vi detur ꝙ generatio ꝛ corruptio op ponātur cōtradictorie. qa vna est ad esse alia ad non esse. esse autē ꝛ nō esse ꝯtradicūt ergo ꝛc. Di cendū ꝙ differētia est inter puraȝ negatōeȝ ꝛ priuatōeȝ. qa pura ne gatio nihil ponit s3 priuatō aliqd poit. s. subiectū i quo fūdat̄. vn̄ in q̄rto metaphice dr̄ ꝙ ꝑuatio ē ne gatio in subiēo. cū ergo i subālib⁹ ꝑcederet̄ ab esse ad nō esse si iret̄ ad nō esse ꝑ oēȝ modū. s. ad verū nihil eēt ibi oppositō ꝯtradictoria talis āt ꝑcessus nō est in mutabili b⁹ substātialibus. ꝛ iō dicit phus ꝙ in talib⁹ mutabilibus ē aliquid scilicet materia.

Incipit expositio sexti libri phisicorum Aristotelis.

I autem est

cotinuū ⁊c. Postquam phūs i quīto determīauit de motu vt h₃ diuidi in suas spēs seu ptes subiectiuas in hoc quinto determiat de eo prout h₃ diuidi in suas ptes integrales seu quātitatiuas. hic ergo determiat de motu inquātu₃ est quid quantū ⁊ cōtinuū ⁊ vt diuidit in suas partes. verum q₂ motus originalꝰ qui ſm Aristo. est eternus potissime ē cōtinuus. ideo de hꝰmodi eternitate incipit determiare a principio septimi. Circa primu₃ duo facͭ q₂ prio poīt motū esse qd ₃tinuū. ſo oñdit quō h₃ diuidi i suas ptes integrales ibi necesse āt ⁊ ip₃ nūc. Ad euidentiā autē prime partis sciendū q tēpus h₃ ₃tinuitatē a motu ⁊ motus a magnitudine. ideo enī tēpus est ₃tinuū q₂ motꝰ ē ₃tinuꝰ. ⁊ iō motus est ₃tinuꝰ. q₂ magnitudo ē diuisibilꝰ in sp diuisibilia. Prio ergo probat oē₃ magnitudinē esse diuisibilē in sp diuisibilia oñdendo videl₃ linea₃ seu magnitudinē nō ₃poni ex punctis seu indiuisibilibus. ⁊ hoc triplici ratōne. quaꝝ pria est talis q non fiat ₃tinuū nisi ex hn̄tibꝰ vltimu₃ q₂ ₃tinua sūt quoꝝ vltia sūt simꝰ vt dictū est in quito. indiuisibilia aute₃ non hn̄t vltia ergo ₃tinuari non poterūt. pbat āt q indiuisibilia n̄ hn̄t vltia q₂ non habēt ptes. Alterū āt est vltimū ⁊ illud cuius est vltimū. si ei₃ ide₃ esset terminꝰ ⁊ illud cꝰ est terminꝰ tūc idē tꝰmiⁿaret se. Secūda rō est talis. illa ex qbus fit aliqua magnitudo vꝰ sūt ₃tinua vel se tāgunt. vel se hn̄t ₃n̄ter. s₃ indiuisibilia nō sūt hmōi ergo ex talibꝰ n̄ potit fieri magnitudo. mior p₃ q̄tū ad primā pte₃ videl₃ q idiuisibilia nō pn̄t continuari. q₂. s. n̄ hn̄t vltia vt dictū est. Secūda ps probatꝰ videl₃ q indiuisibilia nō se tāgunt. q₂ oē quod tāgit aliō vel totū attingit totū vꝰ ps totū vel ps pte₃. cū āt indisibile nō hēat pte₃ necio ē totū tāgere totū. cū āt aliq̄ sic se hn̄t q totū tāgit totū eis ₃petit idē sitꝰ. ⁊ sic ex tꝰsibꝰ n̄ pōt fieri nec ₃tinuu₃ nec cōtiguū. nā tā ₃tinua q̄ ₃tigua hn̄t ptes distictas ſm sitū. Q₂ āt illꝰ qui sic se hn̄t q totū tāgit totū ₃petat idē sitꝰ p₃. nā si vni cōpeteret maior sitꝰ q̄ alij ⁊c vnū illoꝝ nō attingeret aliō ſm se totū igꝰ ⁊c. Deide pbat Arist. etiā pte₃ mioris videl₃ q imptibilia n̄ se hn̄t ₃n̄r. q₂ inter duo puncta cadit linea media ⁊ inter duo nūc cadit tempus.

Circa quod potest aliqs dubitare q videtur Phs insufficiēter arguere cū ait q puncta nō se hñt consequēter. qz inter illa cadit media linea. nec etiā ipsa nūc. qz iter ea cadit tempus. qz cum linea sit aliud a puncto et tempus ab ipsis nunc hoc non tollit quin possint se habere cōsequēter. naz vt dicebatur in quito. due dom⁹ possunt se habere ɔsequēter dato q iter eas essent arbores vel quodcūqz aliud quod non esset eiusdē generis cuz domo. Dicēdūz q cū in qualz linea sint infinita pūcta et in quolz tempe infinita nūc. et si inter quelz duo puncta cadūt infinita puncta duo ergo pūcta nō se hñt ɔñr quia inter ea cadit linea. sz hoc non est rōe qua linea sed ex eo q est ibi linea media sunt ibi infinita pūcta. Idez dicendū est de ipsis nunc et alijs imptibilibus. Insup poit Phus terciā rōez sic. Omne ɔpositū diuidit in ea ex qbus cōponit sed magnitudo nō diuidit in puncta. ergo non ɔponit ex illis. mioz patet ex pcedentibus. qz si magnitudo diuideret in indiuisibilia se quereī cum illa se attingerēt ƀm se tota q nō distarēt ab inuicez sz essent oia simul. oz ergo magnitudinē diuidi in semp diuisibilia.

Ostendit insup Phus q sicut magnitudo non cōponit ex indiuisibilib⁹ sic nec motus nec tempus Quod ex hoc patet qz cuz qtitas motus depēdeat a quātitate magnitudinis et spacij sup quod fit motus et quātitas tempis a quātitate motus. sequit etiaz q indiuisibilitas vni⁹ dependeat a diuisibilitate alteri⁹ cū diuisibilitas cōsequatur quātitatē. est enim eius passio vt ostēdetur quito metaphisice.

Dicit etiā Aristo. q si magnitudo infinita sit extēsiue tempus in quo ptransit erit infinitū. et si sit finita temp⁹ erit finitū nisi ipsa magnitudo reitereī. quod dicit propter corpa celestia que lz sint finita ƀm ipsuz mouētur tpe infinito per reiteratōez ipsoꝝ circa terrā. qualiter āt intelligat diuisio continui in infinitū dictū est tercio huius.

n Ecesse est autez et ipsuz nūc.

Postqz Phus oñdit motū esse cōtinuū in pte ista ðtermīnat de ptibus ei⁹. Motus aūt duplr diuidit. primo p compationē ad mēsurā. eo eni ipso q mēsurat mot⁹ tempe sequit ipsuz diuidi diuisiōe tpis. Secundo motus diuidit p compatōez ad subiectū. Si eni mobile qd est subiectū motus est diuisibile seqt q ipsuz mo

tu3 diuidi ꝑm ptes ipsius mobilis

Volens ergo Phus determi nare de ptibus ipsi⁹ mot⁹ tria fa cit. q2 primo ostēdit mēsurā mot⁹ non esse quid indiuisibile sed diui sibile. secūdo ostēdit subiectu3 mo tus esse ēt quid diuisibile. tercio d termiat de ptib⁹ motus tam p cō patōe3 ad mēsurā q̄ p compatōe3 ad subiectū. Circa primū dicit Aristo. q motus nō pōt esse in in diuisibili tpis. s. in ipso nūc qd est termin⁹ pteriti tpis ⁊ iniciū futuri Quod sic pbat. q2 cu3 mobile ve lox in equali tempe ptranseat ma ius spaciū q̄ mobile tardu3 si mo tus sit in ipso nūc tunc mobile ve lox mouebit in nūc p maiorē mag nitudinē ⁊ tarda p minorē. Si er go velox mouet p maiorē magni tudinē in ipso nūc ide3 mobile mo uebit p minorē magnitudinē i mi nori q̄ nūc. Et tūc sequit q ipsum nūc sit diuisibile qd est falsu3. Q2 etiā quies non hēat esse in nūc patet. q2 quies est ꝑuatio motus. opposita autē nata sunt fieri circa ide3. Cu3 ergo nō possit esse mot⁹ in nunc nec etiam erit quies. cum subiectū motus sit diuisibile.

Deinde ostendit Aristo. q2 cū mobile existens in termino a quo nō moueat. q2 nondū est motus in thoatus nec existēs in termino ad quē. q2 tūc cōplet⁹ est motus seqt q cum mobile moueat partim sit in termio a quo ⁊ ptim sit in tmi no ad quē. omne autē tale est diui sibile. ergo mobile est diuisibile.

Circa quod notādu3 q lic3 an gelus sit indiuisibil tamē pōt mo ueri nō tn̄ mouet motu de quo in tendit Phus. p quē. s. acquiritur ipsu3 vbi ppie dictū cum nō pos sit circūscribi loco cu3 non sit quā tu3. moueri tn̄ pōt acqrendo v bi large sumptū hoc est largā p̄ntia3 ad locū cui prius non erat p̄sens. ⁊ huiusmodi etia3 motus angeli ē successiu⁹ vt h3 videri in secundo sniaꝝ. Notandu3 tamē pp̄ter intentōe3 Aristo. vt dicit Scotus dis. secunda secūdi sniaꝝ. In mo tu locali ē successio ex duplici cau sa videl3 ex diuisibilitate mobilis ⁊ diuisibilitate spacij. vtraq3 cau sa si esset per se esset sufficiēs ratō successiōis. nā quodl3 mobile pri⁹ ptransit vnā partē spacij q̄ aliam ⁊ ita est successio spacij. Etiam po test respectu eiusdē indiuisibil hic similiter assignari in motu altera tōis. Potest etia3 esse successio ex parte mobilis si sit ptibile. q2 vna prius acquirit vna3 parte3 spacij q̄ aliā. Negat ergo Phus ⁊ bene q indiuisibile q̄tum est ex se non possit moueri ita q ex parte eius

possit accipi cōtinuitas q̄ in se ha beat cōpletā rōez cōtinui mobilis q2 non h3 in se qd cōtinuitate mo ueatur. nō tamē sibi repugnat cōti nue moueri accipiēdo ab alio cō tinuitatē mot⁹. Cū3 ergo phus dicit q̄ oē qd mouet partī3 est in termio a quo ⁊ ptī3 in termio ad quē ve⁊ est si sit tale mobile q̄ ex rōne ei⁹ sit successio mot⁹. tale eni mobile est ƀm pte3 ⁊ parte3 sui in termio ⁊ ƭmio. nō tñ solu3 ƀm ista s3 ēt ƀm idētitatē sui est partim in termio vno ⁊ parti in alio inq̄tū ē in medio qd est aliquid vtriusq3 extremi. hec Scot⁹ dis. ba secūdi sniaꝝ ⁊c. Notādu3 aūt ad eui dētia3 pdcōꝝ q̄ i motu altatōnis aliqñ est successio ex pte ptiu3 q̄ti tatiuaꝝ ipsius mobil. q2 forma q̄ acquirit p h⁹mōi motū pri⁹ imu tat vnā pte3 mobilis q̄ aliā. ⁊ h⁹ aliqñ accidit ex debilitate agētis: vt ignis p2io calefacit vnā parte3 aeris ⁊ illa pars calefacta calefa cit aliā. ⁊ sic successiue calefit aer donec cōpleatur calefactio tota. aliquādo hoc accidit pp̄ter distā tia3 qua. s. ps ppinqua pfecti⁹ im mutat q̄ reōta. aliqñ āt in tali mo tu ē solu3 successio ex pte forme q̄ acquiritur p motū ⁊ non ex parte partiū quātitatiuaꝝ ipsi⁹ mobil. cōtingit eni sil totū alterari vt oē3 aqua3 sil coagulari. ipsu3 ergo to tū qd sil alterat ptī3 est in termio a quo ⁊ ptī3 in termio ad quē nō q̄ ƀm vnā suā partē quātitatiua3 sit in vno termio ⁊ ƀm aliā i alio q2 positū est ipsu3 totū simul alte rari. S3 dū alteratur hoc modo partī3 est in hoc ⁊ parti in illo. q2 partī3 h3 de vna forma quāta ⁊ partī3 de alia. na3 si ƀm se totū ⁊ p omnē modū ess3 sub forma que est terminus a quo nondū inchoa tus esset modus. si vō ƀm se totū esset sub forma alia iā esset cōple tus motus. quamdiu ergo durat motus aliqd h3 de vna forma ⁊ aliquid de alia.

Ulterius ostēdit Phus motū esse diuisibile3. ⁊ p2io ōndit q̄ est diuisibil diuisiōe mobil. q2 d ipo motu aliqd est i vna pte mobilis ⁊ aliquid in alia. mot⁹ eni3 ƀm se totū nō est in q̄libet pte mobilis ƀ extēditur ƀm diuisiōe3 mobil. sic albedo que extēditur ƀm extēsiō3 quātitatis diuidit ad diuisiōe3 q̄ titatis. Opposito āt mō pōt argui aīa3 rōale3 nō diuidi diuisiōe cor pis. q2 nō aliqd d esse aīe ē magis in vna pte corpis q̄ in alia. s3 aīa ƀm se totā ē i q̄lib3 pte corpis nec extēditur ad extēsiō3 corpis cū sit indiuisibil. Scdo ōndit phus motū esse diuisibilē diuisiōe tpis.

Et hoc ideo qꝛ in minori tpe ē mi
noꝛ motus ⁊ in maioꝛi maioꝛ.
Tercio etiã Aristo. dicit motũ di
uidi ꝺm diuisiõꝫ spacij vel rei acq
site ꝑ motũ. dicit tñ ꝙ illa in qbꝰ
hꝫ esse motꝰ diuidũť dissilr. quãti
tas ei est diuisibil' ꝑ se q̃litas autẽ
ꝑ accñs. qꝛ eni albedo est quanta
quãtitate supꝑficiei. iõ diuidiť diui
siõe supꝑficiei. Pro quo notãdũ
ꝙ sic̃ dicit Scotꝰ dis. xij. quarti
sniaꝝ si qualitas esset sepata a q̃
titate eẽt indiuisibil' cuꝫ nihil diui
dať nisi quãtitate. vñ dic̃ ꝙ diui
sibile pōt capi dupl'r. vel ꝙ est in
potẽtia ꝓpinqua vt diuidať. vel
in remota. diuisibile in potẽtia re
mota est qȯ hꝫ formã sufficienteꝫ
nõ tñ sub mõ ꝯueniẽdi sub quo oꝫ
eaꝫ hr̃i ad hoc ꝙ diuidať. Diuisi
bile autẽ in poª ꝓpinqua dr̃ qȯ
sic hꝫ eã ꝙ statim cessante impedi
mẽto possit sequi actꝰ albedo igiť
sepata eẽt diuisibil' a potẽtia rẽo
ta. qꝛ eẽt forma que ꝺm se essꝫ di
uisibilis nõ tñ poª ꝓpinq̃. qꝛ non
ꝺ illo mõ eẽndi qui reqriť ad di
uisiõꝫ. silr eẽt insensibil' potẽtia ꝓ
pinqua nõ tñ potẽtia remota. Ta
lis etiaꝫ q̃litas sepata lꝫ esset indi
uisibilis mõ predctõ non tamẽ eẽt
spũalis. quia nata esset informare
corpꝰ nõ autẽ spiritũ. Quarto
dicit Phus motũ diuidi ꝺm mo
ueri. s. ꝺm quãtitatẽ ꝓprîaꝫ. Sũt
autẽ ille distinctões alie ꝺm ꝙ q̃ti
tates sunt alie. lꝫ eni q̃titas motꝰ
hẽat esse a quantitate mobilis vel
spacij. Alia tamẽ est quãtitas mo
tus a quãtitate illoꝝ. quãtitas ei
mobilis vel spacij est quãtitas mo
tus causal'r. q̃titas v̊o tpis est q̃ti
tas motꝰ ꝺm mẽsurã. motꝰ eiꝫ mẽ
surať tpe sic̃ pannꝰ vlna. quãtitas
ãt ipsiꝰ moueri est quãtitas motꝰ
ꝓpria. Notãduꝫ ẽt ꝙ phus in
pricipio capl'i nõ tetigit nisi duos
modos diuisionis motꝰ. s. ꝺm q̃ti
tatẽ mobilis ⁊ tpis lꝫ in fine tãgat
q̃tuoꝛ. cuiꝰ causa est qꝛ q̃tuoꝛ pñt
reduci ad duos ꝺm ꝙ oĩs q̃titas
motus vel est simul vel successiua
quãtitas eni mobil' vel spacij ẽ sil'
quãtitas autẽ tpis ⁊ quantitas ꝓ
pria motus est successiua.

q Voniã au
tem esse quod mutať.
Hic Aristo. ostendit de ordine
quẽ hꝫ mutatũ esse ad motũ. Cir
ca quod prio ostendit qd sit muta
tũ esse. Dicit eni ꝙ mutatũ esse ab
aliquo termio est distasse vel defe
cisse ab illo termio. omne eniꝫ qȯ
mutatũ est est in termino ad queꝫ
mutatum est. babet autem men
surari mutatuꝫ esse per ipsuꝫ nũc.

Dicit etiaȝ Aristo. q̄ nō est da re mutatuȝ esse in principio mot⁹ sed in fine. qꝛ mutatū esse p̄suppo nit motuȝ p̄cessisse. Deīn̄ osten dit q̄ aliqd mutari in tpe pōt ca pi dupl'r. vel p̄io vel fm partē. Illud dr̄ mutari p̄io in anno qd̄ mouet̄ fm totuȝ annū. illud āt dr̄ mutari fm parteȝ in anno qd̄ mu tatur in die vel in mense qui ē ps anni. His p̄missis ph̄us com pat moueri ad mutatuȝ esse dicēs q̄ ante esse mutatum esse precedit moueri. ⁊ ante omne moueri pre cedit mutatū esse fm totū tempus p̄cedit moueri sed mediuȝ tempis ⁊ ante moueri fm totū temp⁹ pre cedit mutatū esse fm mediū tēpus

Deinde soluit Aristo. qōes ze nonis negantes motū esse c⁹ vna ratio erat q̄ mobile prius oportȝ transire mediū spaciuȝ q̄ totuȝ ⁊ adhuc pri⁹ dimidiū dimidij. qua re cuȝ cōtinuū sit diuisibile in infi nituȝ ⁊ nō cōtingat infinita ptran siri dicebat q̄ non licebat aliquid moueri. Hanc rōeȝ soluit Aristo dicēs q̄ licet infinituȝ in actu non possit ptransiri tamen infinitū in potentia potest ptransiri. cōtinuū autē non est infinitū in actu sed in tentia tantum.

Incipit expositio libri septimi phisicorū.

O mne quod

mouet̄ ꝛc. Quia mot⁹ circularis qui fm Ph̄m ē etern⁹ est maxie vn⁹ ⁊ cōtinu⁹. iō postq̄ ph̄us in sexto libro determinauit de cōtinuitate mot⁹ in hiȝ duob⁹ vltis libris vult determiare de eter nitate ei⁹. Ondit āt Ph̄us motū esse eternuȝ p hoc q̄ est deuenire ad vnū motorē p̄mū imobile ostē dit hoc qꝛ omē qd̄ mouet̄ ab alio mouet̄. naȝ si in mouētib⁹ ⁊ motis nō ē p̄cedere in infinitū. ⁊ si oē qd̄ mouet̄ ab alio mouet̄ est deueire ad aliquē motorē p̄mū ⁊ imobilē. Prio ergo ph̄us ostēdit q̄ oē qd̄ mouet̄ ab alio mouet̄. fo p̄bat q̄ est deueire ad aliquē motoreȝ pri mū ⁊ imobilē. tercio p̄bat q̄ ē da re eternū. fa ibi quoniaȝ āt oē qd̄ mouet̄. z^a incipit in principio octa ui libri ibi. s. vtrū āt fact⁹ siml' ꝛc.

Circa p̄muȝ dicit Aristo. q̄ oē qd̄ mouet̄ ab alio mouet̄. vnde si motū n̄ hēat in seipso p̄ncipiū mo tus māifestū est q̄ mouet̄ ab alio si āt hēat in se p̄ncipiū mot⁹ lȝ nō sit ita maifestuȝ q̄ tale moueatur ab alio tn̄ vt ipse p̄babit oporte bit ēt q̄ tale moueat̄ ab alio. Dic̄ g° q̄ nihil mouet seipsuȝ p̄ ſȝ aliō dr̄ moueri a se qꝛ est diuisibile in duo quoꝝ vnū ē mouēs. s. aia se

quitur q anima moueat ipsuz animal prio et per se et ipsuz mouēdo mouet seipsaz p accñs. vt qz ania mouea p se corp9 mouēdo ipsum moueat se. Decipimur āt et credimus q totū moueat totū. qz ignoramus que est ps que partez moueat. Pro quo notanduz q nihil mouet seipsuz prio et p se. Aliquid tñ mouet seipsuz p accidens vt qz ania mouet p se corp9 et corpe moto mouet aia seqtur q aia mouet seipsaz p accñs. Ania ergo mouēte cor9 pse seqtur ad h ēt q totū aial mouet qz et ipsa aia mouet ignorātes ergo q ps aialis ptē mouet et vidētes totū aial moueri credūt q totū aial seipsuz moueat fm se totū. Ad pbanduz āt q nihil moueat se pmo adduc Aris. quandā ppositōez videlz q illud qd mouet a se pmo nō qescit p qetez alterius mobil. nā si aliqd mouetur a seipso primo ergo ē sibiipsi sufficiēs causa mot9. qcqd ergo p se prio qescit nō pp aliud qescit. Ex hoc ergo arguit sic phus nihil qd qescit p quietē alterius. s. ptē qescit p. qz oē mobile hz partes qz vna quiescēte pz q totū nō mouet sz quiescit. ergo nihil mouetur a se priō. oē ergo qd mouetur ab alio mouetur.

Ad euidentiā pdictoz regim9 duo genera ptiuz. aliqñ. n. totū diuiditur in suas ptes essentiales vt aial in corp9 et in aiaz. aliqñ vero in ptes quātitatiuas vt aer i diuersas ptes aeris. vtro qz mō ps mouet ptez. vt aia mouet corp9 et ps calefacta aeris calefacit aliam.

Notāduz insup q vt ait Scot9. ix9. metaphice. et fa dis. secūdu sniaz. Primo pōt capi dupliciter. vno9 vt diuidit otra ptes sicut accipit Phus caplo pcedenti. et iō qd sic inest p nō reōuet ab eo cui inest. si reōuet ab eo qd est aliqd eius. et iō nihil sic prio mouetur si aliqua ps eius qescat. Aliqñ accipitur prio vt dicit pcisionē et adequatōez cause eo mō quo triangulus hz tres prio. qd āt sic inest primo alicui nō reōuetur ab eo si ab eo reōueatur qd est aliqd ei9. naz triāgulus nihilomi9 hz tres. lz ps triāguli. s. vn9 āgulus nō hēat tres Est g9 intētio phi q nihil mouz se prio vt qz pmitate. qz seqretur cōtradictio. s. q qesceret ad qetez ptis et nō qescerz. qz qescēte pte ñ possz moueri p pa pmitate. tñ ñ sibi repugt moueri p 2a pmitate q vz in se hz vtutē q pōt se mouere effectiue et elicitiue. qd mouetur sic primo nō oz q qescat ad quietē ptis que ē aliquid ei9. Differūt āt dupliciter hi duo modi. sic eni primo pmus

quātitatiuū vocet̄.a. secūdum q̄o prio sit quiditatiuū ꝛ vocet̄.b.tūc sic pria differētia qua inest alicui aliquid fm partē repugnat.a.ꝛ ñ repugnat.b. Exēplū d̄ie habet̄ tres inest triangulo ꝛ risibile inest homini p partē q2 p suā formā.s differētiā specificā.ꝛ tñ inest prio b.ꝛ nō prio.a. Secūda differētia est que sequit̄ ex pria. q2 qd̄ inest alicui prio.a.remouet̄ ab eo si re mouet̄ ab aliquo qd̄ ē aliqd eius Ex^m hō nō sanat̄ p̄.a.si man^9 ei^9 nō sanat̄.rō h^9 p3 ex p̄dcis. s3 qd̄ inest alicui p̄.b.nō remouet̄ ab eo esto q̄ remoueat̄ ab alio qd̄ ē ali qd ei^9. ex^m risibile inest hōi p̄.b. tñ risibil̄ nō reōuet̄ ab hoīe si rēo ueat̄ a pede hoīs qui ē aliqd ei^9.

Cōtra p̄dcā arguitur.ꝛ vr̄ q̄ nihil moueat se p̄ q̄cū3 p̄oritate.ꝛ hoc sic.impossibile ē idē ꝛ fm idē sil̄ esse in potentia ꝛ in actu.s3 mo uēs mouet inq̄tū ē in actu ꝛ mobi le mouet̄ inquātū ē in potētia vt3 ex diffinitōe motus. ergo impossi bile est q̄ idē moueat seip3. Cō firmat̄ q2 agēs ꝛ patiēs sunt ɔtra ria ex p̄ de generatōe.s3 ide3 ñ cō trariat̄ sibiipsi ergo ꝛc. Itē im possibile est relatōs reales opposi tas fundari in fūdamēto vno fini to ꝛ litato.s3 actiuū ꝛ passiuū mo uēs ꝛ mobile referūtur fm relatōs reales ꝛ oppositas ptinētes ad se cūdu3 modū relatiuoꝝ vt p3 qui to metaphisice caplo de adaliqd ergo impossibile ē idē esse actiuu3 ꝛ passiuū mouēs ꝛ mobile.maior pbatur.q2 fundare relatōs oppo sitas attribuit̄ eētie diuie rōe sue illimitatōis. Ad illa rñdeo.ad p̄mu3 dōm q̄ duplex ē act^9.s.for malis ꝛ v̄tualis.exēplu3 p̄mi ig̃s est actu calidus formal̄r.exēplum secūdi sol est actu calid^9 v̄tualiter nō formal̄r.isti duplici actui ɔtra riat̄ duplex potentia passiua.s.v̄ tualis ꝛ formal̄. Ad formā igitur ratōnis cū dicit̄ q̄ impossibile est ide3 simul esse in potētia ꝛ in actu fm ide3 cōcedo accipiēdo actū ꝛ potentiā vniformiter videl3 si for maliter formal̄r si v̄tualit̄ v̄tual̄r ꝛ tūc mior ē falsa i ppoito. q2 q̃n aliqd mou3 se cū sit actō equoca ꝛ ñ vniuoca ñ pt dici q̄ sit i actu for mali s3 ē i po^a formali ꝛ i actu vir tuali ꝛ ita ñ repugt. Ad ɔfirma tō3 d̄d3 p idē. nā q̃n agēs ꝛ patiēs dñr esse ɔtraria intelligēdū est de agēte vniuoco.sic ei agēs ꝛ patiēs hñt formas cōtrarias formalit̄. ꝛ tūc nihil ɔtra nos. Ad aliō di cēdū q̄ ñ ē incōueniēs relōes ṙales oppoitas fūdari i eod̄ fūdamēto s3 ñ simpl̄r s3 alql̄r illitato.vbi no ta q̄ q̄dā sūt ṙlatōs reales q̄ sūt in

cōpossibiles ī eadē nā ⁊ suppoīto vt sunt relationes cause ⁊ causati Et hꝰ rō est qꝛ cātū; depēdet eēn tialr̄ a sua causa. idē āt nō pōt eēn tialr̄ depēdere a seipso. Quedā; āt sunt relatōes reales opposite q̄ sunt incōpossibiles in eodē suppo sito nō tm̄ i eadē natura illimitata vt sūt relatōs ꝓducētis ⁊ ꝓducti. vt; in diuis. rō hꝰ est qꝛ ꝓducēs priꝰ est origie ꝓducto. q̄dā; āt sūt relatōes reales opposite q̄ neutro mō sūt incōpossibiles vt rōes mo bil̄ ⁊ motiui. cꝰ rō est qꝛ oīs tal̄ in cōpossibilitas relationū realiu; re ducēda ē ad aliquē priore;. ⁊ vbi illa prior n̄ iuenitur ibi nec illa po sterior ꝯclud̄r. nūc āt incōpossibili tas in duobus p̄mis mēbris redu citur ad ordinē seu depēdētiā eēn tialē vt origīs. s; in h̄ tercō mēbro reducitur depēdentia taliū relatō nu; ad depēdentiā accn̄tale;. nō ē āt incōueniēs idē suppoꝫ depēde re a se accn̄taliter. Ad forma; igr̄ rōis dicēdu; est ꝙ fundamētū relationū mouentis ⁊ mobilis qn̄ aliquid mouet se. l; nō simpl̄r sit illimitatū est tamē f̄m quid ⁊ aliq̄ l̄r illimitatū. q̄tenꝰ idē h; rō; mo uentis ⁊ mobilis. aliter tm̄ ⁊ alit̄.

q Uoniā au te; omē quod mouetur

Postquā phūs ostendit ꝙ om ne qđ mouetur ab alio mouetur. hinc cōsequenter probat ꝙ est de uenire ad motore; imobile;. De ista tm̄ materia pronunc supsedeo ⁊ vsq; ad octauū librū differatur Quia tm̄ Philosophus probādo ꝙ est deuenire ad motore; imobi le; p̄supponit ꝙ mouēs ⁊ motum sunt simul. ideo hoc ꝯsequēter de clarat dicens ꝙ mouens ⁊ motu; sunt sil̄. non ꝙ sint sil̄ in eodē loco sed quia inter illa nullū est mediū Quod quide; intelligitur de mo uente ꝓximo. vt si manꝰ moueat de ꝓximo lapidē inter illa nullu; est mediū. Declarat autē Phs hoc primo in his que mouētur a principio intrīseco vt in aiali. vbi aīa mouens corpus ꝙ ⁊ corpus motū simul sunt. Hoc etia; decla rat in his que mouentur a princi pio extrinseco dicens ꝙ motū ab alio mouetur quadrupl̄r. motus eni; qui sunt ab altero sunt q̄tuor s. pulsio tractio vertigo ⁊ vehitio. pulsiōis āt due sunt spēs. s. expul sio ⁊ impulsio. Expulsio est cū qs pellit lapidē vel aliud dimittēdo Impulsio vero dicitur si cōiunga tur eide; sic quod pellendo nō di mittat ipsu;. Tractio autē dr̄ cu; qs trahit aliq̄d ad se vel ad aliō. Uertigo autē cōponit ex tractu ⁊

expulsione ideo reducit ad illa sicut copositū ad simplex. naz verti go est cuz quis pellit partez supiorez ꝛ trahit in inferiorem. vehitio autē reducit ad alia. id eni quod vehitur vel portat mouet p accidens ad motū portātis. Ipsuz āt portās vel mouet seipsuz vt equ⁹ portans hoiez vel mouet ab aliq° motu ꝛ pulsu seu tractu aut vertigine. Cuz autez hi quatuoꝛ modi motus localis reducātur ad duos vt dictū est. s. ad tractū ꝛ pulsioēz sufficit pħo ostendere ꝙ mouēs ꝛ motū sunt simul in illis duob⁹ modis. Unde dicit pħs ꝙ nihil pōt aliquid pellere nisi pellens proximū ꝛ id quod pellit sint simul. nihil etiam potest aliud trahere nisi sint simul trahens ꝛ tractū. Et qa contra hoc posset dubitari de motu piectōis. ideo hoc dubiū rmouit Phus dicēs ꝙ licet lapis nō sit semp ↄiunctus manui expellenti ipse tamē est semp ↄiunctus alicui parti aeris que est pellens pximū. proiciēs eni lapidē simul inpellendo lapidē impellit aerem ꝛ aer impulsus impellit lapidē. non ergo oportet lapidē cessare a motu cuz dimittitur a manu. sed postquā recessit a manu adhuc mouetur qꝛ pellitur ab aere. tam diu autē durat ille motus ꝙ̄diu mot⁹ aeris impulsi supat naturalez grauitatē lapidis siue naturalē mot⁹ eius. In tal ergo motu sp impulsuz est ↄiunctū impellēti pximo.

Deinde oñdit Phus hoc idez habere veritatē in motu alteratōnis dicēs qꝛ in omni alteratiōe alterās ꝛ alteratū sunt simul. quod probat qꝛ alteratio hȝ fieri fm q̄litates sensibiles. ꝛ sunt qbus corpa sensibilia differūt ad inuicē vt albedo ꝛ nigredo dulcedo ꝛ amaritudo humiditas ꝛ siccitas densitas ꝛ raritas caloꝛ ꝛ frigus leuitas ꝛ asperitas. grauitas ꝛ leuitas mollicies ꝛ duricies.

Consequēter hoc etiā dicit in alteratōne aiatoꝝ. s. ꝙ simul sunt alterās ꝛ alteratū. nulluz enim est mediuz inter visuz ꝛ illud a quo visus imediate patit. Corpus eni imediate imutat aerē cādo i eos spēȝ suaȝ. aer autez imutatus imediate imutat visuȝ. Silr est dicendū de alijs sſibilib⁹ respcu eoꝝ a qb⁹ imediate mouēt ꝛ alterātur. hoc autez probat Philosophus in augmento ꝛ decremēto qđ scilicet simul sunt mouens ꝛ motum. Similr sunt simul augēs ꝛ auctū vel id quod augetur. Cuȝ eniȝ augmentū sit quedā opatio augētis qđ oppōit aucto dicim⁹ ei esse cōiunctuȝ. similiter in decremēto est

Nã decremẽtuꝫ causa est albatio quedã q̄ꝺ fieri nõ põt nisi albatuꝫ esset cõiunctũ ei a quo albatur.

Notãduꝫ ꝙ augmentuꝫ possu mus attribuere duplici augẽti. qꝛ vel attribuim⁹ ipsuꝫ ṽtuti augmẽ tatiue ⁊ calido naturali qui est in mẽbro quod attrahit ipsuꝫ alimẽ tuꝫ. vel attribuem⁹ ipsuꝫ ipsi cibo ⁊ ipsi alimẽto. qꝛ ipsuꝫ alimẽtũ in eo quod est nutrit. ⁊ in eo quod ẽ quãtuꝫ auget. Et quocũqꝫ modo dicam⁹ sp siſ est augẽs ⁊ id quod augeť. qꝛ virtus augmẽtatiua ⁊ ca lor naturalis simul est cuꝫ mẽbro simiſr alitũ. Et siſr dicẽduꝫ est de decremẽto siue attribuamus ipsi calori nãli cõsumẽti humiduꝫ siue illi parti que recedit a mẽbro.

Quia ṽo Phus in p̄cedẽtib⁹ suppõit alteratiõeꝫ solũ fieri ꝓm q̄ litates sensibiles que sunt in tercia specie qualitatis. iõ hic ꝯñr ꝓbat ꝙ si esset alteratio ꝓm alias spẽs qualitatis q̄ ꝓm terciã spẽꝫ quali tatis hoc maxie esset ꝓm p̄mã ⁊ quartã ex eo ꝙ quis ꝑdit ⁊ acqui rit huiusmodi qualitates. ſꝫ vt pa tebit nõ est alteratõ nec p̄ma nec quarta spẽbus qualitatis ergo est solum in tercia. Qꝺ ãt in q̄rta spẽ q̄litatis que est forma vel figu ra non sit alteratio ꝑ se probať. qꝛ circa formã ⁊ figuraꝫ fit variatio cuꝫ quedã alterãtur ⁊ tamen fit al teratio in q̄busdã aliis. quod põt declarari sic. qꝛ enĩ variať matia ꝓm caliditateꝫ ⁊ frigiditatẽ. vel se cũduꝫ raritatẽ ⁊ densitatẽ vel ſꝫm alias alteratõeſ. iõ fit variatio cir ca formã ⁊ circa figurã. videmus enĩ hoies ꝯplexiõis calide habere aliã formã mẽbroꝝ ⁊ aliã figurã. ⁊ qui sunt ꝯplexiõis frigide aliaꝫ. in eadẽ enĩ specie cõspicim⁹ ꝙ co lerici habẽt formã faciei magis te nuẽ flegmatici vero magis corpu lẽtam. Sic ⁊ qui sunt cõplexionis rare diuersificať in forma ab his qui sunt cõplexionis dense. Cũ er go variatio ſꝫm formã ⁊ figuram sit ex eo quod accidit variatio ⁊ alteratio circa alia nõ poterit esse alteratio per se. Et ſꝫm ꝙ h⁹mõi circa formã ⁊ figurã. sumiť autem forma in proposito pro exteriori dispositõe seu decẽti limitatõe. vn̄ quarto ethicoꝝ diciť ꝙ parui nõ possunt esse formosi ⁊ cõmensura ti idest decẽter lineati. Figura eniꝫ non sumitur prout figurat supficieꝫ inclusaꝫ vel terminataꝫ linealiter. quia sic ꝑtinet ad gen⁹ quãtitatis sed pro ipsa termiatõe vel clausio ne supficiei. Deiñ ostẽdit phus ꝙ non est alteratio circa p̄mã spe ciẽ qualitatis que est habitus vel dispositio. Et hoc primo ostendit

in hitibus corpalib⁹. qꝛ hitus sūt virtus ⁊ malicia. oīs āt virtus ⁊ malicia sunt ad aliqd sicut saitas que est q̄dā; cōmensuratio hūoꝝ p respectū ad inuicē vel ad corp⁹ vel pulchritudo que ē q̄dā; ꝑpoꝛtio mēbroꝝ ⁊ sic de alijs. Cū ergo relatio nō possit t̄miare motū circa h⁹modi v̄tutes non poterit ēe motus vel alteratio ⁊c.

Cōsequenter hoc ide; ostendit Phus in habitib⁹ aīe. hitus autē aīe distīguūtur. qꝛ q̄dā; sūt virtutes morales que sunt in pte appetitiua vt iusticia tempantia ⁊ sic de alijs. quedā autē; sunt v̄tutes intellectuales que habēt esse in intellectu vt intellcūs sapia ⁊ sic de alijs de qb⁹ hētur in sexto ethicorū. Prio ergo dicit Aristo. q̄ circa v̄tutes morales non sit alteratio qꝛ virtus ɔsistit in quada; perfectōe malitia in quadā imperfectōe. Quod exponēs Egidi⁹ dicit q̄ perfectio qua; importat virtus ⁊ imperfectio quam importat malicia cōsistūt in quadā relatiōe qꝛ v̄t⁹ ɔsistit i dispōe pfcti ad bo⁹ ⁊ malicia idispōe impfci ad malū qꝛ āt in adaliqd non est motus circa talia nō erit mot⁹ nec alteratio Ulteri⁹ ēt dicit hoc de v̄tutib⁹ intellectualib⁹ q̄ circa talia nō sit alteratio. qꝛ scia ⁊ oīs hitus intellectiu⁹ est ad aliquid.

Circa p̄dicta pōt queri. Cū oēs habit⁹ habeāt relatōe; annexam sic forme absolute ⁊ de pria spē q̄litatis quō valet ɔña phi q̄ circa talia nō ē alteratio cum sint ad aliqd. Dicēdu; q̄ intentio phi est q̄ non est proprie alteratio ad aliquā qualitatē nisi que pōt primo acquiri. dicit eni q̄ in illis qualitatibus non est alteratio que fiūt cū quadā alteratōe. Uult ergo dicer̄ q̄ sicut ad relatōe; non est motus nisi per accidēs qua alteratōe fcā circa illud acquirit̄ ipsa relatio. cōtingit eni ex eo q̄ aliquid mutatur ad albedinē fieri sile. sic circa huiusmodi v̄tutes nō est alteratio per se. qꝛ acqrūtur alteratōe facta circa aliud. facta ei variatōe contra passiōes corporales acquirūt̄ habit⁹ corpales. fcā etiā alteratōe circa passiōes que moderant̄ ⁊ reducūtur ad mediū p v̄tutes morales acqruntur ipse v̄tutes. facta ēt alteratōe circa partē sensitiuā acq̄rit̄ in nobis scia vt videbit̄ magis in libro de aīa. Non āt ꝑprie pōt fieri alteratio in parte intellectiua cu; sit indiuisibilis ⁊ sic nō ē susceptia mot⁹ qui requirit subiectū diuisibile. ipsa ēt qꝛ indiuisibil̄. ideo non est localr̄ pn̄s alicui agēti nāli qꝛ non replet locū. Agens aute;

phisicū non est actiuū nisi in passū localr̄ sibi p̄sens. sensus autē p op positū potest dici alterari rōne or gani quod ē quātū est diuisibile ⁊ p̄sens localiter agenti naturali. sic exponit Scotus hūc textū in tercia questione quolibetorum

Dubitabit autē aliquis qr phi losophus probando quod est de uenire ad motorē imobile supposuerat motus ⁊ mobilia esse com pabilia ad inuicē. ideo hic ↄsequē ter tangit de compatione motuū. Circa quod p̄mittit tres condicti ones q̄ reqrūtur ad hoc q aliqua possint ad inuicē compari. Prima condictio est q non sint equiuoca vnde qr acutū in magnitudinibus saporib⁹ ⁊ sonis dr̄ equiuoce. ideo h⁹modi acuta ñ sunt compabilia ad inuicē. non enim est compabile vtrū stilus sit acutior voce. Pro pter quod notādū q aliter dicit corpus acutū aliter sonus alit sa por. Acutū eni in corpib⁹ oppoit obtuso. acutū in saporib⁹ oppoit dulci ⁊ amaro vel alicui alteri dif ferētie sapor. acutū autē in voce opponit rauco. Secūda cōdictio est illa q oz q comparabilia ha beant idē subiectū primū propt tamē alietatē subiecti remoti non impedit comparatio. equ⁹ enim ⁊ canis lz differāt specie sunt tñ cor porales vtrū vn⁹ sit albior altero nam lz equ⁹ ⁊ canis drāt specie ⁊ subiectū remotum albedinis sit aliud ⁊ aliud. p̄mū tñ ei⁹ subiectū ē vnū. s. ipsa superficies. Tercia condictio ad hoc q aliq̄ sint cōpa bilia ad inuicē est q sint ei⁹dē na ture siue eiusdē spēi. His p̄mis sis oñdit Phus q nō oīs motus ē oī motui ↄpabil' sz solū ad inuicē compant mot⁹ qui sūt eiusdē spēi Unde dicit q motus circularis ⁊ rectus nō sunt ↄpabiles ad inuicē tū qr drnt spē. tū qr linee sup q̄s fiūt huiusmōi mot⁹ drnt spē. linea eni genus est ad lineā circl'arē ⁊ li neā rectā. Dicit āt q vnitas gene ris non sufficit ad compatōem ali quor ad inuicē. qr latēt equocatō nes in generibus.

Propter qđ notādū q lz ge⁹ sit vniuocū suis spēbus vniuoca tōe logica. qr. s. dicit vnā rōnem ⁊ diffinitōz cōez illis sic diffini⁹ aīa lis. s. q animal est substātia aīa ta sensibilis ⁊ cōmunis equo boui ⁊ homini ⁊ sic de alijs. hoc tamē nō obstante gen⁹ est equiuocū eq uocatōe phisica. qr generi non cor respondet vna natura sed plures Sola autē spēs spēalissima ē vni uoca vniuocatōne phisica. Inter illa ergo q̄ differūt spē non potest fieri compatio.

Ad cui⁹ euidentiam circa hoc notãdu3 est q̃ cõpatio attenditur inter habẽtia aliquã vnitatem ad inuicẽ. Unitas ãt aliquoꝝ dupl'r põt accpi. vel ẜm ꝑportiones vel ẜm ꝑportionalitatẽ. illa ãt vniunt ẜm ꝑportionẽ que ad seinuicẽ habẽt aliquã hitudinẽ vel ꝑportiõe3 Na3 proportio est duaꝝ quãtitatũ alteri⁹ ad alterã certa hitudo. Ex quo apparet q̃ non est ꝑportio nisi inter ea que sunt eiusdẽ rõnis tãtu3. Numeri eni ad supficiẽ vel linee ad corpus non est ꝑprie proportio seu cõpatio s3 linee ad lineã supficiei ad supficiẽ põt esse ꝑportio dupla vel tripla ⁊ sic d̃ alijs. Secũdo potest reseruari vnitas aliquoꝝ ẜm proportionalitatẽ. ⁊ hoc non est rerũ ad se inuice3 s3 p compatõe3 ad alia. Est ei ꝑportiõalitas vt tradit Euclides in quĩto geometrie q̃da3 silĩtudo ꝑportionũ. quare non est inconueniẽs ẜm proportionalitate3 reseruari vnitate3 inter res diuersorũ generũ. ⁊ inter ea que non sunt sc3 eiusdẽ rõis propter hoc licet nõ sit ꝑportio numeri ad supficiem. põt tamẽ inter talia esse proportionalitas idest similitudo ꝑportionũ q2 sic se h3 vna supficies ad alia3 sic se põt hr̃e vn⁹ nũer⁹ ad aliũ. Ex hoc autẽ apparet q̃ compatõ ꝑsupponit aliquã vnitatẽ. ⁊ sic duplex vnitas ẽ. s. proportõis ⁊ proportionalitatis duplex potest esse compatio. s. ẜm proportionẽ ⁊ ẜm proportionalitatẽ. verũ q2 vnitas ẜm ꝑportõe3 h3 hitudinẽ reꝝ ad seinuicẽ ⁊ ẜm se. vnitas v̕o ẜm ꝑportionalitatẽ dicit hitudinẽ rerũ p compatõe3 ad alia ⁊ non ẜm se. ideo que sunt compabilia ẜm proportionẽ sunt ↄpabilia ꝑprie. ⁊ q̃ sunt ↄpabilia ẜm ꝑportõnalitate3 sunt ↄpabilia abusiue ⁊ imprope vere igit̃ vniuoca vniuocatõe phĩsica sunt ꝑprie cõpabilia ⁊ ẜm ꝑportionẽ. q2 inter talia ad seinuicẽ põt esse certa ⁊ determiata habĩtudo. illa autẽ que tãtum sunt vniuoca vniuocatõe logica sunt compabilia large ⁊ ẜm proportionalitatẽ. quia licet inter talia nõ possit esse proprie compatio seu proportio ꝑprie est tñ inter ea silĩtudo ꝑportionũ. que autẽ sunt ꝑprie equiuoca equocatõe logica ẜm q̃ hui⁹modi nullo mõ sunt ↄpabilia cu3 talia nõ dicãt nisi solã vnitatẽ nominis. habẽt eni sola3 vnitate3 vocis cõmunẽ.

Notandu3 insup q̃ proportio stricte sumpta sepe sumit̃ a doctoribus pro habitudine rerũ eiusdẽ generis que in quadã cõmensuratione consistit ẜm quam excessum

aliquotiēs sumptū reddit excedēs ꝓportionalitas pro simili hitudine rerū alterius generis. aliquādo tū vnū sumit̄ ꝑ reliquo. vñ ꝓportio potest sumi ꝑ quacunqȝ habitudine vbi etiā est couenīēs soluȝ ꝑm analogiaȝ.

Incipit expositio octaui libri phisicoruȝ.

Truȝautem sit factus aliquis motus ꝛc.

In hoc octauo libro ostendit Phūs motuȝ esse eternū. Circa qd̄ duo facit. primo ꝓbat motuȝ non incepisse sȝ esse eternū. secūdo ex eternitate motus inuestigat condictōs primi mobilis ꝛ primi motoris secūda ibi principiū āt ɔsiderari ꝛc.

Circa primū dicit ꝙ motus est eternus qui est quedā vita omib⁹ subsistētibus naturaliter. quod quidē potest intelligi de motu in cōmuni vel de motu celi a quo oīs motus dependet qui quidē dicit̄ vita quedā naturalibus. quia oīa naturalia ꝑ huiusmodi motū substant ꝛ accipiūt esse. Dicit āt Aristot. ꝙ non oportet ꝓbare motū esse sed bene cōgruit ꝓbare ei⁹ eternitatē. qꝛ ex eternitate motus ꝓbatur ꝑmuȝ pricipiū esse. Hoc eniȝ probat Aristot. in hoc. viij. ꝛ in. xij°. metaphice. tamē superuacuū est vt coiter dicit̄. Id eniȝ dr̄ supuacuū quod siue ponatur siue non nihilominus habet̄ intentū. siue autē ponam⁹ motū esse eternū oportet primū principiū esse ꝙ sit causa eterni motus siue ponam⁹ motū incepisse necesse est primum principiū esse. qꝛ oē pricipiatū indiget aliquo principiāte. nō ergo indigem⁹ eternitate mot⁹ ad inuestigandū primū principiū esse.

Phus igr̄ ꝓbat motū ꝛ tēpus nunq̄ incepisse nec desinere ꝛ hoc multis rōibus de quib⁹ ad p̄sens supsedeo. qꝛ non sunt vere ratōes sed sophistice ꝛ habent solui a doctoribus theologicis qui ꝑm fideȝ catholicaȝ ꝛ ꝑm rei veritatem posuīt principiū ꝛ fineȝ celi ꝛ motus eius ac etiam tempus.

Principiū

autem ꝛc. Postquā philosophus ꝓbauit mūdi eternitatē esse. in pte ista ex his que dixerat inuestigat que digne attribuenda sint primo motori ordināl quodā modo totū sequētē librū in laudē ipsius. Primo āt motori attribuēdū est ꝙ sit mouēs oīa ꝛ ꝙ sit qd̄ imobile. ꝛ ꝙ sit vnū ꝛ ꝑpetuum ꝛ

⁊ q̄ sit imptibile ⁊ infinitū. Tria ergo facit. naȝ p̄io ostēdit p̄imū mouēs esse mouēs oīa ⁊ esse imobile. secūdo declarat ipsuȝ ēe vnū ⁊ ppetuū. tercio pbat ipsuȝ ēe imptibile ⁊ infinituȝ. pa est ibi quoniaȝ autē oportet semp esse motum. tercia est ibi quoiaȝ hoc necesse ē esse imptibile.

Ad euidentiā autē prime partis sciendū q̄ si pbare volumus p̄imū motorē mouētē oīa esse immobilē p̄io oȝ nos scire quō motus repitur in entibus. naȝ p viaȝ motus phus naturalis deueīt in cognitōeȝ p̄imi motoris. secundo oportet nos scire q̄ p se ⁊ primo nihil a seipso mouet sed omne qd mouet ab alio mouetur. Quātuȝ ad p̄mū dicit phus q̄ aliqua semp mouētur vt corpa celestia. aliqua semp quiescūt vt terra. reliqua vo medio mō se habētia aliquādo mouētur ⁊ aliqn̄ quiescūt. non ergo oīa semp quiescūt vt ponebat Melisus. nec oīa semp mouētur vt ponebat Eraclitus.

Quantuȝ ad secūduȝ ostendit Aristo. q̄ omne quod mouet ab alio mouet. Pro quo notāduȝ q̄ aliter ostēditur hic ⁊ aliter in septimo. ppter quod phus nō est nugatorius. in septīo enī hoc ostensū fuit de motu in cōi hic autē descēdendo ad spēales modos motus. Motus autē duplex est. s. naturalis ⁊ violētus. naturalis ēt duplex est. s. aiatoꝝ ⁊ inaiatoꝝ. Primo āt ostēdit in motu violento q̄ omne quod mouet ab alio mouetur. dicēs q̄ hoc est manifestū cuȝ motus violētus est a principio extrinseco. violentū enī est cui⁹ p̄cipiū est extra. Deinde hoc oñdit i motu aīaliuȝ. in aīalibus enī est accipe per se mouēs. s. aīaȝ ⁊ p se motuȝ. s. corpus. vnde dicit Phus q̄ aīa se hȝ ad corpus sicut nauta ad naueȝ.

Propter quod notāduȝ q̄ nauta ad naueȝ ⁊ aīa ad corp⁹ se habent simil'r ⁊ dissil'r. habēt eniȝ se simil'r qꝛ sicut nauis est p se mota ⁊ nauta p se mouēs sic corpus est per se motū ⁊ aīa p se mouēs. Et sicut nauta mouēdo naueȝ mouet seipsuȝ paccidēs sic aīa mouendo corpus mouet seipsaȝ p accidens Dissil'r autē se habēt qꝛ ex aīa ⁊ corpe fit vnū p se nō auteȝ ex nauta ⁊ naui.

Ulteri⁹ hoc idē ostēdit Arist. in motu inaiatoꝝ vt in motu grauiū ⁊ leuiū. vbi āt dicit Aristo. est maximū dubiū. Ista autē lr̄a sic exponit a Scoto dis. pa secundi sn̄iarū. p̄io enī pbat phs quadrupl'r q̄ graue nō moueat se. tuȝ

q2 graue nō est aial. mouere āt se ē aiatoꝝ.tū q2 si graue posset mouere seipsū3 posset facere stare se ipsū3. illud ei mouet seipsū3 in cuius ptāte est mouere ꝛ nō mouere.nō est āt in ptāte grauiū vł leuiū mouere vel nō mouere se.tū q2 motus quo aliqd mouet seipsū3 ē ad plures dr̄ias positiōis.grauia āt vel leuia nō pn̄t se mouere motibus diuersis.tū q2 ōe qđ mouet ex se h3 ptes diuersaꝝ rationū. qa ē diuisibile in moués ꝛ motū que fm q hmodi in vnā rōe3 nō coincidūt. graue āt ē qđ cōtinuū ꝛ eiusdē dispositōis in toto ꝛ ptibus.

Jn oppositū solués Phs hāc dubitatōe3 dicit q potétia dr̄ duobus modis.distinguit aūt po^a ad actū pmū qui ē po^a eéntial vt addiscés est in potētia ad sciā3 ꝛ potētia ad actū secūdu3 q̄ ē potentia accn̄talis vt habita scia hō est in potētia accn̄tali ad actualē consideratōe3. Applicādo ergo ad ppositū dicit q frigidu3 est in potentia calidū ꝛ in potétia eéntiali vt fiat calidū vt cū ex aqua generat ignis.cū āt mutatus fuerit in calidu3 ꝛ iā est ignis ē in potétia accidētali ad cōburédu3 ita q ardeat nisi aliqd phibeat. ita ēt dicit de graui ꝛ leui.leue eni fit ex graui vt cū aqua fit aer vel ignis.cu3 āt est iā3 leue opabit moꝝ nisi impediat.intēdit ergo dicere q sicut ignis hn̄s calorē vt actū pmū vere ꝛ effectiue se h3 ad calefactiōe3 que est compositio ei^9 ita q ignis actu existés leuis effectiue se hab3 ad esse sursu3. Jdē etiā dicit quarto phisicoꝝ capitulo de vacuo q fm leuitatē ꝛ grauitatē erūt actiua fm autē durū ꝛ molle ert passiua

Si cōtra hoc dicas q secūdo de generatiōe Aristo.enumerans qualitates actiuas excludit graue ꝛ leue a q̄litatibus vere actiuis ꝛ passiuis. Dico q Aristo.nō cōtra dicit sibi q2 aliter loqtur de actōe ꝛ passione in libro phisicoꝝ ꝛ aliter in li^o de generatōe. sic eni in libro phisicoꝝ loqtur de motu in generali.in libro āt de generatōe đ motu ad formā.sic i libro phisicoru3 loqt đ actiōe in cōi. ꝛ sic grauia ꝛ leuia hn̄t pncipiū agēdi ꝛ patiēdi respcū mot^9 local. in li^o āt đ generatōe loquit de motu ad forma3 vel de actōe.ꝛ sic grauia ꝛ leuia nō hn̄t pn̄^m agēdi vel pducēdi aliqd fm formā videl3 pn̄^m patiédi ab aliquo agēte. Ad hoc ē rō tal. oīs effcūs qn̄ causat h3 cā3 in actu. Ꝺ p3 2° phicoꝝ vbi dr̄ q cā efficiēs i actu ꝛ cātu3 i actu sil sūt ꝛ nō sūt ergo cōdescēsus ē qdā effcūs q̄uis n actu.aliud est causans in actu.

Non est autem tūc in actu a remo
uente prohibēs. qꝛ tale mouēs vt
dicit Aristo. est quasi mouēs per
accidens. ⁊ pter monens per acci
dens oꝫ dare mouens p se efficiēs
qꝛ omē paccidēs hꝫ reduci ad per
se. nec illud pōt poni generans qꝛ
tūc potest poni non esse. oportꝫ er
go aliquid dare intrinsecū graui.
grauitas ergo siue forma grauis
est principiū actiuū adduci deor
sū. Propter tamē Phm decla
randū notandū est q motus ex
se non est natural' p hoc q mobi
le hꝫ principiū actiuū in se. sed ſꝫ
quod hꝫ in se principiū passiuū in
trinsecū ad motū. hoc patet. qꝛ iō
illud mouet nāliter . qꝛ mouet sic
aptū natū est moueri. Et hoc est
quod dicit Phus querēs quare
graue ⁊ leue mouētur in ipsoꝝ lo
ca. Respōdet q apta nata sūt ibi
esse idest qꝛ habēt inclinatiōes na
turales ad illud vbi. Et hoc mō
postea subdit q habēt principiū
patiēdi ⁊ nō faciēdi. s. respcū mo
tus inquātū natural' est. Per
hoc patet ad auctoritates. nā pri
me tres que habēt vnā vim osten
dunt graue nō mouere se sic agēs
p cognitōeꝫ. nō enī aliter posset si
stere se nec mouere nec dirigere
nisi ageret p cognitōeꝫ. Ex hoc sa
tis patet ppositū phi q illa non
sunt primo mouētia. nam primū
mouēs mouet se p cognitōneꝫ.
Quarta ratio bene pbat q vna
ps grauis existēs in actu non cau
sat motū in alia parte. hoc tamē
non obstante totū graue est i actu
ſm actū primū ⁊ causat in se actū
secūdū. Sed si obicis quomō
Phus si cōcedit graue ⁊ leue sic
a se moueri effectiue lꝫ nō p cogni
tōeꝫ quomō habet principale pro
positū suū q illa necessario mouē
tur ab alio quod intendit pricipa
liter probare. Dico q satis habet
hoc ex distinctōe potētie. ista eniꝫ
non reducūt se de potētia secūda
ad actū nisi prius reducta fuerit
de potentia prima ad actū primū
Sequit ergo q omne graue ⁊ le
ue licet moueat se effectiue de po
tētia secunda ad actū secundū ta
mē mouetur ab aliquo alio extri
seco. s. a generāte de potētia pria
ad actū pmū. Non enī oꝫ si oē qd
mouet ab alio mouet q in oī mo
tu moueat ab alio . ⁊ sufficit pho
pmū. qꝛ d h deuēit ad aliqd alid
ab oibus istis qd nec i vno motu
nec in alio quocūq posat moueri
ab alio mouēs imobile cuꝫ non sit
pcessus in infinitū in mouētibꝫ ⁊
motis. hāc māꝫ diffusiꝫ tractat sco
tꝫ vbi supͣ q nō sit pcessus in infi
nitū in mouētibꝫ ⁊ motis siue in

quocūq; genere causarū ostendet secūdo metaphisice capitulo ho.

q Uoniam autez oportet ꝛc. In pte ista tractat phus de vnitate ppetuitate ꝛ infinitate ac imptibilitate primi motoris de quib⁹ p nūc ptranseo. qꝛ illa hn̄t videri in theologia solum ad pn̄s tractādo de duob⁹ que hic tāgit phus videlꝫ quō motus localis ē primus motuū ꝛ de quadā qōe quā mouet phus circa motū.

Quantū ad primū oñdit phs q̄ motus localis est prim⁹ motuū quod pbat. qꝛ alteratio precedit motū ſm magnitudinē. loci autez mutatio p̄cedit alteratōez. ergo loci mutatio p̄cedit oēs alios motus

Qđ autē alteratio p̄cedit augmētū pbat. qꝛ ad hoc q̄ fiat augmētū oꝫ q̄ alimētū cōuertatur in substātiā aliti. non pōt autez conuerti nisi prius alteret. Qꝛ āt loci mutatio p̄cedat alteratiōꝫ ostēdit qꝛ alterās aliqn̄ non alterat ꝛ postea alterat. p̄exigit ergo ibi loci mutatio que facit agēs esse ppinquū quod prius erat remotum.

Aristo. eni ad saluādū motū generatōis ꝛ corruptōis hic inferius posuit intelligētias immediate mouere celos ꝛ mediante celo moto propter diuersitatem aspectuum causare diuersitatē motuū in his inferioribus. Stelle autem siue signa infrigidātia vel etiā calefaciētia aliqn̄ sunt propinquiora ei qđ alterat aliqn̄ remotiora. ꝛ successiue habēt aliū ꝛ aliū aspectū ad hec alterabilia ratōe motus hui⁹ modi stellarū siue planetarum in circulo obliquo qui dicit zodiac⁹ qꝛ tamen hic circulus declinat ad vtranq; ptem ab equinoxiali illđ quod mouet ſm circulū p zodiacū oꝫ q̄ sit qn̄q; magis ppinquū ꝛ qn̄q; magis remotū. ꝛ hic sua ppinquitate vel remotōne causat variabilitatē ꝛ difformitatē generatōis ꝛ corruptōis in his inferioribus. videmus eni q̄ ea que appropinquāte sole ad nos generāt recedēte sole corrūpunt. sicut herbe que in vere nascūtur ꝛ in autūpno desiccātur ꝛ sic de alijs stellis suo modo. Et quia hoc nō fit sine motu locali celi oꝫ motū localē p̄cedere oēs alios mot⁹. hoc āt est verū q̄tū ad ordinē quē videm⁹ in reb⁹. ista eni corpa inferiora alterātur ꝛ generātur ꝛ corrūpunt mediātibus corpib⁹ celestib⁹. In hoc tn̄ phus errauit. qꝛ posuit q̄ nō est possibile esse generatōem ꝛ corruptōeꝫ ꝛ oēꝫ mutatōeꝫ in his inferioribus ita q̄ illa non possunt

imediate moueri a motore immobili. quia .s. vt ipse dicit. illud qd imediate mouet a motore imobili est perpetuū. naz imobile sp mouet eodē modo ⁊ sic nō mutat diuersimode ipsas res ꝑpter sui immutabilitatē. ⁊ ideo ſm ipsum varietas generatōis ⁊ corruptōis nō habet esse nisi mediātibus orbis celestibus. ⁊ sic posuit ordinē causarū simplr necessariū ita ꝙ pria causa non pōt agere in istis inferioribus nisi mediantibus causis secundis vt sunt intelligētie ⁊ corpa celestia. sed oppositū huius tenemus ex fide. deus enī cū sit agēs p voluntatez sine sui mutatōe pōt imediate illa inferiora mouere ⁊ nouas creaturas cōdere. ⁊ hoc volūtate antiqua. vt si ego ꝑponerē hodie me scripturū cras ⁊ possez ponere scripturā in esse p actū voluntatis scriptura posset cras hr̄e nouū esse sine mei mutatōne. Sic deus ab eterno voluit res esse ꝑ tempe ⁊ ipse res create habuerūt nouū esse absqz mutatōe ipsi᷒ dei sola mutatione facta in ipsis reb᷒ vt habet diffusius tractari in theologia.

Ostendit Phūs insup ꝙ solus motus localis potest ꝑpetuus continuari. Cū enī in alijs motibus sint termini cōtrarij nō possunt cōtinuari sine quiete media. alr̄ idē posset mutari simul oppositis mutatōibus. Unde si aliquid sanatur ⁊ adepta sanitate sine quiete media tendat ad oppositū terminuz ⁊ infirmet. cū quilibet mot᷒ possit denoīari a termino ad quez tēdit sine intermissiōe motus ad sanitatez denoīatur ab infirmitate. simul idē sanaret ⁊ infirmaretur. Solus ergo motus localis potest ꝑpetuo cōtinuari non tamen quilibet sed circularis tātū. quia sol᷒ ille est ab eodē in idez non a cōtrario in cōtrariū.

Propter quod notādū est ꝙ triplex est motus localis .s. circularis ⁊ rectus qui sunt motus simplices. ⁊ motus cōposit᷒ ⁊ mixt᷒ ex vtroqz. vt si aliquid moueret per cordaz ⁊ rediret per arcuz faceret motū mixtū ex vtroqz. mot᷒ autez rectus non potest cōtinuari cū habeat termios cōtrarios vt sunt ante ⁊ retro sursū ⁊ deorsū dextrū ⁊ sinistrū. vnde sup spaciū infinitū non potest motus rectus cōtinuari. tū quia non est dare tale spaciū. tū quia non est ibi signar terminū ad quē. Simili autē spa

ciū finitū non potest continuari ni si fiat reflexio a termino ad quez ad terminū a quo. Non potest āt fieri huiusmodi reflexio sine quie te media in termino ad quez. Si militer dicendū est de motu com posito seu mixto.

Notanduz tamen ꝙ licet idez non possit moueri motibus cōtra rijs sine quiete media motu pro prio ⁊ per se potest tamē motu al terius ⁊ per accidens. vt si lapil lus aliquis piectus sup turri ma gna cadenti obuiaret cōstat ꝙ la pillus ille turrim illaz per nullum tempus retardaret. oporterz ergo lapilluz illuz descēdere sine quiete media. sed hoc nō esset motu pro prio sed ad motū alterius. s. ipsi⁹ turris.

Quantuz ad secunduz hic tra ctanduz mouet Phus quoddaz dubiuz circa motuz. naz cū p mo tuz cōtingat aliquid hr̄e ēe potest nō esse ⁊ cōtingat ipsuz p tempus precedens non esse in tempe autē sequēti esse quid est de illo instan ti copulante illa duo tempa vtrū in eo debeat dici esse vel non esse instans teneat se cuz re priori cor rupta vel cuz re posteriori genera ta.

Ad quod respondet Phus ꝙ signū primuz instans quod est ter minus pteriti ⁊ inicium futuri de bet esse posterioris rei. vt si ex aq̄ fiat aer non potest dari vltimū in stans in quo fuit aqua. ⁊ pmuz in stans in quo incipit esse aer. quia tunc vel esset idez instans vel ali ud ⁊ aliud. non idez quia tunc in eodez instāti esset aqua ⁊ aer cor ruptuz ⁊ genitū ens ⁊ non ens qđ est falsuz. nec potest dari ꝙ sit ali ud ⁊ aliud instans. quia cuz inter duo instantia sit dare emp tēpus mediū vt habet sexto phisicoruz oporteret dare tempus in quo nō essz aqua nec aer nec esset corrup tuz nec genitū quod ē falsuz. ergo oportet dicere ꝙ in instāti quod quod termiat pteritū tēpus ⁊ in choat futurū est aer ⁊ desinit esse aqua ⁊ in tempe pcedenti cui⁹ in stans est termin⁹ futuri aqua. In ipo autē instanti ⁊ in tempe sequē ti cui⁹ ē iniciū est aer. sic ergo pz ꝙ corruptū nō hz vltimuz instans sui esse. sz genitū hz primū instans sui esse. corruptū tn̄ hz pmū instās sui nō esse. qr vt dictū ē i illo instā ti in quo genituz incipit esse corru ptū desinit esse ⁊ incipit non esse. hec de mēte Scoti in ꝑa qōe quo libetoꝝ. Nota ēt circa hec que di cta sunt quīto caplo quarti hui⁹.

de celo.

Incipit compēdiosa expositio magistri Nicolai de orbellis or. minoꝝ super libros de celo Aristotelis.

d

E natura

&c. Hic incipit liber de celo ⁊ mūdo qui est de substantia corpea inquātū3 in sē habet principiū motus localis. Quia vo motus localis est prima spēs motus iste liber qui ē de tali motu pcedit libꝛu3 qui est de generatōe ⁊ corruptiōe qui est de motu ad formā. Diuidit aute3 iste liber in quatuoꝛ libꝛos partiales in quoꝝ pꝛimo agitur de toto vniuerso. In secūdo de pꝛincipalissima pte vniuersi.s.de celo. In tercio de minus pncipali pte scil3 de elemētis ⁊ hoc fm opiniōe3 antiquoꝝ. In quarto vero opiniōe3 pꝛopꝛiā ponit.

In pꝛio āt detetmiat Aristot. pncipalr de trib⁹. Pꝛio de perfectōe vniuersi. secūdo de generabilitate ⁊ ingenerabilitate ei⁹. tercio de finitate ⁊ infinitate eius.

Quantū ad pmū tractat Aris. de pfectōe fm q vniuersu3 constituit ex ptib⁹ eius pncipalib⁹ que sibi determinat certu3 situ3 in vniuerso. que quidē sunt quinq corpa simplicia.s.qtuoꝛ elemēta ⁊ celu3 pꝛout comphendit omnes oꝛbes celestes quod a philosophis vocatur quita essentia. hec autē coꝛpa vndiq sperice se circūdant. Aqua enim sperice circūdat terra3 dempta quada3 eius parte que discooperta est aquis ppter habitatō3 hominū. Aer vero sperice circumdat aqua3 ⁊ ignis aerem ⁊ sic de coꝛpibus celestibus de quib⁹ agetur in secūdo. Numer⁹ autem huiusmōi cōpoꝝ simpliciū potest accipi fm numerū motuu3 simplicium.

Ad cuius euidentiā sciendū q sicut dicit Aristo.hic. Omne coꝛpus phisicu3 est mobile localiter. pꝛobatur. quia omne coꝛpus phisicu3 habet naturā tanq pncipiu3 intrinsecū. sed natura est pncipiū ⁊ causa motus ex secūdo phicoꝝ ergo omē coꝛpus phisicū est mobile. S3 omne quod mouet aliquo motu est mobile motu locali cum motus localis sit pꝛimus motuu3 ergo omne coꝛpus phisicū est mobile secundū locu3. Et loquit Aristo. de coꝛpoꝛe phisico ad differētia3 coꝛpoꝛis mathematici.

Ite3 sciendū q duplex est motus.s.simplex ⁊ compositus. Est

autē motus simplex qui fit super magnitudinē simplicē3 scil3 super magnitudinē rectā3 vel circularē3. Duplex autem est motus simplex quia quida3 est motus circularis qui fit circa mediu3. quida3 vero rectus qui est a medio vel ad mediu3. ad mediū vt motus grauiu3 qui tendit deorsu3 ad centru3 terre quod est mediū totius vniuersi. A medio aute3 vt motus leuium que tendūt sursu3. Motus compositus est ille qui componitur ex recto ꝛ circulari. Similiter insuper sicut est duplex motus sic est duple3 corpus scilicet simplex ꝛ mixtum. Corpus simplex est quod nō est cōpositum ex prioribus corporibus nec resolubile in priora corpora vt elementa. Corpus mixtū est quod est compositu3 ex prioribus corporibus ꝛ est resolubile in ipsa vt aurum argentum ꝛ sic de alijs.

His premissis potest videri q̄ secundū motus simplices possunt sumi corpora simplicia. motu eni circulari mouetur celu3. mot⁹ eni circularis est perfectior motu recto. Quod probat Aristoteles. q2 linea recta est imperfecta cu3 sibi fieri possit additio. linea vero circularis est perfecta cu3 cōiungat finem suo principio. ꝛ per consequens sibi non potest fieri additō. Et sic motus factus super lineam circularem est perfectior motu recto. Debetur ergo corpori nobilissimo cuiusmodi est celu3 quod est nobilissimu3 inter corpora simplicia. Elementa vero mouētur motu recto. leuia qde3 vt aer ꝛ ignis mouētur a medio. grauia autem vt aqua ꝛ terra mouentur ad medium.

S3 contra hoc arguitur quia ignis ꝛ aer mouētur motu circulari cum moueātur circa medium.

Respondeo q̄ motus circularis non inest ipsis secūdu3 naturā propria3 sicut nec motus planetarum ab oriente in occidentē super polos mundi inest ipsis secundu3 natura3 propria3 cum motu proprio moueātur sb 3odiaco vt magis videbitur secūdo huius. vnde licet vnius corporis simplicis sit tantu3 vnus motus ſm naturam propria3 vt dicit Aristo. Potest tamē aliter moueri virtute corporum superiorum. ꝛ hoc de primo principali.

Quantu3 ad secundu3 articulum in quo tractatur de generabilitate ꝛ ingenerabilitate ipsi⁹ vniuersi. dicit Phus q̄ est ingenera

bile ⁊ incorruptibile.

Ex quo correlarie sequitur ꝙ celum non est compositum ex materia ⁊ forma sed est quedam essentia simplex. probatur cõsequētia quia vt dicit Aristot. in sexto metaphisice. Non omnis rei ē materia sed quorum est generatio ⁊ transmutatio ad inuicē hec habēt materiaȝ.

Ad cuius euidentiaȝ sciënduȝ ꝙ vt dicit doctor subtilis. xiiij^a. distinctõe secundi sentētiaruȝ. aliter est dicendū secūduȝ viaȝ Aristotelis ⁊ philosophoꝝ. ⁊ aliter secunduȝ viam theologorū. Philosophus eniȝ diceret ꝙ in celo non est cõpositio ex materia ⁊ forma. vt patet ex auctoritate allegata. quia sequeret̄ ipsuȝ corruptibile.

Confirmatur tamē quia omis potentia passiua materie est in potentia contradictionis. in celo aūt non est talis potentia contradctõnis nec aliquid quod est in ipso. ⁊ sic in celo non est materia. tum qꝛ materie est annexa priuatio meritoque semper machinatur aliqđ maleficiuȝ ex primo phisicorum. Materia est qua res potest esse ⁊ non esse septimo metaphisice.

Respondetur vno modo ꝙ veruȝ est ꝙ in celo est materia non tamen est corruptibilis eo ꝙ non habet contrariuȝ agens quod possit ipsuȝ corrumpere. ⁊ ideo remanet incorruptibile. quia omne qđ corrumpitur a suo cõtrario corrūpitur.

Contra tum quia illa solutio non euadit quin celuȝ sit corruptibile quantū est đ se. quia habebit intra se principiū sue corruptõnis scilicet materiam. tum quia secunduȝ Philosophuȝ omni potentie actiue correspondet in natura aliqua potentia passiua ⁊ econuerso Si ergo celuȝ est corruptibile de se vt inferius dicetur ponēdo ibi materiam oportet dare in natura aliquod agens quod possit ipsuȝ corrumpere.

Aliter respondetur ꝙ in celo sit materia non tamen eiusdeȝ rationis cuȝ materia inferiorum. ⁊ ideo illa materia non est in potentia contradictõnis. nec potest quātum est de se transmutari de vna forma ad aliam.

Contra quia si sic erunt due prime materie alterius ⁊ alterius ratõnis. consequēs est falsuȝ ergo ⁊ antecedens. falsitas ꝯñtis ꝓbat̄

tum quia nō sunt duo fines primi nec duo efficientes alterius ⁊ alterius rationis. ergo similiter nec due materie prime alterius ⁊ alterius rationis. tuꝫ quia dubiuꝫ est vnde sit illa alteritas in materia hac ⁊ illa cū sola forma ille distinguātur ⁊ sepentur ex septimo metaphisice. tuꝫ quia concessa illa alteritate illa materia salteꝫ in celo est in potentia ad hanc formam ⁊ ad priuationem huiusmodi. ⁊ ita de se erit in potentia contradictionis. sꝫ materia per se est ratio corrumpendi inquantum de se est in potentia ad priuationem forme quaꝫ habet. ergo celuꝫ erit corruptibile.

Aliter respondetur quod in celo est materia ⁊ eiusdeꝫ rationis, non tamen est in potentia contradictiōis. quia eius forma complet ⁊ satiat totum appetituꝫ materie sue respectu alterius forme.

Contra nulla forma complet appetitū sue materie nisi quia formaliter vel saltem virtualiter continet in se omnes formas quibus sua materia est priuata. sꝫ forma celi nō est huiusmodi ergo ⁊c. probo minoreꝫ. quia non formaliter patet de se. quod non virtualiter patet de anima intellectiua. Nulluꝫ eniꝫ imperfectuꝫ continet virtualiter aliquid perfectius se. anima autem intellectiua est forma omniuꝫ perfectissima corpaliuꝫ.

Ex predictis sequitur correlarie vt dicit doctor subtilis vbi supra quod corpus celeste secundū viam philosophi non est animatum. quia si sic necessario habereꝫ materiaꝫ. cuꝫ anima sit actus corporis phisici organici.

Propterea vel esset animatū formaliter anima intellectiua tantum vel sensitiua quicqd dicatur sequitur ꝙ habebit materiam cuꝫ anima sit actus ⁊c. ⁊ per cōsequēs corruptibile.

Preterea vel celum tantuꝫ esset animatuꝫ vel cum hoc esset aliquid aliud perfectibile per animaꝫ. primuꝫ dari nō potest. quia cum celum sit quantuꝫ intellectus esset quātus. nec secūduꝫ. quia tūc celū esset in potentia passiua ⁊ in potentia cōtradictionis. ⁊ sic non esset sempiternuꝫ ⁊ necessariuꝫ.

Sed contra hoc quia Philosophus secundo huius ⁊. xiiº. metaphisice dicit celum esse animatum.

de celo

Rn[sio]

Respondeo si philosophus ponit celum esse formaliter animatum anima que sit per se de esse celi contradicit sibi vt patet ex precedentibus. ideo oportet ipsam exponere.

Notandum quod anima habet duplex officium respectu corporis scilicet informandi et mouendi. quia est forma corporis et corporis motrix. Ubicunque ergo Philosophus loquitur de anima celi exponendum est secundum conditionem qua anima est motrix corporis et non informans. et illa anima est intelligentia semper coniuncta huic orbi vt prima motrix. et talis non est nisi vnica vnius ita quod coniungitur orbi in ratione motricis et non in ratione informantis. Et quod hic sit intellectus Philosophi videtur posse probari ex octauo phisicorum. vbi dicit philosophus quod primum mobile diuiditur in duo quorum vnum per se moueri et aliud per se mouere et est immobile et per se et per accidens. Id quod mouetur est celum. sed mouens immobile est intelligentia que si esset forma celi tunc saltem per accidens moueretur. scilicet ad motum celi.

Si autem loquamur secundum viam theologorum sic dicendum est quod corpus celeste est vere compositum ex materia et forma. Sic enim exponunt illud Genesis. In principio creauit deus celum et terram. celum scilicet empirreum plenum angelis et terram idest iuxta informationem omnium a terra vsque ad celum empirreum. et illa materia quantum est de se est eiusdem rationis in omnibus.

Sed tunc est vnum dubium quomodo celum est corruptibile si habeat materiam eiusdem rationis cum istis inferioribus. Respondeo quod celum simpliciter loquendo est corruptibile cum habeat materiam qua possit esse et non esse. Unde theologi habent discordare cum Philosopho in hac propositione qua scilicet dicit celum esse incorruptibile et necessarium. licet enim celum sit simpliciter corruptibile secundum quid tamen est incorruptibile. Quod patet auctoritate Damasceni dicentis quod celum de se est corruptibile. tamen voluntate dei est incorruptibile. quia deus illud non vult corrumpere sed perpetuo conseruare.

Ratione etiam potest probari tum quia celum non habet contrarium agens potens vincere eius formam. tum quia forma celi est alterius rationis a formis elementorum. et celum non est capax contrariarum qualitatum. et ideo non est corruptibile nec alterabile per naturam.

Dup[lex] officium Anime respectu corporis Informandi & mouendi

2[m] via theo[logorum]

Dubi[um]

Solutio

Celuꝫ nempe non est calidum nec frigiduꝫ nec humidũ nec siccũ formaliter. tales enĩ impssiões nõ sũt formalr in corpibus celestibꝰ sed virtualr. sicut sol dr̃ calidus quia causat caloré in istis inferioribus Et simılr saturnus dr̃ frigidus ⁊ luna humida vtualr vt pꝫ in plenilunio. tũc enĩ mare crescit. ⁊ cuꝫ luna est in decremẽto sui luminis tũc mare decrescit. Si vo queratur an celuꝫ sit aĩatuꝫ. Secunduꝫ viã theologoꝝ respondẽdum est q̄ non. vt pꝫ p Damascenũ dicẽteꝫ corpa celestia inaĩata esse.

Iteꝫ glosa sup illud audite celi ⁊ auribus pcipe terra dicit q̄ ꝑpheta nõ alloqtur inaĩatos. s. ad celuꝫ ⁊ terrã sed tantuꝫ ad habitatores celi ⁊ terre. ⁊ hec de secũdo principali.

Quãtũ ad terciuꝫ in quo agit Aristo. d̃ finitate ⁊ infinitate vniuersi. dicit ipse q̄ vniuersuꝫ est finitum ⁊ q̄ non est dare aliqd̃ corpus infinituꝫ. quod ꝓbat pluribꝰ rationibus quas ꝑ nũc causa breuitatis omitto.

Incipit expositio secũdi libri de celo ⁊ mundo.

Quod quidẽ igitur neq̄ factuꝫ est. Hic incipit liber secundus de celo ⁊ mundo in quo Aristo. tractat de principali parte vniuersi. s. de celo. Circa quod primo tractat de diuersitate partiũ eius scd̃o de motu ipsius.

Ad euidentiam primi articuli qꝛ celuꝫ est sperice figure vt dicit Aristo. sciienduꝫ primo q̄ differẽtia est inter sperã ⁊ orbeꝫ. Spera enĩꝫ est corpus solidũ vnica superficie cõtentuꝫ in cuiꝰ medio est cẽtrum a quo omnes linee ducte ad circũferentiã sunt equales. sed orbis habet duas supficies cõcauã ⁊ cõnexaꝫ. sepe tamẽ vnũ poitur ꝑ reliquo. linea vero trãsiens per centrũ spere applicans extremitates suas ad circũferentiã dr̃ axis spere. duo autẽ puncta axeꝫ terminãtia dicũtur poli mũdi. s. polus articus ⁊ antarticus. polus articꝰ est ille q sp nobis pꝫ seu appet. ⁊ dr̃ arthicus ab arthos qd̃ ẽ vrsa qꝛ est ꝓprie in axe vel circa maioris vrse. Dicit autẽ septẽtrionalis ab illis septẽ stellis que voluũtur circa poluꝫ. Polus auteꝫ antarticus est polus illi cõpositus qui nũquaꝫ nobis apparet. ⁊ dr̃ ab anti quod est contra quasi ꝯtra articũ.

Dicit̃ autẽ meridional̃ q2 est ex p̃te meridiei. dr̃ ãt austral̃ q2 est in illa pte a qua veñit auster. Ista ergo duo pũcta in firmaměto stabilia dñr poli mundi. quia ad illas voluit̃ tot⁹ mundus. Sciẽdu3 insup q̃ vt habet̃ in tractatu d̃ spera sunt aliq circuli ex qbus spera mãlis cõponit̃. 7 illa supercelestis ɔpositõ intelligit̃ quoꝝ qda3 sunt maiores 7 qda3 miores vt pt3 in tuẽti spera3 mãle3. maior in spera circulus dr̃ qui descript⁹ est in supficie spere sup ei⁹ cẽtru3 speram diuidit in duo equalia. minor võ qui descript⁹ est in supficie spere sup ei⁹ cẽtru3 eã nõ diuidit ĩ duo equalia s3 in portões ineq̃les. licet ãt sint sex circuli maiores vt p3 in tractatu de spera. hic tñ solu3 tanga3 de tribus. s. equinoxiali zodiaco 7 orizonte. Equinoxial̃ circulus est ille qui diuidẽs speram in duo equalia ẽm quãlib3 sui ptem est eq̃ distãs ab vtroq̃ polo. 7 dr̃ eqnoxialis qñ qñ sol trãsit p illu3 quod est bis in anno. s. in pñcipio arietis 7 libre est equinoxiũ ĩ vniuersa terra. vnde etiã vocat̃ equator diei 7 noctis. q2 adequat die3 artificiale3 nocti. Est autẽ dies artificial̃ ẽm phos ab ortu solis vs3 ad occasu3 licet vulgus sumat diẽ ante solis ortũ. dies vero naturalis est spaciu3 viginti quatuor horarum.

Circulus zodiacus est ille qui intersecat equinoxialẽ 7 intersecatur ab eodẽ in duas ptes equales 7 vna medietas eius declinat versus septentrionẽ 7 alia versus austru3. 7 dicit̃ a zoe quod est vita. quoniã ẽm motu3 planetaru3 sub illo est vita omnino in istis inferiorib⁹. vel dicitur a zodias quod est animal quia cu3 diuidatur in duodecim pte3 equales quelibet pars appellat̃ signu3. 7 hoc nomẽ spẽale habet a nomine alicui⁹ aĩalis propter ppñetate3 aliqua3 cõmunẽ tam ipsi q̃ animali. vel propter dispositõe3 stellarũ fixarum in istis ptibus ad modũ huiusmodi aĩaliu3. Iste autẽ circulus latine dicitur signifer quia ibi sunt signa. Ab Aristo. võ in libro de generatõe 7 corruptõe dicitur circulus obliquus vbi dicit quia secũdu3 accessu3 7 recessu3 solis in circulo obliquo fiũt generatõs 7 corruptiones in rebus inferioribus.

Nomina aute3 signorũ 7 ordo 7 numer⁹ his versibus innotescũt Sunt aries thaurus gemini cancer leo virgo. Libra q̃ scorpius

architenens caper amphora pisces Quodlibet autem signum diuidit in xxx grad⁹. vnde patet q in zodiaco sunt ccclx. gradus secundum astronomos. Item quilibet gradus diuiditur in sexaginta minuta cum etiam quilibet circulus in spera intra zodiacum intelligatur sicut linea. solus zodiacus intelligetur superficiem habens in latitudine duodecim graduum in longitudine vo ccclx. vt dictum est. Linea vero diuidens zodiacum in circuitu ita q ex vna parte sui relinquantur sex gradus et ex alia parte sex alios. Dicit linea ecliptica. quoniam quando sol et luna sunt lineariter sub con tingit eclipsis solis et lune. sol quidem semper decurrit sub ecliptica linea. omnes alii planete declinant versus septentrionem vel austrum. quandoque vero sunt sub ecliptica Pars vero zodiaci que declinat ab equinoxiali versus septentrionem dicitur septentrionalis. et illa signa que sunt a principio arietis vsque ad finem virginis dicuntur septentrionalia. Alia vero pars zodiaci que declinat ab equinoxiali versus meridiem dicitur meridionalis vel australis. Et illa sex signa que sunt a principio libre vsque ad finem piscium dicuntur meridionalia Cum autem dicitur in ariete esse sol vel in alio signo sciendum q illa prepositio in ponitur pro sub secundum quod nunc accipitur signum.

Orizon autem est circulus diuidens inferius emisperium a superiori. vnde dicitur orizon idest terminator visus.

Notandum insuper q sunt quatuor circuli minores in spera. Sole enim existente in primo puncto solsticii estiualis raptu firmamenti describit quendam circulum qui vltimo descriptus a sole a parte poli artici appellatur circulus solsticii estiualis. eadem ratione vel tropicus estiualis dictus a tropos quod est conuersio. quia sol tunc incipit conuerti ad inferius emisperium et recedit a nobis. Item sol existens in primo puncto capricorni siue solsticii hyemalis describit quendam circulum qui vltimo descriptus est a sole ex parte poli antartici. et appellatur circulus solsticii hiemalis vel tropicus hiemalis. quia sol tunc conuertitur ad nos.

Jtē quātū declinat zodiac⁹ ab equinoxiali tantū polus zodiaci declinat a polo mūdi. Cū ergo mouet̄ octaua spera zodiac⁹ qui est pars octaue spere circa axem mūdi ⁊ polus zodiaci circa poluz mūdi mouebit̄. ⁊ ille circul⁹ quez describit alter polus zodiaci circa poluz mūdi antarticū dicit̄ circulus antarticus.

Ulterius sciēdum ꝙ ibi q̄tuor circuli miores distinguūt in celo quinq̄ regiōes quibus correspondent in terra quinq̄ plage directe sumpte. Huiusmodi autē zonarū vna est inter duos tropicos que coiter inhabitabilis est ꝑpter calorez solis semp discurrētis super illaz. Alie vero due zone sūt que circūscribūtur a circulo arthico ⁊ a circ'lo antartico circa polos mūdi que sunt inhabitabiles ꝑpter nimiā frigiditatez. quia sol ab eis maxime remouetur. Sil'r intelligenduz est de plagis terre illis directe suppositis. Jlle autē due zone quaruz vna est inter tropicum estiualez ⁊ circuluz articuz. ⁊ reliqua que est inter tropicū hiemalē ⁊ circuluz antarticuz habitabiles sunt ⁊ tēpate ⁊ a caliditate toride zone existentes remote inter duos tropicos ⁊ frigiditate zonarum extremaꝝ que sunt circa polos. Jdez intelligenduz est de plagis terre illis directe suppositis. Est autez habitatio nostra in illa zona que est inter tropicū estiualē ⁊ circulū articū que diuiditur in septez portōes seu climata vt magis habet videri in tractatu ð spera. Jn alia v̄o que est inter tropicuz hiemalez ⁊ circuluz antarticū nulla est habitatio hominū cū ibi nullus sit accessus rōne torride zone. vnde probabile est ꝙ sit aquis cooperta.

Demū sciēduz est ꝙ in celo ſm Aristo. in hoc libro possunt signari sex differētie positionū. s. sursuz deorsuz dextrorsum sinistrorsum ante ⁊ retro. Quod sic patet. ad hoc enī ꝙ celuz reuoluatur necesse est ponere polos vt dictū est quoꝝ vnus hȝ rōem sursuz. s. articus ⁊ alius rōnez deorsuz. s. antarticus. Et est ponere duo emispia quoꝝ vnū hȝ rōez ante. alterū vero habet rōez retro.

Jtem necesse est ponere ꝙ in emisperio vna pars sit ex qua celestia corpa simplicia p̄ioa ppere incipiāt. altera v̄o ps ex qua desināt. ⁊ hoc totū de facili necesse est ymaginari. si quis ymaginet̄ hominē qui habeat pedes in polo antartico ⁊ caput in polo artico ⁊ habeat faciē versaz ad nostꝝ emi

L y

sperius et habeat brachium dextrum cōtra orientē et sinistrū cōtra occidentem. Sumit igr longitudo celi secundum longitudinē hominis sic ymaginati et latitudo secundum eius latitudinem licet celum sit sperice figure. Astronomi autē sumūt longitudinem terre habitabilis ab oriēte ad occidētē latitudinē vero secundum distantiā poli arthici et meridiei. quia maior est distantia ab oriēte ad occidentem quam poli artici ad meridiē. Quod autem dextrū celi sit circa orientē ex hoc patet quia in illis corporibus que mouētur ad locum et magis in vna parte quam in alia suscipiunt motoris influentiā proprie ponit dextrū et sinistrū sicut in aialibus que mouent motu pgressiuo et in quibus virtus cordis est motrix et magis vigz in parte dextra. cuius signū est maior fortitudo aialium in parte illa. propter quod et illam partē primo mouēt quando incipiūt ambulare. Cum igit intelligentia mouēs celum maxime influat in parte oriētali vt probabiliter creditur. ideo oriēs cōgrue ponit dextra pars celi. et hoc de primo articulo.

Quantū ad secundū articulum in quo videndum est de motu celi Sciendum quod secundum theologos decem sunt celi seu spere celestes. quarum prima est spera lune. secunda est mercurij. tercia est veneris. quarta solis. quinta martis. sexta iouis et septima est spera saturni. Iste autem septem spere dicūtur spere septem planetarū quorum ordo et nūerus haberi potest per lrās duarū dictionū huius versus. Post sim sum sequit vltimo luna subit. Dicūtur etiam isti planete stelle erratice eo quod quilibet habet proprium celum et non figit in firmamēto vt alie stelle sed habēt motus distinctos. octaua spera est firmamētum in quo sunt stelle fixe. nona spera est celum cristallinū quod est primū mobile secundum theologos. decima spera est celum empireū quod est imobile in quo habitāt aie beatorum. Istarū autē sperarū quelibet inferiorem sperice circūdat. Figura autē sperica que est figurarum capacissima recte cōgruit celo cum oia contineat. Mouet vero nona spera motu diurno ab oriēte in occidentē et iterū in orientem directe rediens suoque impetu oēs alias speras secū rapit infra diem et noctem circa terrā illis cōtra nitētibus. Quilibet autē septem planetarum habet sperā propriā in qua defertur motu proprio cōtra celi motum sub zodiaco et in diuersis spacijs metit. vt saturnus ~~tribus~~ annis iupiter duodecim. mars et sol. ccclxv

longitudo celi et latitudo

dextrum celi

x celi secundum theologos

Sim

Sum

8 spera ē firmamentum

9 spera celū cristallinum

10 spera celū empireū

xxx

duobus annis

et generatione et corruptione

diebus et sex horis. venus et mercurius fere cum sole ferũtur. luna vero viginti et septez dieb⁹ et octo horis. De firmaméto an moueatur ꝓprio motu sub zodiaco dubiũz est. Circa quod fuit opinio Ptholomei ꝙ mouetur sub zodiaco centuz annis gradu vno ita ꝙ complet cursuz suũ in. xxxvi. milibus annis. ymaginatur eniz in nono celo quédaz zodiacũ ad instar zodiaci qui est in firmamento sub quo dicĩ formalr̃ moueri motu ꝓprio. quod vtrũ sit verũ dubiuz ẽ vt dicit doctor deuotus sctũs Bonavẽtura quarta dis. secũdi sentẽtiaꝝ qõe tercia. Et adducit ad hoc rõez cuiusdaz Phi ꝓbantis celũ stellatũ non sic moueri ab occidẽte in orientez. quia tunc aliquãdo foret in principio cancri noni celi stella illa que alias fit in principio capricorni noni celi. et hec de celo et mũdo dicta sufficiãt fm mgr̃m Nycolaũ dorbellis de prouincia Turonie ordinis minoruz.

Incipit expositio primi libri de generatõe et corruptõe Aristo.

De generatione autez ꝛc. Hic incipit liber ð generatõe cuius subiectũ est substãtia corporea inquãtuz habet in se principiũ motus.

Ad cuius euidentiã notanduz ꝙ licz motus large sumptus sit in quatuor generib⁹. s. substãtia qualitate quãtitate et vbi vt habetur tercio phisicoꝝ. motus tamen ad formã non põt esse in vbi. quia ꝑ talez motuz non acquiritur noua forma sed nouus situs. accipiẽdo ergo motũ ad formaz vt includit mutatõez habet esse in trib⁹ generibus. s. in substãtia. et hec dicitur generatio vel corruptio. in quãtitate vt augmẽtatio et diminutio. in qualitate vt alteratio. Cuz ergo ille liber sit ð omni motu ad formã oportet ibi determiare nõ soluz de generatõe sed etiã de augmẽtatione et alteratõe. Sed qꝛ generatio ĩter illa est principalior augmẽtatio vero et alteratio sunt q̃si ãnexa. iõ ille liber intitulaĩ de generatõe.

Diuidiĩ autez iste liber in tres ptes. qꝛ in pria pte determiaĩ de generatõe fm se et de ei⁹ annexis in secũda vero de natura generatoꝝ et corruptoꝝ. in tercia vero de causis naturalib⁹ omniũ generatorũ et corruptoꝝ. Prima ps

cõtinet totũ primũ librũ. secunda incipit in principio secundi. tercia vero circa finez secũdi libri ibi. q2 vero quedã generalia.

Quantũ ad primũ librũ prio ponit Aristo. differẽtiaz inter alterationẽ ⁊ generatõez. qa in altera tõe manet idez subiectuz sub vtro qz extremoꝝ. non sic autẽ in generatõe sed totũ mutatur in totũ.

Pro quo notanduz ꝙ totũ sumitur ibi cathegreumatice ⁊ non sincathegreumatice. Dicũtur autẽ dictões cathegreumatice que signãt rem vel dispositõez rei q̃ subicitur vel ꝑdicatur in enũciatõe vt homo albus currit. homo eniz significat rem que subicitur ⁊ albus significat dispõez subiecti ⁊ li currit significat rem que ꝑdicatur. Dictões ãt sincathegreumatice dicũtur ille que nõ significãt rem neqꝫ dispositõez rei sꝫ magis modũ determiãtuz rei. verbi gratia. oĩs homo currit. ly omis est dictõ sincathegreumatica. q2 nõ significat rez neqꝫ dispositõez rei sꝫ magis determiat rem ipsaz puta hoiez accipi distributiue ꝓ omnib9 suis ptibus subiectiuis. Ad propositũ totũ acceptũ sincathegreumatice detmiat ipsaz rem accipi ꝓ qualibꝫ sui pte. ⁊ sic accipiẽdo in generatõe simpliciter totũ nõ transit in totũ. q2 tũc eẽt sensus ꝙ res ſm q̃libꝫ sui ptez trãsiret in quãlibet ptem alteri9 totius. vt si ex aere generet aqua matia ⁊ forma aeris trãsiret in mãz ⁊ formaz aque qđ est falsuz. matia eñi que ẽ sub forma aeris nõ corrũpitur. sꝫ in eodẽ instãti in quo corrumpitur forma aeris introducit in eadẽ materia forma aque. Totũ autẽ acceptuz cathegrematice significat rez ipaz cõstitutaz ex ptibus. ⁊ sic in generatõe simpl'r fit mutatio in forma ſbali a qua est esse rei. iõ totuz dr̃ trãsire in totũ q2 totũ esse aeris in totũ esse aq̃ vel ecõ9 dr̃ trãsire. nõ sic ãt in altatõe. q2 ibi non fit mutatõ in forᵃ ſbali sꝫ tãtuz in accñli vt qñ hõ alb9 fit niger remãet ei9 forᵃ ſbalis ⁊ fit soluz variatio in accñtib9. Deiñ oñdit Phs an sit dare generatõz simpl'r vel tãtũ generatõz ſm qd. Ad c9 euidẽtiã dico ꝙ generatio est ꝓcessio a nõ esse ad esse. ⁊ corruptõ ab esse ad nõ esse. Dicit ꝙ ens simpl'r põt capi tripl'r. ꝓrio mõ ens simpl'r dr̃ ſba ⁊ nõ ens simpl'r dr̃ accidens. accñtia eñi sunt entia in eo ꝙ ẽtis idest ꝑ ꝯpatiõz ad ſbaz vt habeť viiᵒ. metaphice. Secundo modo ens simpliciter dicitur ens vel res nõ ens vero simpl'r dicitur nihil.

l 2

Tercio mō ens simplr dicit ens i actu. nō ens autē simplr dicit ens in potētia ⁊ nō in actu vt materia pma. Accipiēdo ergo ens simplr pmo mō gnātio sbalis est gnātio simplex. qa est pcessus de nō esse ad esse simplr siue ad esse sbiale. Itē accipiendo simplr tercio mō generatō sbalis simplr dicit generatio. qa subiectū ei⁹ est ens in potētia ⁊ nō in actu. s. matia pma. S3 accipiēdo ens simplr secūdo nō est aliqua generatio simplr. qꝛ tunc aliqd pcrearet ex nihilo qđ est cōtra omēs phantes. Est ergo generatio duplex. s. sbalis que dicit generatio simplex ⁊ accñtalis que dr generatio fm quid.

Ulterius mouet Aristo. aliud dubiū videlz an sit eadē materia cōtrarioꝝ. Ad quod respondet ꝙ sic. qa cū contraria generent ex se inuicem vt ex aqua generat ignis oz ꝙ sit vna eoꝝ matia. Itē qñ ex aqua fit ignis qa desinit forma aque ⁊ corrūpit eadez matia numero que erat sub forma aque in eodē instanti hz esse sub forma ignis ita ꝙ corruptio vni⁹ est generatio alterius ⁊ ecōuerso.

Notandū tamē fm Scotū dis. xiiij quarti sniaꝝ ꝙ licet sit eadez materia nūero in generato ⁊ corrupto non tamē in duob⁹ generatis simul existētibus. alia est enim materia numero in te ⁊ alia i me lz sit vni⁹ ratōnis in te ⁊ in me. ⁊ sic debet intelligi dictū Phi in h pzio ꝙ materia vt quid est omni no indistincta qđ est verū fm rōz quia. s. vnius rōis est.

Consequenter diffinit Aristo. alteratiōez dicens ꝙ alteratio est mutatio a ɔtraria qualitate in cōtrariā qualitatē vt ab egritudine in sanitatez.

De augmentatione.

De augmentatione ꝛc.

Hic agit Aristo. de augmētatōe ⁊ diminutōe. Est āt augmētatio pexistentis quātitatis additamētuz. diminutio vo est pexñtis qtitatis minoramētuz. Duplr āt pōt sumi augmētatio. s. large ⁊ stricte. large enī cū quātuz quāto addit augmētuz efficit fm quē modū ⁊ inaiata crescūt. augmētat enī paries cū lapis lapidi addit. Proprie āt augmētū sumit cū qlibet ps aucti ē aucta vt cū p nutrimētuz ad singlas partes nutrimētuz trahitur. ⁊ sic conuenit solis aiatis. Tria autē requirūtur ad augmentuz realr proprie dictuz. pzio ꝙ quelz pars aucti sit aucta. scoꝙ maēat idē quod auget. tercio vo ꝙ augmētū hēat

fieri aliquo adueniente ⁊ diminutio aliquo recedente.

Ad cuius euidentiã primo ponit Aristo. quandã distinctiõẽ de parte. s. ſm formã ⁊ ſm materiam.

Pro quo notandũ vt dicit doctor subtilis. xliiij. dis. quarti sniarum ꝙ ps ſm formã non est idẽ quod ipsa forma. sed vtraq; ps est ps integralis totius ⁊ vere compoita ex materia ⁊ forma. vnde vocat Aristo. carnẽ materiã nõ autẽ materiã carnis. Pars igit ſm speciẽ vel formã est que tante v̄tutis est ⁊ quãtitatis ꝙ sibi posset cõpeter ꝑpria actio nõ quidẽ vt suppoito extra totũ sed sic ꝑpria ꝙ non tantũ cõcurrat ad actionẽ totius.

Huiusmodi autẽ pars põt ꝯgrue dici ps ſm formã. q2 forma dat esse ⁊ agere. Pars võ ſm materiã dicit que nõ est tante v̄tutis ⁊ quãtitatis ꝙ possit habere actões proprias in toto. ꝫ tãtũ põt ꝯcurrere ad actões totius. Potest eni dari ita modica caro ꝙ ei non potest competere ꝑpria actio. Et qd dictũ est de carne intelligẽdũ est de omnibꝰ habẽtibꝰ formã in materia. Huiusmodi autẽ distinctio vt dicit Aristo. est euidẽs tã in brachio ⁊ manu ⁊ in aliis que sunt dissimiliũ partiũ ꝙ̃ in carne vel in osse vel in aliis que sunt cõsimiliũ partiũ. quod ex hoc patet põt. actio eni facit scire formã. ⁊ q2 actio manus ⁊ brachii ⁊ huiusmodi organoꝝ quorũ est mouere ⁊ agere aliquas actões extrĩsecas est magis nota ꝙ̃ actio carnis vel ossis quoꝝ est cõuertere alimẽtũ ⁊ agere actões intrĩsecas. iõ in illis facilꝰ cognoscit ps ſm formã vel materiã ꝙ̃ in istis. Dicũtur autẽ caro ⁊ ossa ptes similiũ partiũ q2 quelibet pars carnis est caro ⁊ sic de aliis. Manꝰ võ ⁊ brachia dicũt ptes dissiliũ partiũ. q2 nõ quelibet pars manus est manus. ⁊ sic de cõsimilibus.

His premissis põt videri quõ quelibet pars aucti est aucta que est prima condictio augmẽti proprie dicti. in augmento autẽ transmittit cibus ad singulas ptes mẽbrorũ non ad singulas ꝙ̃tumcũq; minimas sed ad tales ptes in quibus possit reseruari virtus ⁊ actio cõuertendi ad se transmissũ alimentũ. Tales autẽ ptes sunt ptes ſm formã. Et ideo qlibet ps aucti est aucta loquendo de ptibus ſm formã non autẽ ſm materiã.

Secũdo ad euidẽtiã secunde condictõis ostẽdit Aristo. quomõ oportet manere id quod augetur q2 videlꝫ manet idẽ ꝙ̃tũ ad partes ſm formã nõ ſm materiã. Cꝰ

ratio est. q2 pars fm materiã fluit idest est in ppinquã dispositione ad fluendũ ppter defectũ quãtitatis virtutis p quã in toto cõseruaretur. Et q2 non h3 quãtitatẽ sufficientẽ vt aliqua p9 ad sui 9seruationẽ sibi aggeneret. p oppositum est de pte fm spẽ3 vel forma3 oppositis rõnibus.

Tercio ad euidẽtia3 tercie condictõis ostendit Aristo. quõ adueniente aliquo fit augmẽtu3 dicẽs q hoc fit p 9uersiõ3 cibi in alitũ.

Cõsequẽter Arist. compat augmẽtu3 ad generatiõe3 dicẽs q si cibus accipet formã carnis per se existẽtis tũc esset generatio. si aũt cõiunct9 mẽbro tũc est augmẽtum Et ponit exemplu3 q2 cõtingit duobus modis ex lignis facere ignẽ Uno mõ q ad ignẽ existente3 adiungãtur ligna 7 sic est augmentatio q2 ille ignis auget. Secũdo si illa ligna p se incẽderent tunc ess3 generatio. Deinde Aristo. compat augmẽtu3 ad nutritõe3 dicẽs q generatio fit p aggeneratõ3 carnis quante seu maioris. Assignat autẽ causa3 ta3 augmenti q nutrimenti dicẽs q causa eorũ est natura aĩalis cõuertẽs in se alimentu3 qd quide3 inest toti aĩali non rõe materie sed rõe forme. Secundũ eni3 Phm in libro de longitudie 7 breuitate vite vita cõsistit in calido 7 humido. non sic autẽ in frigido 7 sicco. quia frigidũ 7 siccu3 imobilitant. vnde terra que ẽ frigida 7 sicca est imobilis. vita vo indicat p sensu3 7 motu3. q2 aute3 calor naturalis deficiẽte humido nutrimẽtali agit in humidu3 radicale seu naturale ipsu3 cõsumẽdo in quo tamẽ est vt in subiecto. ido seipsu3 destruit ppter quod deficit vita que est in calido 7 huido siue consistit. Necessariũ est ergo alimẽtu3 ad restauratõe3 depditi. vnde quãdo natura plus potest cõuertere q sit depditu3 non tantũ erit nutricio s3 etiã augmentu3. Quãdo vero non põt ãplius cõuertere q sit depditio tũc defic augmentu3. Et tanta finalr est debilitatio vtutis q aĩal morit. sic eni3 ymaginari debem9 q per alimentu3 sp generat caro mixta tamen impar. 7 propter huiusmodi imparitatẽ ita debilitat virtus q nõ põt tãtu3 cõuertere quãtu3 fuit depditu3. 7 tunc cessat tẽpus augmenti. ad vltimũ autẽ tantũ debilitat q non põt vlterius cõuerter. 7 tũc deficit alere 7 morit. Exem

plu3 hui⁹ patet in aqua mixta vi no que virtute vini in ipsu3 cõuer tit̃ reddit tamen ipsu3 impuru3. ⁊ quanto plus apponit̃ tanto impu rius redditur. ita q̄ finaliter eius virtus deficit ⁊ fit totũ aquaticũ.

q Uoniam

ẽt primũ ⁊c. Quia an tiqui determinãtes de generatiõe elementorũ vtebãtur cõgregatiõe ⁊ separatõe ⁊ ita mixtiõe ⁊ tactu. quia in congregatione est queda3 mixtio ⁊ quidã tactus reseruatur Ideo Aristo. cõseq̃ter determi nat de istis. Et primo de tactu di cens q̄ tactus potest sumi duplici ter. s. pprie ⁊ metaphorice. Tact⁹ pprie sumpt⁹ est in habentib⁹ po sitõe3 in loco quorũ vltima sunt si mul actiuis ⁊ passiuis ad inuice3. Ad euidentiã tact⁹ metaphorice sumpti ponit Aristo. quõ mouens ⁊ agens ꝯueniũt ⁊ differũt. conue niũt eni3 quia sicut ẽ dare mouẽs motu3 ⁊ mouẽs imobile sic ẽ dare agẽs passium ⁊ agens impassu3. Differũt aute3 quia mouere est in plus q̃ agere. omne eni agens mo uet sed non ecõuerso. sed tũc solũ mouẽs agit cu3 mobile patitur. ⁊ hoc passionibus secundũ quas fit alteratio vt calore ⁊ frigore ⁊ hu iusmodi. vnde angelus mouẽs ce lu3 non pprie tangit vel agit. qa celu3 nõ patitur huiusmodi passi ones. Pro quo sciendũ q̄ sub stantie separate mouẽt corpora cele stia. corpora vero celestia mouent hec inferiora. ⁊ hec inferiora mo uẽt seipsa ad inuicẽ. Intelligentie autẽ mouẽt corpa celestia non mo ta nec passa. Corpa vero celestia mouent hec inferiora mota passa ita q̄ cu3 intelligentie moueãt cor pa celestia est contactus metaphi sicus ta3 ex parte tãgentis q̃ tacti quia nec intelligentie mouendo p prie agunt nec celestia corpora pa tiũtur. Sed quãdo celestia corpa mouẽt hec inferiora est ibi tactus methaphoricus. sed causa eius vi detur oriri ex altera parte tantu3 Na3 ex parte horũ inferioꝝ vbi ẽ aptus natus repitur tactus pprie sed ex pte celestiũ non q2 tangunt impassibiliter. Cu3 vero hec infe riora se tangunt ad inuice3 est ibi omnino tactus pprie ⁊ agendo re patiũtur ex eo q̄ cõicant in mate ria ⁊ habent formas distinctas que sunt capaces cõtrariarũ qua litatu3 vt caloris frigoris ⁊ huius modi. non sic forme celestes vt di ctum est in primo de celo ⁊ mun do.

de gen. i corr.

Deinde determinat Aristo. de mixtiōe dicens q̄ mixtio est miscibiliū alteratoꝝ vnio. dicūt tamen miscibilia illa que cū agūt patiūt ad inuicē cuiusmodi sunt elemēta possunt misceri ꝛ facere ex se vnū aliud. quoīaꝫ q̄dlibet elemētuꝫ est cōtrariū alteri. Est autē ꝓprietas mixti q̄ quelibet ps mixti est mixta sic̄ quelibet ps aque est aqua.

Circa p̄missa potest dubitari vtrū elemēta maneāt in mixto ƀm substantiā. Ad quod dicēduꝫ ƀm Doctorē subtileꝫ dis. xiiij^a. secundi sn̄iarū q̄ elemēta nō manēt in mixto ƀm sb̄aꝫ siue remissa. sicut dic̄ Cōmentatoꝛ siue nō remissa sicut ponit Auic̄. quod ꝓbatur sic. qa forma elemētoꝝ est nata cōstitue re cum materia suppositū per se subsistens in genere substātie. Si igr̄ est ibi forma que pficiens materiaꝫ constituit cōpositum ex materia ꝛ forma p se subsistens. ꝛ sic̄ est de materia ꝛ forma aque. Si milr̄ est de alijs tribus in quoꝝ mixtione essent quatuoꝛ suppoīta subsistētiua quod videt̄ incōueniens. Jteꝫ formā ignis cōsequitur quātitas ꝛ silr̄ formā aque. ſ; non pōt esse eadeꝫ quātitas duorū subiectoꝝ. ergo vel duo coꝛpa erūt siml̄ vel nō quelibet ps mixti erit mixta. Dico ergo q̄ forma elementi ꝛ forma mixti non cōpatiūt se sil̄. vn̄ sic̄ est incōpossibile qn̄ ex aqua fit ignis māꝫ pfici simul forma aque ꝛ forma ignis. sic hic cū dicit̄ q̄ mixtū generat̄ ex elemento vel elemētis ꝛ corrūpitur i illa talis erit incōpossibilitas inter formā elementi ꝛ formā mixti. Dico ergo q̄ licet mediuꝫ dicat̄ cōponi ex extremis vt rubeū ex albo ꝛ nigro. tamē illa cōpositio non est nisi cōueniētia quedaꝫ. qꝛ nullus ponit quin q̄litates medie sint simplices. vnde ꝓpter illaꝫ cōueniētiam naturaleꝫ medij cuꝫ extremis que non est extremi ad extremū. dicūt extrema esse ꝛ manere in medio. Et non dicit̄ q̄ extremuꝫ sit in extremo. sic in mixto dicūtur manere forme elementoꝝ ꝓpter nālem cōueniētiā que est forme mixti cū elemētis vel formis elementoꝝ q̄ ꝯueniētia est vni^9 elemēti ad aliō

Jteꝫ Aristot. vult q̄ forma geniti mixti ē actualioꝛ ꝛ perfectioꝛ forma elemēti. ita q̄ for^a elementi inferioꝛ ꝛ potētialioꝛ ē. ꝛ iō dicūt elemēta manere v̄tualr̄ sic̄ impfcā ꝛ inferioꝛa manere in supioꝛibus in q̄bus nō manēt nisi v̄tualr. vn̄ postq̄ dixit q̄ el'ta manēt i mixto subdit saluat̄ eni v̄tus eoꝝ. Dicit ergo q̄ el'ta nō manēt in mixto ƀꝫ sb̄aꝫ. nec oꝫ dicere q̄ plus māeat

def. mixtionis

ꝓpetas mixti

Utrum el'ta maneat i mixto s^m sub^a
Re^o s^m Scotum
Com.
Auicenna.

alia ratio

forma elem. et for^a mixti nō ꝯpatiuntur

alia ratio

L .1.

ꝙ extrēa maneāt in q̄litate media vel sic̄ sensitia ⁊ vegetatia manēt in intellectiua.

ar gⁿ Sꝫ cōtra p̄dicta arguit̄. nā sic̄ est dictū pri⁹ mixtio est miscibiliū alteratoꝝ vnio. ex quo sumitur duplex argumentum. nam dicit alteratoꝝ nō corruptoꝝ. g° si miscibilia nō corrūpunt manēt secundū sbaꝫ. Dicit ēt ꝙ est vnio. vnio āt nō est corruptoꝝ sꝫ entium igit̄ cū mixtio sit vnio miscibiliū miscibilia manēt fm substātiaꝫ. Item qualitas elemēti nō est sine elemēto. sꝫ q̄litas elemēti appet i mixto. igit̄ ibi ē elemētuꝫ. maioꝛ ꝓbat̄ p Aristo. tercio de aīa. huiditas aq̄ nō est sine aqua. Itē pꝛio celi. mixtū mouet̄ fm naturā elemēti pꝛedn̄antis. sꝫ si effcūs est causa ē ergo si graue actu mouet̄ deoꝛsuꝫ ē in terra actualr. Iteꝫ quīto metaphīce. Elemētuꝫ est ex quo res cōpōit̄ ⁊ est imanens. ergo substātia elemēti manet.

Rᵒ ad pᵐ Ad illa dicenduꝫ est ⁊ pꝛimo ad pꝛimū dicit̄ ꝙ mixtio est vnio alteratoꝝ. dico ꝙ si mixtio accipitur ꝓ vltimo instanti generatōnis in quo miscibilia coꝛrūpunt̄ quātuꝫ ad suas formas tūc mixtio est miscibilium pꝛius alteratoꝝ vnio inquātuꝫ in vno effectu cōi in quo sicut in effectu saluatur virtus eoruꝫ fm Aristo. vnde qꝛ miscibilia opoꝛtet pꝛius alterari anteq̄ vniātur in vno effectu. non ꝓpter hoc opoꝛtet concludi ꝙ maneāt in illo effectu cuꝫ mixtio etiaꝫ sit generatio quedaꝫ fm Aristo. non accipitur hic vnio ꝓpꝛie. vnde quia ibi cōtinentia virtualiter est vt dictuꝫ est ⁊ fm cōueniētiam ideo ibi dicūtur vniri. Ad aliud cū dicitur qualitas elemētoꝝ non est sine elemēto suo. dico ꝙ nō sunt ibi qualitates elemētoꝝ suoꝝ sed cōsimiles eis. vn̄ ibi est cōuenientia qualitatis naturalꝰ elemēti cū qualitate mixti. in mixto eniꝫ quanto calido est caloꝛ alius q̄ in igne lꝫ sint similes in aliquo. Caloꝛ enim ignis alterat ad ignem ⁊ caloꝛ mixti ad carneꝫ ⁊ nō ad igneꝫ. vnde qualitas mixti est pfectioꝛ q̄ qualitas elemēti. ad aliud Ad aliud de qualitate p̄dominante dico ꝙ p̄dn̄iuꝫ illud ē cōueniētia in illa q̄litate q̄ est ꝑncipiū mot⁹ localꝰ. vn̄ mouēs deoꝛsuꝫ est grauitas pꝛincipiū. ⁊ sic oīa mixta hn̄t talē q̄litatē que magis ꝯuenit cū terra q̄ cuꝫ alio elemēto. vnde si elemēta eēnt actu in mixto cū nō eēnt ibi sine suis q̄litatib⁹ magis eēt ibi mot⁹ violentus q̄tū ad tria elemēta q̄ nālis. ad ultimum

Ad vltimū dico ꝙ illa diffinitio elemēti cōuenit formalr mate

rie prime. naz illa apparet in re q̄ ex ea ꝯponitur.

Incipit expositō secundi libri de generatōe ⁊ corruptione.

d Emixtione ꝛc. Postq̄ Philosophus in primo libro ꝺterminauit de generatōe ⁊ corruptōne consequenter in hoc secundo ꝺterminat de ipsis corporibus naturaliter generatis ⁊ corruptis. s. de quatuor elemētis.

Ponit autez distinctōnez corꝝ secūduz quadruplicē cōbinatiōnē quatuor primarū qualitatū tangibiliū que sunt caliditas frigiditas huiditas siccitas. Iste eniz quatuor qualitates faciūt sex cōbinationes quarū quatuor sunt cōpossibiles due vero incōpossibiles. s. calidus ⁊ frigiduz. humiduz ⁊ siccuz. quare ex istis duabus cōbinatiōibus nulluz elementū est. contraria eni in eodez simul esse est impossibile. Secundū ergo quatuor combinatōes cōpossibiles sumūt quatuor elemēta. Ignis eni est calid⁹ ⁊ siccus. aer humidus ⁊ calidus. aqua huida ⁊ frigida. terra frigida ⁊ sicca. Dicūtur āt ille qualitates prie q2 nō fluūt ab alijs s3 oēs alie qualitates siue contrarietates fluūt ab istis seu ad eas reducunt Iste autē qualitates nō ꝺepēdent ad inuicē. Caliditas eniz nō ꝺepēdet a siccitate nec ecōuerso ⁊ sic ꝺ alijs de frigiditate ⁊ huiditate. Secūdarie āt qualitates sunt que ꝺependēt ab istis. s. durū ⁊ molle asperū ⁊ lene. albū ⁊ nigrū ⁊ sic ꝺ alijs. Caliduz vo sic diffinitur a Pho. Calidū est congregatiuū hōgeneoꝝ ⁊ disgregatiuū etherogeneoꝝ. ⁊ dr̄ homogenea ab homos qđ ē vnū ⁊ genus. inde hōgenea dr̄ q̄ sunt vni⁹ generis vl' natur. Etherogenea dr̄ ab etheros qđ ē variū. vn̄ etherogenea quasi varij generis. Ad euidētiaz h⁹ sciēduz q̄ caliduz rarefacit ⁊ rarefaciēdo quicqd ē subtile eleuat ⁊ euaporat. iō dr̄ ꝯgregar hōgenea q2 grossa ⁊ grauia relinqt deorsū leuia āt ⁊ subtilia facit ascendere sursuz. Et q2 calor cōiungit leuia leuib⁹ ⁊ grossa relinqt cuz grossis iō dr̄ cōgregare hōgenea. vn̄ videm⁹ in estate q̄ caro calefit ⁊ rarescit ⁊ pori aperiūtur ⁊ humiditas naturalr inde exit. Frigidū āt est cōgregatiuū hōgeneoꝝ ⁊ etherogēō

prime qualitates elem[entorum] caliditas frigiditas huiditas 2 siccitas sex combinationes 4or compossibiles 2 incompossibiles

Ignis calidus 2 siccus
Aer humidus 2 calidus
Aqua humida 2 frigida
Terra frigida 2 sicca

deffinitio calidi

deffinitio frigidi

L ij

mīz. Frigidū enī cōstipat ⁊ stringit ⁊ iō nō sepat subtilia a grossis sꝫ coagulat ea simul. vñ videmus in hieme ꝙ cōstringit caro ita ꝙ hūiditas nālis non exit. ⁊ inde ē ꝙ celebrior est digestio in hieme ꝗ̄ in estate. non cōputata āt digestione cibi in corpe poiē triplex digestio pria est qua cibꝰ digerit in stomacho. secūda ē in epate ⁊ ibi generātur hūores. deiñ hūores dirigunt vel deriuantur ad mēbra ⁊ ibi digerit cibus. Tercia digestio p nutritiuam cōuertit ps ⁊ in sbāz corpis ad ɔseruatōz indiuidui ⁊ alia reponitur ad ɔseruatōz spēi ita ꝙ nutritia prepat ⁊ dispoīt materiā generatiē. efficit enī semē ex superfluo tercie digestiōis. vtꝫ p phm xvº. de aīalibus. Huiusmōi sigᵐ est qꝛ mlta ⁊ supflua comestio augmētat materiā spmatis ⁊ excitat generatiuā. Nota tñ ꝙ calidūz paccūs hꝫ frigefacere ⁊ frigidū calefacere. verbigrā aduemēte calore aperiuntur pori ⁊ hūores naturales exhalāt ita ꝙ corpus interius frigescit. Silr frigus cōstrigit corpus ⁊ retinet humores intꝰ ita ꝙ corpus efficitur calidūz.

Humidū vero est quod nō est termiabile termino pprio. bñ aūt est ťmiabile termio alieo sicut terra lapis ⁊ huiusmodi.

Est etiaꝫ notanduꝫ prout dicē ꝙ predictarū qualitatuꝫ due sunt actiue. scꝫ caliditas ⁊ frigiditas. ⁊ due passiue scꝫ humiditas ⁊ siccitas. que due dicūtur passiue ꝙ ñ sunt adeo vehemētis actiōis sicut alie due. hoc tamen non obstante sunt actiue. alioquin non contingeret ex terra generari aquā nec ecōuerso si inter siccitateꝫ terre ⁊ hūiditateꝫ aque non esset actio ⁊ passio. Ista eniꝫ elemēta cōueniūt in frigiditate. similr alie due. s. caliditas ⁊ frigiditas dicūtur actiue. non ꝙ omnino non sint passiue sꝫ quia minus sunt passiue ꝗ̄ humiduꝫ ⁊ siccū. alioquin ex aqua nō fieret aer que cōueniūt in humido neqꝫ ex terra ignis que cōueniunt in sicco. In generatōe autē elemētorū ex vno pugillo terre fiunt decem aque. ⁊ ex vno aque decem aeris. ⁊ ex vno aeris deceꝫ ignis. Cuius ratio est. quia aqua in decuplo est rarior ꝗ̄ terra ⁊ aer ꝗ̄ aqua ⁊ ignis ꝗ̄ aer.

Dicit insuper Aristot. quod in elementis habentibus symbolum idest cōuenientiaꝫ in aliqua qualitate facilior est trāsitus. ⁊ rō qꝛ facilius ē transmutare vnū ꝗ̄ multa

Unde si ex igne fiat aer eorum trans mutatio erit facilior. quia conueni unt in vna qualitate scilicet in cali ditate. Et si humiditas domine tur siccitati ignis statim ignis effi cietur aer. Ubi nota quod licet qua litas symbola vtpote caliditas ig nis non corrumpatur per caliditatem aeris cum non contrarientur. corrumpitur tamen per accidens ad corruptionem sui sub iecti. Sciendum insuper quod cogni to quod ignis excedit in caliditate sta tim possumus cognoscere que qua litates primo conueniunt alijs elemen tis. Cum enim aer sit calidus et hu midus caliditas non primo conuenit ei quia posita est primo igni quare con ueniet ei primo humiditas. quo scito cognoscimus que qualitas primo con ueniat aque. nam humiditas conue nit primo aeri. igitur frigiditas con uenit primo aque ergo frigiditas non primo conuenit terre quia conuenit primo aque. Erit igitur terra primo sicca.

Et notandum quod licet humiditas aque sit magis compacta propter frigiditatem et densitatem materie quam sit humiditas aeris et ideo magis hu mectet. tamen ille non est primus effe ctus humiditatis sed prior eius effe ctus est fluere et esse male termina tum termino proprio et bene termino alieno. et hec maxime conueniunt aeri.

Deinde sciendum quod triplex est in terstitium seu regio aeris. scilicet inferior media et superior. inferior pars aeris prope terram est habens aliquid ca loris et aliquid frigoris. superior autem pars pura est et rara propter vi cinitatem ignis calidaque vehemen ter. Inferior autem pars que est cir cum circa terram habet frigus ex se propter aquam et terram. calida autem est ex repercussione siue reflexione ra diorum solis ad solidam planitiem ter re et aque. efficitur enim non inflam mans sed quasi vaporem sui natu ra quidem prohibens vt non combura tur vel incendatur. Reflexione autem radiorum euocata spirat ex se vapo rem. Regio autem aeris media per eque distantiam quidem ab his duo bus sumpta frigida est valde prop ter causam oppositam cum non habeat calorem ex vicino igitur nec a radio rum reflexione eo quod radij non refle ctuntur ad transparens peruium aut dyafonum sed tantum ad solidum planum. Ex vaporibus igitur eleuatis ab aqua vel a terra causantur in istis regionibus aeris. pluuie. venti. to nitrua. comete. et cetere impressiones secundum quod vapores eleuati sunt calidi aut frigidi subtiles aut gros si secundum quas alias varietates vaporum eorumque variam eleuationem vt mul tipliciter declarat Aristo. in libro methaurorum.

L ij

q **Ualia uero**

ec. Hic declarat õnter Phus de causa efficienti generatõis ꝛ corruptõis dicens ꝙ huius causa est motus solis in circlo obliquo. videmꝰ enĩ ꝙ ad nos sole accedente fit generatio istoꝝ inferioꝝ eo ṽo recedente fit corruptõ

De influxibus autẽ sydeꝝ circa hec iferiora ꝛ de iudicijs astrologoꝝ sup his dicit doctor subtil' xiiij. distin. secũdi sniaruʒ ꝙ stelle agũt in elemẽta ad eoꝝ generationeʒ ꝛ alteratõeʒ. Accedente enim sole cuʒ alijs stellis calidis ad centruʒ alicuiꝰ regiõis elemẽta supiora. s. ignis ꝛ aer augmẽtant. inferiora. s. terra ꝛ aqua minuũtur ꝛ in illa supiora cõuertũtur. Ecõuerso eo recedente ꝛ accedẽtibus stellis frigidis vt saturno accidit generatio elemẽtoꝝ terre ꝛ aque. Et si dicat' ꝙ tũc spera aque erit aliquando maior aliqñ minor. dico ꝙ sic accedente planeta puta sole ad centrũ vnius regiõis ꝑ eius accessuʒ generat' ibi plus de igne ꝛ minuit' aqua tantuʒ. ita ꝑ eius recessuʒ ab illa regiõe generatur in ipsa de elemẽtis frigidis. ꝛ sic seruatur equalitas quo ad totum. Habẽt ẽt stelle actiõeʒ sup mixta impfecta. vt impssiones que generãtur in aere vt comete ec. nã materia aeris que est vapor non eleuatur ad locũ generatõis istaꝝ nisi ꝑ caloreʒ incorpatuʒ in illis virtute alicuiꝰ stelle. Simil'r habent actõeʒ circa mixta impfecta vt metalla que in aliquibꝰ regiõibꝰ generãtur ex cõstellatõe habente respectũ ad regionẽ illaʒ. nam terra non est causa huiꝰ diuersitatis ec habent iteʒ actõeʒ sup aiata alterando corpa ad qualitatẽ cõuenienteʒ vel discõuenientẽteʒ aie pficienti corpus. ꝛ sic agũt ad generatõeʒ ꝛ corruptõeʒ sensuũ ꝛ deordinationẽ eoꝝ. ꝛ ꝑ cõsequẽs pñt haber' actõeʒ aliquã in intellectũ. quia si deordinat sensus in actu suo per cõsequẽs deordinabit' intellectus vt patet in freneticis ꝛ lunaticis. ꝛ quo ad hoc pñt esse causa deordinatõis in voluntate. possunt enĩ in appetituʒ sensitiuũ vt magis inclinetur ad hoc vel ad illud ꝙ ad aliud. Et quia ĩ via inclinatur voluntas ad ꝓsequendum quod est oppositũ ꝭm appetituʒ sensitiuũ. ideo hic inclinãt voluntates nõ tamẽ necessitãt. qꝛ põt cõtrairi per liberũ arbitriũ. Ex his patʒ ꝙ astrologi possunt pronosticari de moribus hominũ ꝭm cõstellatões natiuitatũ ꝛ sepe ꝭm veritatẽ. qꝛ sensus ꝛ cogitatio hominis prona

qr fit mentu iudicium astrologorum

sunt ad maluz licet nõ semp propter libertatẽ voluntatis. in multis etiam errant ⁊ quo ad hec ⁊ quo ad alia ab eis pnosticata. quia perfecte qualitates ⁊ virtutes celorũ ⁊ astrorum cõcurrẽtiuz ad talez effectuz omnes non totaliter sciũtur. effectus eniz vnius stelle põt impediri p aliaz eis ignotaz. ⁊ hec de generatõe ⁊ corruptõe ẜm mentez Scoti cõpendiata p me magistrum Nycolauz de orbellis de prouincia Thuronie.

Incipit expositio primi libri de anima Aristo. ẜm magistrum Nycolauz de Orbellis.

b Onoruz honorabiliũ. Dic incipit liber de aĩa qui quidez dicitur de anima non q̃ anima sit ibi subiectũ sed corpus animatũ. non eniz querũtur i hoc tantuz passiones anime sed totius cõiuncti. omnes eniz potẽtie organice sunt pprietates totius cõiuncti ⁊ non ipsius anime. Cuz enim opatiões huiusmodi potẽtiarum sint opatiões totius vt patet in fine huius capituli sequit̃ q̃ potentie sint pprietates totius. patz cõsequẽtia p Arist. de sompno ⁊ vigilia cuius est actus eius est potẽtia. Sed dicit̃ iste liber de aĩa inquãtuz anima est principiũ ⁊ fundamẽtuz corporis aĩati.

In hoc autez libro ponit p̃mo Aristo. phemiũ in quo reddit auditorez beniuoluz ostendẽdo dignitatẽ ⁊ vtilitatẽ huius scientie dicens q̃ inter bõa honorabilia cuiusmodi sunt scientie vna est nobilior ⁊ honoratior altera. vel quia est de nobiliori subiecto. vel quia est certior altera ⁊ ppter vtrunq̃z sciẽtia de anima est nobilior omi sciẽtia naturali. Est eniz certa scientia. quod patet ex hoc quod quilibet experit̃ in seipso q̃ habeat animam ex actibus ipsius anime Est etiaz anima nobilissima inter formas rerũ corporaliũ.

Ad euidentiã huius notãdum q̃ ẜm Arist. viij°. ethicorum duplex est bonũ delectabile. s. honestuz ⁊ vtile. bonũ honestũ dicit̃ inquãtũ in se est bonũ ⁊ pfectũ vt virtus ⁊ scientia. bonũ autẽ delectabile dicitur inquãtuz in eo quiescit appetitus. Dicit̃ autez vtile inquãtum est ppter aliquẽ finez. vt ppter sublevatõez necessitatis vel indigẽtie vel ppter aliũ finem. Distinguũt̃ illa bona ẜm rõem non autez subiecto cum idẽ possit esse bonũ honestũ vtile ⁊ delcãbile vt v̾tutes ĩt̃

Notanduȝ ēt q̄ ṽtutes intelle
ctuales vel morales que sunt bōa
honesta dicūtur bona honorabi
lia .q: honor est p̄mium virtutis
primo ethicoꝝ. Quia vero hic
fit mentio de bono ideo incidēter
hic ponā quādaȝ aliaȝ distinctiōȝ
bōitatis bene vtileȝ quā ponit do
ctor subtilis dis. vijª. secūdi senté
tiarū. Preter eni bonitaté entita
tiuā qua omne ens est bonū est ét
triplex bonitas moralis. s. boitas
ex genere que competit volitioni
ex hoc q̄ transit sup obiectū cōue
niens actui tali ꝯm dictōeȝ ratōis
recte. Et dr̄ ex genere q: sicut ge⁹
est māle respcū spēruȝ sic illa volū
tas est q̄si mat̄ialis ⁊ potentialis
respcū ois boni interioris in gene
re morū. actus eni talis est forma
bilis p circūstātias morales. ⁊ qū
ex his format̄ tūc est secūda boni
tas que dicit̄ bonitas ṽtuosa. Et
illa est bonitas in specie morū. qa
habet circūstātias quasi drias cō
trahētes. Tercia est boitas meri
toria que est gratia formata. exē
pluȝ primi dare elemosinā. exem
pluȝ secūdi dare elemosinaȝ de ꝓ
prio paupi ꝓpter deū vel pietaté
Exempluȝ tercij dare ex caritate
⁊ gratia.

Deinde ostēdit Phus vtilita
tateȝ hui⁹ sciētie dicēs q̄ hec sciē
tia videt̄ multū ꝑficere ad omēs
aliaȝ scientiā. quod patet q: si ad
philosophiā primā attēdam⁹ non
possum⁹ deueire in cognitōēȝ aia
ruȝ ⁊ altissimaꝝ causarū nisi p ea
que virtute intellectus possibilis
acquirimus. Si vero attēdamus
ad moraleȝ sciētiaȝ nō possumus
eam pfecte acquirere nisi sciamus
potētias aīe cuȝ diuerse virtutes
hēant in diuersis potētijs assigna
ri. Sapientia eni est in intellectu
iusticia in volūtate maxie autem
dicit Aristo. valet hec scientia ad
sciētiaȝ moraleȝ cū anima ipsa sit
principiū opationū aīaliuȝ.

Cōsequēter phus in hoc libro
recitat opiniōēs antiquoꝝ quas
causa breuitatis omitto cum mo
dice sint vtilitatis. Diuersificāt̄ur
āt hmōi opiniōēs ꝯm diuersitateȝ
ponētiuȝ p̄ncipia rerū de quibus
dicitur in primo phisicorum.

Quia vero Aristo dicit i hoc
primo quod dicere animaȝ irasci
simile est si quis dicat eam texer̄
vel filare vel edificare melius est
auteȝ fortassis dicere animaȝ non
intelligere sed hominē animatum
Ideo sciénduȝ q̄ alique sunt ope
rationes que non sunt anime sȝ to
tius coniuncti cuiusmodi sunt ope
rationes potentiaruȝ organicarū
vt videre audire ⁊ sic de alijs.

Alique vero nõ solũ sunt opatões cõiuncti sed ẽt ipsius aie vt intelligere ⁊ velle. Et hoc ideo qꝛ intellectus ⁊ voluntas nõ sunt potẽtie organice. ⁊ ideo nõ soluꝫ hõ intelligit sed ẽt aĩa cuꝫ ẽt ipsa sepata a corpe intelligat. Cum igit irasci requirat organũ cuꝫ ira sit sanguinis accẽsio circa cor. iõ est opatio totius cõiuncti. quare nõ debemꝰ dicere q̇ aĩa irascat sed hõ. sicut nõ debemꝰ dicere ipsaꝫ texere vł edificare. Quod auteꝫ dĩc aristo. melius est autẽ fortassis nõ dicere aĩaꝫ intelligeř hoc dicit q̇ nõ duꝫ pbauerat intellectũ nõ esse potentiaꝫ organicaꝫ sed hoc probat in secundo.

Incipit expositio secundi libri de anima.

q Ue quidẽ a prioribus ꝛc. Postq̄ Phus venatus est in primo libro opinionẽ antiquoꝝ de aĩa. in hoc secũdo tractat de ipsa aĩa ꝓm propriaꝫ opinioneꝫ. Et primo ponit quãdaꝫ diffinitõeꝫ de anima pertinẽteꝫ omni anime dicẽs q̇ aĩa est actus primꝰ corpis phisici organici. Pro cuiꝰ explanatõe poit quãdaꝫ distinctõeꝫ de actu dicẽs q̇ duplex est actus. s. primꝰ vt sciẽtia secũdus vt cõsideratio actu alis quoꝝ actuũ differẽtia potest ppendi ex potẽtijs. Dicit enim aliquis in potẽtia grãmaticus anq̄ acquirat habitũ grãmatice. que q̄dem potẽtia in actuꝫ reducit quãdo iam aliqs habet habitũ sciẽtie Sed tũc iterum est in potẽtia ad vsuꝫ habitus cũ nõ cõsiderat actu Et de hac potẽtia in actũ reducitur cuꝫ actu cõsiderat. Sic igitur scia est actus ⁊ cõsideratio ẽ actꝰ Aĩa ergo dicit actꝰ pmus corpis organici. qa dat ei esse aiatum ⁊ viuũ. Dicit autẽ aĩa actus. quia ẽ forma substantialis que dat actu esse corpi nõ quidẽ esse corpis. qa corpus est corpus p suã corpeitateꝫ. ſꝫ qa ipsuꝫ qđ erat in potẽtia ad vitã habet esse actu viuuꝫ per animã.

Consequenter Aristo. ostendit id quod dicit corpis phisici dñs q̇ corpus phisicũ est illud qđ hẽt in se pncipiũ motus ⁊ quietis. Dř autẽ organicũ qa habet diuersitateꝫ organoꝝ. Pro quo notandũ q̇ diuersitas organoꝝ in corpe suscipiẽte vitã est ꝑpter diuersas opatões aie. Anima eñ cũ sit forma pfectissima inter formas rerũ naturaliũ est pncipiũ diuersaꝝ rationũ. iõ requirit diũsitatem organoꝝ in suo pfectibili. Forme vo reꝝ inaiataꝝ ꝑpter sui imꝑfctiõꝫ

sunt principiū paucaꝝ pfectionū; Unde in suis pfectibilib⁹ non exigit diuersitatē organoꝝ. inter animas autē aīa plantarū imperfectior inuenit̄. vnde in plantis minor est diuersitas organoꝝ q̄ in aīalib⁹. Et ideo ad ostēdendū q̄ omē corpus suscipiēs vitā est organicū accipit ꝓbus argumētū ex plātis in quibus minor est diuersitas organorū. Et hoc est quod dicit q̄ etiā plantarum ptes sunt diuersa organa cū sint ad diuersas opationes sicut foliū est coopimētū fructus. radices autē in plantis sunt siles ori aīaliū q̄ inde attrahunt alimētū. non āt oportet addere in diffinitōe anime potētia vitā habentis. q̄ loco hui⁹ ponit Aristo. organici. omne enī tale habet potentiā ad vitā vt dictū est.

Ex pdictis cōcludit Aristo. q̄ anima non pōt separi a corpe f̄m aliquas eius ptes vel potētias cū alique sint actus aliquaꝝ partiū corpis sicut potētia visiua ē actus oculi. Secūdū ergo tales potentias que requirunt organa in suis opatōibus nō est omnino sepabil̄ licet enī in aīa sepata sit potētia visiua quātū ad illud quod ē ex parte aīe. nō tamē ordine ad actū Et ideo nō est in ppinqua dispositōe ad videndū cū adhuc requiratur organū f̄m aliquas ptes nihil prohibet aīā separi. ⁊ hic est actus pprius taliū potētiarū. pt; de potētia intellectiua cū non requirat organa in sua opatōe.

Posita autē diffinitōe anime ⁊ declarata. cōsequēter Aristo. ipsā probat p demōstrationē.

Pro quo notandū q̄ cū ex notis deueniam⁹ in cognitōe ignotorū Omnis autē demōstratio adducitur causa notificandi aut necesse est q̄ omnis demōstratio pcedat ex notioribus quo ad nos quib⁹ p demōstratōe fit aliquid notum in quibusdā autē fiūt eadē notiora quo ad nos ⁊ f̄m naturā sicut in mathematicis que sunt a materia abstracta. ⁊ in his demōstratō pcedit ex notioribus simplr̄ ⁊ f̄m naturā. s. ex causis in effect⁹. vnd̄ ⁊ demōstratio ppter quid. In quibusdā vō non sunt eadē nota simplr̄ ⁊ quo ad nos. vt in naturalibus in quibus plerūq; effect⁹ sunt magis noti suis causis. ⁊ ideo in naturalibus vt in plurib⁹ pcedit̄ ab his que sunt min⁹ nota f̄m naturā ⁊ magis nota quo ad nos. ⁊ hec vocat̄ demōstrario q̄ f̄m ergo hunc modū a posteriori ⁊ per effectus ipsius anime demonstrat ꝓbus diffinitōe ipsi⁹ anime. ⁊ hoc sic. id qd̄ est primū principiū

viuēdi his que viuūt est corporis viuētis actus ⁊ forma. sed anima est primū pncipiū viuēdi his que viuūt. ergo est corpis viuētis act⁹ ⁊ forma. Manifestū est autem ꝙ hec demōstratio est a posteriori. Ex eo eniz ꝙ aīa est forma corporis viuētis est principiū opatōnis vite ⁊ nō ecōuerso. probat autem Phus minorē dicens ꝙ cum sint quatuor modi seu gradus viuentiuz quorū vnus est p intellectum secūdus p motū localez. tercius p sensuz ⁊ quartus p motuz alimēti ⁊ aucti. Aīa vegetatiua est principiū viuēdi quarto modo in plantis. anima āt sensitiua est pncipiū viuēdi tercio mō in aīalibus impfectis in quibus est sensus sine motu locali ⁊ pgressiuo sicꝰ sūt ostree que habēt soluz sensuz tact⁹ ⁊ mouētur motu dilatatiōis ⁊ cōstrictionis. Anima āt sensitiua p potentiaz motiuā est principiū viuendi secūdo modo in aīalibus pfectis que nō soluz sentiūt ꝫ etiā mouētꝰ motu pgressiuo. anima autē intellectiua est principiū viuendi pmo modo in hoībus in quib⁹ vltra pdicta est intellect⁹. Appetit⁹ autē nullaz facit diuersitatē in gradib⁹ viuētiuz. naz vbi est sensus ibi est appetitus. ideo inter illos nō enumeratꝰ. Ex hoc ergo patet ꝙ anima est principiū quo viuimus.

Ostendit autē Aristo. ꝙ aīa est actus. dicit autē ꝙ principium quo viuim⁹ potest capi dupliciꝰ. vel in ratōe forme vel in rōe subiecti sicut principiū quo sanamur in rōe forme est sanitas. sed in ratōe subiecti est corpus. Actus eni actiuorū idest forme que inducūtꝰ ab agentibus in materia sunt in patiente ⁊ disposito. Anima āt est pncipiū quo nō rōe subiecti sed rōne forme ergo est act⁹ seu forma corporis.

Circa predicta mouet Phus duas questiōs quaꝝ prima ē ista cuz anima sit quoddaz viuēdi pncipiū ſm quatuor gradus viuētiū Utruz quilibet illoruz sit anima vel pars anime. Ad quod respōdet ꝙ in quibusdaz aīalibus vt in hominib⁹ insunt omia predicta. in quibusdaz vo quedaz horū insunt. in aliis autē vnū soluz. In his autē in quibus inest vnū soluz pdictoꝝ vt in plantis oportet ꝙ illud ī eis sit anima. in quib⁹ vo insunt plura est pars seu potētia anime. sed illa aīa denoīatꝰ a pncipaliori pte vt sensitiua vel intellectiua.

Secūda questio est ista si vnū quodqꝫ pdictoꝝ est ps anīe puta oia inueniūtꝰ in vna aīa sicꝰ in aīa hūana vtꝝ hee sint ptes ꝙ sepentꝰ

ad inuicē solū3 fm rōe3. aut etiā3 sepentur loco. utpote q̄ i una parte corpis sit sensitiuu3 ⁊ in alia intellectiuū ⁊ sic de singulis. Ad quod respondet q̄ de qbusdā ptibus aie nō est difficile videre utrū sint sepabiles loco idest subiecto. sed de quibusda3 dubium est. Et ad ostendēdu3 q̄ hoc est facile videre in quibusdā p̄mittit silitudine3 de plantis q̄ queda3 ptes diuise ab aliis ptibus vidētur viuere Et hoc ondit p hoc q̄ ramusculi abscisi inserūtur ⁊ plantātur ⁊ cōualescūt quod nō esset nisi remaneret in eis vita. ⁊ p ɔñs ania que ē principiū viuendi quod contingit quia in unaquaq3 plāta ania una est in actu ⁊ multiplex in potētia.

Quia ergo aia plāte est imperfecta in ordine aniarū nō requirit magnā diuersitatē in ptibus. unde pōt saluari in aliqua partiū. Sic etiā hoc ostēdit in aliquib⁹ aniali bus que dcisa uiuūt quoia3 utraq3 partiū h3 sensu3. quod pat3 q2 retrotrahit se si pūgitur. Dab3 ēt motū fm locū ut ad sensu3 patet. ⁊ si ps decisa habet sensu3 necesse est q̄ hēat appetitū. ad sensu3 eni necessario sequit delectatio ⁊ dolor. Necesse est eni si sensibile pceptu3 sit cōueniens q̄ sit delcābile. si autē nociuū q̄ sit dolorosū. ubi autē ē dolor uel delectatio necesse ē q̄ sit desideriū uel appetit⁹. ubi autē est appetitus ⁊ cōcupiscētia ibi est fantasia. Sic igit māifestū ē q̄ uegetatiuā sensitiuū motiuu3 fm locu3 ⁊ appetitiuū inueniūtur in una pte decisi. Ex quo p3 q̄ nō distiguūtur in corpe aialis loco s3 de quibusdam potētiis uel potissimis ptibus māifestu3 ē q̄ distinguūt loco. uisus ei māifeste nō est nisi in oculo. auditus in aure. olfactus in naribus. gustus in lingua ⁊ palato. Sed prim⁹ sensus scil3 tactus qui est necessarius in aiali est in toto.

De intellctū āt dicit q̄ dubiu3 ē. q2 nōdum pbauit utrū habeat organū distinctum ab aliis an nō. Dicit āt q̄ ptes seu potētie q̄ non sunt sepabiles loco distinguūt fm rōe3. qd pbat q2 cū habeāt sēsus ⁊ dūsos actus hñt aliō ⁊ aliō esse idest aliā ⁊ aliā rōe3 formale3. vñ dic̄ q̄ alte℞ h3 ēe i sētitiuo ⁊ i opinatio. i. intellectio. Ex p̄dc̄tis p3 q̄ poͤ aie. s. uegetatiuū sēiti⁹ motiuū f3 locū apetitiuū ⁊ itellectiuū distigūt ad inicē ex nā rei ⁊ ab ipsa aia ⁊ ñ tātū p opatō3 intellcūs. q̄ ab ipa aia p3 cū sint e⁹ ptes seu ptiales pfctōs. Quō vō iter se pt3 cu3 hēant distictas rōes formales ⁊ sūt pricipia distictaꝝ opationū

Aperte eni volūtas amat nō intellectus. et intellect⁹ intelligit non āt volūtas. Licet āt distinguātur ex natura rei nō tamē distinguūt realiter in his in qbus simł insunt cū vna nō possit corrūpi alia remanēte. nūquā eni est intellect⁹ sine alijs potētijs vt dicit Aristo. in hoc secūdo. in aīa autē sepata remanēt omēs iste potētie in se cōsiderate. licet nō possit exire in actus aliqrū huiusmodi potētiarū. quia ad suas opatōes exercēdas requirūt organa. Secūdo est intelligendu3 quod dicit hic Phus q intellectus sepat ab alijs sicut ppetuū a corruptibili. hoc est intelligēdu3 q sepat ab alijs ptibus seu potentijs nō in se consideratis sed vt cōplectunt organa et sunt propiqua dispositōe ad actus.

Si arguas cōtra hoc qr actus et potētia ad ide3 gen⁹ ptineāt. s3 actus istarum potētiarū vt intelliger et velle sunt accidētia ab inuice3. ab ipsa aīa realr distincta ergo et potētie. Ite3 p Aristo. in psenti ponēte naturales potētias in secūda specie qualitatis.

Respondeo ad primū q potētia et actus pnt sumi vt sunt differentie entis. et sic sunt eiusdē generis p.no vt ide3 numero vt Adā prius fuit in potētia postmodum vero in actu. Alio mō sumit potētia et actus p principio actiuo vel passiuo et tunc nō sunt eiusde3 generis actus et potentia sic est in pposito. maior est cōcedenda prio modo et nō secundo.

Ad secūdu3 dico q Aristo. accipit potētia3 naturale3 p facultate vel abilitate vtendi huiusmodi potentia. Ista3 materiam tractat diffuse Scotus. xv^a. dis. secundi sniarum. Tractat etiam ab alijs doctoribus theologicis in primo et secundo sniaru3. ideo de ipsa succīcte pertranseo.

De potentijs anime.

p Otētiarū autē anime &c. Postquā Aristo. diffiniuit aīa3 nunc accedit ad determinādu3 de partibus eius seu potentijs. Et prio dicit q p potētias idem intelligit quod supra p partes intellexit.

Distinguit autē huiusmodi potentias in quinq3 genera. s. vegetatiuū sensitiuū appetitiuū motiuu3 sm locū et intellectiuū. Ad cui⁹ euidētiā intelligēdū est prio q h⁹modi qnq3 genera potentiarum pnt ad triplicē aīa3. s. vegetatiuā sensitiuā et intellectiuā reduci. motiuū

enĩ fm locũ potest reduci ad sensitiuũ seu intellectiuuz. Silr appetitiuũ fm q duplex est appetitus s. sensitiu9 et intellectiu9 qui dicit voluntas de quib9 in principio p mi metaphisice.

Notandũ insup q Phus hic ponit quinqz potentias licet prius ponat quatuor tãtuz. qr sup Aris. intẽdens ostẽdere q aia est principiũ viuẽdi in omibus viuentibus distinxit ipsuz viuere fm gradus viuentiũ et nõ fm opatões vite secũduz quas hic distinguit genera potẽtiarũ. Appetitiuũ eni non cõstituit aliquẽ gradũ viuẽtinz. quia omnia que habent sensuz habent appetitũ. et sic remanẽt tantũ quatuor gradus viuẽtiuz vt dictũ est.

Ostẽdit autẽ Phus q aialia habẽt appetituz. quod pbat quia oia habentia sensuz tactus hñt appetitũ vt dictũ est caplo pcedẽti. sed oia aialia habẽt sensuz tact9. quod probat. qr sensus tact9 ẽ sensus alimẽti. necessariũ est autẽ omnibus aialibus vti alimẽto. iõ necessariũ est q habeãt sensuz tact9 quo pcipiãt alimẽtum sibi necessariũ et cõueniẽs. Et q tactus est sensus alimẽti manifestũ est sic corpa viuẽtia ostant ex calido et frigido humido et sicco ita ex his nutriũt Tactus autẽ est discretiu9 horuz sed viuẽtia non nutriũtur ex aliis sensibilib9 nisi fm accidẽs inquãtuz videlz cõiũgunt tangibilibus. sapor eni odor et calor nihil conferũt in alimẽtuz inquãtuz hui9. sed soluz inquãtuz cõtingit odorata et colorata esse calida vl frigida humida vel sicca. Sic igit pz q oia aialia habẽt sensuz alimẽti. quib9 cunqz autẽ inest sensus alimẽti inest esuries et sitis quoz vtrũqz est cõcupiscẽtia alimẽti. Esuries quidez ẽ cõcupiscẽtia calidi et sicci qd hz ratõez cibi. sitis autẽ est concupiscentia frigidi et hũidi quod hẽt ratõnez potus. sapor ãt est quodãmodo hoz delectamẽtũ. sapor eĩ delcãbilis indicat pportionẽ conueniẽtez calidi et frigidi humidi et sicci in alimẽto. vnde magis pertinet ad delcãtionẽ cibi q ad necessitatem.

Compat autẽ Phus hui9modi potẽtias ad inuicẽ dicens q sensitiuũ est in intellectiuo et vegetatiuũ in sensitiuo sic trigonuz. i. triangul9 in tetragono. i. in qdrangulo Triangls eni est in quadrãglo in potẽtia. põt enĩz quadrãgul9 diuidi in duos triãglos p dyametruz Sic sensitiuuz est in potẽtia seu vtualr in intellectio et sic de aliis.

Ad determinãdũ ãt de potentiis aie in spẽali dic Phs q pri9

est determinādus ꝯ actib⁹. quod probat qꝛ ſm rōꝫ diffinitiuā act⁹ sunt priores potentijs. quod patꝫ ex hoc. qꝛ cuꝫ potētia dicat quendaꝫ respectū ad actū cuꝫ sit principiū agendi vel patiēdi oportet ꝙ actus ponat̃ in eius diffinitōe. qa ēt obiecta sunt priora actibus oꝫ prius videre de ipsis obiectis.

Pro quo notādum ꝙ ex obiectis diuersis nō diuersificat̃ actus ꝛ potentie anīe nisi qñ fuerit dr̃ia obiectoꝝ inquātuꝫ sunt obiecta. s. ſm rōeꝫ formalē obiecti sic visibile ab audibili. Si auteꝫ seruet̃ eadeꝫ ratio obiēi diuersitas ſm q̄cū ꝙ alia nō inducit diuersitateꝫ specificatiuā actus ꝛ potētie. Eiusdē eni potētie est videre hoieꝫ coloratū ꝛ lapidē coloratū. qꝛ illa diuersitas ꝑ accidēs inest obiēo inq̄tuꝫ est obiectū. Notanduꝫ insup ꝙ cuꝫ aīa ꝓ statu isto non cognoscat seipsaꝫ dircē intuēdo oꝫ ꝙ in cognitiōe aīe ꝓcedam⁹ ab extrinseco ut. s. ꝑ obiēa a qb⁹ abstrahuntur spēs intelligibiles cognosca⁹ act⁹ ꝛ ꝑ actus potētias ꝛ ꝑ potētias ipsaꝫ eēntiaꝫ aīe. Si āt dircē aīa essentiā suā ꝑse cognosceret esset cōtrari⁹ ordo obseruādus in cognitōe aīe. qꝛ quāto aliqs essꝫ propinqui⁹ essentie anīe tanto proprius cognosceretur ab ea.

De vegetatiua potentia.

Quare primū de alimēto ꝛc.

Hic ꝓhus incipit tractare ꝯ ipsis potentijs in spēali. ꝛ primo de vegetatiua que est coior omnib⁹ alijs etiā determinādo de alimento quod est eius obiectū ꝛ ꝯ generatōe que est eius actus. Dic̄ ergo ꝙ quodlꝫ viuū generat aliud eiusdē spēi vt planta plantā oliua oliuaꝫ aīal aīal. Ab hoc tamen excipit impfecta vt pueros orbata ꝛ eunuchos ꝛ hn̄tes siles defectus. Dicūtur eni orbati carētes aliquo sensu vt cecus surdus. excipit etiā ea que generātur ꝑ putrefactōem. Alimētū āt ad ista valet videlicꝫ ad augmētuꝫ ꝛ ad nutritōneꝫ.

De ratōe autē alimēti est ꝙ cōseruet substantiaꝫ ei⁹ quod alitur que cōseruatio est necessaria ꝓpt̃ cōtinuā ꝯsumptōꝫ hūidi a calido naturali. Tercio valet ad generatōeꝫ. semē eni q̄ȯ est generationis principiū est supfluū alimēti. Secūdum hec aīa vegetabil' est p̄rīcipiū triplicis opatōis. s. nutritōnis augmēti ꝛ generatōis. Ad hoc āt dicit Aristot. ꝙ aīa vegetatiua hꝫ duplex instrumētuꝫ. s. ipsuꝫ alimētuꝫ ꝛ calorē naturalē ꝑ queꝫ alterat̃ decoq̄t̃ ꝛ digerit̃ alimentuꝫ.

d Etermina tis autez his. Postquã Phus determinauit de pte vegetatiua. hic ɔñter determinat de p te sensitiua. Et prio ostendit quõ sensus educit de potẽtia ad actuz Ad cui⁹ euidentiaz distinguit potentiã ⁊ actũ circa intellectũ dicens q̃ aliquis dicit sciẽs vno mõ inquãtuz hz naturalẽ potentiã ad sciendũz. vt homo anteq̃ hẽat habitũ scie hec po^a uocat eẽntialis. secũdo mõ dr̃ aliqs sciens inq̃tuz hz habitũ sciẽtie quo põt exire in actũ. ⁊ hec vocat potentia accidẽtalis. qz talis p habitũ scientie in eo existente potest actualiter exire in actuz. Tercio mõ dicit aliquis sciens inq̃tuz actu cõsiderat. prima potentia reducit in actũ cuz quis ex ignorante fit sciens. Dicit autẽ ignorãs duplr̃. vel qz caret habitu scientifico. ⁊ talis dicit ignorãs priuatiue. vel qz hz hituz cõtrariuz. s. errorẽ. ⁊ talis dr̃ ignorans cõtrarie. Dicit ɔñter Phus q̃ sicut potẽtia ⁊ act⁹ dñr multiplicit ita ⁊ pati. Uno mõ ꝓprie dicitur pati quando ps patit aliquod de trimẽtuz ab agẽte ita q̃ fit ibi aliqua corruptio vel abiectõ forme sbalis vel accñtalis. Alio mõ large dicit pati qñ aliqd̃ fm q̃ receptiuũ alteri⁹ compat ad ipz sicut potẽtia ad actũ. hec autẽ passio ñ est corruptõ patientis sz magis p fectio. Potẽtia ei pficit p actus. vnde ignorãs quãdo fit sciẽs dicitur pati hoc mõ ⁊ alterari non ãt prio mõ. Silr̃ igit ille qui nõ hẽt habitũ est in potẽtia ad actũ. Ita dicit Phus q̃ ille qui non habet sensuz est in potẽtia ad sensum. ⁊ reducit talis potentia ad actuz a generante. ⁊ ille qui habet sensuz est in potentia ad actuz sciendi. ⁊ talis potentia reducit ad actũ mediante obiecto sensibili.

Circa predicta notanduz q̃ lz cuz quis ab errore reducit ad sciẽtiaz veritatis sit ibi quedaz similitudo alteratõis que est de contrario in cõtrariuz. non tamen est ibi vere talis alteratio. naz alteratõi que est de contrario in cõtrarium vtrunq̃z per se ⁊ essentialr̃ competit scilicet q̃ sit a contrario ⁊ q̃ sit in cõtrariuz. Sicut eni dealbatio non est nisi ad albuz ita nõ est nisi a nigro uel medio quod respectu albi est quodãmodo nigrũ. Sz in acquisitõe scientie accidit q̃ ille q acquirit sciaz vitatis pri⁹ fuerit in errore. absque hoc enim non põt adduci ad scientiaz veritatis. vñ non est vere alteratio.

His premissis determiat Aristo. de sensibilib⁹ dicēs q̄ duplex est sensibile. s. p se ⁊ p accñs. Est aūt sensibile p accidēs qd̄ accidit ei quod est sensibile p se. sicut accidit albo esse hoiez. iō hō est sensibile p accidēs. tale autez sensibile apphendit p aliā potentiaz cognitiuā vt p estimatiōez vel intellectiuā. Sensibile āt p se dicit duplr. qz quoddā est ppriū quoddā cōe. Est autez sensibile ppriuz qd̄ non pōt alio sensu sentiri nisi suo. vt son⁹ respcū audit⁹ ⁊ sic d̄ alijs Sensibile autē cōmune apphēditur a plibus sensib⁹. Et sunt quinque que enumerat Aristo. s. numerus motus quies figura ⁊ magnitudo Tactus eni ⁊ visus pcipiūt omia ista. s; alij sensus pcipiūt aliq̄ istoruz. licet autē sensus nō decipiat circa propriū obiectū bene tamen decipit circa obiectuz cōmune. vt habet in libro de sensu ⁊ sensato.

Cōsequēter Phus determiat de pprijs sensibilib⁹ ſm vnūquē q̄ sensum. ⁊ primo de obiecto visus dicēs q̄ illud sensibile cui⁹ est pprie pceptiu⁹ visus est visibile. Sub visibili autez cōprehēdit color ⁊ illa que vident lucida de nocte vt putredines quercus ⁊ oculi quorūdaz aialiuz ⁊ sic de alijs. Et silr corpa lucida vt ignis. Dic autē q̄ color est p se visibilis non primo mō s; secūdo. Est autē primus modus dicēdi p se cū predicatur diffinitio vel ps diffinitōis de diffinito. sicut poit Phus primo posterior vt hō est aial. Secūdus āt mod⁹ est qū passio pdicat de subiecto vt hō est risibilis. sicut color est visibil. Quod probat Phus. qz color ē motiuū diaphani in actu causando. s. in eo ppriā speciē. Est autē dyafanū corpus transparēs vt aer aqua ⁊ aliqua corpa celestia. Non eni possemus videre stellas fixas que sunt in octaua spera nisi inferiores spere planetarū essent transpentes vl diafane. Ondit aūt Aristot. q̄ cū illud quod mouet diafanuz in actu sit visibile seqtur q̄ color erit visibilis qz vere diafanuz. Quia vero diafanuz nō fit in actu nisi p lumen. non eniz aer vel aqua aut huiusmodi est in actu transparēs nisi fuerit illuiatus ideo color nō est visibilis sine lumine.

Ad euidentiaz pdictor videnda est differentia inter lucez ⁊ lumen. lux autē non potest poni substantia. qz ē p se sensibil vt ptz ex pdictis. nō āt sba vt patz in sacramēto altaris. lux ergo est qued az qualitas de tercia spē qualitatis. lumē āt nō est substātia completa

hoc est p se exñs. q2 nec spũal' cuȝ sit extẽsibil'. nec corpalis. q2 tunc duo corpa siml' eẽnt vt oñdit hic Aristo. Est eni lumẽ cũ toto aere. nec oportet aereȝ moueri aduenie te lumine. q2 tũc in medio illumia to nõ esset respiratio aeris. nec ẽt lumẽ est forma sbalis. q2 illud cui aduenit est pfectũ in esse illud reci piẽdo sic appet de aere qñqȝ illu miato qñqȝ tenebroso. Nec ẽ ma teria vt patet. nec aliquid ptinẽs ad genus sbe sed q̃litatis quãtum ad terciã spẽȝ dũ generabit in q̃li tatẽ sensibileȝ ⁊ qualitateȝ que est spẽs seu intentõ qualitatis sensibi lis. Notãduȝ q̄ nõ dicit hic in tentio illud qd intendit sensus. qa hoc mõ ipm obiectũ eẽt intẽtio. sȝ intẽtio dr ibi illd p qd tanq̄ p pn cipiũ formale in obiẽm tẽdit sbus Hoc mõ dico q̄ lumẽ ẽ intẽtio si ue spẽs sbil' ipsi⁹ lucis que qdẽ reqrit tam in psiciẽdo medium q̄ organũ anteq̄ sit visiuũ nec medi uȝ nec organuȝ est receptiuuȝ spẽi coloris sine lumie. Ipsuȝ autẽ lu men vocat radius si sit p rectaȝ li neã a diafono ad corp⁹ luciduȝ.

Cõsequẽter dicit Aristo. q̄ ex pdictis patet q̄ color sine lumine videri non põt cũ d ratõe coloris sit q̄ est motiuũ diafani sed actu. diafanũ autẽ non est in actu nisi p lumen. ⁊ ideo color sine lumine vi deri non põt. quod pbat p signũ. q2 si aliquis ponit coloratũ super organuȝ visus nõ videt q2 non est ibi diafonũ in actu quod moueat a colore. naȝ ⁊ si pupilla sit quod daȝ diafonũ non tamẽ erit diafo nuȝ in actu si superponat sibi cor pus ad oppositum. Dicit ergo Aristo. q̄ color mouet diafonũ in actu causando. s. in eo specieȝ vel similitudinẽ suaȝ ⁊ ab hac mouet organũ visus sic a corpe sibi cõti nuato. Corpa eni nõ imutant nisi se tangãt. Eodẽ autẽ mõ se habet vt ait Aristo. in aliis sbilibus si cut in visu. vnde dicit q̄ nec odor nec sonus sentiũtur si tangũt orga na sensus. sȝ ab odore ⁊ sono mo uẽtur media. a medio autẽ vtrorq̄ organorꝝ. s. auditus ⁊ olfat⁹. Si mil'r vt dicit est in gustu ⁊ tactu de quo sequẽti caplo videbit.

Cõsequẽter determiat Phus de noctilucẽtibus que non vident in luie sȝ in tenebris. hec eniȝ in te nebris vidẽtur lucentia in luie võ colorata. Cui⁹ ratio põt assignari q2 illa habẽt aliqd lucis. luciduȝ eniȝ ignis ⁊ diafanũ aeris ⁊ aque nõ est in eis formal'r extinctũ ppẽ opacũ terre. sȝ q2 modicũ habent de luciditate eorꝝ lux ad psentiaȝ maioris lucis occultat. sic etiã est

de stellisque de die nõ uident. unũ in luie nõ uidẽtur ut lucẽtia sed ut colorata tantũ. lux ãt eo℞ ꝑpter sui debilitatẽ nõ põt diafanũ ꝑfecte reducere in actũ ſm qd natũ est moueri a colore. unũ ſb eorũ luce nec eorũ nec aliorũ uidet color sed solũ lux ipsorũ. lux ãt cũ sit efficacior ad mouẽdũ diafanũ ꝙ color cũ mutat in mutatõe diafani uideri põt. Cõsequẽter ⁊ corpa lucida dicẽs ꝙ nõ solũ uident in lumie sicut colorata ſʒ ẽt in tenebris sicut illa de qbus dicit. ⁊ hoc ideo qꝛ ignis hʒ tãtũ de lumie ꝙ põt diafanũ oio in actu facere ita ut ipsũ ⁊ alia uideãtur. nec est tã debile lumẽ ei⁹ ꝙ ad ꝑñtiam maioris lumis obumbret. De predictis patet ꝙ cũ nõ solũ uideãt colorata sed etiã lucida cũ ẽt lux sit substantia coloris. Color enim nõ ẽ nisi lux quodãmodo opacata ex admixtiõe corpis opaci. sequtur ꝙ lux sit obiectũ adequatũ uisus. Color ãt est obiectũ ꝑ se ɔtentũ sub hui⁹modi primo obiecto.

Notãdũ autẽ ꝙ causa quare distantia impedit visũ est non ꝙ mediũ resistat imutatõni visibilis Non eni diafanũ hʒ cõtrarietatẽ ad lumẽ vel colorẽ. ſʒ est in ultia dispositõe ad eo℞ receptõʒ. Cui⁹ signũ est ꝙ subito imutat a lumie vel a colore. Sed causa hui⁹ est qꝛ oẽ corp⁹ videt sub quodã angulo pyramidis cui⁹ basis ẽ in re visa. ⁊ angul⁹ est in oclo vidẽtis. ideo necesse est qꝛ cũ res visa sit maioris quãtitatis ꝙ pupilla oʒ ꝙ ꝑportionabilr diminuẽdo pueniat imutatio visibil usqꝫ ad visũ Maifestũ est ãt ꝙ quãto latera pyramidis sunt lõgiora dũmodo sit eadẽ basis tanto angul⁹ est minor. ⁊ ideo a remotiori minus videt. ⁊ tanta põt esse distantia ꝙ ñ videt. Fit autẽ visio non extramittẽdo sed intus sumẽdo spẽʒ obiiciri visibilis ut ait Aristo. in libro de sensu ⁊ sansato.

De obiecto auditus.

n

Anc autẽ

rc. Hic determinat Aristo. de obiecto audit⁹. s. de sono. vñ dicit ꝙ son⁹ habʒ generari ex ꝑcussiõe duo℞ corporũ solidorũ. nõ eni lana ⁊ huiusmõi mollia faciũt sonũ cũ cedãt ꝑcutienti. Oʒ n. ꝙ sit ibi resistẽtia corpis ꝑcussi ad ꝑcutiẽs ⁊ ꝙ hoc sit cũ violẽtia vt fiat aeris cõmotio ꝗ ɔtinuetur

usq ad aures. Fit at h9moi muta tio aeris vt dicit Aristo. eo modo quo fit in aqua cū aliqd in ea ꝓi citur. fiūt enim ibi quedā regiratō nes in circuitu aque ꝑcusse que q dez circa locuz ꝑcussiōis sunt pue ⁊ motus est fortis. in remotis aūt giratōes sunt maiores ⁊ motus ð bilior. tādez āt mot9 totalr euane scit ⁊ giratōnes cessant. Sic ad ꝑ cussiōez corporꝫ aer in giro moue tur ⁊ sonus utiq3 diffundit. in vi cinio giratōes sunt minores ⁊ mo tus fortior. ideo motus ibi certi9 ꝑcipitur. in remotis autē son9 ob scurius audit ⁊ tādez totaliter de ficit. Est autem sonus in corpe so nāte sed in medio vt aere ⁊ aqua

Postmodū determiat Arist. de voce que est spēs soni dicēs ꝙ vox est ꝑcussio aeris respirati ad vocalez artariā cū imaginatiōe si gnificandi. Ista est diffinitio per causaz. non enim vox est ꝑcussio sz sonus causatus ex ꝑcussiōe. Fit au tez huiusmodi ꝑcussio ab anima perberante aerez ad vocalē arte riaz. ⁊ sola animata habent vocē non autē omnia. Dicitur autez cum imaginatōe aliqua in ordine ad significanduz etiaz naturaliter vel ad placitum. Dicit autem Aristo. ꝙ natura vtitur respiratō ne ⁊ ad formatōez vocis ⁊ ad mi tigationē caloris. vocalis enim ar teria que est organū respirationis est ordinata ad pulmonē vt ei de seruiat ꝑ attractionē aeris. aer au tez necesse est ut recipiat in pl'mo nem. quia in hac parte animalia gressibilia plus habent de calore ꝙ̄ in aliis partibus. Pulmo enim cōiungitur cordi in quo est princi piuz caloris naturalis. oportet er go ꝙ aer ingrediatur ad pulmōez propter refrigerium caloris natu ralis. Animalia autez que multū habent sanguinez multuz habent de calore naturali. ideo indigent respiratione. non autem illa que modicum habent sanguinis vt pi sces. vel que omnino carēt sangui ne vt cancer ostree ⁊ alia hui9mo di vt anulosi corpis vt apes ⁊ for mice ⁊ sic de aliis. talia ergo cum non respirent non habent vocem.

Consequēter determiat Phi losophus de obiecto olfactus sci licet de odore. Est autez odor fu malis euaporatio quam calor re soluit ab odorifero. Ostendit au tem Philosophus quod sicut vi sus ē cognoscitiu9 lucis ⁊ tenebre cū ꝑuatio nō ɔgnoscat nisi ꝑ hitū sic olfatus est cognoscitiu9 odora

bilis et nõ odorabilis. Nõ odora bile autẽ ſm ipſuȝ dupl'r dicitur. aut quod nullуȝ habȝ odorẽ ſicut corpa ſimplicia. aut qd̄ habet paruȝ de odore vel maluȝ odorem. Simil'r eſt dicẽduȝ de alijs ſenſibilibus ſimplicibus.

Notanduȝ q̄ hic Ariſto. dicit q̄ duri carne ſunt inepti mente. molles v̄o ſunt apti. cui⁹ ratõ poteſt eſſe. q2 quanto cõplexio eſt nobilior et delicacior tãto anima minus impedit' ab opatõe ſua. ideo intellcũs eſt perſpicacior.

De obiecto guſtus.

d Etermiat

inſup Phus de obiecto guſtus dicẽs q̄ obiectũ guſtus eſt ſapor et pcipit' a guſtu qui eſt quidaȝ tactus non p mediũ extraneũ vt p aereȝ vel aquã que non ſunt ptes aialis ſed p mediuȝ coniũctuȝ aiali. Caro enĩ eſt medium in ſenſu tactus. Cũ autẽ guſtabile ſit quoddã tãgibile erit etiam mediuȝ in ſenſu guſtus. Ubi notãduȝ q̄ licet guſt⁹ et tact⁹ cõueniãt in mõ ſentiẽdi. q2 vterq̄ pcipit obiectũ ſuũ tãgendo hoc tamẽ nõ obſtante ſunt diſtincti ſenſus q2 hñt obiecta diſtincta. Guſtus eñ eſt diſtinctiu⁹ ſaporis qui non eſt aliq̄ qualitatũ ſenſibiliũ per tactuȝ.

Deinũ oſtendit Phus q̄ ſapor eſt guſtabilis mediãte hũore. Unũ omne guſtabile vel eſt actu humiduȝ vel humectabile p ſaliuaȝ.

De obiecto tactus.

u Ltimo de

terminat Ariſto. de tactu. Circa quod mouet duas queſtiones. Prima eſt vtrũ ſenſus tactus ſit vn⁹ vel plures. Ad quod reſpõdet q̄ non eſt vn⁹ ſenſus. et hoc ideo. q2 ẽ pluriũ ꝯtrarietatũ que nõ cõueniũt in vno genere vl' in vno ſubiecto vt calidũ et humiduȝ frigidũ et ſiccũ duruȝ et molle grauis et leuis. Auditus auteȝ eſt vnus lȝ ſit pl'iuȝ ꝯtrarietatũ vt ſoni acuti et grauiſ aſperi et leuis q2 ille cõtrarietates cõueniũt in vno genere. ſ. in ſono. Põt tñ tact⁹ dici vn⁹ rõe vnitatis et organi.

Secũda q̄ſtio qd ſit organum tact⁹. Ad qd̄ rñdet q̄ caro nõ eſt organũ tact⁹ lȝ eſt mediũ. ſȝ organũ tactus et guſtus ẽ iuxta cor vt poit in libro de ſenſu et ſenſato. Eſt ãt organũ tact⁹ vt dic' Cõmẽtator neru⁹ extẽſus toti corpi. vñ iuxta vel ppe quãlibet ptẽ carnis ſunt aliq̄ ramuſcl'i imixti neruorũ q̄ extẽdũt' p corp⁹ p quos deriuatur virtus tactiua a corde vel cerebro p totũ corpus.

De cōuenientia sensuū.

Ulterius ostēdit Aristo. in quo cōueniūt oēs sensus dicens q̄ cōe est omni sensui q̄ ē susceptiuus spēꝝ sine materia. sicut cera recipit signū ānuli sine ferro vel auro. Sed videt̄ hoc esse cōe omni patiēti. Oē ei patiēs recipit ab agente formā sine materia. nō eni aer recipit ab igne materiā ei⁹ s3 formā. Dicēdu3 est q̄ l3 sit cōmune omni patiēti q̄ recipiat formā ab agente. dr̄ia tn̄ est in mō r̄cipiendi. na3 forma que in patiente recipit̄ ab agēte qn̄q3 h3 eūde3 modu3 essendi in patiēte quē hab3 in agente. Et hoc quidē accidit quādo patiēs h3 eandē dispositō3 ad formā quā h3 agens. vnūquodq3 eni recipit̄ in altero p modu3 recipientis. hoc mō patit̄ aer ab igne ⁊ sic de alijs. Qn̄q3 v̄o forma recipit̄ in patiēte s̄m aliū modū eēndi q̄ sit in agente. qz dispositō materialis patiētis ad recipiēdu3 nō est similis dispositiōi mat̄iali que erat in agente. ⁊ iō recipit̄ in patiente sine materia inquātu3 patiēs assil̄atur agenti s̄m forma3 non secundu3 materiā. Et p hūc secūdū modū ꝑpriu3 est sensui recipe forma3 sine materia. quia aliu3 modu3 essendi habent forme in sensu ⁊ in re sensibili. Nam in re sensibili habēt esse materiale vel naturale. in sensu v̄o intētionale vel spūale. Et ponit exemplū de sigillo in cera. nō eni3 eadē est dispositō cere ad ymagine3 que erat in ferro vel in auro. vnde assil̄atur cera sigillo aureo quātu3 ad ymaginem nō quātu3 ad dispositōem auri. Et quia etia3 intellectui conuenit q̄ recipiat species sine materia iō ad ponendu3 differentiā inter sensum ⁊ intellectū dicit Arist. q̄ sensus requirit organū in debita proportōe non intellectus. Ex quo infert q̄ excellens sensibile corrūpit sensu3. Cum enim sensus requirat organū in d̄bita ꝑportione si virtus sensibilis fuerit fortior q̄ organū natu3 sit pati soluitur ꝑportio idest corrūpitur sensus. Et est sil'ter sicut cū aliquis fortiter ꝑcutit cordas soluit̄ symphonia ⁊ sonus instrumēti qui in quadā ꝑportōe cōsistit. non sic autem excellens intelligibile corrūpit intellectū cū careat organo.

Ex hoc aute3 ostendit insuper Aristo. quare plante nō sentiāt cū nō calefiant. quia videlicet nō habent illa3 proportione3 que requiritur ad organū tactus vt possunt recipere species sine materia sed

patiātur tātum transmutatōe materiali.

Ad euidētiā3 autē eiusdē dcī quod poīt hic aristo. uidel3 q̄ sensibile positū supra sensu3 nō facit sensatōem cum nō sentit̄ uel uisibile positu3 supra uisu3 nō uidetur sciendu3 q̄ quo ad hoc in visu est causa spēalis alia ab aliis sensib⁹ q2 enī color nō videt̄ nisi in lumīe ⁊ reqritur ad hoc q̄ videat mediu3 illuīatu3 si color poneretur super organū visus obumbraret ipsum. ideo sequit̄ q̄ nō posset videri. Quantu3 autē ad alios sensus aliter verificatur ꝓpositō Philosophi. Pro quo notandu3 q2 vt dictu3 est prius duplex est mutatio ipsius sensibilis. vna ē naturalis quādo. s. sensus īmutat̄ a sensibili sm̄ illud vel tale esse vel sm̄ eunde3 modū essendi quo est in re extra. vt cum sensus tactus calefit vel alius sensus alterat̄ aliqualit. Alia est mutatio aīalis sm̄ quam īmutat̄ intētionaliter vel spūaliter a sensibili. licet habeat modū eēndi extra reale3 ⁊ matīale3. modo ita est q̄ aliquis sensus īmutatur intētionaliter solu3 vt visus. tact⁹ autē vtraq3 īmutatōe īmutatur tā intentional'r q̄ realiter.

Cōsequēter probo q2 organu3 est corpus mixtū sicut mediu3 qd est caro. ergo est passiuum reale ⁊ receptiuū actōis realis. Qualitates enī tangibiles sunt real'r actie. igit̄ ꝛc. Simil'r īmutat̄ intentionaliter. q2 si tantu3 realiter īmutatur ratione qua mixtu3 reale nō plus sentires qualitates tangibiles q̄ lignum vel lapides que realiter immutantur. quia ergo tactus sentit huiusmōi qualitates sensibiles ergo ꝛc. Preterea hoc p3 ēt rōne theologica. in dānatis enī post resurrectōe3 generale3 erit sensus tactus ⁊ omēs sensus in actu suo. tūc autē tactus nō īmutabit̄ realiter. quia illa īmutatio non erit corruptiua igit̄ tantū intētionaliter. tamē illa erit magis afflictiua ergo verissima. poterit ergo vna esse sine alia. tamen in statu isto non est mutatio intentionalis sine reali ⁊ naturali īmutatione. quia causat̄ ab ea. īmutatio ergo intētionalis facit sensu3 non autē realis cu3 sine reali possit esse. s. in damnatis Realis etiam esse potest in aīatis cum nō sentiūt. Tangere aute3 inquātu3 hui⁹ est vera īmutatio. q2 tactus potest esse in aīatis que tm̄ realiter immutatur. Et ideo tangibile positum supra organū tactus cum nō immutet̄ nisi realiter non facit sensum tactus. sed omnia sensibilia recepta in eo intētionaliter

faciūt sensu3 tactus. Sic ergo im mutatio intētionalis in organo tactus vel aliorū sensuu3 bene facit sensu3 tactus non autē realis. S3 imutatio realis in organo non facit sensu3 imo magis impedit. qa si sine reali possēt esse intētionalis magis sentiret sensibile sicut pat3 in damnatis. licet ergo in aliis sensibus a visu sentiātur sensibilia tāgentia organū hoc est rōne imutationis animalis que per se causat a naturali imutatōe fm qua3 tangunt organū. ⁊ ideo fm hec ppositio Philosophi est intelligenda scilicet q͛ sensibilia tangētia sensu3 nō faciūt sensu3. quia rōe immutatōis realis fm qua3 tangunt organum non faciūt sensum. hec Jacobus de Esculo sequax Scoti in questionibus super libru3 de anima que quidem ab aliquibus dicūtur esse ipsius Scoti quax pncipiu3 est vtrum sensus tactus sit vnus. sunt viginti ⁊ vna questiones. de quo vide. xliiii^a^. dis. quarti sententiarū eiusde3 doctoris.

De sensu cōmuni.

q Uod autē non sit alius sensus preter quinq3. Hic tractat Philosophus de sensu cōmuni dicens q͛ oportet ponere sensu3 cōmune3 in animalibus cum sit aliqua potentia que habet iudicare d̄ obiectis sensuū pticulariū vt illa ad inuicē distinguūtur. hoc autē non potest facere sensus particularis. q2 nulla potentia potest distinguere inter aliqua extrema nisi illa extrema cognoscat. vnde nulla potentia potest cognoscere albū esse aliud a dulci nisi cognoscat albu3 ⁊ dulce. vn̄ vero sensus pticularis nō pōt cognoscere obiectū alteri⁹. Oportet ergo ponere sensu3 cōe3 qui habeat apphendere obiecta sensuū pticulariu3 ⁊ de ipsis iudicare. Iste autē sensus mouetur a sensibus pticularibus recipiendo species ab ipsis sicut ⁊ sensus particulares mouētur ab obiectis.

Circa quod sciēdu3 q͛ vt dicit doctor subtilis 3^a^. dis. primi sentētiaru3 sensus non se habent actiue respectu speciei sed solum passiue licet se habeāt actiue respectu sensationis.

Notandū insuper q͛ distinctio potentiax sensitiuax interiox potest capi vel colligi ex dictis Auicenne sexto naturaliu3. ⁊ in libro de distinctione spiritus ⁊ anime.

Cerebrũ enĩ anĩalis in duas ptes diuidit. anteriorẽ. s. que est maior ꝛ posteriorẽ que est minor. Et in prima pte anteriori sunt duo ventriculi vnus altior altero ꝛ añ alius. in postrema autẽ parte est vnus tantum. ꝛ inter illas duas ptes est vnus ventriculus medius habẽs duas ptes vnã supiorem ꝛ aliã inferiorẽ ita q̄ vna est tota sup̄ aliã Et inter istum ventriculum et ptem posteriorẽ est quoddam corpus ad modum vermis quod clauditur ꝛ aperit cum opus fuerit memorari ꝛ vergit versus ptem posteriorem.

De dictis ergo dicamus p ordinem. A primo ergo ventriculo prime ptis cerebri pcedũt septem paria neruorum quorũ vnum seruit virtuti visiue ꝛ oritur vnus de neruis a dextra parte illius primi vẽtriculi ꝛ alius a sinistra. ꝛ sic qui oritur a sinistra tendit ad dextrã ꝛ qui a dextra tendit ad sinistram ita q̄ cõcurrũt ꝛ intersecant se ad modũ crucis. Et ille cõcursus neruorum dicit neruus obticus. Procedũt autẽ illi nerui ꝛ elongantur quousq̄ recipiant in suis orificijs ipsos oculos. Nota etiam q̄ in loco cõcursus est quedã cõcauitas per quã potest esse transitus ipsius spiritus ab oculis vsq̄ ad primum ventriculum prime ptis cerebri. ꝛ ab illo est via vsq̄ ad mediũ ventriculũ et ab illo vsq̄ ad posteriorẽ

His pmissis sciendũ q̄ in illo cõcursu illorum duorum neruorum est organũ vtutis visiue. q2 si ambo nerui iudicarẽt de obiecto cum recipiant duas spẽs in duobus oculis sp videns iudicaret vnũ est duo. virtus autẽ sensitiua interior propinquior est visiue. Sensus cõmunis est in primo ventriculo anterioris ptis cerebri. cuius officiũ est apprehẽdere omnia sensibilia sensuũ pticulariũ et iudicare differẽtias eorum vt dictum est. Ad hunc sensum vidẽtur cõcurrere organa sensuum pticulariũ sicut ad centrũ. Post sensum autẽ cõem est imaginatio cuius organũ est posterior ventriculus anterioris ptis cerebri. Officium ãt eius est retinere illud qd̄ reddit sibi a sensu cõi. retinet ãt spẽs illorũ que apphendũtur tam a sensibus pticularibus q̄ a sensu cõmũi nõ tamẽ distiguit vel discernit vt vult Auic. sexto naturaliũ. discernere vero cõpetit sensui cõmuni et etiam cellule sensus pticlaris suo modo. Post imaginatiuã aũt est vis cogitatiua cuius organũ est in inferiori parte ventriculi medij cuius officiũ est facere compatõem inter ea que cõseruãtur in imaginatõe vt vult Auic. vbi supra. Hec

vis vocatur ab Aristo. intellectus passiu⁹ qui corrumpitur ratõe organi. p illaȝ potentiã possum⁹ cognoscere soleȝ viridẽ ⁊ monteȝ aureũ. licet nunq̃ viderimus ea coniuncta in aere. tamen q̇ species solis est viridis habem⁹ seorsum in imaginatõe. ⁊ forsitan hec est vis expimentatiua. Post cogitatiuaȝ autẽ est vis estimatiua cuius organũ est in supiori parte eiusdẽ ventriculi medij. officiũ auteȝ ei⁹ est apphendere intentões non sensatas que. s. nũquaȝ ceciderũt sub apprehẽsione alicui⁹ sensus particularis. ⁊ tamẽ apprehẽdit sub intentõnibus sensatis que scilicet ceciderunt sub pticulari sensu. Per hanc virtuteȝ apphendit ouis inimiciciã lupi vidẽs lupũ habenteȝ speciẽ inimicicie p pticularem sensuȝ nõ apprehendit. Et iõ videns lupuȝ fugit illuȝ. ut vult Auicẽna vbi supra.

Iteȝ sciendũ est deinde q̇ per hanc virtuteȝ apphendunt̃ aliqñ intentiões sensate quas. s. sensus pticularis natus est apphendere lȝ ea nõ apphendat. puta cum videmus aliquid esse rubeũ iudicam⁹ ⁊ estimam⁹ illud ẽe multũ dulce.

Ultimo est vis memoratia cuius organuȝ est ventriculus posterioris partis cerebri. Cuius officiuȝ est retinere ea que apprehensa sunt p estimatõeȝ. ⁊ sic se habȝ ad estimatõȝ sicut imaginatio ad sensuȝ cõmunẽ. Sic eni sensus cõmunis apphendit ea que redduntur sibi a sensibus pticularibus ⁊ non retinet nisi forte modicũ vel quaȝ diu est in actu sentiẽdi. Imaginatio autẽ illa retinet que estimatia apphendit vt vult Auicenna vbi supra.

Ex istis patȝ euidẽter quomõ omnis nostra ꝯgnitio sensitiua interior oritur a sensu exteriori. Cũ autẽ sic assignẽtur organa sensuuȝ in cerebro ƀm Auic. tamẽ Arist. in libro ď somno ⁊ vigilia vult q̇ primũ sensitiuũ quod vocat sensũ cõmunẽ sit situȝ in corde. Ult. n. in libro ď sensu ⁊ sensato vt tactũ est prius q̇ gustus ⁊ tactus habeant organa circa cor. licet ꝯcedat ibi de visu ⁊ auditu ⁊ olfactu ea habere organa circa cerebrũ teneas quid volueris.

Deinde ostendit Aristot. quid sit fantasia dicens q̇ fantasia est motus factus a sensu exercente in actu vel exeunte.

Ad cuius euidentiaȝ sciënduȝ q̇ quidaȝ ponũt sensuȝ cõmunem ⁊ fantasiaȝ esse ideȝ. Alij vero po

nūt fantasiā ꝛ imaginatōem esse idē. Primi habēt exponere dif finitōnem fantasie ꝙ est motus factus a sensu particulari. quia scilicet mouet a sensibus pticularibu recipiēdo species ab ipsis sicut ꝛ sensus pticularis mouet ab obiectis. Ponētes autē fantasiā ꝛ imaginatōē esse idem habent dicere ꝙ fantasia est motus factus a sensu. ita ꝙ sicut sensus cōmūis mouetur a sensibus pticularibus recipiēdo species ab ipsis. sic fantasia uel imaginatio mouet a sensu cōmuni. Huiusmodi autē opinio videt esse doctoris subtil' dis. prima quarti sentētiaꝝ questione de actōne immanēte. ubi dicit ꝙ imaginatio est motus factus a sensu ſm actū ꝛc. videt accipe fantasiā ꝛ imaginationē pro eodem.

Incipit expositio tercij libri d anima.

d

Eparti bus autē anime ꝛc In hoc tercio libro determiat Aristot. d pte intellectiua. ꝛ primo de intellectu possibili dicēs ꝙ nō est potētia organica. Nō enī est minister materie. Dr autē maxime intellectus imaterialis ſm Scotū questiōe pria quolibeti. quia nō exercet opationem propriā p organa. Organū enī quod est cōpositū ex anima ꝛ determiata pte corpis est ratio imediate recipiēdi visionē. nō sic d receptōe intellectiōis. Ex quo cōcludit Aristo. ꝙ cum ps intellectiua nō habeat organū sicut pars sensitiua quod est imixta. ideo potest verificari dictū illoꝝ qui dixerūt ꝙ anima est locus specierū Quod potest intelligi ſm doctorē subtilē dis. tercia tercij sentētiarū quod videlicet intellectus ē locus specierū inquātū habet huiusmodi species saluare sicut locus habet saluare locatū. Alie autem potētie non sic ponūtur loca quia non saluāt illas species siue cōseruant Species enī intelligibiles nō videntur deleri sicut sensibiles. nam species sensibilis ita est in organo

ꝙ poteſt deleri per cōtrariū. ſicut patet per Ariſtot. de mēoria ⁊ reminiſcētia. vbi dicit ꝙ ſenes ⁊ iuuenes ⁊ pueri ſunt male remiſcentie ꝑpter habundantiā humoꝝ iſto modo non eſt ſpecies intelligibilis in intellectu ut ꝑ ſe deleatur ꝑ aliquod cōtrariuꝫ ad ipſam.

Dicit eniꝫ ideꝫ doctoꝛ equali diſ. quarti ſniarū. ſpeciē alicuiꝰ pꝛius intellecti. ꝙ Ariſtot. nō diceret aliquod bene vel male memoꝛatiuū qꝛ intellectus eius bene vel male cōſeruet ſpeciē alicuiꝰ pꝛius intellecti. ſed qꝛ memoꝛia eius ſenſitia que cōcurrit cuꝫ intellectiua ad recoꝛdationē intellectiuā ſicut fantaſia ad intellectionē eſt bene vl̄ male retentiua ꝑpter diuerſitateꝫ oꝛgani. Foꝛte enī intellectiua quādo ꝙ cōſeruat ſpecies ſed non pōt in actu ſumi. qꝛ ſpēs deleta eſt a memoꝛia ſenſitiua. Et notāduꝫ ꝙ licet memoꝛia ⁊ remiſcentia large poſſint ſumi pꝛo eodem. differūt tamen ſm Ariſtot. quia memoꝛia ꝓpꝛie eſt retentio ſeu cōſeruatō ꝑteritoꝝ. reminiſcentia autem eſt reſumptio ſeu recoꝛdatio oblitoꝝ ⁊ a mēoꝛia elapſoꝛū.

Conſequēter tractat Ariſto. de pꝛimo obiecto intellectꝰ noſtri qd̄ videtur eſſe ſm ip̄m quiditas rei materialis ſeu ſenſibilis.

Circa qd̄ ē notādū ꝙ vt dic̄ doctoꝛ ſubtilis. xiiijª. queſtiōe quolibet. Quiditas rei materialis nō poteſt poni obiectū intellectus noſtri vt eſt talis potētia. quia tūc ſequeret̄ ꝙ intellectus beati haberet quiditatem rei materialis pꝛo obiecto adequato. Uel ſi non nō maneret eadeꝫ potētia que modo ergo utrūqꝫ eſt falſum. Nec valet dicere ꝙ eleuatur ꝑ lumen gloꝛie Nullus enī habitus eleuās potentiam pōt hr̄e obiectuꝫ qd̄ excedit p̄mū obiectū potētie. qꝛ tūc ille habitꝰ nō eſſꝫ illiꝰ potētie. ſꝫ vel eſſꝫ in ſe poª vel facerꝫ potētiā ēe aliā ab iſta ſic hr̄et aliō obic̄m p̄mū. Dic̄ gº ꝙ obic̄ꝫ p̄mū nāle pōt capi dupl̄r. vnoº ad qd̄ poª nāliter intelligit̄ ⁊ hꝫ ē ens reſpcū intellcūs creati ſm ſuā totā coītateꝫ ꝑut videlꝫ ſe extēdit ad oē poſitiuuꝫ quod non eſt nihil ſiue ſit ens reale ſiue ratōis cum omē tale ſit intelligibile. Alio mō capit̄ obiectū p̄mū naturale ad qd̄ poª pōt nāliter attigere ſm ꝯcurſuꝫ cauſaꝝ nāliuꝫ. ⁊ hoc ē ens limitatū. intellcūs ei nō ſepatꝰ a coꝛᵉ. vl̄ ēt intellcūs āgelicꝰ pōt natural̄r ꝯgnoſcere oē ens litatū n̄ āt enſ illitatū vt deū ſꝫ ꝑ ꝑa rōe deitatis. ⁊ iō ens ſm ſuā totā ꝯitatē n̄ ē obicꝫ ab itll̄cū attigiᵉ

quia tūc omne ens posset naturaliter cognosci cum obiectum ⁊ potentia debeāt adequari. hoc tamē est falsū vt patet de deo sub rōe deitatis. Obiectū tamē naturalit̄ attingibile ⁊ adequatū intellectui nostro pro statu isto est quiditas rei materialis vel rei sensibilis intelligendo nō solum de sensibili ꝓprie sed etiā de incluso essentialit̄ vel virtualiter in sensibilibus.

Hanc etiā materiā tractat diffuse Scotus dis. tercia primi sententiarū vbi ostendit ꝙ quiditas rei sensibilis est obiectū intellectus nostri pro statu isto in ratōe motiui. quia videlicet pro statu isto nō naturaliter alia intelligit que non continētur sub hoc motiuo primo Cuȝ ꝓ nūc nō intelligat nisi mediantibus fantasmatibus seu speciebus rerū sensibiliū. Et hoc propt̄ penam originalis peccati vt dicit Augustinꝰ. xvᵒ. ð trinitate. Qualiter auteȝ intellectus noster intelligat quiditates immat̄iales videbit̄ secūdo metaphẏsice capit̄lo prio

Ad euidētiaȝ predictoꝝ notāduȝ ꝙ ꝑ quiditatē rei sensibilis intelligit̄ essentia rei que ꝑ diffinitōneȝ importat̄. Manifestuȝ est eni ꝙ species intelligibiles nō sunt obiectū intellectus. nō eniȝ se habent ad intellectū sicut quod intellctūs intelligit sed sicut quo. sicut species que ē in visu non ē quod videt̄ sed quo visus videt. quod autem videt̄ est color qui est in corpore. ⁊ illud quod intellectꝰ intelligit q̈ditas que est in rebus. nō āt spēs intelligibilis nisi inquātum intellectus sup seipsuȝ reflectitur. Quia eni intellectꝰ reflectit̄ super se ipm cognoscēdo se intelligit. ⁊ suū intl̄ligere est ꝑ specieȝ qua intelligit. ⁊ sic spēs intelligibilis secūdario est illud qđ intelligr̄. Sȝ id qđ pͥntl̄ligr̄ ē res cꝰ spēs ē silr̄itudo. Intellcūs ēt ut dic̄ hic Arist. nō intelligit singl̄are dirc̄e sȝ reflectendo se sup fantasmata. Cuiꝰ rō est qꝛ intellcūs ꝑ statu isto nō intelligit nisi abstrahendo specieȝ intelligibilem a condcōibus indiuidualibꝰ que spēs repn̄tāt vl̄e actu. ⁊ ideo intellcūs nr̄ nō ē cognoscitiuus dirc̄e nisi vl̄iuȝ indirc̄e āt reflectēdo ⁊ ɔuertēdo se ad fantasmata intelligit singl̄aria quoꝝ sūt fātasmata ð qᵒ pāpliꝰ dicet̄. vij. metaphẏsice.

Ultiꝰ mouȝ Aris. q̈dā dubitatōȝ vȝ cū itellcūs sit simplex ⁊ impassibil̄ quō p̄t itelliger̄ cuȝ intelliger̄ sit qđdā pati. patiēti āt ⁊ agēti debet esse aliqđ cōe. Coicāt eni in mat̄ia vt dr̄ prio de generatōe

Ad quod respõdet q̃ licꝫ agẽs et patiẽs passiõe ꝓprie dicta et reali de qua dictũ est prius debeãt coicare in materia nõ tamẽ oꝫ de illo quod patit̃ passiõe large sumta qua.s.patiẽs recipit aliquid ab alio hoc mõ intellcũs dr̃ pati inq̃tũ videlꝫ ẽ in poᵃ ad itelligibilia. et nihil eoꝝ ẽ actu anteq̃ itelligat. Intellectus eniꝫ non cognoscit se ipsuꝫ nisi ꝑ actus suos intelligẽdo s.se intelligere. duꝫ eni ꝑcipimus nos intelligere. cognoscimus nos habere aiaꝫ intellectiuã.vnde intl'lectus anteq̃ intelligat est sicut tabula rasa in qua nihil depictũ est sed plura possunt in ea scribi. per quod excludit opinio Platõis q posuit nãliter aiaꝫ humanã habere oẽꝫ sciẽtiaꝫ qua quidẽ obliuiscitur ꝑ vniõeꝫ ad corpꝰ.vñ dicit q̃ addiscere nihil aliõ ẽ q̃ reminisci

Ad euidẽtiaꝫ ꝑdictoꝝ notãdũ q̃ ꝑ illud qõ dicit hic Aristot.q̃ intellcũs nihil ẽ intelligibiliũ añq̃ actu intelligat põt intelligi illa auctoritas quaꝫ poit in illo tercio videlꝫ q̃ intellctũs possibilis nihil ẽ eorũ q̃ sunt ante intelligere. Quã sic expõit Scotꝰ dis.3ᵃ primi sententiaꝝ. Aliq inquit istã lr̃am sic ptractant vt dicãt intellectũ possibileꝫ esse in pura potentia in genere intelligibiliũ sic mãia in generentiũ que expositio nõ est intentio Phi.qꝛ poᵃ ad accñs nõ fundat nisi in sba. Intẽtio ãt sine spẽs intelligibil' nõ est forma sbalis sꝫ accidẽs. ergo qõ est imediate receptiuũ illius est aliqd in actu sbali. intellectꝰ ergo possibil' in quo recipit forma intelligibilis siue intentio nõ erit pure potẽtiale lꝫ ipse respectꝰ potẽtie nõ sit aliqd in actu. cuꝫ eñ loquor de potẽtia receptiã albedinis nõ loquor de potẽtia q̃ dicit respectũ ad albedinẽ.ille eni respcũs nõ est aliquid in actu sicut albedo ad quã est. qꝛ respectꝰ nõ est sine termio.sed illud in quo est illa potẽtia est aliquid in actu vt supficies.licet ergo respectꝰ ad intellectõeꝫ nõ sit aliquid in actu sic nec intellectio ad quaꝫ est tamẽ illud in quo est illa potẽtia quod.s est r̃ceptiuũ illiꝰ respectꝰ est aliqd in actu et illud ẽ intellectꝰ possibil' Non est ergo apud Phm intellectus possibil' aliquid in actu sicut illi accipiũt. Sꝫ oportꝫ exponere auctoritatẽ illaꝫ hꝫ mõ. Naturalit̃ prio intelligimꝰ illa q̃ prio occurrũt ex fantasmatibꝰ vt patet ex ꝑdictis.nihil ergo possumꝰ potẽtia ꝓpinqua intelligere ante intellctõneꝫ alicuiꝰ imaginabilis. ideo nõ possumꝰ intelligere intellectuꝫ ante intelligere alteriꝰ intelligibilis.

Intellectus ergo nihil est eorum q̄ sunt scilicet intelligibilium ante intelligere. nō q̄ antequā intelligat nihil sit in actu. sed quia non ē aliquid quod possit potētia propinqua intelligi ante intelligere alterius ꝑpter intellectōem nostram naturalem orientē a fantasmatibus.

Id insup quod dicit Aristot. intelligere est pati. sic exponit idē doctor vbi supra dicēs q̄ Philosophus coīter locutus est de potētiis anime inquātum sunt quibus sumus formalr in actu secūdo. puta de sensu inq̄tum est illud quo formaliter sentim⁹. ꝛ de intellectu inquātum est quo formalr itelligim⁹ Formaliter igit̄ intelligim⁹ intellectu inquātum recipit intellectionem q̄ȝ licet eam causet actiue non tamē dico intelligere intellectu inquātū causat sed inquātum habet intellectionē ut formā. habere eni qualitatem est esse quale. ꝛ ita intellectū habere intellectionē siue recipere quod idem est. est ipsum esse intelligentem. Nos ergo intellectu intelligimus inquātum recipit intellectiōm Ideo Aristo. sic loquēs de intellectu necesse habuit dicere ipsum ēe passiuū. ꝛ similiter de sensu. Intelligere igitur est pati. Intellectio ē quedā forma recepta in intellectu qua sumus formaliter intelligentes. Non autem intelligimus eam inquātum est aliquid causatum ab intellectu. nā si deus eam crearet ꝛ intellectui nostro imprimerem nō minus eam intelligeremus. Licet ergo Aristo. dicat intellectum esse passiuū non tamē negat eum esse actiuū. locus enim ab auctoritate non tenet negatiue. intellectus eni ꝛ obiectum presens in se vel in specie intelligibili sunt due cause partiales respectu intellectionis. intellectus tamen est causa principalior ꝛ obiectum minus principalis sicut si mater ponatur se habere actiue respectu prolis pater ē causa principalis. Et cōformiter dicendum est de sensu respectu sensationis. Unde dicit Augustinus primo de trinitate. Ex visibili ꝛ vidente gignitur visus. Et nono d̄ trinitate. A cognoscēte ꝛ cognito oritur noticia. hanc materia pop time tractat doctor predictus distinctione tercia primi sententiarum

De intellectu agente.

q Voniam autem sicut in omni materia ꝛc. Postq̄

determiauit de intellectu possibili. hic consequēter determinat de intellectu agente. Et ponit differētiam inter vtrunq3 dicens q intellectus agēs est quo est omīa facere ꝛ intellectus possibilis est quo est omnia fieri.

Ad cuius euidētia3 notandu3 est ſm Scotu3 dis. tercia pmi sententiarū. ꝛ. xv^a. questiōe quolibeti q species in fantasia non repsentat vniuersale actu. ꝛ ideo non est sufficiēs ad mouēdu3 intellectum potētialem ad intellectionem vniuersalis. Intellectus igitur agens est quo est omia facere inquātū facit de intelligibili in potētia intelligibile in actu depurādo ꝛ abstrahēdo species ab omibus p accñs cōiunctis. Est eni3 actiuū respctū intellectōis omis vt dicit hic Aristo. q est sicut lumē respectu coloris. lumē eni mouēdo diafanu3 in actu facit colores esse visibiles. sic intellectus agēs facit de potentia intelligibili actu intelligibile. ꝛ potētia vniuersali actu vniuersale. Intellectus eni agēs cū fantasmate sunt due cause partiales respectu spēi intelligibilis. Intellectus aute3 possibilis est quo est omnia fieri inquātu3 receptiu⁹ huiusmodi specierū intelligibiliu3 represētantiū actu vniuersale. Et secūdū hoc vt dicit hic Aristo. intellectus agens est nobilior possibili cu3 se habeat actie respectu specieru3 intelligibiliu3. possibilis autem passiue.

Utrum autem respectu intellectionis solus intellectus possibilis mediante specie intelligibili se habeat actie. vel solū agens vel utrū q sunt varie opiniōes quaꝝ quelibet potest sustineri vt dicit idem doctor in prefata questione quolibeti. Si autem vtrunq3 se habeat ad finē respectu intellectōis intellectus agens est principalior causa possibilis vero minus principalis

Ex istis patet distinctō formalis intellectus agentis ꝛ possibilis sicut prius dictu3 est de alijs potētijs anime. Cu3 eni solus agens se habeat actiue respectu speciei intelligibilis ꝛ solus possibilis passiue patet q eoꝝ est tantum distinctio ex natura rei licet non realis.

Secūdu3 predcā pōt intelligi illa distinctio potētiaꝝ Aug⁹. prio d trinitate inter mēoria3 intellectia3 ꝛ voluntatē. Intellectus eni possibilis dr mēoria inqtu3 est receptiu⁹ spēꝝ. s3 quo ad aliū actū3 mēorie qui est gignere noticiā actualē q si sit pfecta ꝛ distincta dr vnu3.

quo ad huiusmodi ergo actū si in tellectus possibilis se habeat actie dr̄ ⁊ mēoria. ⁊ silr intellcūs agens se hēat actie respcū h⁹ noticie vel ambo ꝭm varias opiniōes. Si āt possibil dr̄ intelligentia q2 solus recipit actū intelligēdi.

Notādū etiā ꝙ vt dicit idem doctor vbi supra. In volūtate ei requirit volūtas agēs sic intelligē do ꝙ sit ꝑparās obiectū suū vt sit actu intelligibile quādo obiectū ē actu intellectū est actu volibile.

Consequēter ostēdit Phus in tellectū agentē esse sepatū ab orga no sicut ⁊ possibilē cum sit nobili or eo vt dictū est.

Ponit quoqꝫ vlterius Phus duplicē opatōeꝫ intellect⁹. Pria est qua intellcūs intelligit indiuisi bilia siue incōplexa. ⁊ alia ē qua illa cōponit ⁊ diuidit. In pria āt opatōe dicit ꝙ nō est vitas nec fal sitas quātuꝫ. s. ad illud qđ intelli gitur. Licet autē ipsuꝫ incōplexū non sit veruꝫ nec falsuꝫ tamē intel lectus intelligēdo ipsuꝫ verū est in quātuꝫ adequat rei intellecte. In secūda āt opatōe est vitas vel fal sitas. Cōpositō enīꝫ est vera si ea que cōponit intellcūs sint in re cō posita. vt illa cōpositio homo est albus est uera si albedo inhereat hōi a pte rei. si autē non est falsa. quia aut verū aut falsuꝫ consistit in cōpositōne que habet fieri ꝑ in tellectuꝫ. ideo dicit in septimo me taphisice ꝙ veruꝫ ⁊ falsuꝫ non est in rebus sed in mente. Dicit āt Aristo. ꝙ indiuisibile dicit tripli citer sicut ⁊ vnū cuius ratio ex in diuisiōe est. dicit enī vnū quod ē in se indiuisuꝫ. Et hoc tripliciter. Primo mō dicit vnū seu indiuisi bile cōtinuatie vt linea. ⁊ tle vnuꝫ ut dicit ipse pōt intelligi in instāti si intelligat vt in se indiuisuꝫ. Potest tamē cōtinuari considera tio ꝑ aliquod temp⁹ si intelligat vt diuisibile in ptes cuꝫ intelligat pars post ptem intelligit in tēpore Secūdo modo indiuisibile dicit ꝭm specieꝫ vt homo vel exercitus vel domus. ⁊ tale potest etiam in telligi in instanti. Si tamē cōside rant ptes ut ab inuicem diuise vt caro os ⁊c. tunc intelligit in tempe Tercō mō vnū vel indiuisibile di cit quod est penit⁹ indiuisibile vt punctus. ⁊ tale vt dicit Aristo. in telligitur ꝑ priuatiōꝫ cōtinui ⁊ di uisibilis. Cui⁹ ratio est q2 cū intel lectus accipiat cognitōeꝫ a sensibi libus illa prius cadūt in apꝑhen siōe nr̄i intellect⁹ q̄ sunt sensibilia. huiusmodi autē sunt magnitudiēꝫ hñtia. vñ pūct⁹ ⁊ vnitas non diffi niūt nisi negatie. Silr intellcūs nr̄

cognoscit vnū oppo^m p spēz alti^s oppositi vt nigrū p albū ⁊ maluz p bonū. Cui^s rō est. q2 sp alterū cō trarioꝝ ē imꝑfectū ⁊ sic quodam mō vnū ē ꝑuatio alteri^s. priuatio āt cognoscit p habitū igitur ⁊c.

Deinde compat Aristo. sensuz ad intellectū dicēs q fantasmata se hūt ad intellectū sicut sensibilia ad sensuz. ita q sic sēsibilia monēt mediū ei impmēdo spēz suā ⁊ illō imutatū imutat sensuz vt aer imu tatus a visibilib^s imutat sensum visus sic fantasmata intellectum.

Dicit etiā q neutrū hoꝝ moue tur ab obiecto motu ꝑprie dicto cuz nec sensus nec intellcūs patia tur passione ꝑprie dicta vt decla ratū est pri^s caplo prio h^s tercij.

Ex his concludit Phus q sic sensus non pōt sentire sine sensibi li sic nec intellcūs intelligere sine fantasmate. Hec autez ratio ē vt dic Scot^s dis. tercia ꝑmi sniaꝝ. nō qn in intellcū sit spēs intelligibi lis alia a specie q̄ est in fantasia. sed ꝑpter cōnexionē h^smōi potē tiarū ad inuicē que pro statu isto ita sunt cōnexe q quotiēscunq3 in telligim^s vl'e fantasiamur singula re. Unde dicit cōsequēter phi losophus q sine sensu non potest homo aliquid discere quasi d no uo acquirēs scientiā. neq3 intellige re quasi vtens sciētia habita. sed oportet cū aliqd speculat actu q formet sibi aliquod fantasma. hic est q leso organo fantasie impedi tur intellectus a sua opatōe.

Compat etiā Aristo. sensuz ad intellectuz. q2 sicut post appēhēsio nez sensus sequit delectatio si ob iectuz sit cōueniens. vel tristicia si sit discōueniēs. ⁊ deinde desideri uz seu appetitus aut fuga. sic intl lcūs post apphensionē obiectū ip sum ꝓsequitur vel fugit. Dicit autē q quāuis appetere vel fuge re ⁊ sitr sentire sint diuersi actus. tamē non differūt subiecto cuz sit idez organū sensus ⁊ appetitus. differūt tamē ratione formali cuz habeāt distinctas ratōnes forma les ex natura rei.

Ex premissis cōcludit Philo sophus q intellectiua aia est quo dāmodo oia inquātum. s. h3 spēs oīm. est. n. p sensum sensitiua. ⁊ p intellectū intellectiua. Non ē āt vt dicit omnia eo modo quo posuit Empedocles q erat terra inquan tuz cognoscebat terraz ⁊ lapis in quātuz cognoscebat lapidē. lapis eniz non est in anima sed spēs seu similitudo lapidis.

De potentia motiua.

q Quoniam autez aīa ꝛc. Postquā Phus tractauit de pte aīe intellectiua nūc determinat de pte motiua. Et p̄rio distinguit duplicē esse appetitū. s. sensitiuū ꝛ intellectiuū siue voluntatez Appetitiuū āt distinguit in duas vires. s. in vim irascibilez ꝛ concupiscibilez. Circa quod notādū sm cōez opiniōez ꝙ in vi concupiscibili ponūtur sex passiōes. scilicz amor odiuz desideriū ꝛ fuga gaudiuz ꝛ tristicia. Obiectū eniz concupiscibilis ponit̄ bonū vel malū delectabile vl̄ tristabile. vñ amor ꝛ odiū respiciūt ipsuz bonum vel maluz in cōmuni siue sit absens siue presens. cōcupiscibilis respicit id quod natuz est esse conueniens ex se ut cibus ꝛ huiusmōi. vel discōueniēs vt carentia cibi. ita ꝙ nullo modo alio posito circa ipsū sola facta apprehensiōe natus est se qui actus delectandi uel tristandi fugiēdi uel psequēdi inquātuz est ex parte eius. talia autē non respicit irascibilis pro obiectis. Actus enī irascibilis est irasci. Irasci āt sm Phm secūdo etiaz topice sue est appetere vindicare. obiectum igitur eius est vindicabile. vel vt usitate loquar. offendēs dicit̄ qd̄ nō statim est discōueniēs concupiscibili sed quod impedit illud qd̄ est primo cōueniēs. puta si cibus est primo cōueniens appetitui gustatiuo aīalis. ꝛ ideo primo cōcupiscitur ꝓhibens cibum vel r̄mouens offendit aīal cōcupiscēs. hoc offendens est obiectum irascibilis circa quod irascibilis habet quod daz nolle nō proprie refugiētis sic̄ cōcupiscibil̄ refugit nolitū sed magis repellentis. Et si dicas cuius est velle vnum oppositū ipsius est nolle alteruz. cōcupiscētis est velle vnuz oppositū. ergo ipsi⁹ est nolle alterū.

Respondeo ꝛ dico ꝙ quando irascibilis habet suā nolitionē sequit̄ in cōcupiscibili tristicia qua s. refugit nolitū. Est etiā ibi aliud nolituz. s. illud quod aufert cibūz ꝛ illud est nolitū irascibili nō actu refugiēdi sed propellendi. Et duz actu nō repellit̄ est tristicia ipsius irascibilis. Isti autez dolores irascibilis ꝛ concupiscibilis non sunt idem. Dolor enī cōcupiscibilis fit cū alia imutatōe organi in pte sensitiua q̄ irascibilis. cōcupiscibilis autē cū restrictiōe sicut delectatio opposita est cū delcātōe. dolor āt irascibilis cū calefactōe que est ac

censio sanguis circa cor. Et ex hoc sequit quod in parte sensitiua irascibile et concupiscibile hnt dersa organa.

In ronali aut parte pnt hre tales distinctos obiectorum irascibil et concupiscibilis sic in sensitiua parte. non est tamen tanta distinctio illorum in voluntate quanta in appetitu sensitiuo. quia voluntas non est potentia organica. sed sic ratio distinguit in portoes superiores et inferiores per comparatoes ad diuersa obiecta. et tamen simplr est eadem potentia. sic eadem potentia est opatiua circa primo et secundo delcabilia et tristabilia. ita quod non est ibi distictio nisi ex parte obictorum in que tendit ipsa potentia. hec Scotus.

Ad euidentiam et pdictorum notandum quod idem dis. xxiiii. secundi snia rum dicit quod portio supior includit tres potentias anie et silr inferior. s memoriam intelligentiam et voluntatem que portos distinguuntur per officia Per portoes enim supiorem cognoscitur et diligit deus per inferiores vo proximus. et sic portio superior est respectu eternorum. inferior respectu temporalium.

Deinde ostendit Aristo. quid sit moueri animal secundum locum motu progressiuo. Et quod hoc non sit potentia vegetatiua probatur. quia semper motus progressiuus secundum locum est propter aliquod imaginatum et desideratum. Non enim animal mouetur nisi appetens vel fugiens aliquid nisi forte per violentiam sed fantasia et appetitus non competunt parti vegetatiue. ergo pars vegetatiua non est principium motus localis progressiui.

Hoc idem probat Philosophus de sensu. quia sensus est in omnibus animalibus. Et tamen sunt multa animalia que non mouentur hoc motu sed semper manent in eodem loco.

Et quia posset aliquis dicere quod hoc non est propter hoc quod deficiat eis principium motiuum. sed quia eis desunt istrumenta apta ad motum. Ideo ad remouendum hoc subiungit quod natura nihil facit frustra nec deficit in necessariis nisi in aialibus orbatis vt sunt quedam monstra que accidunt preter intentionem nature ex corruptioe alicuius principii in semine. Sed aialia immobilia sunt perfecta in sua specie et non orbata. ergo in huiusmodi aialibus natura nihil facit frustra nec deficit in necciis. vnde seqt si habent principium motus quod heant ptes organicas dispositas ad motum progressiuum. alias pncipium motus esset in eis supfluum et necessaria ad executoes potentie motiue sibi deficeret.

Ponit ergo Aristot. duo principia mouētia. s. appetitū ꝛ intellectū. sub intellectu autē cōprehendit fantasiā. quod pꝫ qꝛ alia aīalia ab hoīe mouētur que tamē carent intellectu. Mouet autem vt dicit intellcūs non speculatiuꝰ sꝫ practicus qui differt a speculatiō fine ꝙ videlꝫ intellectus speculatiuus rōcinatur ꝑpter scire. practicus vero ꝑpter opari. practicum enī dicit a praxi. praxis autē grece idē est quod opatio latie. mouet autē fantasia siue intellectꝰ in quātū repsentat obiectū appetibile qd est principiū intellcūs practici. nā illud quod est primo appetibile est finis ī quo cōsideratō intellcūs practici incipit. Cum enī volumꝰ aliqd deliberare ꝑ agendū prio supponimꝰ finē. deinde ꝓcedimus ꝑ ordinē ad inquirēda illa que agenda sunt ꝑpter finē. Et hoc est quod subdit ꝙ vltimū in cōsideratiōe intellcūs pteriti est pricipiū actōis idest est illud vnd debemꝰ incipe actōes.

Reducit autē Phus illa duo motiua. s. intellectū ꝛ appetitū ad vnū. s. ad ipsū appetibile qd est mouēs nō motū. Appetitus aūt est mouēs motū ab obiēo appetibili. Manifestū est enī ꝙ etiā motiua nō mouēt nisi inquātū pticipant primū. s. ipsū appetibile.

Circa quod notandū ꝙ potentia motiua quedā ē impans quedā impata. impans est ipa volūtas. impata ē potētia motiua sita in neruis ꝛ organis que mouēt ipsa mēbra ꝛ organa vt potētia motiua in motu ꝛ sic de alijs.

Consequenter excludit Phus quandā obiectōē que posset fieri s. ꝙ appetitꝰ sensitiuus nō mouet qꝛ cōtinēs non sequit huiusmodi appetitū. que ratio propter hoc soluit quia in homie sunt cōtrarij appetitus quoꝝ vnū cōtinētes sequūtur. s. intellectiuū. alteri autē repugnāt. s. sensitiuo. intellectꝰ enī aliquādo iubet retrahere a cōcupiscibili ꝑpter consideratiōem futuri.

Distinguit vlterius Phus duplicē ratōē. s. vniuersalē ꝛ pticularem. vniuersal est vt oportet filiū honorare parentē. pticularis vero ut ego filius talē honorē patri debeo exhibere. vniuersal autem non mouet nisi ut causa prima ꝛ quiescens. particularis vero mouet vt causa proxia ꝛ quodāmodo motui applicata. Nam opatōes ꝛ motus in pticularibus sunt. vnde oportet ad hoc vt motus sequat ꝙ opatio vniuersalis ad singularia applicet. Et ꝑpter

hoc etiā peccatū in actiōibus acci dit qñ opio vel ratio in pticulari opabili corrūpit̃ pp delcatōez vel aliq̄ȝ aliā passiōȝ q̄ tñ passiōs opi niōȝ vniuersaleȝ corrūpunt.

Deinde ostēdit Phus q̄ tact9 est necessarius omni animali quo pcipiāt res tangibiles vel elemen tares. Gustus etiaȝ est necessari9. ⁊ inest omni animali inquātuȝ est quidaȝ tactus. est eni alimēti tan gibilis. Est tamen de bene esse in quātū est discretiuus saporis qui faciūt alimētuȝ delectabile vel tri stabile. Alij etiā sensus sunt de be ne esse. ideo insunt solū aīalibus que mouent̃ ꝑm locuȝ.

Circa ꝑmissa notāduȝ q̄ intel lectus ⁊ ratio nō sunt distincte po tentie. ſȝ intellectus dr̃ inq̄tū ratō cinat̃ cōferendo ab vno in aliud.

Notandū etiam q̄ aīa intelle ctiua ꝑm essentiā suā est tota in to to. ⁊ tota in qualibet parte. vt dif fuse tractat sanct9 Bonauentura secundo sentētiarum. sed nō deter minat sibi aliquā parteȝ corporis quo ad operatōnes sibi proprias ſ. intelligere ⁊ velle. cum intellcūs ⁊ voluntas non sint potentie orga nice. secus est de operatōibus po tentiaruȝ sensitiuarū vt videre au dire ⁊c.

Explicit secunda pars principa lis huius compendij de considera tione naturaliuȝ.

Impressuȝ Bononie p magistruȝ Henricū de Haerlem Anno do mini. Mccccl xxxv.

Registrum

a
Petrus alma
Incipit comp
aliarũ vt sicut
numerus perfe
b
potest illud po
subiectiua for
ale naturalis
mus apti nati
c
m ateria est pr
diffinitiõe qui
autem sunt al
malis ⁊ ex na
d
materia est a
aliter cum crea
primo huius
posset esse prin
e
cause eiusdem
q̷ ens vel fm
latiuorm vbi
tunam. fortuna
f
determinandũ
posito. quia ex
necessaria con
vt potentia pa
g
posteriorꝝ dup

Scotus dis. se
vel condensab
quia corpus p
h
intentio philo
quia sicut mu
signũ dicens q̷
sed diuidit ips
i
localem primo
Incipit expos
tum diuidi fm
Et hoc ideo qr
k
aliquotiens su
quia graue nõ
quocũq; gener
ciũ finitum non
l
sperium ⁊ hab
continet totum
fieri aliquo ad
plum huius ptm
m
sunt principium
ad inuicẽ solum
enim fm locum
De sensitiua p
n
vis vocatur a
nũt fantasiam
determinauit
Ad quod resp
.FINIS.